This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

MERCAT

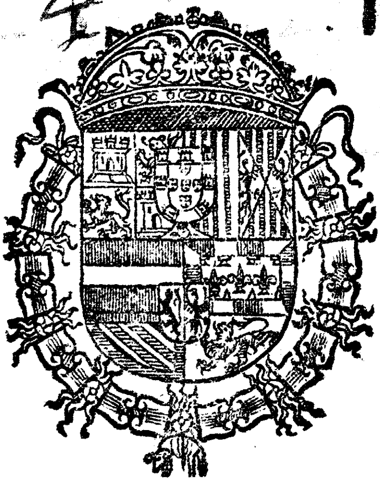
Instruction

61
M62b
R

INSTITVTIONES MEDICAE IVSSV REGIO FACTAE PRO MEDICIS IN

praxi examinandis: authore Ludouico Mercato, Philippi. II. Hiſpaniarum, Indiarumq; Regis potentiſsimi Medico á cubiculo, ac Protomedico, & in Valleſoletana Academia primariæ cathedræ profeſſore emerito.

IN DVOS LIBROS DISSECTAE, & à cæteris Protomedicis approbatæ.

CVM PRIVILEGIO.

Excudebat Madriti Ludouicus Sanchez.

Anno. 1594.

Soy de la Librería
del Colegio
de la Concepcion
de Alcalá.

PHILIPPO. II. HISPANIARVM, INDIArumque Regi potentiſsimo, Ludouicus Mercatus Medicus à cubiculo felicitatem.

SI EAM REMPVblicam beatam fore diuinus Plato refert, Rex potentiſsime, quæ principes, rectores & conſiliarios ſcientiarum ac virtutũ amatores nanciſcitur, (quòd nihil aut præſtabilius aut excellẽtius habere vlla hominum ſocietas poſsit) quid potẽtatibus & regnis tibi ſubditis felicius vel glo-

rioſius accidere vſquam potuit, quàm tuo imperio potẽtiſſimo eſſe, & armis decorata, & legibus præclaris ſumma diligentia gubernata? Quæ ſanè, grauitate, integritate, conſilio ac virtute conſiliariorum & iudicum ita moderaris ac regis, vt nil ad felicitatem illius Platonicæ Reipublicæ in noſtra deſiderari videatur. Quarum profectò felicitatũ author & exemplar tu es, qui nullis vnquam fortunæ temerariæ inſultibus infirmari potes, neq; diſtrahi à tuorum commodis & bonorum ornamentis, quantumuis calamitoſis his noſtris temporibus veluti titubans & fortunæ temeritate turbata appareat vndiq; totius orbis machina. Hæc etenim, & longê præſtantiora de te concipiet, qui Regiæ Maieſtatis tuæ nouerit ſpectatiſſimam excellentiã, egregiam quandam & planè inuictam animi celſitudinem & Chriſtianam pietatem. Scimus enim te Rege omnes artes, præſertim quarum fructus immortalitas eſt, coli cœptas eſſe, ſuam religioni & veræ pietati dignitatem reſtitui, virtutibus vitia cedere, vim æquitati, rationi amentiam, & libidinem pudori, quibus humano generi ſalutaris doctrina cõparatur. Quippe tibi quies labor eſt pro virtutum ac literarum propagatione, & vita vitam conterere pro iuſtitiæ cuſtodia, quæ regia clementia adiuncta tibi prima & antiquiſſima virtus eſt. Etenim ſereno vultu & animi integritate in tantarum rerum turbatione interna pace & incre-

dibili

dibili prouidentia omnia ſic moderaris ac regis, vt ſolùm vni tantùm rei dicatus videaris. Imperaſti, Rex potentiſsime, miſertus Reipublicæ periclitantis in tanta chirurgicorum penuria, & Medicinã ſtudentium negligentia, inſtitutiones vtriuſq; partis Medicinæ conſtruere ac perficere, quibus quantum poßibile fuerit huic malo præueniatur, vt his memoriter perceptis in examen conſcendant Medicinæ ſtudioſi. Qua potui diligẽtia tuo iuſſui obtẽperans pro viribus vtrũq; opus perfeci, & ſpero in medicæ facultatis cõmodum ac Reipublicæ vtilitatẽ abiturũ: exiguum ſanè opus, ac tantæ Maieſtate indignum, ſed pro ſummo tuo erga ſtudioſos amore accipe ac foue, vt Regio patrocinio ſecuriùs incedat, & vtilius cuique efficiatur.

(.:.)

EL REY.

DOctor Luis de Mercado Medico de nueſtra Gamara, y vno de nueſtros Protomedicos, Por la neceſsidad preciſa que ſe entiende ay en eſtos mis Reynos, de que los Medicos deſpues de graduados de bachilleres, y auer praticado dos años, ſean examinados de aqui adelante por inſtituciones particulares, en coſas cõcernientes a la pratica y buẽ vſo de los remedios de la facultad de la Medicina; y aſsi miſmo los Cirujanos de mas de auer oydo Medicina: ſe acordò que las dichas inſtituciones ſe hizieſſen por los nueſtros Protomedicos. Y porq̃ ellos no pueden juntarſe agora, ni conuiene diferirlo mas, cõfiando yo de vueſtras letras, prudencia, y eſperiẽcia, que las ſabreys hazer y diſponer como es meneſter, os las he querido cometer y,

encar-

encargar, como por la preſente lo hago, para que vos ordeneys, y recopileys dichas inſtituciones: por las quales de aqui adelante han de ſer examinados los dichos Medicos, y Cirujanos. Y para que las puedan tener todos ſe imprimiran, y diſtribuyrã por eſtos mis Reynos; aduirtiendo, que ſi cõforme a ellas no fueren hallados cõ la ſuficiencia neceſſaria, no han de ſer admitidos al vſo y exercicio de ſus oficios. Fecha en San Lorenço a veynte de Setiembre, de mil y quinientos y nouenta y tres años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nueſtro ſeñor.
Geronimo Gaſſol.

EL REY.

POR Quanto por parte de vos el Doctor Mercado Medico de nueſtra Camara, nos fue fecha relacion, que por nueſtro mãdado vos auiades hecho vn libro de inſtituciones de Medicina para el examen de los Medicos en practica, y nos ſuplicaſtes os mandaſſemos dar licencia para le imprimir, y priuilegio para que otra ninguna perſona no le pudieſſe imprimir, ni vẽder por eſpacio de veinte años en la forma acoſtũbrada, o como la nueſtra merced fueſſe. Lo qual viſto por los del nueſtro Cõſejo, por quanto en el ſe hizo la diligencia, q̃ la prematica por nos vltimamẽte ſobre ello fecha diſpone, fue acordado q̃ deuiamos mandar dar eſta nueſtra cedula para vos en la dicha razõ, y nos tuuimoslo por biẽ. Por la qual vos damos licencia y facultad, para que por tiẽpo y eſpacio de diez años cũplidos primeros ſiguiẽtes, q̃ corrã y ſe cuentã deſde el dia de la fecha deſta mi cedula en adelante, vos, o la perſona q̃ para ello vueſtro poder vuiere, y no otra alguna, pueda imprimir y vẽder el dicho libro q̃ de ſuſo ſe haze mẽciõ. Y por la preſente damos licencia y facultad a qualquier impreſſor deſtos nueſtros Reynos, qual vos nõbraredes, para que durãte el dicho tiempo lo pueda imprimir, por el original que en el nueſtro Conſejo ſe vio, q̃ todo ello va rubricado, y firmado al fin de Alõſo de Vallejo nueſtro eſcriuano de camara, y vno de los que en el nueſtro Conſejo reſiden: con tanto que antes que ſe venda ſe trayga ante ellos, juntamente

mente

mente con el dicho original, para que ſe vea ſi la dicha impreſsiõ eſtà conforme a el, o trayga fee en publica forma, como por corrector por nos nõbrado ſe vio y corrigio la dicha impreſsion por el dicho original. Y mãdamos al impreſſor q̃ aſsi imprimiere el dicho libro, no imprima el principio y primer pliego del, ni entregue mas de vn ſolo libro con el original al Autor, o perſona a cuya coſta lo imprimiere, ni a otra alguna, para efecto de la dicha correcciõ y taſſa, haſta que antes y primero el dicho libro eſtè corregido y taſſado por los del nueſtro Conſejo. Y eſtando hecho, y no de otra manera, pueda imprimir el dicho principio y primer pliego, en el qual inmediatamente ponga eſta mi licencia, y la aprouacion, taſſa, y erratas, ni lo podays vender vos, ni otra perſona alguna, haſta que eſtè el dicho libro en la forma ſuſo dicha, ſo pena de caer e incurrir en las penas cõtenidas en la dicha prematica, y leyes de nueſtros Reynos que ſobre ello diſponen. Y mandamos que durante el dicho tiempo perſona alguna ſin vueſtra licencia no lo pueda imprimir, ni vender: ſo pena q̃ el que lo imprimiere y vendiere, aya perdido y pierda qualeſquier libros, moldes, y aparejos que del tuuiere: y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis por cada vez q̃ lo contrario hiziere, de la qual dicha pena ſea la tercia parte para la nueſtra Camara, y la otra tercia parte para el juez que lo ſentenciare, y la otra tercia parte para el que lo denunciare. Y mandamos a los del nueſtro Conſejo, Preſidente y Oydores de las nueſtras Audiẽcias, Alcaldes, Alguaziles de la nueſtra Caſa, y Corte, y Chancillerias, y a otras qualeſquier juſticias de todas las ciudades, villas y lugares deſtos nueſtros Reynos y ſeñorios, y a cada vno dellos en ſu juriſdiciõ, anſi a los que agora

ſon, como a los que ſeran de aqui adelante, que os guarden y cumplan eſta nueſtra carta y merced que anſi os hazemos, y contra ella no vos vayan ni paſſen, ni conſientan yr ni paſſar en manera alguna ſopena de la nueſtra merced, y de diez mil marauedis para la nueſtra Camara. Dada en Madrid a treynta dias del mes de Setiembre, de mil y quinientos y nouenta y tres años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nueſtro ſeñor.

Don Luis de Salazar.

A D

AD MEDICINAE STVDIOSOS.

EVENTV Fidiſsimo comperimus, vt reliqua mortalium opera, ita & artes omnes, poſt integrũ perfectionem ſummumq́; ſtatum, mox titubantes caſuraſq́; nõ ſine magna Re publicæ iactura interitum minari. Quod profectò maximè in medica facultate, vel temporum incuria, vel lucri cupiditate, aut hominũ negligentia, his noſtris tẽporibus euidentiſsimũ apparet: ita vt niſi diligẽtia maxima præueniatur, omnino interituram cõſpiciamus. Cui etenim malo tanquã maximo & in hominum contemptũ ac perniciem exorto, prouidens potentiſsimus Philippus II. Hiſpaniarũ, Indiarũq́; Rex catholiciſsimus, inſtituit & lege ſancitum promulgauit, ne quis medicæ facultatis vſum priùs aggrediatur, quàm curſibus ſuis peractis, & gradu primo in eâdem facultate ſuſcepto, ac duorũ annorũ praxi abſoluta, coram Protomedicis in examen cõſcendat. Cui vſui iuſsit inſtitutiones medicas & chirurgicas efficere, quibus ſperandum eſt, profligata iuuenum ſegnitie, & cupiditate lucri depoſita, ac amore artis & honoris ſolùm ſuſcepto, à propinquo Medicinæ interitu ipſam eruẽdam fore. Quippè non ſat eſt Medico futuro communia & generalia artis præcepta calluiſſe, quibus vacuandum alterandumue, aut quoduis aliud auxiliũ exe

quendum

quendum ſolum perdiſcit, niſi cui, quando, quãtum, quomodo & quouſq; ſit agendum exactè nouerit: quippe mederi, aut ſanare non eſt inſcindere, vel non inſcindere: aut medicamentum dare, vel non dare, ſed ſic affecto hæc præſtare: quod profectò tam eſt difficile, quàm eſſe Medicum. Quæ ſanè beneficia diligenti Medico præſtant peritia & ars: illa quidem duobus annis exequenda, vel vt rectiùs loquar, initiãda: hæc verò hîc ediſcetur, ſi hæc omnia præcepta medica & chirurgica, examinandus memoriter tenueris, maximè ſi ſuperbiam ex ignoratione contractam depoſueris. Inquit enim Hipp. Nihil ignorãtia doctius nec audacius: vtrũq; enim his præceptis infirmabis, & ad maiora idoneus efficieris. Sic qui Chirurgi officinam ingredi cupit, poſt tres Medicinæ curſus chirurgas inſtitutiones memoria teneat, & praxi peracta, in examen conſcendat, quo probatus, & ſibi, & Reipublicæ vtilis efficietur. Quippe hæc eadem conſulit Hipp. lib. de decenti ornatu ad perfectum Medicum futurum, dicens: Sint & in memoria tibi morborum curationes, & harum modi quotu, liciter & quomodo ſinguli ſe habeant: hoc enim principium eſt in Medicina, & mediũ, & finis: ne quis arbitretur, promulgatam legem denuo eſſe ſancitam, ſed mille iam annis ſepultam, in gratiam & vtilitatem Reipublicæ obſeruandam, nunc denuo excitatam. Cuius rei teſtimonium tibi erit, candide lector, fidiſſimus in praxi euentus. Vale.

INSTI-

INSTITVTIONVM MEDICINALIVM
LIBER PRIMVS.

PRAEFATIONIS loco tanquã ſummopere neceſſarium iudicauimus, tres cõſtituere vniuerſales methodos, vias, ac ſciendi curandiq; rationes: Quarum prima affectas particulas cognoſcere doceat: Secunda cuiuſq; particulę affectæ morbos, ſi quis tertia iuxta optimam rationem vti velit, quæ docet cuiuſq; affectus propriè, & vt par eſt curare.

DOCVIT Galenus tribus tãtũ ſignorũ generibus totam rationẽ dignoſcẽdi particulã affectã contineri: nimirum ex læſa cuiuſuis particulæ actione: ex retentis aut excretis pręter naturam: & vltimò ex proprijs qualitatibus mutatis. *I. Methodus.* Libr. I. de locis affe.

Actio autem læſa diſſecta eſt in eum particulæ affectum, in quo aut vna læditur actio, aut omnes ſimul. Præterea cùm vna læditur actio ſolùm, aut lęſio illa partis eſt vnius, vt deiectio inuoluntaria muſculi veſicæ aut ani: vel eſt omnium muſculorum, qui huic muneri inſeruiunt. Atqui cùm plurium partiũ actiones ſimul læduntur, vt in voce deperdita, vel reſpiratione cõtingit, plures ſimul oblędũtur, vt thorax, pulmo, ſeptum & aſpera arteria & reliquæ huic miniſterio neceſſarię. Sic idẽ cognoſces ex deiectione læſa: quia muſculos, ventriculum aut inteſtina eſſe lęſa conſtabit. Sic ex pluribus actionibus læſis par

tem

tem affectam venamur: vt in viſione & oculi motione ſimul læſis, vel ex eiſdem læſis partes ſimul plures eſſe affectas, vt in febribus cor, hepar & cerebrũ aut ventriculus.

Rurſus conſtat lædi poſſe actionem vno è tribus modis, nimirũ affecta vna parte ſimilari, à qua primò ſit actio, vt humore cryſtallino læſo: vel ea quæ ad actionem eſt vtilis, licèt non prꝑſtet actionem, velut ſunt oculorum tunicę. Tertiò verò cùm læditur vniuerſum inſtrumentum mutata ipſius figura & compage, aut partium viſione, vel reliquarum vicinia & cohęrẽtia. Pręterea quouis modo actio lædatur, vel aufertur ex toto, vel imminuitur, vel vitiatur & corrumpitur.

Quæ verò excernũtur à corpore, duobus modis particulã affectã mõſtrant: vno dũ partis ipſius aliquid excernitur: vt cũ tuſsiẽdo reijciũtur vaſa magna, brõchia parua, aut caro mollis & rara, quę pulmonẽ exeſũ mõſtrãt, vel aſperã arteriã: ſic tunica craſſa deiectione excreta, craſſa exedi inteſtina: aut tenui, tenuia: & furfuracea excrementa veſicam lædi. Altero enim modo ex his quæ excernũtur contẽta in ſpatio naturali, vt furfuris caput plenũ ixorũ abũdãtiam, mucus aut lippitudo crudos cerebri ſuccos: ſic de vrina, ſordibus auriũ & reliquis, dum per locũ naturalẽ exeunt iudicare licet. Sicut ſi per locũ non naturalẽ profluant excrementa, partẽ cui pertinet ea cõtinere læſam eſſe cõperimus: vt vrina per vulnus excreta, veſicã vulneratã, & ſtercore, inteſtina eſſe perforata, ſicut ventriculũ, dũ cibus excernitur per partẽ diſciſſam & ſolutã: & ſpiritalia inſtrumẽta, ſi exit ſpiritus: aut cerebrũ ſi portio ex vulnere fluat: aut ſanguine ſaliẽte arteriã vulnerari, vel ſecus venã. Pari ratione quæ contẽta ſunt in loco pręter naturam, id valent

oſten-

oſtendere, vt pus in pulmone contētū tuſsi excretū: vel pili cum vrina, qui vreteres affici ſignificant.

Qualitas autē mutata ſiue in parte, ſiue in toto, ſiue in excrementis eluceat, non ſolùm affectā partem, ſed & affectū plerumq; monſtrare nata exiſtit. Sic in parte vitioſus color ſui & aliarū partiū mala cōmonſtrat, vt in oculis icterus, aut in toto, vel albus color aut niger, vel quiuis alius à natiuo mutatus, qualis viſitur in tumoribus præter naturā: ſic in excremētis alui vrina, lippitudine, muco, ſputo, vomitu, lacte & ſudore, humoris & partis à qua decidit affectū cōmōſtrat. Pari ratione ex odore venaberis humoris aliquid, partis verò parū, ſicut nec ex conſiſtentia aut ſapore: ſolùm enim ſpiritaliū partiū vitia ex ſputo: ventris ex deiectione: venoſi generis ex vrina: cerebri ex lippitudine aut muco. Iuuāt inſuper ad partis cognitionem adhærentia vel adnaſcentia parti affectę, vt ixor vel ſanies feroſa, oſsis ramēta, & aſperitas cariem oſsis oſtendit: fungi in craneo fracto adnati læſam meningē: ſputum cum tuſsi, thoracē: furfuracea hypoſtaſis, veſicam ſcabie laborare, vel in genere venoſo ſanguinem aduri: granula in lingua, quę nullis auxilijs cedunt, futurā elephantiaſim. Sic parentum morbi in eiſdem filiorum membris adnaſcūtur: item ætas puerilis dentitioni apta dolore gingibarū cruciatur, carie & dentium corruptione: puerorum veſica lapide: adultorum renes magis: ſexus quoque, vt in fœminis, vterum pati commonſtrat & lactis vitia, ſicut in viris gonorrhœa & priapiſmus ſuboriuntur. Pari ratione regiones, anni tempora & cœli ſtatus, has potiùs quàm illas partes paſſuras oſtendunt: item & victus forma: nam craſſa, veſicæ aut renū lapidem futurum: tenuis, atrophiam: lepus marinus, pulmones, cantharides, veſicā lędi: vitæ quoq;

5. Aphor. 13.
4. Aphor. 77.
Hipp. lib. de loc. aqua et aere.

con-

conditio & ſors id oſtendit: ſic infectores ptyſi, auri foſſores tremore plerumq́; corripiuntur.

Pari ratione ſitus partis intra corpus contentæ ſui naturam & conditionem monſtrabit: nam in dextro hypochondrio hepar pati eſt coniectabile, in ſiniſtro ſplen: ad latera lumborum profundiùs, renes: iuxta pectinem, veſicam: profundiùs, rectum inteſtinum, & in fœmina vterum: intra thoracem exteriùs intercoſtales muſculos pati, profundiùs pleuram. Pari ratione ex excretis læſionem internam noſcimus, ſed cuius ſit, ex connexione partis per quam excernitur, vt membranoſa tunica excreta vomitu, gulam, aut vẽtriculum vlceratum eſſe: tuſsi, thoracis partes: mictu, renem: deiectione, inteſtina. Quod etiam ex doloris ſitu venaberis: nam parte anteriori infra thoracem dolere, vẽtrem affici ſuperiorem: inferiorem, ſi iuxta vmbilicum: ſupra, tenuia inteſtina: infra, craſſa: ſi verò ad extima vergat, muſculos hypogaſtrij: ſi cinguli modo iuxta ventrem adſit, vas venoſum ad lienem quoq; affici. Sic dolores graues pulmonẽ,
7. Aphor. 6. hepar, renes, ſplen, dolere commonſtrant: ſicut acuti tunicarum aliquam: ſic ex accidentibus cuiq; parti
4. Aphor. 80. proprijs eius affectum venamur: nam phrenitis, lethargus & melancholia cerebrum pati oſtendunt. Itẽ naribus accidit polipus, ocęna: viſionis vitia oculis, angina gutturi: malatia fœminis: ori ventriculi fames, ſitis, faſtidium: rubor maxillarũ pulmonẽ vitiari: deiectio ſimilis loturę, iecur affici deſignat. Pari ratione ex doloris natura, nam tenſiuus mẽbranã, grauis carnem ſenſu parciſsimo præditam, pulſatorius arterias, profundus, internas partes affici: ſic latus proprius eſt membranarum: anguſtus neruorum, ſicut torpidus, qui multa præter id habent monſtrare, vt latius ſcripſi li. de recto præſidiorum vſu.

His

His habitis, ſtatuẽdum eſt Medicum debere exerceri in particularibus per exẽpla, & ob id dicimus, exercitationis viam in locorum affectorum notitia duplicem eſſe: vnam ab apparẽtibus ſymptomatis hac vel illa parte affecta cognoſcẽdis: alterã ab ipſis partibus affectis per ſigna ſua inueſtigãdis. Sed vt clariùs intelligas, in tres claſſes diuides: quarũ vna circa partes ſingulas, vt affecto cerebro, hæc ſigna, aut illa ſeorſum eueniunt ſymptomata: ventriculo affecto talia ſunt propria: & ſic de reliquis partibus. Secunda verſatur circa cauſas & morbos, vt phlegmonis talia ſunt ſymptomata, ſcyrrhi illa, œdematis rurſus ſua propria. Tertia verò & vltima verſatur circa ſymptomata & cauſas, vt hoc doloris genus has diſpoſitiones oſtendit, vel has partes affectas, vt tuſsis, vomitus, fluor alui, rigor, conuulſio, horror: quibus ſanè modis qui artem didicit, locorum affectorum notitiã ediſcere tenetur, ſi rectè quæ effecturus eſt, nititur ſcire & probé callere.

Cùm futurorum & præſentium morborũ cognitio ad curationem & precautionẽ neceſſaria in omni opere præhabenda ſit, neceſſum erit docere ex quibus ſignorum generibus vtrumq; haberi poſſit. Cuius neceſsitudinis gratia ſtatuendum eſt, vt triplex exiſtit corporis, cuius prouidentiam aut curationem inſtituimus, ſtatus, qui monſtrari ſignis poſsit, triplicia quoque eſſe ſignorum genera. Status quippe corporis preſens, futurus, aut præteritus exiſtit: item in vnoquoque predictorum ſtatuũ cognoſcere tenemur corporis conſtitutionẽ, cauſas conſtitutionis, & conſtitutionis effectum: rurſus conſtitutionem, cauſam, aut eius effectum diuidere oportet in ſanam ſeu naturalem, in morboſam 2. Methodus.

ſeu pręter naturam in neutrā. Qua prorſus diuiſione oportet ſecare cauſas in ſanas, morboſas & neutras, & pari ratione effectus in naturales, præter naturam & neutros. Sic profectò tria erunt ſignorū genera: nam quædam conſtitutionē, cauſas aut effectus naturales commōſtrant: quædā conſtitutionē, cauſas & effectus præter naturam: & alia conſtitutionem, cauſas & effectus neutros. Cæterum ex ijs omnibus ſignorū ſortibus, ſolùm quæ ea quæ præternaturalia ſunt monſtrare poſſunt, in animo eſt docere: ſi priùs dixerò, tria in his omnibus eſſe ſignis demonſtranda: primum quibus morboſum ſtatum à reliquis diſtinguere poſsimus: ſecundū, quæ ſint morborum genera quæ monſtrare oporteat: vltimum quibus ſignis liceat vti ad quęſiti inuētionē.

1. pop. p. 3 tex. 1.

Primum docuit Hipp. cognoſcere dicēs: Morbos dignoſcimus ex communi omniū natura & cuiuſq; propria edocti, quod eſt primum artis diagnoſticæ principium: ſic etiam idem confirmat dicens: A maximis à facillimis, ſimilia an diſsimilia ſint cōſiderandum. Deniq; cognita vniuerſali hominū natura & cuiuſq; propria, facile erit noſſe quantum diſtet propoſitus homo à ſe ipſo dum ſanus erat, aut ſaltē

1. progn.

à communi hominū ſtatu & natura: nam ob id dixerat: Faciem ægri primo eſſe contemplandam, vt quātū à ſibi ſano diſtet homo diſtinguat Medicus.

De diff. morb.

Quod vlteriùs docuerat cognoſcere Gal. ex modo actionū: nā tūc ſanū eſſe hominē arbitramur, cū munijs ad vitā neceſſarijs citra noxam fungi poteſt: ſi verò ſecus, tāto à ſano ſtatu diſsidet, quanto actiones infirmiores, excrementa mutata, & qualitates à natura euerſas obtinuerit.

Morborū autē genera quæ noſſe oportet, dū homo à ſeipſo ſano diſsidet & diſsimilis efficitur, tria

eſſe comperimus: primum continet omnes intemperamenti ſpecies, tam ſimplices quàm compoſitas: ſecundum verò complectitur omnia ſtructurę ſeu cōpoſitionis vitia: tertiū in partium diuiſione ſitū ad vtraſq; partes pertinere dicimus. Sic intēperantia omnis vel eſt in contentis, vel in cōtinentibus, vel in ſpiritibus, ſiue frigida ſit, ſiue calida, ſiue humida, ſiue ſicca, licêt ſola diſtemperies quæ in ſolidis & cōtinentibus mēbris ſita eſt, morbi rationē circūſcribat, cæteræ verò velut cauſæ aut effectus conſiderantur. At cuiuſuis ſortis diſtēperies ſit, aut in quauis interna vel externa parte exiſtat, facilê noſcitur ex actione partis aut totius læſa: cæterum nō ex quauis actione, ſed ex ea ſolùm quę partibus ſimplicibus debetur, quarū intēperies ſolū eſt morbus, qualis naturæ eſt, quæ ad alimoniā pertinet, & naturalibus ſeu vegetalib9 facultatibus perficitur. Et licêt ex vitiata naturali actione in genere, morbi genus (puta diſtemperiē eſſe) cognoſcamus, con ſtabit tamen cuius ſpeciei ſit diſtemperies ex depra uationis ſpeciali modo. Nam cruda omnia, maximè quæ acorem referunt, frigiditatem atteſtantur: quæ verô nidorem ſapiunt, calorem: ſic defluxiones ex retinēte lāguida ob humiditatē fiūt: ſuppreſſiones plerumque ob ſiccitatem, retinente vltra modum potentia. Itaque calorem aut frigus facilê noſces: paſſiuas verò qualitates tantô difficiliûs â principio, quantò poſteà faciliùs monſtrantur, & curantur difficulter.

Cæterum humorem calidum (velut ſanguis eſt) redūdare monſtrant animi & corporis accidētia, vt ſenſus expediti, cogitatio tarda, hilaritas, oſcitatio, pandiculatio, liberalitas, libido, tarditas ad iram, vrina craſſa, rubra, faciei & corporis rubor,

amplitudo vaſorum,corpus carnoſum, laſſitudo & a calidis læſio.

Bilem atteſtantur redundare dexteritas & prōptitudo,fallacia,iracundia, audacia, temeritas, vindicta,homo hirſutus,ſiccus,macer,gracilis, colore pallidus, obnoxius tertianis, eriſypelati: vrina & alui excrementa flaua, ignea, vigilia & appetentia deiecta.

Frigiditatem & pituitam monſtrant hebetudo & tarditas ſenſus & ad motum ſegnities, torpor,obliuio, & mentis ſtupiditas, totum corpus albicans, molle,frigidum,color plūbeus,caput graue, facies tumida,ſaliua inſipida,acida,ructus acidi, vrina alba,pallida,turbida,nunc tenuis,nūc craſſa,deiectio pituitoſa,cruda,aquoſa,alba.

Melancholiam & ſiccitatem oſtendit homo integer, grauis,& interdum malignus,timidus, mœſtus,taciturnus,cogitabundus,ſolitarius, ingenioſus,color palpebrarum & corporis fuſcus,vireſcēs, hirſutus,piloſus,venis latis:adſunt & vigiliæ & in ſomnia,vrina fuſca,craſſa,deiectio nigra, ſputum paucum,& alia quæ copioſiùs leges libr. de recto præ.art.me.vſu.

Morbos verò ſecundi generis qui ad mutatam configurationem partium aut totius pertinent, facilè dignoſces ex læſis animalibus actionibus, vt quæ organo indigent corporeo:ſic in viſione vitium,in auditione & reliquis ſenſorijs ad organi euerſionem referendum eſt,vt in motu,quouis modo deprauatus ſit. Quapropter his viſis cordatus Medicus ea mala non ad intemperiem(etiam ſi temperies commune inſtrumentum ſit omnibus actionibus)ſed ad organi vitium reducet.

Continui autem ſolutionem facilè, ſi externa

ſit,

ſit, citra ſignorū adminiculum dignoſces: ſi verò in interioribus ſit corporis partibus, dignoſces ex dolore, ex ſanguinis aut ſpiritus, vel alterius familiaris ſubſtantiȩ fluxu, ex ſitu etiam partis dolentis, maximè ſi præceſsit occaſio aut cauſa ex his quæ continuum ſoluere nata ſunt, vt ictus, caſus, percuſſio, & reliqua id genus.

Tertio loco quibus ſignis ſit innitendum ad venandum aliquid futurum vel præſens aut præteritum in morbis, ſciendum eſt. In qua re quinq; eſſe ſignorum genera ſtatuimus: nam quædam morbi ſpeciem commonſtrant pathognomonica appellata: nonnulla morbi magnitudinem ſeu vehementiam: alia motum: rurſus quædam morem ſeu conditionem: inſuper plura inſtans iudicium: quæ criſima appellantur.

Quæ pathognomonica ſunt & naturam affectus monſtrant, habent tanquam proprium & peculiare, paſsionem vnā ab alia per ſpeciales notas diſtinguere: ſic pleuritis ab alijs omnibus ſeiungitur per tuſsim ſiccam, difficilem reſpirationem, febrem ardentem, pulſum ſerrinum, & dolorem pungentem. Quæ ſanè ſigna nulli alteri affectui ex toto conueniunt: & pari ratione febris ardens, tertiana, phrenitis, peripneumonia, & alij affectus ſua habent ſigna pathognomonica, quȩ ſimul iuncta nulli alteri morbo conueniunt, ſed huic ſoli & ſemper. Cum hoc tamen euidentiſsimum eſt, vnum & idem ſignum in varijs & diuerſis affectionibus reperiri, velut tuſſis ſicca, quȩ pleuritidem, & iecoris inflammationem oſtendit, ſed pleuritidē nō ſemper, ſed dū alijs ſignis adiungitur: ita vt neceſſum ſit, ſimul vniuerſa ſigna vnius affectus pathognomonica cōiūgi ad oſtēſionem eius: nam per ſe ſeorſum eorū quoduis,

variè & in varijs affectionibus ſignificare habet.

Quę verò magnitudinē morbi oſtēdūt, eadēmet ſunt quę pathognomonica eſſe diximus, quę tantū morbū creuiſſe oſtēdūt, quantū ipſa ab actionibus & alijs ſignis ſecundū naturā degenerāt: quę haud immeritò quis aſsidētia nūcupare poterit. Sic enim (vt eodē exēplo vtar) reſpiratio difficilis, dolor aut febris tantū oſtendūt morbū eſſe magnū, quātū ſupra laborātis naturā & modū creuerint: qua etiā methodo de omnibus alijs ſignis ſubintelligere oportet: ex accidentium etenim magnitudine euidentiſſimum eſt, magnitudinē morbi venandā fore, & nō alio modo.

Quæ morē morbi oſtendūt ſigna, etiā de genere ſignorum aſsidentiū æſtimanda ſunt, quæquidem prauam & deterrimā, aut ſalubrē morbi conditionē oſtendunt: vt in pleuritide cubare ſupra latus dextrum aut ſiniſtrū, & in omnibus alijs affectibus malè aut benè ſe habere ad oblationes, mente cōſtare aut deſipere, & huiuſmodi alia, quæ nec paſsionē oſtendunt, vt pathognomonica: neque tempus aut ſecuritatem iudicij, vt mox apparentia: nec differētiam aut magnitudinē vt aſsidentia, ſed ſolū peculiarem quandam conditionem bonam aut malam.

Quæ motū morbi tardū aut celerē denotat, & ſigna mox apparentia nuncupantur, eadē ſunt cū his quæ ſecuritatem, aut periculum oſtendunt. Cuius naturæ ſunt, inter alia ſigna, coctionis & cruditatis, vt Hipp. ſtatuit dicens: Coctiones celeritatem iudicij, & morbi ſecuritatem oſtendunt. Verùm morbi diuturnitatem aut breuitatem, longè diuerſa ratione comonſtrant, ab ea qua ſecuritatem aut periculū oſtendunt: quippè hoc ex propria natura & conditione mōſtrant. Sic enim Gal. mille affuit iudicijs,

 nemi-

neminem tamē vidit perire ex his qui iudicati ſunt cum ſignis coctionis. Talis enim eſt coctionis excrementorum natura, vis & conditio, vt ſemper ſalutem oſtendat, niſi excretio alterius potentiæ munus ſit. At tēpus iudicij non venaberis, niſi ex tempore quo hęc ſigna coctionis cœperint apparere: ſic enim dixerat Hippo. Quòd ſi ſtatim ſputum appareat, morbum breuiat: ſi verò poſteà apparuerit, producit. Quo loco apertè colligitur, tempus iudicij non ex ſignis coctionis, ſed ex tempore quo apparent debere exquiri: ex quo tempore colligitur morbum longum aut breuem futurum. Sic profectò cruditas non ſemper morbi diuturnitatē oſtendit, niſi dum diu durat: neque ſimpliciter malū, niſi dum virium imbecillitati adiungitur, & morbus celeriter mouetur. Signa verò contraria coctioni quouis tempore appareant, ſemper malum portendunt, ſicut coctionis, ſemper bonum.

Libr. 1. popu. p. 2. 45 libr. 1 de criſi. 3.

1. Apho.

Criſima autem ſigna, quæ vltimo ſignorum genere continentur, varia ſunt, iuxta varietatem futuræ criſis, aut partis per quam fieri debet: nam quædam criſim per ſudorem futuram oſtendunt: alia per vomitum: multa per aluum: quædam per fluxum ſanguinis narium: & alia per vrinam. Sic ſudorem futurum oſtendunt pulſus plenitudo, vndoſitas, mollities, corporis pruritus, confractio & inquietudo citra manifeſtam cauſam, ſuppreſsio aliorum excrementorum, & vrina plerumque turbida, cùm anteà talis non extitiſſet. Futuram per vomitum oſtendit nauſea, ſubuerſio, tremor labri inferioris: ſicut per fluxum ſanguinis dolor capitis grauatiuus, venarum plenitudo, oculorum prominentia, pruritus narium, ſtilla fluens, & venarum oculi turgor & rubor. Fluxuram aluum oſtendunt ven-

tris murmur, dolor & inflatio, vrinę ſuppreſsio,& ea quæ excernuntur liquida. Sunt etiam alia ſigna, quæ monſtrant naturam iam aggreſſam materiæ motum & agitationem, vt oſtendit ſententia Hipp. Quibus criſis futura eſt, his nox ante acumẽ diffi cilis: Septenorum quartus eſt index.

Præter quæ omnia, conſiderare oportet aliud eſſe in morbis ſigna quęrere, quibus cognoſcamus an morbus debeat per criſim terminari, an per paulatinam ſolutionem: & aliud conſiderare ſigna critica: nam illud ex morbi ſpecie & natura venaberis, adhuc in morbi principio: hoc verò, non niſi inſtante criſi ex ſignis & accidentibus, quæ ſequũtur naturæ motum, & ipſius materiæ vacuationem antecedunt. Quę omnia curaturo nouiſſe cõuenit: nam qua ratione morbi naturam inueniſſe oportet ad generis auxilij inuentionem, eâdem & magnitudinem ad vehementiam auxilij præſcribendam: item motum morbi, ad occaſionem exhibendorum auxiliorum, ſicuti morem ad peculiarem quandam ſeu alexipharmacam conditionẽ auxilijs addendam, qua benignius reddatur malũ. cæſſima verò, & alia quę in morbis ſpectantur ad præſagationem, & vt tutò poſsimus de morbi euentu proferre iudicium: quod non eſt minoris momenti, quam reliqua Medici opera.

3. Methodus.

In gratiam huius tertiæ methodi, quæ curãdi generalia præcepta complectitur, conſtat prædictas cognitiones particulæ & affectus adductas fuiſſe. Hæc enim potiſsima eſt & præcipua: nam ob id dixit Hippo. Sint tibi & in memoria morborum curationes & harum modi quotupliciter & quo modo: hoc enim principium eſt in Medicina, & medium & finis. Quod vt commodè efficere poſsis, methodo

Libr. de decenti ornatu,

[illegible] & com-

& communi quadam ratione id aggrediaris oportet, ſumpto principio ab his quæ in hoc opere proponi debent: quæ quinque tantũ exiſtunt: nimirũ officia quæ Medicus exercere tenetur: inſtrumenta, quibus neceſſariò ad operis perfectionem indiget: conſiderationes quas præmittere tenetur ante operis initium: conditiones item quibus id exequi poſsit: & vltimò materia, qua debet vti ad finis conſequutionem.

Medici officia. Medici autem officia ſunt tot, quot ſunt noſtri corporis ſtatus: quippe homo aliquando integra fruitur ſanitate: nunc verò malè ſe habet: nonnunquam è morbo conualeſcit: ac ſæpê ſenectute premitur: ſic tot erunt officia: nam dum proſpera fruitur ſalute, deſiderat in eo ſtatu conſeruari: cùm verò in præternaturali ſtatu viget, ad antiquum & ſanum mutari deſiderat. Verùm ſi cauſam conſideres, ſciſcitandum vlterius eſt, an morbũ hæc minetur, & tunc præcautionem expoſtulat: an verò actu morbum efficiat, & tunc curationem deſiderat. Rurſus quia in morbis ſymptomata ſuccreſcere aſſolent, mitigatione opus eſt: & vltimò dũ homo è morbo conualeſcit, aut ſenectute premitur, deſiderat refici & reparari. Ex quibus conſtat, ſex eſſe Medici officia, nimirum conſeruare, mutare, prçcauere, curare, mitigare, & vltimò reficere.

Conſiderationes. Medicæ cõſiderationes ſeu ſcopi ſunt, primò an aliquid ſit agendum: quippe ex morbis quidam ſolius naturæ adminiculo curantur: quidam egẽt Medici auxilio: quidam rurſus vtroque indigent ſubſidio. Sic coctiones à ſola fiunt natura, ſicut luxationes curantur à ſolo artifice, & oſsium fracturę à natura vniente, & à Medico reponente os. Quippe nefas eſt, vbi natura ſola ſufficit, auxiliares manus

adhibere,quibus ſæpè mouetur quod ſummopere læſurum ſperandum erit: aut eas ruſtico timore,vel ignoratione denegare,vbi opus eſt, & natura auxilium exoptat.

Secundò conſiderabit, ſi agere aliquid Medico incumbit,quid illud futurum ſit, vacuandum né, an reficiendum,vel alterandum, ſiquidem Medicina nihil aliud potiſsimum docet. quàm adiectionẽ deficientium, & ablationem redundantium. Quod proculdubiò monſtrabit corporis ſtatus: nam ſi abundat,vtcumquè ſit,vacuandum: ſi intemperatũ eſt,alterandum: aut ſi inanitione laborat, reficiendum.

Tertiò conſiderabis, ſi tibi agendum eorum quæ diximus,aliquid incumbit,quid,& qualis naturæ id futurum ſit: nam dum vacuãdum eſt, an ſanguinis detractione agendum ſit, an purgatione, vomitu, vel ſudore videbis priùs, quod profectò magni eſt momenti: nam eam legem, & corporis neceſsitudinem ignoratione euertere, graue eſt & periculo plènum. Monſtrabit quali pręſidio ſit agendũ, humorũ redundantia ſeu natura, nam plenitudo ſanguinis detractionem, cacochymia purgationem deſiderat.

Quartò verò,quali auxilij ſpecie id agere oporteat, monſtrabit indiuidua humorum ſpecies: nam porrigere oportet bilioſis quæ bilem expurgant, & pituitoſis quæ pituitam, vt Hipp. conſuluerat, & ſic contrarijs contraria adhibebis.

Quintò conſiderabis, quantum, & quouſquè agẽdum ſit: quippè paulò minus peccatum eſt infra ſubſiſtere, quàm exquiſitiſsimè vacuare: vtrumq;

enim

enim pertimeſcit natura. Quod monſtratur ex receſſu à naturali ſtatu, & ex virtutis robore: illud quidem tantum detrahere expoſcit, quantum par ſit, vt corpus ad antiquum redeat ſtatum, conſiderata materiæ copia: cum hoc tamen neque compreſsiones ad extremum ducendas eſſe conſuluerat Hippocrates, ſed quantum natura perferre poſsit: vires autem illud quantum metiuntur, & moderantur: nam ſi admodum firmæ non fuerint, haud prorſus permittunt: ſi robuſtæ, & firmæ, par præſidium mortunt: ſi robuſtæ, & firmæ, par præſidium mortunt : ſi robuſtæ, & firmæ, par præſidium mortunt magnitudini & vehementiæ permittunt. Curandum tamen in quauis actione eſt, nè vſque adeò imbecilles & languidæ ſint remediorum vires, vt nihil ferè proficiant, & morbus longè magis ſæuiat: nec rurſus tam rigidè agendum eſt, vt natura, & antiquus habitus euertantur: tuta quidem, & iocunda eſt curatio, & ſat citò facta, ſi ſat benè. Quapropter in morbis qui lentè mouentur, lentè quoquè & blandè procedendum eſt, & paulatim agendum, aut vteris leuioribus auxilijs in maiori copia, vel validioribus in minori: ęqualia enim auxilia in gradu, ſemper vehementiſsimis morbis adhibenda ſunt: ęqualia vero tempore, & duratione, quorum efficaciam ſupplet innatus calor, imbecillibus affectionibus, & his quæ inducias dant ſpectandi, proficua exiſtunt.

Sextò conſiderare tenetur cordatus Medicus, quomodo adhibere oporteat prædicta auxilia, vtrumque naturæ ſint: nimirùm an ſubitò, an verò paulatim, bis nè, an ſemel præſtare oporteat. Id quod docere habent particula affecta, cauſæ copia,

copia & naturæ modus, adhibitis in conſideratio-nem conſuetudine, ætate, natura & vitę modo: tandem exceptis quantitate & qualitate auxilij, per reliqua quæ in eo conſiderantur, modũ intelligimus: vt ſi per vices & interualla: ſi per hunc locum aut per illum: ſi hac forma vel illa. Nam licét totũ corpus ſit confluxile & tranſpirabile, nihilominus tamen quædam partes maiorem habent inter ſe communionem & ſocietatẽ quàm alię, & ſic natura longè magis inſinuat vnum locum quàm alium: & ob id Hipp. dixit: Natura ſtimulata & impulſa artis peritis quæ facienda ſunt demonſtrat: ſic ventriculus ante & retro, è regione ſui, deſiderat præſidia apponi: ſic aliæ partes proprios habent canales, per quos, & non per alios, purgari deſiderant.

Li. de arte

Septima conſideratio continet occaſionem ſeu tempus: quæ ſanè cùm vim & efficaciam auxilijs præſtare aut ab ipſis demere poſsint, ob id maioris ſunt conſiderationis. In qua re primô ſciendum eſt, non eſſe inconueniens, vt Galen. arbitratur, occaſionem poſſe includi ſub quantitate & qualitate auxiliorum, ſi è directo opponantur præſenti corporis affectui & cauſæ, ſiquidem occaſio verè & propriè ſe habet, vt quantitatis menſura, licêt eam aliquando clarioris doctrinæ gratià ſeparauerit. Vtcunque tamen ſit, occaſio cùm per ſe conſideratur, nullo habito reſpectu ad quantitatem, ſumitur aliquando pro morbi temporibus: aliquando verò prõ idoneo tempore ad agendum. Quod rurſus ſubdiuiditur in longius quoddam tempus idoneum & neceſſarium ad agendum id quod volumus, & in occaſionem ſimpliciter, quæ breue admodum momentum deſignat,

Lib. de artis med.

Li. 8. & 9. Method.

deſignat, vt ſtatuerat Hippocrates dicens: Tempus eſt in quo occaſio eſt, occaſio in qua tempus non multum. Ex primo quidem ſignificato prodeunt ſentētiæ illæ: Cùm morbi inchoant: Concocta medicari: in quibus tempus latum reperitur: & ex ſecūdo, occaſionē eſſe præcipitē. Prętereà agēdorū occaſio duplex eſt: vniuerſalis vna, & particularis altera: illa quidem ab vniuerſali corporis ſtatu exquirenda venit, quæ ſub tempore Hippocrat. includenda eſt: hæc verò à particularibus morbi temporibus, quæ ad occaſionis naturam magis accedit. Quippê vbi quis quantitate & qualitate vtatur, quibus affectus indiget, opportuna fruitur occaſione: ſiquidem à morbi hoc aut illo tempore quo laborat ęger, hoc aut illo præſidio non indiget, ſed ob hanc præſentem qua afficitur diſpoſitionem. Quòd ſi dictum ſit ab vniuerſalibus temporibus, vniuerſalem occaſionem, à particularibus particularem ſumi, ob id dictum eſt, quòd ſoleant varię diſpoſitiones varijs temporibus materiam occupare. Quamobrem dixit Gal. auxilij occaſionem oriri ex re poſcente remedium, & non prohibente virtute: quibus conſtat, nihil aliud eſſe occaſionem agnoſcere, quàm exactam affectionis cognitionem habere, vt conſtet optimè factum eſſe occaſionem comprehendere ſub quantitate & qualitate. Quo fit vt ſtatuerit Gale. cognito affectu ſciētificê procedere in occaſione. Cùm hoc tamen occaſio nihil aliud eſt, quàm momentanea agēdi opportunitas, qua mēſuratur quantitas & qualitas auxiliorum, ob exactā notitiam affectus. Lib.prę.

Octauò agendorum ordinem conſideret cordatus Medicus oportet, nè tumultuoſè & confertim præſidia adhibeat, nulla ſeruata occaſione: quippè

ſcien-

ſciendum eſt,quid cum quo,& quid ſine quo curari debet,vt cuiuſq; natura & efficacia cognita, cuique & præſidium,& eius quantitatem adhibeamus adęquatam. Nam curari debet primò quod magis vrget:& magis vrget quod maius periculũ infert: & maius infert affectus magnitudo,ſiuè cauſa ſit,ſiué morbus,ſiuè ſymptoma. Quibus cognitis, facilè erit ab vrgentiori principium curationis auſpicari, reliquis non omninò neglectis. Quapropter cenſeo Gale. dixiſſe,ordinem ſolùm ex cauſa ſine qua nõ, ſumendum eſſe:cum hoc tamen ab vrgentiori,&ab eo quod habet vicem cauſæ,euidentiſsimum eſt debere ſumi:cauſa tamẽ ſine qua nõ,pręcipuũ habet locũ,aliquãdo verò quod magis vrget,quia eo tẽpore videtur habere vim cauſæ ſine qua non.

7. Meth.

Condi-tiones.

Vt Medicus finem ſui operis conſequatur optatum,tribus tenetur vti conditionibus,citra quas imperfectum, ac forſan nocuum efficiet. Nam quæ facturus eſt,oportet fiant citò, tutò, & iocundè. Tutò enim aliquid tunc ſit, cùm abſolutionem conſequitur,ac perfectionem neceſſariam,vel ſaltẽ quod ſit non lædat,& quæ quieta ſunt commoueat citra conferentiam,nec rurſus morbus reuertatur. Citiſsimê autem hęc omnia fient,ſi Medicus nullam in morbo prætermiſerit agendorum occaſionem:nam qua ratione debitum tempus anteuertere nunquam periculo caruit, eâdẽ auxilij prætermittere occaſionẽ debitam. Dilatio in omni re, inquit Hippo. periculoſa,ſed maximé in Medicina, vbi periculum vitę impendet. Quod profectò maximè obſeruandum eſt in acutis,vbi maius ex dilatione ſequitur periculũ. Iocundũ etiã Medicum,& iocundã curationẽ expoſtulant laborantes:illud vt ſibi morẽ gerant (quod nõ ſemper eſt neceſſariũ licèt ſemper amabile) hoc

verè

verò, vt minore dolore ac moleſtia ſanitatē recuperēt, ſępè enim lōgé grauius eſt auxilia tolerare, quā morbi ſæuitiam. Quapropter expedit, nec plurimū laboranti morē gerere, ne auxiliorū blandimētis eò affectus deueniant, quòd natura deinceps admittere nequeat maiora: nec rurſus tā immaniter, quòd laborans cogatur omne formidare auxiliū. Condonandū aliquid eſt, & dū morbus dat inducias expectandi, à leuioribus incipiendū: ſin aliter, ſuadēdus æger eſt vt patienter ferat, quando aliter fieri non poteſt citra periculum.

Materia medica cōſtat proculdubio ex varijs particularibus ad certā quadam formā cuiq; affectui congruā redactis. Quę ſanè tot ſuſceptat differentias ſeu varietatis modos, quot ſunt officia quę Medicus tenetur exequi. Sic profectò vna præerequiritur indicatione ſumpta ab affectu: alia ab affectus cauſa: altera à virtute ipſa: & rurſus alia ab omnibus ſimul, licêt nonnihil immutare debitā materiā poſſint ars, ætas, regio, victus, tēperies, forma, & alia quę ad hęc reducūtur. Quibus cōſtat virtutē humani corporis duplicē expoſcere materiā: alterā qua ſe tueatur in proprio & naturali ſtatu, ad quā pertinet vniuerſa victus & viuendi ratio: reliquā verò qua ſe tueatur ab imminenti periculo, quæ quod ſupereſt demat ſanguine miſſo, victus parſimonia, & expurgāti pharmaco, ſudoribus, vomitibus, & alijs artis auxilijs: & pari ratione ſi quid deeſt, adimpleat per alimēta & odoramētā. Præterea morbus ſibi peculiarē expoſcit materiā ex toto ei cōtrariā, quę cōſtat ex auxilijs, quæ tēperandi quod diſtemperatū eſt virtutē habeāt, & ſic de reliquis contrarietatibus. Sic cauſæ pro cuiuſq; varietate ſibi peculiarē requirūt materiā: nā quæ copioſa eſt, euacuari., quę Materia.

influit

influit reuelli, quæ influxit, diſcuti, aut ſuppurari: vt quæ craſſa eſt, attenuari, & quæ viſcida, inſcindi deſiderat.

Instrumenta. Quæ vltimo loco Medico curaturo ſeſe offerūt expendenda, ſunt artis medicę inſtrumenta, quibus venari poſsit, aliquid eſſe agendum, aut non. Quæ conſtat numero eſſe quatuor: nimirūm, rationem, analogiſmum, obſeruationem, & indicationē. Quorum ratio & analogiſmus ad occulta omnia, & occultos etiam affectus proſunt: obſeruatio verò, & indicatio in morbis notis ex rebus vulgaribus ſuam vim, & efficaciam præſtant, quòd ex affectibus quidam ſunt nobis conſpicui, & euidentes, quidam occulti, & obſcuri: artis profectò conſtitutio ad theoremata ſtatuenda confirmandaq;, cùm ſint vniuerſalia, à ſingularium experimentis orditur in vniuerſalem rationis conceptum terminata. Cum verò inquiritur, quid ægrotanti Petro adhibendum ſit, aut quale ſano conſilium, initium â iudicio iuxta artis dogmata ſumendum eſt, ita vt cōſtet peritia, & ſciētia opus eſſe, tùm ad tradendam artem, tùm verò ad eius finem conſequendum, & vtroq; habitu, peritię nimirùm, & ſcientiæ opus eſſe: nam ratio adinuenit: experimentum verò iudicium de inuentis efficit, & fidem præſtat his quæ ratio adinuenit.

Ratio. Itaq; tanta eſt rationis vis & efficacia in arte medica, vt ſola alteram artis partem adinueniat, conſtituatq;: dixerat enim Gal. ratione, & experientia omnia conſtare: quippé ratio pręſtat plura, tùm ad cognitionem præſentium, præteritorum & futurorum: tùm verò ad rectam medendi rationem. Cum hoc tamen ratio plurimum eſt difficilis: nam recta ratione vti in conjecturalibus, quæ parum certi habent, difficile admodum eſt, maximé quia circa occulta

Li. 4. Me.

verſa-

verſatur. Eſt itaque ratio ipſa rei diffinitio, & quidditas: quamobrem contraria contrarijs curari, ratione venamur, cùm eorum natura ſit ſeu diffinitio vel ratio, vt in eodem ſubiecto ſe compati non poſſint: quippe id eſt, & plura alia quæ ratio in dubijs, ignotis, in obſcuris, quorum nec experientia, nec analogiſmus quidquam docere poſſunt, niſi præmiſſa ratione, facile adinuenit. Quibus conſtat rationem eſſe difficilem, verùm certiſsimam: experimentum verò facilius, cæterum non æquè certum.

Cùm medicam facultatem duobus tantùm integrari conſtet, ratione nimirum, quæ adinueniat ex principijs quid efficere, aut non, oporteat: & obſeruatione ſeu experimento, quod id quod ratione inuentũ eſt, quotidiano vſu confirmet, conſtat meritò dictum eſſe à Gal. Artes creduntur ex operibus; inueniuntur ex principijs. Eſt itaque experiẽtia nihil aliud quàm id quod ſępe eodem modo accidiſſe compertum eſt: quæ ſanè duplex exiſtit: altera rudis & fortuita, quæ nulla ratione progreditur, qua non ſine reipublicæ incommodo vtuntur hodierna die Empirici omnes: altera verò quæ cum ratione procedit, de qua dixit Gal. impoſsibile eſſe experiẽtiam ſine ratione poſſe procedere. Quæ rurſus duplex eſt: altera quæ adinuenit iuxta methodum & principia artis, de qua dixit Hippo. experimentum periculoſum: nam verbum illud, periculoſum, non debet intelligi de vera peritia: aliud namque eſt expertis vti, & aliud incognita experiri: altera verò iure optimo experientia appellatur, quæ licèt non habeat quo ſe tueatur niſi longo vſu, nihilominus tamen tantam ſibi fidem acquiſiuit, eo quòd ſemper eodem modo accidere eſt compertum, quòd ſolo vſu credatur.

Obſeruatio.

Li. de ſec.

Li. de ſec. de opt. ſe. ad tra.

Analogiſmus. Li. de op. ſec. ad tra. Galeno teſte analogiſmus nihil aliud eſt quam à ſimilibus ad ſimilia tranſitus: qui etiã quod ignotũ eſt & obſcurum patefacit. Qui, cùm ignoratur qualis naturæ morbus ſit, & quæ expoſtulet præſidia, à ſimili morbo ſumpto argumento, in notitiã cognitionis & curationis facilè ducit. Verùm cùm dictũ ſit ab Hippoc. bonis Medicis ſimilitudines parere errores & difficultates, ſtudẽdum eſt eum affectum (Li. 6. pop.) quærere, qui cũ præſente maiorem habeat conuenientiam & ſimilitudinem, vt ab eo ſumptis ſignis & præſidijs in priſtinum ſtatum laborantem reſtituamus.

Indicatio. 2. Meth. Indicatio, citra quam in medicis operibus nihil certum ac tutum efficitur circa eos morbos, quorũ naturã exactè nouerimus, nihil aliud eſt vt inquit Gal. quã cõprehẽſio iuuantis ſimul cum cõprehenſione lędẽtis, ſine obſeruatione & ratiocinio. Quãobrem nobis ratiocinantibus & cõiecturã veritati propinquã efficientibus, cõtingit ſæpe falli, procedentibus tamen per indicationẽ, nunquã aut rarò: quia ratiocinium procedit ab his quæ quodammodo mutari poſſunt, aut aliter ſe habere, indicatio verò ab his quæ perpetua & ſtabilia ſunt, quales ſunt rerum diffinitiones & eſſentiæ, à quibus indicatio ſumit principium, vt latius leges lib. de recto præſidiorum vſu. Cõprehenduntur autem indicationis nomine, indicatio, coindicatio, contraindicatio & correpugnatia, quarum ſeorſum meminiſſe oportet. Itaque cùm rei natura ſit à qua indicatio ſumitur, tria ob id neceſſariò erunt quæ in morbis (Li de opt. ſec. ad tra.) indicationẽ præſtare poſſunt, vt ex Gal. cõſtat: cauſa nimirũ morbi, affecta particula, & naturæ robur. Sic cauſa genus auxilij circũſcribit, vt ſi plenitudo euacuationem: affecta particula iuxta ſui naturam,

ſitum

ſitum & cōnexionem cum alijs,auxilij modum ſcri bit:virium verò robur auxilij menſuram deſignat, & ſui cuſtodiā expoſtulat,haud ſecus quàm tempe ramentum. Quibus addere oportet,vt idem author ſcribit,morbum ſui ablationem indicare, iuxta cuiuſq; contrarietatem,& ex genere morbi, cauſæq; natura ſimul conſideratis genus auxilij indicari,ex ſpecie ſpeciē,& ex differentia differentiā. Cum hoc tamen ſtatuendū eſt,cauſam primum in indicando ſortiri locum,vt ſine qua morbus curari nequit.

Contraindicatio. Sciendum primò eſt,impedimentum nō eſſe idem ac contraindicatio:certum enim eſt,virtutem debilem impedire ſanguinis detractionem, quatumuis præſit plenitudo:cum hoc tamen contraindicatio nō eſt,quia ea ſolùm cenſenda erit cōtraindicatio, quæ cōtrarium omnino expoſtulat ei quod ab indicatione monſtratur. Vt cùm indicatio deſignat ſanguinem eſſe mittendum,cōtraindicatio mōſtrat corpus oportere reficere:nam contraria ſunt replere & vacuare. Denique contraindicationis cōditio eſt omnino expoſcere cōtrarium ei quod expoſtulat indicatio,vt ſi hæc refrigerationem,illa calefactionem deſideret.

Coindicatio. A parte verò indicationis ſtat quæ illi vim & efficaciā adauget,coindicatio nūcupata:veluti ſi plenitudo ſanguinē eſſe mittendū deſignet,idē quoq; auxilium coindicat corporis habitudo, vita præcedēs,cōſueta ſanguinis vacuatio ſuppreſſa,quæ oīa ſanguinis quoq; miſsionem atteſtātur. Quibus accedunt aliæ cauſę,quę licet nō indicent,neq; coindicēt, efficiunt tamē ſanguinis miſsionē faciliùs ferri,vt cōſuetudo,ætas,regio,anni tempus, & reliqua huius naturę. Sic profectò dū hæc oīa ſimul coëunt,profuturum auxilium licet expectare, & ne

ceſſarium fore, ſicuti dum vnum aut plura ex his defuerint, tanto magis pertimeſcendum, aut non, quantum affectus expoſtulat euacuandum, vt in conualeſcentibus, & in æſtate & autumno, & vehementibus frigoribus Hippoc. conſuluerat.

Correpugnantia. Pari ratione correpugnantia ea cenſeri debet, quæ vim auget & efficaciam contraindicationi: vt ſi quis vacuationem expoſtulet, cum hoc tamen eam interdicat ſudor diſſipans, contraindicationis vim auget ventriculi natura & conditio, quæ adeò aſſumptis medicamentis horret, vt nullo modo ea admittere queat: quæ tamen ventriculi conditio non ex oppoſito contrariatur euacuationi, quæ fit per pharmacum, ſed correpugnat & vim auget contraindicationi; & ex eius parte ſe tenet, vt ſub cane & ante canem medicationes difficilê ferunt: ſana habentes corpora difficulter ferũt medicamenta: quæ omnia & plura alia, etiamſi ſua ſponte non contraindicent, ei quidẽ vim & efficaciam augent.

Placuit has tres methodos in huius operis exortu affigere, vt conſtet eò tendere, vt quiſque quem curet, quid curet, & qualiter curet exactê diſcat. Quarum conſiderationum prima oſtendit quam particulam affectus obſideat: ſecunda quali morbo afficiatur: & tertia cui, quãdo, quale & quantum oporteat adhibere præſidium: quod optatiſsimum eſt in medicis operibus.

DE RECTA VICTVS *adminiſtratione.*

INSTITVTIO I.

SIVE alimentum,cuius leges & vtendi rationem expendit præſens inſtitutio, velimus vſurpare pro medicamento, ſiue conſideratis ſui natura,conditione atq; fine,pro alimẽto accipiamus, ſemper proculdubio dicit reſpectum ad corpus alendum.Quamobrem vt quis exactè ediſcere poſsit eius rectam adminiſtrãdi rationem, quatuor in corpore alendo conſiderare tenetur . Conijciet vtique primò corporis ipſius vires , ſubſtantiæ modum,circunſtantias quaſdam,& vltimò morbum quo afficitur homo:quorum per ſumma capita ſeorſum meminiſſe oportebit.

Victus ſanorũ inſtitutio.

Vires quidem,vt tales ſunt,ſolùm ſic conſideratæ citra alium reſpectũ,victũ expoſtulãt nõ hunc aut illũ,ſed ſolùm materiã qua refici poſsint. Quippe quatenus victus vt alimẽtũ inſtituitur, vnicũ tãtum præſtat miniſteriũ,nimirũ virtutẽ vitalẽ cuſtodire:ſanitatẽ verò cõſeruare aut morbũ propellere,ex accidenti vt Gal.ſtatuerat.Quo fit, vt quo tẽpore corpus integra fruitur ſanitate,victũ plenum ſemper expoſtulet,vires nimirũ adaugentẽ,ſecundũ cõſuetudinẽ,naturã,ætatẽ,ſexũ,regionẽ & anni tempus,quæ quodãmodo etiã in ſanis victum metiuntur,ne loco reparationis viriũ , morborum fiat materia:quod præcauens Hipp.inquit, conſiliũ ſani-

Libr. 1. de ra.vic.45.

nitatis eſſe, nō ſatiari cibis, & ad labores impigrum
6. pop. p. 4 20. eſſe: nāq; nulla eſt vētriculo inferēda grauitas, ſed ea quātitas adhibēda, quæ par ſit laboribus, vt ſta-
Li. de diet. 3. tuit idē Hipp. dubitās qualis habenda ſit quātitatis
Lib. de veteri med. mēſura, quæ vires citra grauitatem tueatur & adaugeat, ſic ſcribit: Modū autē neq; pōdus neq; numerū aliquē ad quē referas cognoſces, certitudinem enim exactā nō reperies aliā, quā corporis ſenſum. Quā etiā metieris ex proba alimētorū coctione: nā
Li. de loc. in homin. vt inquit Hipp. tātū cibi indulgēdū eſt, quantū corpus ſuperare valeat: quod alijs verbis dixerat Auic.
fen. 1. 3. doc. 2. c. 7 nimirū. Reliquijs famis nōdū ceſsātibus, ſurgendū eſt à mēſa, cùm plerumq; hominū voluptas ſatiari difficiliùs poſsit quā fames. Secūdò ſtatuendū eſt, ꝙ licèt ſanis guſtus & delectationis gratia, cōcedendūm ſit aliquid parū deterius, nihilominus tamē cō-
Li. de ali. fa. cacucum. ſiliū Gal. eſt, fugiēdū eſſe ab edulijs praui ſucci: clā enim & ſenſim lōga dierū ſerie, prauus in venis ſuccus ex ipſis ſuggeritur, qui leuiſsimā accepta occaſione, grauiſsimos & cōtumaces excitabit affectus. Prętereà ſapientū cōſiliū eſt, eos qui tēperata robuſtaq; natura ſunt, nō teneri exquiſito & perpetuo ſelecto victu vti, quia leues exceſſus facilè natura ſuperat, præſertim ſi eis fuerit aſſueta: ſiquidē maius eſt ex aſſuetudine cōmodū, quā ex errore dānū. Ob id profectò dixerat Celſus ſanū hominē nullis ſe legibus obligari debere. Prætereà cōſueta ſeruādā eſt hora, aut ea in qua priori cibo homines leuatos denuo appetere cōſpicimus, tolerare namq; famē, vētriculū prauis implet humoribꝰ. Cōſiliū etiā
Libro de flatibus. Hipp. eſt, cibos varios & diſsimiles inter ſe ſimul aſſumere, ad prauā victus rationē pertinere: ſeditionē enim (inquit) mouet quæ ſunt inęqualia, aliaq; citiùs, aliaq; difficiliùs cōcoquūtur. Cū hoc tamen nō deſunt qui aſſerāt, alimentorū varietatē potiùs

quã ſimplicitatẽ probandã eſſe: quòd noſtrę generationis principia varia ſint & diſsimilia. In qua re ſtatuẽdũ eſt, multiplicitatẽ ciborũ dãnandã nõ eſſe omnino, ſed cũ diſsimilitudo eorum & varietas extremũ attingit craſsitiei, tenuitatis, frigiditatis aut caloris: nã cũ varietas fere eſt eiuſdẽ cõditionis, vt auiũ carnes, arietis, panis, fructus, olera, & vinum, quibus frequẽter homines vtuntur, vitãda nõ eſt, ſed ea ſolũ, quæ in magnatũ menſis extrema & multigena varietate inſignita & cõdita offerũtur. Quã tñ varietatẽ faciliùs tolerãt homines ſi recto ordine ingerãtur: nã quę tenuia ſunt, vt quę facili9 ſuperẽtur, pręire debent, eo quòd antequã craſſa aliquid perpetiãtur, locũ adeũt inferiorẽ, in quo faciliùs coquũtur, vt quę ſemipræparata iã ſunt à ventris ſuperiori parte. In qua re cõſilium etiã eſt, vna die in hebdomada ex toto cibũ auferre: vt ſi quid ex varietate aut præpoſtero ciborũ ordine crudum ſupereſt, ea die cõficiatur cõteraturq;. Quibus legibus adſeruatis, euidentiſsimum eſt vires augeri, nedum ſeruari ac refici.

Modus itẽ ſubſtãtię corporis & eius natura cõſiderãda etiã eſt ad victũ ſanorũ inſtituẽdũ: forma verò ſeu ſubſtãtia alimenti, proportione & ſimilitudine ſubſtãtię corporis alẽdi ſimillima ſit. Quippe puerorũ, fœminarũ & eorũ, quorũ natura adeò eſt tenuis & delicatiſsimę ſubſtãtiæ, corpora, craſsis cibis nutrire in atrophiã ducit, aut copioſis: ſicut robuſtis, agricultorib9 & militibus tenuia & facilis nutritionis inutilia exiſtũt, & pręter id quòd vires minuũt, carnes quoq; & earũ firmitudinẽ deijciũt. Itẽ inſpicere oportet qualitatẽ, quæ tẽperamento corporis aut principaliũ mẽbrorũ è directo reſpõdeat, ſi ſana ſint, ſin aliter parũ ad cõtrariũ lapſum vergẽtia,

ne intemperãtia ad morboſam facilè mutetur. Conſiderare inſuper oportet ad virium tutelã ſanis hominibus alimentorũ vſu cõparandã, corporis etiã circũſtantias quaſdã, cuius naturæ eſt ætas, iuxta illud Hipp. Qui creſcũt plurimo egẽt alimẽto. Senes facillimè ieiuniũ tolerãt. Itẽ regionẽ & anni tẽpus, vt cõſuluerat idẽ author dicẽs: Vẽtres hyeme & vere copioſiora expoſcere alimẽta, æſtate & autũno cibos ferre difficulter. Præterea conſuetudinẽ, quæ maioris ſolet eſſe momẽti, vt ſuo loco latiùs leges.

Vltimò tamẽ morbũ, quo corpus afficitur, cõſiderabis, in quo tria expendẽda ſeſe tibi offerũt: primũ morb9, quã ſolũ quid præter naturã eſt: quo tẽpore tantũ expoſtulat victũ vt medicamentũ: à quo nõ minus indicatur, quã quoduis aliud auxiliũ ſibi cõtrariũ, vt Gal. eſt mẽs, ſtatuẽtis duobus modis ꝓdeſſe, quãtitate nimirũ & qualitate. Quãtitatẽ enim vt præſidiũ cõſiderat dicẽs: Quibus virtus valida fuerit, cũ humoris corruptione vel defectu, multũ alimenti & multotiens porrigere oportet: quia multis indiget affectio, vt quæ in defectu cõſiſtit: quippe inanitionẽ curat repletio. Itẽ humoribus corruptis ſubuenit alimentorũ qualitas, ſiquidẽ inquit idẽ author, alimentũ indicari à corruptione, quòd per miſtionẽ fiat attẽperamẽtũ, etiã iuuãte alimẽti ſubſtãtia: præterquã ꝙ nihil incõuenit, alimẽti qualitatẽ, qualitati cauſæ morbificæ aut ipſi morbo eſſe cõtrariã. Secũdũ etiã qđ morbus præbet cõſiderãdũ eſt, propriũ ipſius morbi gen9: quippe ſi in inanitione ſitũ fuerit, vt nuper dixerã, refectione curatur prorſus, nulla alia præmiſſa neq; ꝓhabita cõſideratione.

Libr. 1. de ra. vic. 18.

Li. Apho. 17.

Vltimò morbi ſpeciẽ cõſiderabis, in qua hoc tibi præ oculis habeto, nimirũ qualẽ in viribus efficiat quæuis morborũ ſpecies ſeu differẽtia iacturã, quẽ

De laborantium victu.

mo-

modū ipſis ponat,qualē diſpoſitionē præſentē aut futurā. Nāq; victus nō vt medicamētū,ſicut nuper diximus,ſed vt alimētū,iuxta prędictarū viriū teno rē aut diſpoſitionē prę ſentē aut imminētē inſtituē dus eſt. In cuius rei enodatione (quæ prę cipua eſt huius inſtitutionis pars) quinq; in alimēto ſunt cō ſiderāda,iuxta quinq; diſpoſitionū differētias,quas frequētiùs & cōmuniùs viribus accidere in morbis, facta collatione virtutis ad morbū,cōperimus. Nā talis futura eſt viriū cuſtodia cum victu,qualis fue rit earū modus à vi morbi cōtractus. Quo ſit vt in victu,gratia cuſtodiēdi vires cōſideremus eius for mā,quātitatē,qualitatē,vtēdi modū,& exhibēdi op portunitatē; quorū ſeorſū meminiſſe erit neceſſū.

Cùm dictum anteà ſit, victū laborātibus debere inſtitui iuxta modū quē viribus imponit morbus,& in eiſdē ratione & experimēto cōpertum ſit reperi ri varios imbecillitatis modos à morbi vi effectos, ob id eā victus formā, quātitatē & qualitatē eligē das fore arbitror, quibus ſecuriùs vires cuſtodia- mus. Quo ſit,vt forma,quæ è directo tenori,modo & ſubſtātię viriū ſeruandarū correſpōdet,nil aliud deſignet quā eā victus rationē, qua vires citra quā titatis conſiderationē cōſeruantur iuxta diuerſam victus laborantiū rationē. Quā ſane Gal. diuiſerat in craſſā, tenuē & ſimetrā: & adhuc clariùs Hipp. in ea quę comedūtur,quę ſorbētur,& quę potātur. Cęterū victus tenuis quatuor gradus ſtatuerat loco citato Gal. diuidens in tenuiſsimū exactè,tenuiſsi- mū abſolutè: tenuē exactè,& tenuē abſolutè: quorū quilibet alteri morborum ſpeciei & ſorti reſpōdet, quia ſic in vnaquaq; morbi ſpecie diſponuntur vi- res,quòd op9 ſit neceſſariò eā victus formā ex qua tuor memoratis vnicuiq; præbere,qua vires tutò

Victus forma.

1. Aph. 4.

Lib. de veteri med.

adſeruētur. Siquidē victus ex modo virtutis deſumitur, quē proculdubio diuerſum efficit nō morbi cōditio ſolū, nō tēpus, nō naturæ ipſius actio in materiā morbificā, ſed tantū accidentiū morbi ſęuitia & immanitas. Quippe acutorū morborū quatuor ſunt conſtitutiones, ſeu ſtatus diſtātiæ, differētiæ ac modi: quorū primus eſt peracutus exactè, ad quartū diē vt plurimū ſe extēdens, & nullā habet à principio ad ſtatū maiorē diſtantiā. Secūdus eſt peracutus abſolutè, ad ſeptimum porrectus: tū ē acutus exactè ad vndecimū extēſus. Vltimus eſt acutorum ſimpliciter, quatuordecim diebus terminatus, ni velis acutum ex decidētia pari ratione, cum eo cōiungere, qui ad vigeſimum ſeſe ſolet protrahere. In ordine ad quos ſtatus terminos, ſeu ad quas morborum conſtitutiones, oportebit eum victum ex quatuor numeratis porrigere, quo ſecuriùs ad ſtatum peruenire poſſit laborās, ac perferre morbi duratonē & accidentia, iuxta illud Hipp. Coniectari autē oportet: qua ſententia de acutis & diuturnis pariter intelligit, in quibus nō parua eſt differētia: nā ſicut in ſanis vires perpetuò adaugere intēdimus, ita proriſus in morbis diuturnis integras adſeruare quales accepimus: at in acutis, adſeruare quidē, cęterū parū diminutas, quātū videlicet ad ſtatū vſq; & donec morbus iudicetur, durare poſsint. Quibus ſic cōſtitutis, ſtatuendū eſt, victus formā ſumendā eſſe à morbi ipſius cōſtitutione, ſeu à diſtātia ſtatus, & ab ægrotātis robo-
1. aph. 12 re, vt Gal. ſtatuerat: Nā licet victus inſtitutio à viribus tantū debeat ſumi, morborū tamē cōſtitutiones expedit cōſiderare, quia vt variæ ſunt, ita variè diſponūt virtutē, in ordine ad cuius diſpoſitionē illatā à morbo, victus quoq; modificari ac inſtitui debet. In qua re ſciendū eſt, per vires non ſolùm intelligē-

ctas eſſe, quas per pulſum & reliqua ſigna præſentes intuemur, ſed quales futuras ſperamus ex vi morbi aut materiæ tenuitate vel accidentiũ ſæuitia. Ad quæ omnia reſpicere tenetur cordatus Medicus in victus inſtitutione, ſi velit ad ſtatũ vſq; eas adſeruare.

Nomine autẽ cõſtitutionis, nõ ſolũ licet intelligere diſtantiã ſeu tẽpus à principio ad ſtatũ, ſed diſpoſitionẽ morbi quoad ſymptomata: quia tunc ſolùm mõſtratur morbũ fore breuẽ aut diuturnũ: qua conſideratione accepto, non circunſcribitur forma victus, ſed ſolũ quantitas. In qua re cõſiderandum eſt, qualis naturæ ſtatus accipi debeat, vt in ordine ad illum victũ inſtituamus: ſiquidẽ ſtatus nomine, tria intelligit Gal. criſim videlicet, terminũ, & ſtatũ: ſed prætermiſsis termino & criſi, conijcere oportet ſolũ ſtatũ, prout dicit vehemẽtiſsimã partẽ & ſumũ morbi vigorem. Quẽ rurſus diuiſit Hipp. & poſt ipſum Gal. in ſtatum quoad coctionẽ, & quoad diſpoſitionẽ affectus, & vltimò in ſtatũ quoad accidẽtia. Quibus præmiſsis, ſtatuendum eſt formã victus metiẽdã eſſe, ſolũ habito reſpectu ad ſtatum quoad accidentia, quia huius ſtatus natura & diſtantia potiſsimè modum virtuti ponit, in ordine ad quem victus forma inſtituenda eſt: iuxta illud Hipp. Vbi morbus peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores, & extremè tenuiſsimo victũ vtendũ eſt: vbi verò nõ, ſed pleniorẽ victũ cõtingit adhibere, tantũ cibi indulgẽdũ eſt, quãtũ morbꝰ extremis eſt mollior. Quo loco euidẽtiſsimè cõſtat ex cõſtitutione morbi cũ accidentibus metiẽdam eſſe victus formam. Itaq; ſi ſtatim aut poſt ſuccreſcat ſtatus quoad accidẽtia, iuxta cuiuſque morbi numeratam conſtitutionem metiemur formam, præcauentes virtutis caſum ex accidentium ſuperuenientium ſæuitia, & prout hæc

Li. 3. de rat. vict. de criſ. & totiùs mor. tẽ.

1. Aph. 5

hæc accidentia mox, hoc eſt intra primũ quaternariũ, aut poſt, ad quatuordecimũ diẽ ſuperuenerunt, coniectantes quandiu paſſura ſit natura à prædictis accidẽtibus, & quantum ab ipſis conteratur, ea victus forma tenuis vel craſſa eſt inſtituẽda, cũ qua vires ſecuriùs cuſtodiatur, donec morbus iudicetur

Verùm quia ſtatus quoad accidentia tribus morbi temporibus haberi poteſt, ſciendum eſt an aliquid euariet à debita victus forma in vno magis quàm in alio. Huius doctrinę primus author fuit Hipp. qui in hunc modum pro[illegible]at. Sunt modi, & cõſtitutiones, & paroxiſmi cuiuslibet harum febriũ, ſimiliter & continuarum intermittentium. Statim enim continua eſt, quibus incipit, floret, & viget maximé, & ad difficilius ducit, circa criſim verò & ſimul in criſi imminuitur. Sunt quæ incipiunt leuiter & ſubmiſsin, ſubincreſcunt verò & exacerbantur ſecundùm ſingulos dies, circa criſim verò & ſimul in criſi abundé lucent. Sunt quæ incipiunt leuiter, augentur verò & exacerbantur ad certum augẽtes terminum: rurſus remittunt ad criſim vſquè, & circa criſim. Accidunt hæc & fiunt in omni febri, & in omni morbo: & ſubiungit ſtatim: Oportet ex horum conſideratione offerre victum. Ex quibus verbis conſtat, triplicem eſſe quoad ſymptomata ſtatũ, in principio nimirum, in augmento, & in ſtatu. Ratio huius varietatis eſt in triplici cauſę diuerſitate ſita, nimirum ab humorum multitudine & cruditate, vt contingit in principijs omnium morborũ, præſertim in pleuritide, peripneumonia, & in omni inflammatione partium internarum, quę ad motum à natura ordinatæ ſunt. Quo ſit vt incipiente malo, & materia exiſtentę cruda, dolores & labores lõgè grauiores ſint: ita vt iure optimo dixiſſe Hipp.

Lib. 1. popu. p. 3. tex. 20.

Li. de rat. vic.

conſ-

conſtet: Dolores pleuriticorum confeſtim ſponte deſinunt, vbi quid effatu dignum, tùm expui, tùm expurgari cœperit. Sic profectò dictum eſt à Gale: in principijs acceſsionum ęgrum mori contingere, ob multitudinem materiæ, aut craſsitiem, vel inflammationem. Et ob id dixit Hipp. dum os madeſcit in pleuritide, ſorbitionis quantitatem adaugendã eſſe. Sunt & alij quorum ſymptomata in initijs morborũ debilia ſunt & parua, augentur tamen in criſi, & iuxta criſim, dum maximè coctiones fiunt cum grauiſſimis accidentibus: quæ duabus de cauſis tunc maximé elucent, ob materiæ nimirum putredinem, & ob maximum certamen naturæ cum morbo, iuxta illud Hippo. Dum pus cõficitur. Ex quo fit, vt accidentia prodeant eo tempore à morbo, à natura, & ab vtroquè ſimul, necnon ab humorum plenitudine, per eorum raritatem & ſpumificationẽ facta. Tertio verò & vltimò, intermedio tẽpore, in augmento nimirum, grauiſsima ſymptomata accidere ſolẽt, & ſtatum accidentium conſtituunt, commotionis humorum cauſa, quæ à vi morbi eo tempore fit, ſicut quæ in principio à ſola cauſa, & quæ in ſtatu, à cauſa & morbo & virtute: cæterùm in hoc tertio ſtatu accidentia prope criſim imminuuntur. Quibus conſtat, differentiam hanc ſtatus, circunſcribere differentiam in victus adminiſtratione, tenuẽ aut craſſam iuxta morbi conſtitutionẽ: quantitatem verò mutandam fore, prout ſtatus, mox aut poſt futurus eſt: forma verò eadem ſeruanda.

Li. 3. de criſ. c 9.

His ſuppoſitis, vt diluantur controuerſiæ quæ ex varijs authorum locis ſuboriuntur, & vt etiam ſeparemus quantitatis victus indicationem ab indicatione formæ, ſtatuẽdum eſt eius formæ victus, quã morbi conſtitutio habito reſpectu ad ſtatum quoad

accidentia, circunſcribit (ſiue tenuis ſit, ſiue tenuiſſima abſolutè aut exquiſitè) maiorem copiam porrigendam eſſe in principio quàm in ſtatu: & in ipſo & parũ ante illũ cibus ſubtrahẽdus eſt, dũmodo accidẽtia nõ ſint in principio, nã tunc imminuẽnda eſt quantitas, haud ſecùs quàm dum ſuccreſcunt in augmento & in ſtatu. Quam quoque doctrinam intelligere oportet de quouis morbo, quatenus ad quantitatem victus attinet: nam prius, inquit Hipp. vberiùs eſt agendum, vt æger ſufficiat vſque ad ſtatum peruenire. Deniq; quo citiùs futurus eſt ſtatus, eo minorem copiã cibi circunſcripti porrigere tenemur: quo verò poſteriùs, eo maiorem, vt æger ſufficiat: ſeruata tamen eâdem victus forma à principio ad finem. Nam vt quiuis morbus ſuam circunſcribit victus formã, ita morbi tempora eius metiuntur quantitatem.

Præterea in omnibus his tribus ſtatibus quoad accidentia, conferendum eſt virtutis robur cum vi & efficacia accidentium præſentium & futurorum: nam quo morbus plus vrget, & facultas minus lapſa eſt, tenuiorem victum licet inſtituere: quod ſi facultas labatur, vberiùs oportet porrigere, donec accidentia ſuperueniant, & eo tempore quantitem imminuere. Itaque iuxta gradus vrgentiæ morbi, gradus etiam ſeu ſpecies victus (ex his quas memorauimus) metiri poſſumus: quia hęc morbi vrgentia eſt quæ efficacia accidentium modum ponit virtuti: nam maximè, multum & mediocriter aut parum vrgere poterit. Et ſic pro vrgentiæ gradu adhibere poſſumus pocula, tenues ſorbitiones aut craſſas: hoc tamen vno in omnibus adſeruato, quòd virtutis vrgẽtia ſemper expoſtulat eũ victum, cũ quo faciliùs poſſit refici iuxta gradus vrgentiæ: ita vt, quo plus

vrget, citiùs & magis refici expoſtulat, ſeruata ea victus forma, quam á principio circunſcripſerat morbi conſtitutio. Quo ſit, vt aliquãdo craſſas ſorbitiones, aliquando tenues, & nonnuquam pocula deſideret morbi conſtitutio: verùm huius aut illius maiorem aut minorem copiam, pro maiori aut minori viriũ iactura: nimirũ in minori, quia minus vrget ob minus diſpendiũ, parum: & in maiori plus, quia magis vrget. Hæc tamen eſt differentia inter morbum & virtutẽ, quòd vbi maior eſt morbi vrgentia & ſęuitia, minor alimẽti copia & tenuior eſt adhibẽda: vbi verò minor ſit eius vrgẽtia liberaliùs tractari deſiderat, & ſic de medio ſtatu res æqua lance eſt penſitanda.

Verùm quia dixeram ſuperiùs, eandem victus formam ſeruandam eſſe à primo morbi inſultu ad inclinationem vſque, veritatem huius rei probare placuit ſententia quadam Hippocra. quæ ſe habet in hunc modum. Conijcere autem oportet & robur, & cuiuſque morbi ſpeciem: hominis item naturam, atque ægrotantis in victu conſuetudinem, non in cibis ſolùm, verùm etiam in potionibus: per quę verba Gale. in commento intelligit non eſſe mutandam victus ſpeciem, ni morbi etiam ſpecies permutetur. Nam ſi pro quacunque morbi ſpecie vna extat victus forma, perperam Medici ignorantes huius ſententiæ rationem, in principijs craſsiorem, & vigente morbo tenuiorem victum porrigunt: ſiquidem tenuis à craſſo ſpecie ſuo modo differt: morbus autẽ in quo id efficiunt non differt à ſe ipſo, dum creſcit aut viget. Quapropter ſi nec morbus ſpeciẽ mutat ſuorũ tẽporum varietate, nec victus forma mutãda erit per omne tẽpus morbi. Decepit eos profectò Hipp. dixiſſe: Quando morbus in ſuo vigore Li. 2. de rat. vict. 36.

conſ-

conſtiterit, tunc victu tenuiſsimo vti oportet, credentes in principijs eſſe craſsiorem victum porrigẽdum. Verùm ſiquis diligenter euoluat huius authoris mentem, præfatã ſententiã ſolùm de quantitate imminuenda in ſtatu ſubaudiendã eſſe reperiet, nõ de forma: ſiquidem in acceſsionibus etiam à cibo abſtinendum eſſe conſulit, & in ſtatu & parum ante illum, cibum omninò eſſe ſubtrahendum. Quibus locis euidentiſsimè conſtat de quantitate loquutũ fuiſſe: ſiquidem cibum ſubtrahere non eſt tenuiorem præbere, ſed vniuerſam eius quantitatẽ aut minuere aut auferre. Nec obſtet, quòd virtus non ſeruat eundem modum aut tenorem per omne tempus morbi, ſed variatur pro accidentium cuiuſque tẽporis natura & varietate: qua ratione videbatur non oportere adſeruare vnam & eandem victus formã, ſed eam eſſe mutãdam ad virtutis mutationem. Cui rationi dicendum eſt, ſatis eſſe ad virtutis varietatem quantitatem variare, pro accidentium magnitudine aut paruitate, vt antea dixeram de ſtatu quoad accidentia. Quibus conſideratis, non ſolùm reſpicimus vires præſentes, ſed futuras quoque, iuxta illud Hipp. Coniectari autem oportet, an æger cum eo victu ſufficiat perdurare. &c. Nec valet inſuper ratio, nimirum tenuem victus formam ſuppleri craſsiore in minori quantitate præſtita, aut craſſam tenuiori in maiori copia: licèt verum ſit craſsiorem aliquo modo victus formam porrigendam eſſe, quàm morbi conſtitutio expoſtulet, ob errata quæ ſolent accidere. Quia vt docuerat Hipp. meliùs hæc tolerantur ab eo qui vſus fuit paulò pleniori, quàm è contra. Dixerat enim ægros delinquere in tenui victu, hoc eſt lædi, cum accidentia aut errata ſuccreſcunt. Cum hoc tamen longè aliter ſtatuendum

eſt

eſt in quantitate exhibenda: nam idem author dixerat: Adiectioni ciborum intendendum multo minus, ſubtrahere ſæpenumero expedit: ſic profectò in ſtatu cibũ ſubtrahere docet: quod verò expreſsit per verbum, victu tenuiſsimo vti, hoc eſt quantitatem minuere, non tenuiorem porrigere, ſiquidem tenuis nequit ſupplere vicem paruæ quantitatis, vt elegantiſsimis verbis ſic ſcripſerat Hipp. Quicumquè verò homines exiſtentes in hac affectione (loquebatur de febribus & doloribus) ſiccum cibum aſſumunt, aut mazam aut panem, etiam ſi valdè modicum, decuplo magis & manifeſtiùs læduntur, quã ſi ſorbitione vſi eſſent, ob nullam aliam cauſam quã edulij fortitudinem ad affectionem. Nec obſtet Gal. ſententia, qua hęc refert verba: Quòd ſi naturę robori non ſatis fidamus, ptyſanæ vtemur ſucco, docẽs victum crаſsiorem in minori quantitate ſupplere victum tenuem, quia ea parte loquebatur de cura coacta, vbi occaſio vrgentiſsima cogit Medicum leges aliquando euertere, virium ſeruandarum gratia, nullo habito ad morbum reſpectu. Quippe euidentiſsimum eſt, formam victus ſolùm à morbi conſtitutione indicari: at quantitatem à morbi tẽporibus, quæ longiſsimis interuallis inter ſe diſſidere conſtat.

Lib. de veteri medici.

Lib. 1. Apho. 4.

Cùm euidentiſsimum ſit in arte medica, difficillimum eſſe quantitatem metiri, & longè difficilius mutationem eius (quæ neceſſaria eſt iuxta temporum morbi varietatem) iuſtam efficere, ac ſcire quãtum cuique morborum tempori ſit indulgendum, ob id diligenter quantitatis menſura inueſtiganda eſt: in qua re primò monſtrare oportet, & neceſsitatis rationem, & quantitatis menſuram, & vtriuſquè indicationem. Quantitatis itaque variationem eſſe neceſſariam in morbis probant fidiſsimo euentu,

De vict. quantitate.

tùm facultatis varietas, quæ in vno eodemq; morbo viſitur, tùm temporum morbi mutationes. Rationi enim conſentaneum eſt, vt minus alimenti eo exhibeamus tempore, cùm laborans magis morbo moleſtatur, quàm cùm parum aut mediocriter: vacare enim tenetur natura à ciborum confectione, cũ ſymptomatum grauitate & morbi vehementia moleſtatur. Sic in morborum principijs, cùm ægrotantes vtcumque moderatiùs habeant, plus cibi indulgendum eſt: apud ſtatum verò, quia ſymptomata grauia ſunt & morbi vehementia maior, nihil eſſe exhibendum cõſtat, vt antea probaueram: at intermedio tempore mediocrem miniſtrabimus quantitatem. Nec obſtet Hippo. ſententia vbi inquit. At ſi os madeſcat, & quæ à pulmone expuuntur talia ſint qualia eſſe oportet, ſorbitionis quantitatem adaugere oportet: & ſubdit: Et quantò maior fuerit expurgatio, tanto magis ad iudicationem vſq; dare oportet: nam hæc ſententia ſolùm intelligitur de morborum temporibus, qui in principio vigẽt, quia ex fluxione depẽdent. Quippe in alijs, qui poſtea ſunt habituri vigoré, tranſacto principio, minuere ſemper quãtitatem expedit. Ratio varietatis & mutationis eſt, quia in principio plus indulgendũ eſt ob accidentia & caſus qui ſuperuenire poſſunt, & vt natura poſſit ſufficere vſq; ad ſtatum: at creſcente morbo, minus, ne à coctione diſtrahatur natura: & vigente, longè minus, nè fatigata accidentiũ & vigoris morbi efficacia, magis imbecilliteur diſtrahaturque à pugna cum cauſa morbifica, alimentis exhibitis. In qua re dirimenda controuerſia eſt, an ſemper morbo incipiente liceat plus cibi porrigere. Quã difficultatem ſic ſolues. Si corpus nullo alio morboſo apparatu coaffectũ ſit, nulli dubium

Lib. 1. de rat. vict. 23.

eſt,

eſt, quin ſemper á copioſo victu ſit incipiendũ: cæterũ ſi in prima corporis regione cruditas præfuerit, protinus vtendũ eſt leui pharmaco cruditates euacuaturo, aut victus parſimonia, donec cruditatẽ aut euacuatã, aut conſumptã cõperiamus. Quippe Celſus ob id dixit: initia morborũ, primũ famẽ, ſitimq; deſiderare. Sic Hippo. Si nuper paſto, & aluo cuipam oneribus haud quaquã purgato, febris, vel cum dolore, vel ſine dolore inceperit, â ſorbitione tantiſper eſt tẽperandum, donec cibum ad infernã inteſtini partẽ deſcendiſſe coniectũ ſit. Quod clariùs adhuc dixit eodẽ lib. quibus euidẽter cõſtat veritas huius pręcepti, niſi vẽtriculi cruditas vetuerit. Lib. 2. c. 16. Lib. 1. de rat. vict. 23. Tex. 45.

At iuſtam adæquatamque circunſcribere victus quantitatem, vel cuiuſuis alterius auxilij in medicina, tã eſt difficile, quàm eſſe Medicum. Nam ob id dixerat Hipp. incertam eſſe coniecturam eorum qui ad quantitatem cautè procedunt: cũ hoc tamen veritati erit propinqua, ſi ex ſenſu nimirum corporis eam mẽſi fuerimus: nã quantitas difficulter iudicari poteſt, niſi in actu ipſius auxilij. Sic ſanguinis educendi copia, impetu ipſius fluentis & mutatione coloris cognoſcitur: quantitas humoris purgandi, ex conferentia & tolerantia. Eodem prorſus modo alimenti copiam ex bona corporis tolerantia (nam id appellat Hippocrates corporis ſenſum) facilê metimur, ita vt nec corpus grauet nimio pondere, nec præ inopia marceſcat. Indicant inſuper victus quantitatem conſuetudo & morbi vehementia, vt ſtatuerat Hippocrates dicens: Inter initia, nec multam nec craſſam dare oportet, ſed quantum ob conſuetudinem, & nè multa fiat vaſorum inanitio, ingerere oportet. Cæterùm morbi conſtitutio ab ea quam conſuetudo indica- Lib. 1. de rat. vict. 11.

uit quantitate detrahit: ita vt conſuetudo maiorem, morbi verò conſtitutio minorem perpetuò indicet. Hæc tamen eſt differentia, quòd conſuetudo in morborum initijs maiorem obtinet locum: vt ſi Socrati laboranti victus formam tenues ſorbitiones eſſe diffinieris, tantum earum offeres inter initia, quantum ſolidiori cibo bona vtebatur valetudine. Morbus verò potiorem præſtat indicationem, & in ea præualet, nimirum in ciborum ablatione prope ſtatum: proinde eo tempore aduerſus conſuetudinem detrahendum eſt quantum ſtatus ſæuitia poſtulauerit. Sic acceſsiones particulares ex toto victum auferunt: item quantitatem augent aut minuunt ætates: ſic æſtate, & autumno longé minus exhibẽdum, & plus hyeme & vere; & pari menſura ſubaudiendum eſt de regionibus. Eodem modo col-
Li.1.aph. 17. latio inter morbum & virtutem, menſuram alimenti circunſcribit: nam quibus virtus debilis fuerit cum humorum corruptione vel defectu, parum & ſæpé licet præbere, & ſi valida fuerit, multum & ſæpe, quia facultas & morbus id ſimul exoptant.

In cuius rei conſideratione ſeſe offert controuerſia dirimenda: nam cùm iuſtam metiri alimenti quantitatem ſit perdifficile, coniectabile eſt, ſi deflectendum ſit ad aliquod extremorum, quale ſit maius peccatum, deuiare ad latus parſimoniæ, aut ad vberiorem victum quàm par ſit. In qua re primò diluere repugnantiam oportet,
Lib. 2. de rat. vict. 34. quæ inter loca quędam Hippocrat. prima facie apparet. Inquit enim: Adiectioni ciborum intendendum multo minus, ſubtrahere verò ſępenumero expedit. Præterea inquit: In tenui victu ægri delinquunt, quo fit vt magis lædantur. Quę loca ſi quis

diligen-

diligenter examinet, reperiet, nihil contrarium pro ferre: nam primo loco loquebatur de quantitate ci borum: ſecundo verò de forma, ita vt ſatius ſit ad latus minoris quantitatis alimenti accedere, quàm maioris: verùm quoad formam ſatius eſt craſsiorem victum porrigere, propter errata quæ poſſunt accidere, quàm tenuiorem: quia errata magis lædunt laborantes tenuiori victu vſos. Præterea ſtatuendum eſt, longè grauius eſſe tenuiùs cibare in initijs morborum, quàm aliquantulum vberiùs: ſicut in ſtatu longè grauius plus præbere quàm minus. Quod Hippocra. dixerat his verbis: Cùm inter initia minus quàm iuſtum eſt offerimus, virtutem imbecilliorem reddimus, ita vt apud morbi ſtatum omnimodam ſuſtinere inediam non poſſint. Quibus conſtat, grauius eſſe peccatum in principio minus præbere quàm par ſit, & grauius in ſtatu plus quàm oporteat.

Libr. 1. aph. 5.

Li. 2. de ra. vict.

Libr. 1. aph.

De vict. qualitate.

Nulla profectò victus conditio, nulla ratio, nulluſue eius modus ad plura ſeſe extendit præſtanda beneficia, quàm victus qualitas: quippe hæc ſola & morbum propellere nata exiſtit, & virtutem cuſtodire. Qua ratione ductus Hippocr. dixit victum humidum febricitantibus omnibus conuenire: vt oſtènderet quantum poſsit alimenti qualitas in propellendis febribus, quarum terminus eſt corpus ſiccitate minuere: & addit: Præſertim pueris, & his qui tali victu vti conſueuerunt, vt oſtenderet præcipuam qualitatis victus indicationem eſſe naturam ingenitam, ſeu conſuetudine acquiſitam tueri & conſeruare. In qua re nomine affectus cauſam etiam ſubaudire oportet: & naturæ nomine ægrotantis ætatem, conſuetudinem, regionem, anni tempus,

pus, & cœli ſtatum: quæ profectò ſi temperata ſint, ſimilia vt natura ipſa expoſcunt alimenta: ſi verò intemperata, contraria. Cuius rei gratia præmittere oportet, quòd vbi ſtatus cœli & regio intemperata ſunt, contraria ſemper indicant: ætas verò & natura, etſi intemperata ſint, non abſolutè indicant contraria, ſed mediante conſuetudine: vbi verò prædicta temperata ſunt, ſimilia indicant, ſiue valeant homines, ſiue ægrotent: vbi verò in vnum conueniunt, facilis erit victus inueſtigatio: verùm vbi diſſona ſunt, quæ maiora digniora que ſunt præferri debent. Quippe conſuetudinis indicatio poteſtate dignior eſt indicatione tēperamenti & ætatis, eoquòd ſi quiſpiā ſiccus ſit ex propio tēperamento, ætate conſiſtens, humido aſſuetus victui, ſiccum ei dabis ratione temperamenti & ætatis. Cæterum cum hoc conſuetudinem magis ſeruare teneris, iuxta Hippocra. ſententiam: Cibos quibus vti cōſueuerunt (inquit) facilè ferunt: tamen ſi natura haud quaquam boni fuerint, & ſimiliter potus: cibos verò quibus vti non conſueuerunt, etſi mali non fuerint, moleſtè ferunt: repentina enim à conſuetudine digreſsio non parum offendit. Ex quibus manifeſtè conſtat, indicationem ad victus qualitatem inſtituendam ex tribus debere ſumi, nimirum à morbo, conſuetudine, & corporis temperie, quia variè ab aere alterari poteſt: nam regio, anni tempus, cœli ſtatus de ſe nihil habent indicare niſi quatenus corpus afficere poſſunt. Itaquè id ſolùm ſcire conuenit, ad quod extremum alteratum ſit corpus, & ān parum aut multum à naturali receſ-
9.Meth. ſerit temperie. Quippe inquit Galenus, de conſuetudine quæ cum reliquis conferenda eſt: Videtur

detur non ſicut alia quædam exiguam leuemque, ſed planè maximam, maximèque principalem poteſtatem habere conſuetudinem: & paulò inferiùs inquit: In hoc quoque pars hæc quæ de victus qualitate agit, ab eâ medicæ artis parte quę ſingularum aut ſimplicium partium morbos curat, differt, quòd hæc quantitatem receſſus à naturali temperie noſſe deſiderat, vt ęquali contraria gradu applicet remedia: illa verò ſolùm quærit, verſùs quam qualitatem intemperatum ſit corpus, & an multum aut parum receſſerit. His ſuppoſitis ſtatuendum eſt, quòd ſi morbus, conſuetudo, & corporis temperies, hoc vel illo modo ab aere alterata in vnum conſcendant, ſtatim exhibendum eſt quod ſimul indicauerint. Conſtat tamen poſſe contraindicare affectum, & conſuetudinem ſolùm: quippe naturale temperamentum ſemper cum affectu in indicatione qualitatis victus conſentit: quia affectus indicat ſui ablationem, per quam ad temperamentum priſtinum reducitur ægrotans: cui indicationi conſentit naturalis hominis temperies. Reliqua huic vſui proficua leges latiùs libro noſtro de recto præſidiorum vſu.

De vict. occaſione.

Non longè minorem generat incertitudinem exhibendi victum occaſio, quâm præbuerit quantitas, quòd ſita ſit in temporis momento. Quippe tempus eſt in quo occaſio eſt, & occaſio in qua tempus non multum: cum hoc tamen coniectura quæ de occaſione haberi poteſt, certioribus procedit indicijs. Quapropter ad venandam victus occaſionem, tria nos veluti manu

 ducunt,

ducunt, conſuetudo nimirum, tolerantia, & morbi temporis conditio ſeu differentia: quæ omnia conſideranda ſunt in omnibus morbis. Nam continuæ febres duo in victus occaſione ſibi expoſtulant: primum, id tempus eligere, quo laborans dum valuit, aſſueuit alimentum eligere: ſecundum, id quo faciliùs quàm in cæteris morbum toleret. Quôd ſi ambo ſimul concurrant, id proculdubiò eligere opus erit: verùm ſi inter ſe diſſentiant facilitas tolerandi & conſuetudo, quia eo tempore quo natura erat aſſueta, alimentum tolerare nequit, quia febris vehementia, tunc vigens id interdicit, eo tempore ſi facilior tolerantia manifeſta non detur, â ſola conſuetudine in continentibus febribus tempus nutriendi idoneum ſumendum eſt. Quippe in his morbis nulla ad id temporum ratio habenda eſt, vt aduertit Galenus, dicens: Non enim tempus propoſitum faciens Hippocrates hanc victus rationem inſtituit, verùm â tempore facultatem menſus eſt, â facultatis menſura cibi qualitatem accepit. Et paulò inferiùs ſubdit: Coniectandum enim an æger duraturus ſit: plerumque enim tempora quod â facultate requiritur interuertunt, & ne accipiatur, impediunt, nunquam autem quid faciendum ſit docent. Quibus conſtat poſſe tempora ob diſpoſitionem naturæ quam efficiunt, qualitatem & quantitatem cibi metiri, vt anteâ dictum eſt de quantitate maiori in principio, & minori in ſtatu: cæterum occaſionem non docent. Quod ſanè in interpollatis affectibus longè aliter ſe habet: quippe in his nec conſuetudo, & forſan nec tolerantia quicquam indicant, ſed ſolùm temporum ſeu acceſsionum natura,

Li. de opti. ſec. ad Tra.

quæ

quæ morborum ſtatui ſemper aſsimilantur. Nam Libr. 1.
ob id dixerat Hippo. In acceſsionibus â cibo abſti aph. 11.
nere oportet:& rurſus, His qui per circuitus acceſ &.19.
ſiones habent,nihil dare oportet:prohibent enim
victum initia,incrementa,& ſtatus acceſsionum.
Quamobrem inchoante inclinatione, ſi aliam vereamur ſuperuenturam acceſsionem, vel in interuallo faciliùs ęgri tolerant cibum, quantumuis eo non fuerint his oris aſſueti. Quod expreſsis verbis dixerat Hippoc. nam ſi pedes frigidi fuerint, non à ſorbitionibus modò, verùm quoque maximè à potu temperandum. Quod etiam dixerat ali- Li.1. de
bi per eadem ferè verba: Cùm pedes frigidi fue- rat. vic.
rint,venter de neceſsitate calet,faſtiditque cibum, 4.6.
intenditur hypochódrium, iactatur propter internam turbationem corpus,mens fixa non eſt, dolet Li.4. de
æger, lancinatur vellicaturq; & vomere affectat. rat. vic.
Itaque inquit: Frigentibus ergo pedibus,nec potũ, 3.9.
nec ſorbitionem, nec aliud quidpiam huiuſmodi dabis: frigiditas ſiquidem pedum febris acceſſuræ ſignum eſt: quo tempore ſi quid porrigas, maximè prorſus peccabis,nempe morbum non parum augebis. Opportuniſsimum igitur,inquit Hippocat. locis citatis,exhibendi victum tempus fuerit, cùm caliditas ad pedes deſcenderit, viſcera iam deſerens. Et alibi inquit: In declinatione acceſsionis dare oportet,non eam ſtatim victus formam quam ęgrotanti diffinieris exhibere: vt ſi ſorbitionibus ægrotantem alere decreueris, ſatis ſit ſi potiunculam inchoante inclinatione miniſtraueris,poſtmodum, aut febre ceſſante, ſi huius fuerit naturæ,aut manifeſtè remittẽte, ſorbitionem exhibeto. Quod profectò dixerat,ne ab vnius diei inedia ad craſſiuſculum cibum mutatione ſubita lædatur ægrotantis

tantis natura. Curantes ſemper, vt quàm longiſſi-
mè à præcedẽtis acceſsionis incremẽto & ſequen
tis principio recedamus. Inſuper cõſiderare in hac
Li.4.de re oportet quod Gal. conſiderat, nimirũ in diutur-
rat. vic. nis morbis poſteriorẽ declinationis partẽ expecta
13. re, quòd ſatis amplum ſuppeditetur ſpatium, ob ac
ceſsionis raritatẽ: in acutis verò, ob earũ frequen-
Li.1. 13. tiam remiſsionem ſufficere. Verùm dum acceſsio
14.&.15. alteram excipit, penſitare tunc diligenter oportet,
an maiora obtineat accidẽtia in declinatione ipſa,
quàm acceſsionis principium: quo tempore elige-
re id tempus oportet, quo mitiora fuerint acciden-
tia, ni nos nimia laborantis imbecillitas cõpulerit
Libr.11. anteà cibum porrigere, vt Galen. optimè admo-
Metho. nuit dicens: Itaque cauere oportet vtrumque ma-
ca. vlt. lum, ſed principium maximè, præſertim ſi in cor-
pore vel phlegmone, vel redundantia fuerit: hac
enim occaſione cauenda eſt ante acceſsionem ci-
batio, ſeu res maximè noxia. Secus quidem res ſe
habet, cùm ob retentionem mordentis halitus ali-
quis febricitat, aut in corporibus quæ calida &
ſicca ſunt natura, & gracili cõſtant habitu: quo fit,
vt ij qui inchoante horrore per cutim corporis ab
acri excremento mordentes feruntur fumi, cibi &
potiones dulci halitu mitiores reddantur, & calor
febrilis inhibeatur: & ob id Gal. durãte horrore ci
bum cõcedit, minimè tamen cùm iam calorem fe-
brilem concipiunt. Et ob hanc rationem, homi-
nibus in quibus corporis intemperies ad calidum
& ſiccum conuerſa febres accendit, præſertim
vbi vel Solis feruor vel fatigatio, labor, inedia, vi-
gilia, triſtitia, ſolicitudo, aliaque huius generis præ
ceſſerint, quæ corpus exſiccant, & cęteris coniun-
cta acrimoniam intendunt, ſimul etiam vires deij-
ciunt,

iũt, ijs in quã, vt primùm horreſcere & febricitare cœperint, alimentum protinus præbere teneris: in nullo namque ſcalido affectu commodè finitur acceſsio, priùs quàm illi ex victu humectatio acceſſerit.

Cùm non ſolùm opus ſit, quid conueniat morboſis affectionibus noſſe, ſed quid etiam natura ferre poſsit, maxima opus eſt prudentia, ne plus aut minus vel aliter naturæ tribuas alimenti vel cuiuſuis alterius auxilij, quàm ipſa exigat, aut permittat curandi ratio. Coniectandum quidem eſt, quòd vbi ipſa valida exiſtit, audacter prçſtare poſſumus quæ curatio preſcribet: vbi verò vires labuntur, illis potiſsimum ſuccurrendũ eſt: at ſi nec planè debiles, nec firmæ omnino fuerint, ſed permiſerint cum quadam moderatione fieri quæ dictat curandi ratio, ita moderari rem oportet, vt nec morbum, nec virtutem contempſiſſe videatur. Hoc dixerim, vt conſtet quanti momenti ſit ad modum victus inſtituendum, (modum enim appello, an repetitis vicibus, an ſemel & confertim debeat exhiberi) noſſe ad inuicem conferre viriũ tenorem cum morbi & cauſarum eius modis ac differentijs: quod ſanè opus docuerat Hippocrat. dicens: Et quibus ſemel aut bis oporteat offerre alimenta, conſiderandum. Quo loco Galen. plures ſcribit cõbinationes morborum cum viribus, in quibus morbus & virtus idem videntur indicare, aut contrarium: verùm ex vtriuſq; indicatione & conferentia vnica tantùm reſultat victus ratio. Quod exemplis probat Galenus loco nuper citato, dicens: Quibus virtus valida fuerit, cum humorum corruptione vel defectu, multotiens & multum cibi adhibere conuenit: namq; multitudo & fre-

Vtendi modus.

Libr. 1. apho. 17

& frequentia ab vtriſque ſimul exquiritur : quia & multis indiget affectus, ſiquidem humorum defectus aut corruptio id expoſtulant, & multa poterit ſuſtinere virtus.

DE OMNIVM POtionum recto vſu

INSTITVTIO II.

CVM euidenti demonſtratione conſtet, viuentium omnium corpora aſsiduo quodam (quod vitari non poteſt) ſubſtantiæ noſtræ effluuio quotidie diſsipari & contabeſcere, oportet ſi diu valere debent, elementorum ſubſtantias & qualitates ex quibus conſtãt, in eâdem temperie perpetuò adſeruari, ac ſicut cibo quod calidum ſiccumque in nobis eſt, reſarcitur, ita potu frigidum humidumque reſtaurare neceſſum fuit. Tanti enim eſt potus vſus, quòd tertiam noſtri alimenti ac vitæ partem contineat: quippe humectationem corporis ſubſtãtificam & qualitatiuam proculdubio præſtat: qualitatiuam quidem dum intus aut extra adhibetur: ſubſtantificam verò dum cibis admiſce
Li. 4. de tur. Quod etiam de aqua ſubaudire oportet, quan-
vſu par. tumuis Galen. decreto videatur aduerſum, quia ſo
&. 1. a- lũm intelligit aquã per ſe ſolam, de qua dixit, nec
pho. 13. epotam, nec extrinſecus occurſantem natura aptã eſſe ſolidas corporis partes humectare. Probat noſtram veritatem euentus, & modus etiam quem ſer

uat

nat natura in excitanda ſiti naturali, in cuius miniſterio eandem ſeruat legem ac in fame, ſuntque eius pariter differentiæ duæ,animalis nimirum & naturalis.Quamobrẽ prouidit natura duplices membris ad humidum eſſe appetitus: quorum alter eſſet ad potum,& alter ad cibum: quia vita prima eſt calidi in humido participatio,reliqua verò à principio obtinuerunt,ita vt ſolo egeat ad durationem humido pingui calidi pabulum,quod fame & ſiti expetitur: humidum enim roridum, dum calore diſſipatur, veram naturalemq; ſitim excitat,in ſubſidium prędictæ humiditatis quam reficere tenetur, haud ſecus quâm fames ſubſtãtificam. Pręter quæ beneficia confert potus alimentis deferẽdis & conficiendis,ac ſitim etiam compeſcit,vt latiùs explicabo,ſi priùs dixero vniuerſam rei rationem tribus capitibus omnino complecti, iuxta tres potûs partitiones: nam potus quidam eſt ſiti naturali & vſui cibariorum proficuus: quidam ſiti præter naturam: alius morbis ex vſu exiſtit, quorũ ſeorſum meminiſſe oportet.

De potu pro ſiti naturali.

Sitis naturalis duplicem modum ſeu differentiã comperimus: quarum altera defectu humidi roridi ſuboritur: reliqua verò ex vſu cibariorum reſultat, quę non niſi ab ingeſto cibo homines adoritur: in cuius ſubſidium potuum mille ſortes adinuenit humana curioſitas. Cuius differentiæ ratione diluitur non leuis controuerſia: nimirum,ſi potu quod humidum eſt reſarcitur, cibo quod ſiccum, quî fieri poteſt,quòd homines nondum naturaliter ſitiant, donec cibos ſumpſerint: ſiquidem faciliùs conſumitur rorida illa humiditas quæ potum expetit, quàm ſicca ſubſtantia,quę cibum? Cui dicimus,ſitim primo ſignificato acceptam, plerumque ante

famem

famem & cibum ſuccreſcere, quòd facilius rorida ſubſtantia conſumatur: cæterum ſitis quæ ciborum ſumptione ſuboritur, nuſquam ante famem reperitur, ſed à cibo ingeſto ſtatim inuadere tantam, vt oporteat frequenti potu reſpondere. Quamobrem fortaſſe dixit Hippocrat. Quoſcunque verò ſitis corrupuit, his & cibi & labores detrahendi ſunt, exiſtimans ex ciborum aſſumptione maiorem ſuccreſcere ſitim, tantam inquam, quantum præfuit alimentum in cuius ſubſidium ſumitur.

Li. de ſa lu. dieta.

Cæterum quia natura alimenti tempore cogitur ad potus appetentiam, oportuit differere, quorum vſuum gratia (præter roridæ ſubſtantiæ refectionem) potum exquirat natura. Quod exequitur duabus potiſsimum rationibus: vna ad ſitis quæ alimento ingeſto ſuccreſcit, extinctionem: altera verò cibis ad ventriculum & in ventriculo proficua eſt: ſic enim duo opera præſtat, alterum deferendi humidum pingue craſſumq; per anguſta vaſa ad membra omnia: ſic vrinalis ſubſtantia ex potu ſuborta id præſtat: alterũ verò vt permiſtione ſua potus remoretur velocẽ alentis humidi ex calido inflammationem: qua ratione aquę potores pinguiores lõgeuioreſq; ſunt. Quos vſus, ſi dempto potu dempſeris, facilè inſpicies homines in naturalis illius ſitis modum incidere: quia vis ventriculi appetens potũ, nouit vſus ſitis, & tunc eam mouet, cùm potionis vſus auctus eſt cibo: tunc verò ceſſat, cum propter inediam non eſt illis vſibus locus, niſi altera ſitis ſuccreſcat, quæ defectu roridi humidi ſuboritur. Altera verò potus vtilitas, quã expetit natura dũ alimentũ ad ventriculũ deuehitur, citra quã nequit

ali-

alimenta probè conficere, duplex eſt: quarum prima cibaria omnia diuerſi etiam generis in ventriculo cõmiſcet, liquat ac fundit, adeò vt faciliùs omnia vndiq; coctionem ſuſceptent. Secunda verò chyloſam ſubſtantiam faciliùs ad iecur defert, antequam vſtionem aut aliud vitium contrahat: ſunt enim vaſa per quę defertur adeò anguſta, vt niſi potus ſubſidio facilè permeare non poſsit chyloſa ſubſtantia. Quibus etiam alia vtilitas ſuccreſcit ex potu, nimirum quòd nutritura humiditas faciliùs extrahatur ab alimentis, haud ſecus quã oleum ab oliuis aquæ beneficio artifices extrahunt.

Vt vſus diuerſos exequitur natura potus adminiculo, ita cuique vſui peculiarem exoptat potus differentiam quantitate & tempore. Nam potus pro ſiti naturali, quę ex humidi roridi defectu prodit, maximi ſit & citiſsimi nutrimenti oportet, & omni tempore exhibitus: ſunt huius cẽſus ſtillatitij liquores, & ſucci ex carnibus & piſcibus: vinum item & aqua mulſa, cęterum in maiori quantitate quàm poſtulet cõſuetudo, quo faciliùs & citiùs natura reficiatur, niſi ſummè languida ſit, ita vt deſideret paruam copiam, ſed frequentiùs exhibitam.

Potus verò diſtributioni nutrituræ ſubſtantiæ debitus, quiuis citra delectum eligi poteſt, dummodo admiſtam habeat tenuem permeantemque facultatem, vt cinnamomum, aniſum, fœniculum, mel, vinum & aromata omnia. Quos potus exoptant corpora quæ anguſtos habent iecoris & venoſi generis meatus, in quibus largum potum vitare oportet, quòd paruiſſimam habeant corporis diſsipationem, ne ob id

viſcera

viſcera fluctuent,& coctionem remorentur, aut an te tempus diſtribuant. Potus autem qui gratia prohibendi vſtionem adhibetur in calidis & biliosis corporibus,& dum alimenta ſunt tenuia, ex aqua ſit oportet,aut ex dilutiſsimo vino,vel hordei decocto:ac ſi calore contabeſcunt corpora, medicatus ſit ac frigidus,quo velocis diſsipationis cauſa compeſcatur refrigereturq́;: in ſanis verò corporibus ſat eſt frigidæ potum porrigere.

Verùm ſi potu vtaris pro alimentis quæ adhuc in ventre morantur (quem permiſtiuum Medici appellant)conſuetudinem in quantitate, qualitate & tempore obſeruabis:nam quatenus ad deferendum & permiſcendum alimentum attinet, cuiuſuis naturæ ſit,vtilis erit,ſiue aqua,ſiue vinum ſit, hoc vno adſeruato,quòd quantitas potus pro alimentorum inſueta copia,etiam maior ſit: nam qui copioſum ſumit alimentum, copioſè quoque bibat oportet:tempus autem ſit conſuetum:cęterum non probo iam ingeſto cibo ſumere, ſed ſimul in eâdē menſa cum ipſis cibarijs.

Delatiuus verò potus nullam,quatenus ad hunc vſum pertinet, differentiam obtinet:vnum tamen habet proprium, vt his rebus teneatur conſtare, quibus facilè anguſtas corporis vias permeet. Quapropter cinnamomum, corticem citri, aniſum & huius naturæ alia incoquere oportet,vt antea dixeram:cæterum hic potus,non ſicut illi,cum alimentis ingerendus eſt,ſed poſt integram atque perfectam in ventriculo coctionem:quia ſi antea adhibueris,crudos cibos à ventriculo extrahes: quem in maiori copia exhibebis, quòd ſolùm diſtributionis beneficio adhibeatur.

Verùm dum nutrituram humiditatem ab alimentis

mentis extrahere nitimur, calidum potum porrigere oportet. Quapropter his ventriculis ex vſu eſt, qui nequeunt ex toto ſuccum ab alimentis extrahere: quo vtêris in ſecunda menſa: & prodeſt etiã his qui flatuoſum habent ventrem & hypochondria. Verùm in ſanis quo potus fuerint ſinceriores, eo vtiliores ventriculo, & guſtui gratiores exiſtunt.

De calido & frigido potu.

Cùm omnibus euentu quotidiano conſtet, plurima à neceſſarijs orta, ad nimium protinus deuenire, & potus valetudinis aut guſtus gratia, vel frigidos vel calidos frequenti vſu exequamur, oportuit vtriuſque mẽſuram & modum præſcribere, nę in dextero vſu mala quæ non rarò contigiſſe comperimus à frigidę potu, inopinatò ſuccreſcant, aut ruſtico timore perterriti, hoc ſaluberrimo pręſidio aduerſus temporum æſtuoſam iniuriam homines priuari contingat. Frigida igitur potio (nam calidã paulò inferiùs expendam) non mediocre infert de ſe certamen: nam tot paſsim inuenies ſententias, quot fuerint guſtus varietates, quibus nunc obeſt aut prodeſt: nam quiſq; prout alterationem à frigido ſentit in ventriculo, ita profert ſententiam. Nec deſunt authores, qui vtrũque videantur probare: verùm vt omnis de hac re deleatur controuerſia & authorum varietas, tria obiter diſputabo. Primum an frigida vltra medium ſanis corporibus proficua ſit: ſecundum, qua arte frigidam parare oporteat: vltimò quibus legibus & conditionibus bibi poſsit, vt minus lędat. Prima autem controuerſia, quę maioris eſt difficultatis, oritur ex guſtus, vel commodi aut damni diuerſitate. Hippocr. autem & Galen. de hac re ſic ſcribunt: Frigiditas potus ſpirandi difficultatem, ſanguinis fluxiones pulmonis

vaſis diruptis conſtrictiſq; ob frigiditatem inducit: inualidat etiam cerebrum, fluxiones inde concitat, ventriculum imbecillitat, inteſtina, veſicam neruoſque reddit languidos, dentibus ſtuporem inducit: itaque tanta eſt huius rei difficultas, vt mirum non ſit, ſi quam partem quis tenere poſsit minimê ſciat. Cuius rei enodationem à corporis diſpoſitionibus petere oportet: corpora enim quæ calidum ſpirant, proculdubio frigidum expoſtulāt & prærequirunt potum: quæ verò frigidum, ad menſuram frigiditatis calidum deſiderant, & eo iuuantur quàm maximè: qualis enim inſurgit bibendi appetitus, talis eligendus eſt potus, ac talis inſurgit, qualis calor eſt qui intus alimentum commiſcet: & rurſus talis calor eſt, qualis monſtrat reſpirationis conditio, & ſic calida frigidum, & frigida calidum exoptat. Quo fit vt Auicena in ſanis laudet frigidæ potum his verbis. Aqua præterea temperatæ quātitatis frigida ſanis melior eſt aquis omnibus: quippe ob oris vētriculi corrugationem, appetitum ad cibum excitet, robuſtioremq; efficiat naturalem calorem, & actiones omnes roboret, & ciborum aſſationē impediat, ſitim citiùs extinguat & per longius tempus. Vltimò quidem frigidis potibus membra noſtri corporis diutiùs perſiſtunt in naturali diſpoſitione, & prohibetur præternaturalis effluxus: tandem ſpiritus minori diſpendio in corpus diſtribuuntur, & feruidis temporibus robuſtius ſupereſt, & ſitim vino admiſta frigida commodiùs arcet, vt his verbis dixerat Hippocr. Quoſcunque verò ſitis corripuit, his & cibi & labores detrahendi ſunt, & vinum bibant aquoſum & quām frigidiſsimum. Prætermitto breuitatis gratia innumera Hippocrat. & Galen. loca: præterquam quòd

Li. 1. Fen. 2. doc. 2. c. 16.

Li. de dieta.

Li. de cibis bo. & mali ſuc.

Gal.id conſulit,non in potibus modò,ſed & in fru ctibus. Quòd ſi quis legerit Hippoc.& Gal. frigidũ potum interdicentes, intelligat id eſſe dictum de aquis ex niue & glacie ſtillatis. At verò,inquit, aquæ ex glacie & niue fientes, omnes malæ ſunt. Li de lo. aq. & aer.

Verùm vt ſecundam dubitationem abſoluamus, neceſſum eſt docere, qua refrigerationis arte, & quo modo potus refrigerari commodiùs & tutiùs poſsit,cùm id varijs modis fieri comperiamus. Primus quidem fit in aquis putealibus: alter dum vas aqua plenum in profundam ſpecum immergatur: multi pernoctari in altis domus locis aquam ſinũt: nec deſunt,qui agitata phiala aqua plena ipſam refrigerent: ſicut alij qui per noctem aquam frigidã ſuper vas ſpargunt,& pannis poſteâ coopertum recondunt: item alij nitro refrigerant. Sed præter hos modos,qui faciles ſunt & non plurimum lędunt, alium adinuenit humana curioſitas ex niue, vel adiuncta, vel adhærente, acceptum à Nerone Andromachi conſilio, qui decoctas aquas primus docuit niue recondi: qui vſus tam in potibus, quâm in fructibus, plurimum apud Romanos inualuit. Quem quoque refrigerandi modum his verbis docuit Auicenna loco citato: Quòd ſi aqua glacialis ex aquis malis fuerit, aut fuerit nix virtutem contrahens malam & extraneam locis in quibus cadit, erit melius vt in ea infrigidetur aqua exteriùs, prohibendo ipſam à permiſtione eius. Verùm adeò his noſtris temporibus creuit frigidæ potus luxus, vt ex intemperantia in præcipitium plures ductos fuiſſe conſtet, ita vt multi alieno malo perterriti fugiant quæ alioqui eſſent proficua: ſicuti alij plus iuſto audaces, ni-

nem ipſam aut glaciem non citra ſupplicium ſuperbibunt. Quapropter arbitrandum eſt, authorum ſententias id ſolùm vetuiſſe: nam ex adhæſu niuis nihil mali aquis ſuccreſcit, ſed tantùm impenſè frigida guſtuique ſuauior redditur: ſiquidem tantum refrigerari poteſt, quantum cuiq; placuerit.

Verùm ne quis licentioſiùs quàm par ſit, aut ruſtico timore perterritus, vel frigidę potu abutatur, aut ipſum fugiat, diſcat, ne à frigidæ potu lædatur, anni temporis conditionem æſtuantem deſiderare, qualis eſt à medio veris ad mediam aut vltimam autumni partem: quod etiam de regionibus ſubaudire oportet, & tantùm frigiditatē augere vel minuere poteris, quantùm regio vel tempus poſtulauerint. Secunda autem lex ſumenda eſt à corporis cui potus porrigitur natura & conditione: quippe Galen. tantùm concedit corporibus exercitatis, agricultoribus ac militibus: item arcendi ſunt ab his potibus pueri & ſenes: ſiquidē qua ratione nequit vtraque ætas optimê ſanguinis miſsionem ſuſtinere, eâdem nec frigidæ potum, niſi prudētia id metiaris ſalubri. Supereſt igitur, iuuenes, exercitatos ac robuſtos id poſſe innocuè ferre, reliquos verò cū moderatione. Tertiò modū frigidi potus optimê metieris ex vētriculi & viſcerum conditione: quippe ex corporibus quędā reperies, mediā adhuc ętatē agētia, & bono corporis habitu prędita, quorum viſcera & ventriculus adeò ſunt imbecilla, vt potū frigidę ſuſtinere nequeāt: ac rurſus plura alia, quę etſi ſenectute ſint confecta, cū hoc tamē adeò habēt viſcera robuſta & ventris calorē validum, ꝙ citra damnū, frigidiſsimos potus facilè ferāt, quinimo expoſtulent, & eis maximè delectentur.

Lib. de cibis bo. & mali ſucci.

Quartò

Quartò ea lege tolerabilis & proficuus erit frigidæ potus, ſi eius frigiditas niuem non æmuletur: quippe eo tẽpore nullis corporibus eſt proficuus: Quapropter paulò remiſsius potũ refrigerabis, aut ante tẽpus ſumẽdi à niue ſeparabis: non enim omnino guſtui eſt indulgendũ, ſed prout quiſq; ſenſerit à frigido potu alterari, ipſum tẽperabit. Dãnauerat enim Hipp. impenſam potus frigiditatẽ his verbis. At verò & ſpiritus, & cibus & potus humiditatẽ incorpore cõgelant, ſi excellẽter frigida fuerint. Li. de dieta.

Quintò etiam bibendi modum vtilem parabis & guſtui gratiſsimum, vbi lentè & paulatim ingeratur: itaq; is qui palato indulgere cupit, lentè bibat, vt quanto ſuperat ventriculi vires potionis frigiditas, tanto os & ęſophagus lento illo motu, ſuo calore compeſcant & attemperent.

Sextò potus frigidæ quantitatem metiendã eſſe docet corporis diſpoſitio: nam præter id quòd largus potus in ſanis ſua natura fluctuationem efficit, ſi frigidus ſit, coctionem vitiat, acidum eructare cogit, & ventris robur deijcit: paruam verò quantitatem frigidiſsimæ adhuc aquę facilè ſuſceptat ſuſtinetque venter, & tanquam multis vſibus proficuam auidè amplectitur.

Septimò inſuper frigidæ potum faciliùs ſuſtinet vẽtriculus ab aſſumpto cibo, quàm cùm ex toto alimentis caret: namq; neruea illa & mẽbranoſa ſubſtantia facilè à frigidę aquę cõtactu alteratur corrumpiturq;. Quibus legibus adſeruatis, pericula illa quæ quotidie ex frigidæ potu viſuntur, facilè vitari poſsunt, aut eis nõ ſeruatis longe maiora perpeti.

Sitis illa non naturalis, quæ citra cibi ſumptionem aduenit, duplex exiſtit: vna dum per ſe affe- De potu ꝑ ſiti nõ naturali

ctum conſtituit,&nulli alteri affectui coniungitur: altera verò dum morbis paſsionibuſq; quàm pluri mis ſuccreſcit, cuius meminero tertia huius capitis parte. Prima verò fit, aut caloris copia, aut propriæ humiditatis inopia, aut eiuſdẽ humiditatis efferueſcẽtia. Fit inſuper hæc vel ab interna cauſa, vt bilioſus eſt humor, ſalſus & aduſtus, vel lege cõſortij alicuius mẽbri, cuius ſit appetere quoq; frigidũ & humidum, qualis naturæ eſt pulmo: quo ſit, vt non ſolùm ſit oris ventriculi paſsio, ſed etiam gulæ & omnium partium quæ ſunt in ore, quas pulmo alterare poteſt, dum à ſe mittit fuliginoſa excrementa. Quapropter huius ſitis medella non eſt vnica, neque vnius rationis. Ab extrinſeco etiam oritur, vt ab aeris caliditate, ab æſtu, ab igne, à fumo, à puluere, à labore, ira & reliquis, quæ æſtum in corpore concitare valent. Prætereà eam efficiunt vſus ciborum ſale aut fumo conditorum, aut vini meracioris, vel medicamenti. Quibus omni-
Li.6.pop. p.4 22. bus ſomnus medella eſt, & ſitis præſidium: ſed pulmoni agenti ſitim mirum in modum opitulatur aeris frigidi reſpiratio, & frigidæ aquæ oris ablutio, ita vt non ſit opus huic cauſæ alium excogitare potum. Verùm his qui ex defectu humidi ventriculi ſitiunt, ex vſu eſt paulatim ac ſæpius bibere, maximè vinum frigida dilutum· verùm ſi hæc humiditas efferbuerit, frigidiſsimæ aquæ potu cõpeſcetur, quæ tamen neque copioſa neque lentê bibatur. At ſi caloris copia ſitis oriatur, copioſam & modicè frigidam expoſtulat, quia hac via faciliùs extinguitur flogoſis, maximè ſi totius corporis cõſenſu ſiat: quia tũc his potibus vtẽris, quæ celeriter per vniuerſum corpus diſtribuãtur, qualis eſt hydromel, aut aqua cinnamomi vel alijs aromatis cõ-

dita

dîta & frigida. Quòd ſi ſalſi humoris affluxu ſitiat homo, lentê & paulatim decoctã aquã, ſed frigidã ingerat, ſicut ſi ſucci ſint biliosi & acres, potius ad calidos potus cogẽdus eſt æger, quã ad frigidos: niſi bilis ex vberrimo iecoris calore prodeat: calidus enim potus attẽperat & corrigit ac frẹnat acrimoniam, tum medicamenti, tum humoris.

De communi omnium & cuiuſq; proprio potu.

Vt varij ſunt hominum mores variæq; nationes, ita & varijs quiſq; pro regionis ſorte, aut vitæ inſtituto aſſueſcit potibus. Sic Flandri, Galli, & Angli omnes ceruizia: Cantabri ſidra: Hiſpani hydromellite: Indorum plures nationes vino ex palmulis & maiz confecto: omnes tamen aqua & vino ex vuis vtũtur. Quapropter quid in vnoquoque prædictorum potuũ ſeruandum ſit cõſiderabimus hac in parte.

De aqua

Cùm enim tanti ſit momenti aqua omniũ animãtiũ generi, homini præſertim, eius electionẽ & dotes rimari priùs decet, ac vltimò quib9 ſit proficua. Inter omnia aquarũ genera (ſunt enim pluuiales, fontanæ, fluuiales, puteaneæ, ſtagninæ, aut ex niue & gelu liquatæ) pluuialis apud pleroſq; probatur, præſertim ſi ex ſerena pluuia, & abſq; tẽpeſtate ſit collecta, licèt cõtrariũ ſentiãt Paulus & Auicenna: verùm quiſq; pro locorũ & cœli natura aliã probat extollitq;. Ea tamẽ, cuiuſq; generis ſit, probatiſsima haberi debet, quę viſu, guſtu, olfactu pura ſynceraq; diſtinguitur. Quod eleganter Plinius ſignificat, dum inquit: Aquam ſalubrem aeri quam ſimillimam eſſe oportet: viſu quippe limpidiſsima & valde pellucida, & in qua nulla externa ſubſtantia innatet: guſtu, quæ nullum referat ſaporem: odorem etiam nullum reddat extraneum oportet.

Preter quas conditiones etiam ab experimēto aliā explorarunt Gal.& priſci alij,quæ videlicet à ciba riorum coctura deſumitur:optimā atque laudabilē iudicantes in qua carnes,legumina & fructus ocyſſimè coquuntur.Probatur etiam aqua in qua nihil in vaſis reſidet. Supereſt tamē alia probandi ratio, quæ ſtatera tantùm perficitur, quod plus diligentiæ,quā veritatis obtinere iudico,ſi hoc ſolo ſigno metiamur:nam leuitas illa quę aquis expetitur,nō ſtatera,ſed faciliori adhuc diligentia exploratur. Autumat enim Plinius leuiorem eſſe aquam ponde re,parui eſſe momenti,etiamſi Hipp.id videatur inſinuare,ſed firmiori probatione confirmatum.Item Eraſiſtratus apud Atheneum decipi eos putat qui tali vtuntur librę experimento, atque ſe eſſe expertum in aqua Amphiarati atq; Erithrię,quarū altera vitioſa & altera optima,nullū diſcrimē in pondere habebāt: docet tamē fidendū eſſe magis ipſius ſca turigini,principio & ventis verſùs quos aqua defluit.Itē conſiderare docet tranſitū & fluxū verſùs Orietē aut Occidētē,& alia plura quæ cōſultò prę tereo.Ex quibus tamen colligendū eſt,aquæ leuita tem nō eſſe ſtatera metiendā,ſed vt cōſuluit Hipp. qui eā eſſe leuiſsimā tenuiſsimamq; iudicat, quę ci tò incaleſcit,& quæ citò refrigeratur.Cui accedit, eā quoq; eſſe laudatiſsimā quæ turbata citò clareſcit.Aqua enim(vt eius vſum diſcas)nulli nō ætati neceſſaria exiſtit:ſic Gal.pueros aquam bibere voluit:adultos verò iam vinū dilutius bibere non dehortatur, ſed parciùs propinandū monet:his inſuper qui natura aut ætate tēperamentū immodicè ca lidū nacti ſunt,aquæ potū idē author ſaluberrimū eſſe docuit.Quòd verò ſenio cōfectis aqua innoxiè potetur,cōſtat,quia aquæ potores ſalubriter & diu-

Li.de lo. aq.& aer.

diutiùs viuere cõſtat. Aquã enim edacẽ dixit Hippo. quôd bibita cibi auiditatẽ augeat, niſi quis ad ebrietatẽ bibat quapropter qui ſalubriter ea vti velit, cõſulat priùs naturã propriã, ventris robur, & totius hominis temperamentũ: tẽpus item bibendi, quãtitatem & modũ, iuxta dictum Hipp. conſulentis calidis naturis refrigerationem & aquæ potum, & quòd ſic ei aſſueſcant vt cuiuſq; actionibus proſit, & tantum ingerat quod nec fluctuationem inferat, & optimè á ventris robore feratur. Sed humana fragilitas eò miſerię iam deuenit, vt nullus innoxiè aquam bibere poſsit, ob languorem quem ab improbo viuendi modo contrahunt. Li. 6. po-pu.

De vino

Quanti momenti ſit rectus vini vſus, tum quotidianus euentus, tum antiquorum ferè omnium monumenta miris laudibus probant: vt beatus Ambroſius per hæc verba exprimit: Deus qui ſciret quòd vinum ſobriè potatum ſanitatem daret, augeret prudentiam, immodicè ſumptum ad vitia cauſas daret, creaturam dedit, abundantiam humano arbitrio reſeruauit, vt parſimonia naturæ eſſet magiſterium ſobrietatis, abũdantia noxium lapſum temulentum ſibi adſcriberet. Quibus conſtat, quantum poſsit præſtare beneficium rectus vini vſus. Vtimur etenim vino pro potu, pro alimento, & pro medicamento: & ob id cenſeo Pliniũ dixiſſe, vino natura eſt hauſto accendendi calore viſcera intus, foris infuſo refrigerandi. Potatum autem gratiam ac beneficiũ efficacius pręſtat, quàm quiuis alius liquor: nam defert ob celerem motum, miſcet alimenta ob tenuem ſubſtantiam, & plura alia beneficia præſtat. Lib. 3. exam. Li. 4. c. 5.

Pro potu igitur plerumque aqua miſcetur: quã profectò temperationem ab homine prudente, &

medicinæ non ignaro excogitatam arbitror, vt fer uor furorque vini aquæ acceſſu euetaretur, quo facilius potus officium præſtat. Conſtat enim quoſdam dilutius potare aſſuetos, qui meraciori epoto vel puſillo lædantur: ſicuti alios meraciori aſſuetos quibus vētriculus potione dilutiori protinus ſubuertitur. Nam vt Hipp. refert, hoc humiditatē in ſu
Li.2.acu.
perno ventre inducit, & flatum in infimo: illud verò venarum palpitationem & capitis grauitatem ac ſitim. Sed hanc vini temperationem diuerſam eſſe in ſanis ab ea quæ neceſſaria eſt in laborātibus ſtatuendum, momentum enim vini his tribuimus, ad quandam veluti excitationem, quæ ad diſtributionē in corpus aquam trahit, vt in hecticis & conſumptis corporibus par eſt: alijs verò plus vini addimus, dum in animo eſt coctionem iuuare. Sanorum verò maxima pars vinum dilutius potat: verùm aquam vinum vincere non eſt neceſſum: præter quā quòd qui meraciori vtuntur, non ſine grandi periculo id faciunt, niſi admodum robuſti ſint & laboribus de-
Li. de uet. medi.
diti: Meracum enim, inquit Hippo. imbecillos reddit homines. At in conſeruationis ratione commodius tutiuſque eſt ſemper ipſum temperare, præſertim his quorum ætas, conſuetudo, natura aut capitis imbecillitas vino repugnat: quibus non par menſura adhibenda eſt, ſed inſpectis natura, temperamento, ætate, regione & conſuetudine. Quin vis & natura vini conſideranda eſt, vt pro eius robore plus minusuè attemperetur, vel ſi alicui caput tentetur, largiùs diluere, aut parum ante prandium micam panis in ipſum infundere.

Pro alimento quidem frequentiùs vtiliùsue maior hominum pars vino vtitur: verùm quæ corpora eo neceſſariò indigeant, quæ verò lædantur, nunc

explicare aggredior. Corpora enim calida (nam de frigidis nemo ambigit) dubitationem mouent, an vinum bibere teneantur. In qua re ſtatuendum eſt, quòd corpora lapſa ad ſui reductionem, contrarijs prorſus gaudent: cęterum ad conſeruationem ſolũ modicè contrarijs: ſic corpora, ſiue ætate, ſiue natura calida ſint, vino egent diluto ea menſura quæ temperamentum non excedat. Qua diuiſione pręmiſſa, facile eſt varias authorum de hac re ſententias dirimere, ſiquidem ad varia reſpicientes diuerſa protulerunt: ſic Hippocrates conſuluit calidis naturis aquam bibere aut vinum dilutum vel molle & album, quòd proximum eſt aquæ. Præterea pueros omnis Philoſophorum ſchola arcendos eſſe à vino conſulit, maximè Plato, qui refert, pueros vſque ad decimum octauum annum deguſtare vinum non debere, ne ignem igne in corpus atque animum ſuggerant: ni fortè ſalutis gratia id libeat concedere, vt Hippocrates conſuluerat, dicens: Cæterum puerulos infantes per multum tempus in aqua calida madefacere oportet, & vinum bibendum dare aquoſum & non penitus frigidum. Senibus verò vinum eſſe amiciſsimum & vtiliſsimum, ab omnibus videtur proclamatum, quòd ipſis duo cõmoda afferat: vnũ videlicet, quòd omnia ipſorum membra calfaciat: alterum quòd per veſicam & vrinam ſanguinis ſerum purget, & ob id Plato inquit, quaſi remedium aduerſus ſenectutis duritiam nobis eſt conceſſum, vt reiuueneſcere videamur. Verùm ſiquis rem hanc diligentiùs penſitet, reperiet, nec id ſemper eſſe verum, nec niſi modeſtiſsimè eſſe porrigendum: nam eàdem ratione qua vtile ſenibus videbatur, prorſus venit interdicendum ſenibus, qui valetudinarij ſint,

[Margin: Li. de dieta.]

[Margin: Li. de legibu. Dial. 21.]

[Margin: Li. de dieta.]

[Margin: Eodem loco.]

poda-

podagrici vel defluxionibus à capite tentatis, aut veſicæ ardore vel renum calculis infeſtantur. Nam qua ratione corpus vniuerſum calfacit, podagricos lædit agitatis ductiſquè ad ambitum corporis humoribus. Qua verò vrinam mouet, veſicam & renes affectos lædit, quia & humores fundit, attenuat & in ſalſuginem agit: quod maximè ſeruandum erit in his quibus aut improbè coquitur aut præcalidum fuerit iecur, & excrementa alui duriuſcula. Præterea interdicit Plato vinum ducibus, militibus, nautis, magiſtratibus atque iudicibus munus ſuum obituris, ſicuti & deliberaturis de rebus maximis: tandem omnibus, quibus caput tentatur ſi os vino colluatur. Denique tantum dare oportet, quantum caput ferre poſsit, idq; in ſummè exercitatis corporibus: in alijs verò moderatius, & dilutius quantum ſat ſit ad corporis alimoniã præſtandam. Quo factũ eſt, vt ex modo alendi antiquitas præſtantiorem vinorum differentiam obſeruauerit. Reperitur quidem vinum aquoſum exiguum præſtare alimentum: craſſum & ſubrubrum copioſiùs alere: quæ verò candida ſunt, ſed craſſa, leuiùs quidem his alunt, plus autem tenuibus & albis. Prætereà aquoſa ocyſsimè per veſicam expellunt, cætera non item: rubentia ſimul & craſſa ſanguini gignendo ſunt accomodatiſsima, ab his nigra craſſa & dulcia, his autem minus alunt quæ alba tenuia ſunt, item & craſſa & acerba. Ex quibus differentijs & nutriendi viribus, facile cuique erit rectam vtendi vino rationem elicere. Nã qui robuſto ſunt habitu, & laboribus dediti, vino nigro & craſsioris ſubſtantiæ vti tenentur, quo difficulter corpus laboribus diſsipetur: at qui vitam agunt ſedentariã, & qui molles ſunt carne, vinum tenue & album bibant,

bant,quo faciliùs renutriãtur,vt faciliùs laboribus reſoluentur. Cæterum corpora ſolidæ contexturæ, & quæ ob id difficulter aluntur ob pororum anguſtiam,vinis albis & tenuibus & quę citò permeent, vſura ſunt, ſicut quæ raræ ſunt contexturæ, vino nigro. Ventriculus item calidus,& in quo periculũ eſt ne alimentum vratur, vino dilutiori gaudebit magis tenui & molli,aut nigro,ſed maximè diluto: qui verò tarde perficit munia, albo & meraciori. Omnibus tamen obſeruandum eſt, vt ſemper vinũ cõcoquant,alioqui nec alimentũ præſtabit,nec calorem: quinimo frigidos affectus concitabit, vt ex Gal. conſtat: Nutrimentum enim (inquit) neceſſum eſt vt calfaciat,alterari & mutari, nam ſi immutatũ manet,etiam ſi calidum ſit,refrigerabit. Li. 3. de temp. c. 2

Vino etiam vtimur tanquam medicamento ſaluberrimo,cuius beneficium tale futurum eſt, qualis fuerit natura & conditio vini. Quapropter vinorũ differentias in memoriam reuocare oportet, quas à guſtu,colore,conſiſtentia,odore,viribus potentiaque ſumere oportet. Guſtus verò in dulcem & auſterum,& ex his mediũ diuiditur,hoc eſt quod nullam harum qualitatum manifeſtè repræſentet: cũ hoc tamen Plinius plures alios in vino adinuenit ſapores,vt auſterum,acutum,dulcem & ſuauem. Colores autem vinorum ſunt,albus, niger,fuluus,flauus & ruber,& alij intermedij,vt Galen. latiùs expreſsit: at Hippo. vt varios habere colores,ita & vires ſcripſit: cæterum à conſiſtẽtia differentiæ etiã non paucæ ſumuntur: nam alia ſunt aquoſa,alia tenuia,alia craſſa,in quibus media quoque inueniuntur diſcrimina. Ad hæc, vinorum quædam ſuauem ſpirant odorem,alia ingratum,nõnulla penitus odo

ris ſunt expertia: poſtremò alia valida & vehemētia, alia autē imbecilla & leuia: inter quę etiā numeroſiores differentię reperiuntur: quibus item conditionibus accedit tēpus ſeu ætas vini, ſiquidem eius qualitates ſolet mutare vetuſtas. Ex quibus euidenter conſtat, præter alendi vim, etiam alterandi non leuem ſortiri. Secundò enim ordine calida ſunt, & ſi vetuſtiora ſint, tertio: licèt non omnia vina eſſe calida conſtet ex innumeris Gal. teſtimonijs: nam aliqua refert vim habere refrigerandi: vt alba tenuia, noua craſſa, & nigra auſtera, ac nonnulla etiam vetuſta, in quibus prę antiquitate ignεū elementum lāguere compertum eſt. In qua re intelligendum eſt, vina refrigerare non dici abſolutè, ſed aut reſpectu calidorum quorundam corporum, aut aliorum vinorum quæ calidiſsima ſunt, aut ex eo quòd non probè conficiantur à puſillo corporis calore: qua dilutione authorum cōtrouerſia dirimitur facilè. Cum hoc tamen ſciendum eſt, vina omnia vnam communiſsimam habere virtutem moderatè ſumpta: nimirum vitam tueri ſanam, coctionem cæterorum alimentorum iuuare, diſtributionem etiam prę ſtare, ſanguinis generationem augere, robur & firmitudinem largiri, quædam magis, quędā verò minus. Sic quę dulcia ſunt (non quę muſcatelina vocantur, quæ forſan Gal. non nouit) inimica ſunt iecori inflammato & obſtructo, & ſpleni, & ob flatus copiam ab ipſis eleuatam hypochondria inflabunt: proſunt tamen his quę à pulmone educi debent: biliofis enim & ſudaturis minimè conueniunt. Vinū autem auſterum & quod in ventre diutiùs moratur, fluxionibus alui & ventriculi conducit. Vina acria & vinoſa quæ colorem habent fuluum, & flauum, calida quidem ſunt, & caput ac neruos tentant, licèt ventri ſint vtilia, præcipuè ſenibus robuſtis.

Quapropter quæ alba & tenuia ſunt, & quæ minus caput feriũt(qualia vina de Yepes, & de Cãtalapetra & Ribadauia)ſanis hominibus ſunt vtilia:ex nigris(vt de Illana)pretioſiora& ſanis vtilia:quę verò craſsiora ſunt,multũ ſanguinẽ generãt. Vinũ itẽ protropũ,quod ex vuis non expreſsis inſtillat, tenuius eſt,& obſtructionibus idoneũ,& ſanguini gignẽdo cõmodũ. Quæ omnia & plura alia docuerat Hipp. omnes vinorũ vires depingẽs:itẽ & Gal. quę breuitati cõſulẽs prætermiſi.De vinorũ autẽ cõdituris tertia huiꝰ capitis parte quę neceſſaria ſũt reperies.

Li. 3. de dieta.
Li.3.de alim.facul.

De ceruizia.

Docuit humana neceſsitas varias potus differẽtias excogitare & cõficere, nõ tamẽ ęquè ſalubres. Sic Angli & Flãdri ac plures alię nationes ceruizia vtũtur,quã multi ceruezã nũcuparũt: quã ceſeo Dioſcoridẽ cythũ appellaſſe,& Sophoclẽ britũ: inuentã tamẽ à Dionyſio Aegyptio,vt Suidas refert. Cõficitur tamẽ varijs modis:nã modò ex tritico, modò ex hordeo,ſimplexue,aut aromatis cõdita:vtcumq; tamẽ fiat,ſẽper ex lupulis confecta. Ex qua triplex paratur potus,eaſdẽ ferè vires obtinens, quas vina obtinere diximꝰ:primus aquoſus, quẽ ſimplicẽ ceruiziã dicũt:ſecũdus quã trihapeninã:tertius appellatur potẽs & duplex ceruizia. Simplex vino aquoſo correſpõdet:potẽs calfacit vt vinũ vetus: trihapenina medię eſt naturę, & apta gignere ſuccos melancholicos,lapidẽ etiã renum & veſicæ,vt quæ craſſæ ſit ſubſtãtiæ & excremẽtoſę:quo fit vt caput quoq; repleat, inebriet & obſtructiones etiã pariat.

De vino ex palmulis & maiz.

Eadem prorſus mala apud Indos efficit vinum ex palmulis& maiz,vt refert Plinius:quapropter ab horum potuum vſu arcendi ſunt qui in ea mala ocyſsimè poſſunt incidere,licèt robuſtis & laborioſis hominibus proficua ſint,& plurimũ nutrimentũ

præ-

Li. 14.c. 16.&. li. 23.c.1.

pręſtent, præter id etiam ſanguinem expuentibus non eſt inutile, vt eiſdem partibus retulerat idem *Plinius*.

De ſidra

Li.14.c.1

Meminit etiam Plin. ſidræ, qua Cantabri ferè omnes vtuntur, facta quidem ex pomorum ſuccis pręlo preſſis, quę non minus fæculentum ſeparat ac vinum: cæterũ calida remanet aut frigida, prout poma fuerint dulcia aut acida: vtraque tamen flatus generat, & caput petit, ſed guſtui eſt ſuauis. Aeſtuantibus verò temporibus quæ fit ex acidis pomis ſalubrior eſt, ſicut frigidis quæ ex dulcibus. Quæ profectò dum acorem non cõcipit, ſalubrior videtur, quã ceruizia: plurimumque etiam præſtat robuſtis hominibus nutrimenti.

De potu pro ſiti morboſa & pro morbis.

Præbendi huiuſmodi potum indicationes exquirendæ ſunt ex tribus, ex conditione nimirum morbi, ex cauſæ natura, & ex ſitis vrgentia: quæ vltima dum in morbis adeò vrget quòd potum expoſtulet, eum porrigere oportet, quem in ſecunda huius capitis parte diximus: dum morbi tempus aut cauſę morbi conditio id non vetuerint: nam in principijs acceſsionum potum dare, vetitum mille legibus eſt, ſicut in ſtatu largiùs porrigere. In qua re non ſatis conſtat inter authores quantum, qualem & quo tempore potum liceat porrigere laborantibus: nã Gręci frigidam habitantes regionem, ita religioſè cauent frigidam dare febrientibus, & mille conditionibus ſeruatis, vt ferè nullum inuenias laborantem cui ſecurè potum porrigere poſsis. At Arabes qui calidiorem regionem habitarunt, ita licentioſè ipſum porrigunt, vt verendum ſit, ne in contrarium habitum & morbum laborantem deferas. Sic profectò Græci hæc damna verentes, cauent ne laborantes viſceris alicu-

alicuius obſtructione ſint affecti, tumorue aut dolor in viſcere præcipuo inſit, aut humor putridus crudus exiſtat, aut pręſit imbecillitas aliqua ventris, iecoris, ſplenis, aut corpus nimis ſit gracile. Quia propter potum in febrientibus dehortantur, niſi humore cocto & corpore ab his malis immuni. At Arabes fiduciam capientes ex febris vehementia, iuuenili ætate & bono corporis habitu, conſuetudine & viribus hominis, liberaliùs frigidę potu laborantibus indulgent. Ex quibus ſic in controuerſia ductis, non eſt ita facile elicere quando ſiti indulgendum ſit & febris ardori, quando verò his omnibus quæ Galenus dixit potum renuere. In qua re tenendum eſt, aliud eſſe accidentia & calorem quæ potum frigidæ exoptant, in principijs & augmento morborum aduenire: aliud verò dum coctiones vigent, & in morbi ſtatu. Tunc vltra, ſi in principijs aut augmento ſuccreſcant, vel morbi efficaciam augent, aut tolerabilia ſunt: quòd ſi morbum intendant vt periculum ſit maioris mali, aut laborans ita ſit anxius vt nequeat citra moleſtiam ſitim ferre, indubitanter poſthabitis quæ ſuperuenire poſſunt malis (præſertim in calidis regione, tempore, natura & ætate) frigidam præbere oportet, in minori tamen quantitate (ne mala quæ dixit Gale. ſuperueniant) quam Græci & Arabes in ſtatu concedunt: tutius enim eſt recrudeſcere morbum, quàm in tabitudinem ipſum deferre præ calore & ſiti. Verùm ſi laborans placidê ſitim & accidentia tolerauerit, tutiſsimum mihi videtur Gręcorum conſilium, quo docent potum differre donec materia cocta ſit, nam eo tempore faciliùs extinguitur flogoſis non reditura, & mali materia ad vacuationem obſequentior redditur, & ob id comperimus plures à

potu ſudaſſe, vomuiſſe, aut aluum habuiſſe ſolutam. Cum hoc tamen potus ita laborantibus diſponatur, ne nimia ſiti crucientur, aut morbus ſiat intenſior, aut ipſi cogantur clam licentioſiùs bibere, aut nimium indulgentes in morbi augmentum agamus, præbentes liberaliùs aſſuetis copioſè bibere, maximè vbi periculum impendet occultæ colliquationis: quo tempore etiam ſi laborans non expoſtulet, porrigere oportet, nō quidem paulatim nec plurimum, nec frigidum, niſi admodum valentibus viribus, ſed temperatum & quantitate modicum, ne mox efferueſcat ſuſcendaturque iterum calor, aut protinus recrudeſcant humores, aut internæ partes quæ frigidum renuunt, ſenſibiliter lædantur.

Verùm dum morbus ſibi potum exoptat, non facile eſt noſſe quantum, qualem & quando conuenit exhibere. Quam ſanè rem ſi quis diligenter penſitet, reperiet duplici ratione potū ſuam gratiam laborātibus impartiri: vna quidem quatenus curās: ſecunda verò qua roborans eſt: nam potus duas præſtat vtilitates. Vnam ex ſui ſubſtantia qua corpus nutritur & vires roborantur, reliqua verò ex propria potus qualitate, qua morbi qualitates attemperantur. Quo ſit, vt aqua vehementiſsimis febribus ſit potus curans, ſicut quæ paſsim parantur medicatæ ea qualitate quæ morbo ſit aduerſa, & ſic vinum præſertim medicatum eſt potus curans, modò aduerſus cauſam, modò aduerſus morbum pugnet. His habitis ſtatuendum eſt, tria eſſe quæ potū præcipuè indicant in morbis: virtutis nimirum robur, morbum & conſuetudinem. Virtus etenim cū valet, conſuetudini in indicatione potus cōſentit, eum maxime potum indicans, quem conſuetudo: verùm dum imbecillis eſt, aliquando diſſentit.

Prætereá cùm morbus & conſuetudo diuerſos po tus indicant, ſi morbi magnitudo acceſsit, eius indicationem certum eſt obſcurare eam quæ à conſuetudine ſumitur: quòd ſi morbo nulla effatu digna acceſsit magnitudo, indicatio conſuetudinis prę ualet. Sciendum tamen, quòd cùm virtus ob imbecillitatem vrget, eum ſemper indicat potum, quo maximé roborari poſsit: ex quo fit quòd laboranti frigidæ aſſueto, modicum vini virium gratia con cedamus: at morbus eum ſemper, qui morbo, aut eius cauſæ contrarius ſit. Verùm cùm duæ ex his aut tres indicationes præualuerint ex æquo, vtriſque aut omnibus ſatisfacere oportet, admiſtis potibus qui omnibus ſatis ſint: nam ſi vires & conſuetudo plurimum vrgent, etiam ſi morbus æquè vrgeat, vinum adhuc in acutis febribus conceſſiſſe Hippocratē obſeruauimus: inquit enim: Mulſam aut vinum, vtrum magis auxiliaturum putaueris: quod etiam latiſsimè Galenus probauerat.

Li. de rat. li. 21. & vi. 4. 41. Li. 8. & 9. metho.

Medicatas potiones multis rationibus prodeſſe ſcripſerat Hippocrates dicens: Frigefactorias potiones in febribus ardentibus quando volet bibendas dato. Inquit enim: Sunt autem multarum operationum, aliæ enim mictionem inducunt: aliæ alui egeſtionem: aliæ vtrumque præſtant: aliæ neutrum: aliæ ſolùm frigefaciunt: & ſubdit: Dabis itaque alias alijs, nec enim dulces omnibus conducunt, nec acerbæ, nec eadem omnes bibere poſſunt. Quo fit, vt potus omnes diuidantur in aquam aliquō medicamento aut alimento decoctam, & in vinum pari ratione aliquo medi camento pręparatum. Aqua igitur multis modis

De potē bus medicatis. Li. 5. de morbis.

parari poteſt, tum vt à proprijs vitijs corrigatur, tū verò vt alienæ virtutis aliquid acquirat. Vulgatum eſt, coctione aquam laborantibus parari aptiſsimā: verùm ſi rem diligentiùs penſites, reperies tenuem aquam coctionem citra damnum ferre nō poſſe, nec craſſam, crudam & frigidam laborantibus fore proficuam, ni priùs concoxeris; quippe coctione attenuatur & rareſcit: at tenuis quodāmodo deterior redditur euaporata tenuiori parte, licèt non craſſeſcat

4. meteo. coctione, vt Ariſtoteles ſcripſit, & Auicenna confir

Li. 1. Fen. 2. doc. 2. c. 16. mauit: & cum hoc ſat eſt leuiter calfacere, crudas aquas coctione præmiſſa. Quippe triplicem aquarū ſortem ſcripſerat Galen. coquendam eſſe, primam

6. popu. par. 4 paluſtrem, lutulentam, limoſam, & graueolentem: ſecundam quæ adeò cruda eſt, vt diu in ventriculo immoretur, aut ipſum grauet, & hypochondria inflet, quam calfacere conſulit Gal. tertiam quam in-

Li. 1. de ſani tuen. domitam Medici veteres nominarunt, vt puteaneæ & elaboratæ vt ignis ope miteſcant & molliores fiant ac rariores, amiſſa limoſa, vituminoſa, aut nitroſa parte, ſi fortè obtinuerint.

Porrigimus etiam laborantibus aquam quātum bibi poſsit calidiſsimam, cuius indicationem præſtat dolor, angor, animi exolutio, ex flatu aut humore frigido, acri & erodente, in ventriculo, thorace, inteſtinis & alijs viſceribus: qua etiam vtimur vbi flatus multi generantur & colliguntur, vel defectu caloris improſperè fiunt coctiones. Sic febrienti-

Li. de loc. in homine. cap. de ter. bus eandem præbuit Hipp. dicens: Febrienti cibum ne offeras, nec ſorbitionibus ſubtus aluum ducas: in potu dabis aquam calidam. Cuius ſententię fuit Trallianus, & Auicenna ſic ſcripſit: Et cùm fuerit calidior quàm hæc, & in ieiuno bibita fuerit, multoties ſtomachum lauabit, & ventrem ſoluet: eam tamen

men frequēter bibere eſt malum, quia ſtomachi debilitat virtutem: illa verò quæ multum eſt calfacta, quandoque colicam reſoluit, & ventoſitates ſoluit.

Paratur inſuper laborantibus aqua mille modis deſumptis à morbi conditione, & à cauſæ natura. Sic dum craſſum inſcindere & attenuare intēdimus, petroſelino, cinnamomo, ligno aloë & acido aliquo ſimplici incoquimus: dum incraſſare, chalybe igni to feruere cogimus: dū calfacere, cortice citri: dum refrigerare, oxalide, hordeo, cucurbita & frigidis ſeminibus. In morbis tamen diuturnis ſemper aqua incoquenda eſt his quæ aduerſus cauſas pugnent: in acutis verò his quę morbi feruorem & qualitatem compeſcant.

Vina etiam mille modis condire parareq́ue ſolebat antiquitas, verùm vſui noſtro ſat eſt ſcire ſanis corporibus vinorum condituram nunquam eſſe vtilem, niſi precautionis gratia, aut propter extirpationem alicuius parui & lenti affectus: morboſis verò corporibus nō, niſi morbo prolixo afficiātur: quia vt medicamentoſa morbum paulatim depopulātur, & vt alimentum in penitiora loca ſe inſinuāt, clamq́ue ſuas vires exercent.

Parandi tamen modus vulgatiſsimus fuit apud antiquos, tribus prorſus rationibus. Vna vt ab aliquo vitio expurgarentur. Secunda vt citra noxam bibi poſsint. Tertia vt commodum aliquod peculiare præſtarēt. Quibus autem modis vina præparauerit antiquitas, leges lib. de rect. præſi. artis med. vſu. Qualiter verò vina in vſu medico cōdiātur, diſces, ſi expenderis id poſſe fieri, vel per transcolationem per ſaccum aut lapideum mortarium, vel per coctu ram. Transcolantur enim per ſaccum plenum aroma

tis, aūt medicamentis, quibus ad morbi propulſionem opus habemus, velut eſt piper, cinnamomum, aniſum, abſynthium, zingiber, & alia quæ referunt authores. Parantur vina etiam per transcolationē infuſis prædictis aromatis in mortario colatorio, deſuper vino affuſo, nam vſui efficitur proficuum & guſtui ſuaue quod per lapidem inſtillat. Sic per coctura multis modis paratur vinum: vno dum muſtū conficitur, proiectis ligatis minutimq́; inſciſſis medicamentis, quę vſui proficua ſunt: quæ quidem eodem modo vino iam facto infundere oportet, & per aliquod tempus permittere ibidem macerari, aut Soli feruenti exponere, aut duplici vaſe incoquere: præcauere tamen oportet ne vina aceſcant. Eis verò medicamentis vina parantur, quæ cauſam morbi illidere poſſunt: & ſic conficiuntur ex roſis, anetho, aniſo, aſaro, pulegio, fœniculo, cinnamomo, & alijs huius naturæ, quę & attemperandi, & calfaciendi, & alia pleraque beneficia præſtandi vim habent: hodierno verò vſu ex ligno Guayaco pretioſum paratur vinum, cuius loco citato latiùs meminimus.

DE

DE CLYSTERIVM ET *glandium recto vſu* INSTITVTIO III.

CVM nos experientia doceat (prçter antiquorũ clyſmata) longè plura & varia, ad diuerſarum partium affectus clyſteria debere effingi, neceſsitate nouitatis coacti nouas cogimur methodos inſtituere, quibus hoc communiſsimo & vtiliſsimo præſidio certiùs vtamur.

Sunt profectò clyſteria & glandes ab authoribus inter topica auxilia nonnũquam numerata, quòd inteſtinorum affectionibus ſint proficua, & ſæpe inter vacuatoria & vniuerſalia, vt ex Gale. euidenter conſtat. Quo ſit, vt eorum tractatio diſſecanda ſit penes beneficia quæ præſtant inteſtinis & partibus vicinis ac remotioribus. Clyſteria verò quæ gratia affectuum inteſtinorum inijciuntur, aut euacuant quæ detinentur excrementa, aut cohibent eos qui immodicè fluunt humores, aut flatus diſcutiunt, dolores ſedant, detergunt, lauant, exſiccant & agglutinant vlceratas inteſtinorum partes: nonnulla etiam carnem generant & cicatricem inducunt, lumbricos interficiunt & extrahũt, diſtemperiem corrigunt, & quædam aduerſus colliquationem proficua ſunt quę non ſine magno artificio ab Aetio parantur.

Li. 4. apho. 2. Libro. 8. phar loc. 17.

At quæ ab inteſtinis euacuãt, multis vſibus proficua exiſtunt: nam quędam indurata excrementa

emolliunt: alia partes conſtrictas laxant, nonnulla facultatem ad expulſionem excitant. Sic profectò iuxta diuerſitatem prędictorũ operum, vnumquodque diuerſa conſtat materia: nam quæ indurata emolliunt, cõficiuntur ex malua, althæa, violis, radice borraginis, prunis, ſemine lini, addito decocto ex his facto, oleo dulci, de ſemine lini, amygdalarũ dulcium, ſeſamino & butyro. Conficiuntur etiam ex iure extremitatum animalium cum butyro, caricis & oleo. Quæ omnia præter id quód quæ dura ſunt emolliunt, lavant etiam partes, præſertim ſi addantur mucilagines fœnugręci, althęę, ſeminis lini, & cytoniorum: quæ quidem clyſteria putida nuncupabantur, fœminis aduerſa ob nidorem: item alijs caput tentant & ventriculum offendunt & ſpiritus vitiant: quorum loco vti poteris clyſmatis antiquorũ, quę ſolũ conficiebantur ex hydręleo & melle: quibus neq; irritantia pharmaca, nec purgãtia ante fæcũ eductioné adijcies, vt conſuluerat Hipp. dicens; At ſi ſtercus educere voles, nullum pharmacũ bibito, ſed alijs vtere, nam præter id quòd nihil magis efficient, plus ad inteſtina trahunt.

Libro de moro. mulie.

Alia etiam conficiuntur clyſteria, quæ irritandi excernentẽ potentiã vim habent, qualia ſunt quæ recipiunt mercurialẽ, ſiclã, atriplicẽ, parietariã aut earũ decoctũ: ſal item omnis generis, nitrũ, alumen, vrticæ ſemen, & ex cõpoſitis hieram, benedictã & conſimilia pharmaca. Quibus oleum admiſcere aut pinguoſum aliquid, vt vulgatum eſt, ita alienum ab omni ratione: frenatur enim acriũ medicamentorũ vis, & ſentiẽdi potẽtia obtunditur, niſi dum vtraq; cauſa viget: quia eo tẽpore vtriſq; vteris. Sic dũ viſcidorum excremẽtorũ copia viget, quæ impediat ſenſũ, abſtergẽtia præmittere vel admiſcere oportet.

At

Atquæ aluum immodicè fluentem ſiſtunt clyſteria, varijs modis id nata ſunt efficere: nam quædam humores incraſſant: quædam partes comprimunt: alia acrimoniam retundunt: nonnulla lauant: alia etiam ſenſum obtundunt: idque aut ſtupefacta potentia, aut inducto inteſtinis cooperimento, ne mordeantur ab excrementis delabentibus. Conſiderare tamen oportet, eos tantũ humores eſſe denſandos, qui præ tenuitate plurimũ fluunt: nã ſalſam pituitã, & alios qui craſſi ſunt & mordendi vires habent, ſuccos, ſi denſaueris, longè maiorem efficient mordicationem, & citatiorẽ concitabunt fluxum. Sic clyſmatis adijcies, ſi denſare volueris, ſuccum plantaginis, rhu obſoniorũ, balauſtia, cortices granatorum, vel ex eiſdem decoctum parabis, aut hordei torrefacti, oricæ, foliorum oliuæ, polygoni, conſolidæ maioris, myrthi & ſimilium. Præſtant eundem vſum bolus Armenus, terra ſigillata, tragacanthum & amylum. Priùs tamen oportebit inijcere clyſteria quæ lauent & attemperent, maximè billioſo & acri humore fluente, qualia ex ptyſana aut aqua calida, vel hydræleo & roſaceo conficiuntur cum decocto hordei, corticum cucurbitæ, lactucæ, ſcariolæ, florum violarum & ſimilium.

Quæ verò lauant clyſteria, vim etiam habent compeſcendi fluxum, vt mox referam, ſi priùs dixero, in omnibus exulcerationibus inteſtinorum ea clyſteria eſſe adhibenda quæ vim habent oblenienꝺi inteſtina, quo minus ab humorum acrimonia natura ad motum excitetur. Quæ ſanè conficiuntur ex caprillo ſepo, adipe anſerino, gallinaceo, anatis, butyro, oleo violarum vel roſarum, cum mucilaginibus, vitellis ouorum, cremore hordei, amylo &

gummi tragacanthi. Sic per narcotica idem facies ex decocto portulacæ, hordei, aut ex lacte in quo diſſoluatur philonij Perſici aut Romani.ʒ.j.ſ. aut magnæ theriacæ.ʒ.ij.aut requiei magnæ, aut catapotiorum ex cynogloſſo, ac ſi plurimum neceſſitas vrſerit, olei papaueris.℥.ij. vel opij grana aliquot, dummodò ex vino aut aqua calida inteſtina poſtmodum abluantur, quia his medicamentis nō eſt plurimum immorandum.

Quæ flatus diſsipant clyſteria, his conſtant quæ calida ſint & modicè ſiccent, velut quæ conficiuntur ex decocto camemali, aniſi, fœniculi, origani, anethi, rutę, ſerpilli, calamenti, maioranæ, & alijs huius naturæ, cum oleo rutaceo, camemelino, anethino & huiuſmodi. Quę verò valentiùs diſcutiūt, ex oleo fiunt communi, in quo ferbuerit caryophyllus, caſia lignea, cinnamomū, nardus, calamus odoratus, galanga & carpeſiæ addito vino. Quibus nunquā mox à principio tutò vteris, niſi priùs emollientibus, aut vſus fueris, aut admiſcueris: nā craſſus nebuloſuſq; ſpiritus aut humor diſcutientibus attenuatus, niſi pars emollita fuerit & laxior facta, maiores concitat dolores.

Verùm quæ dolorem inteſtinorum ſedant clyſteria, maiori opus habent conſideratione: nam ſi ex flatu doleant, quæ nuper retulimus proſicua ſunt: ſi ex craſſa pituita, eis addere oportet quæ vim habent abſtergendi, & nonnūquam quæ anodyna ſunt, vt oleū dulce, adeps anſerinus, gallinaceus, butyrum, & mellis modicum. Verùm ſi dolēt fæcū retētione, quæ emollire primo loco diximus proficua ſunt. Cęterū ſi ab exulceratione, opus eſt adhibere quæ abluant, & obliniant, & attemperent humoris fluentis calorem & acrimoniam.

At ſi propter inflammationem doluerint, ea parare oportet, quæ anodynam habeant facultatem, qualia ſunt quæ fiunt ex ſucco portulacæ, vitellis ouorum, oleo roſaceo, butyro cum decocto maluarum & hordei, additis ſaccharo, aut caſiæ fiſtulæ pulſa: vel confici poſſunt ex aſinino vel caprillo lacte cum oleo roſarum, aut amygdalarum dulcium. Quòd ſi his non quieuerit malum, coniectari oportet, aliquid iam eſſe impactum, quod diſcuſsionem poſtulet: quo tempore admiſcẽda ſunt quę reſoluendi vires habeant, qualia ſunt fœnugræcum, camemalum & ſemen lini, quæ ſenſim addẽda ſunt, ne plus quàm par ſit, aut incaleſcat pars, aut ad ipſam trahatur: cui vſui nonnihil ex his quæ narcotica ſunt addere oportebit. Verùm ſi conſtiterit ad ſuppurationem vergere malum, putidis pinguibuſque clyſmatis vtẽris, non tamen crebrò, ne inteſtini ſubſtantia corruptione periclitetur. Quòd ſi ex viſcida pituita inteſtinis infarta doleant, præſtant clyſteria quæ vim habeant pituitam calfacere & euacuare: nam quæ ſolùm calfaciunt, plus humorem fundunt ac mouent, & grauiores concitant dolores. Si verò maligna vlcera præſint, ea ſunt paranda clyſteria, quæ abluendi, detergendi & exſiccandi vires habeant, qualia ex vino conficiuntur. Si humor frigidus fuerit, vinum mellitum, decoctum hordei, oricæ torrefactæ aut lentium cum melle roſaceo infundes. Verùm ſi humor calidus exurenſque fuerit, ea quæ refrigerare ſuperiùs diximus. Quo facto, detergere curabis aqua cum ſaccharo, alumine & pumice, & decocto piſcium ſalitorum, lentium, ariſtolochiæ, panacis, & ſi thus addideris, facilè cicatrix comparatur. Quibus

bus factis, inteſtina roborare ac firmare oportet clyſmatis ex vino nigro ſtiptico, vel decocto ex roſis, plantagine, & rhu. Quòd ſi vlcera plurimum ad putredinem vergant, adſtringentia adaugere oportebit, vt partis ſubſtãtia firmetur, additis galla, thure, rubi ramuſculis & punici corticibus: quippe eo tempore ab oleoſis fugiendum eſſe conſulit putredinis natura, ne ſordidius fiat vlcus: ni velis vt Gal. Li. 12. Meth. conſulit, contra ſymptoma pugnare: nam inquit: In dyſentericorum deiectionibus, vbi vehemẽter rodunt, vel tragi ſuccum, vel hircinum ſepum, vel roſaceum ceratum per inferius indimus: quibus vtique præſidijs ipſa exulceratio inteſtinorum nõ ſanatur, maximè ſi putreſcens aliquid habeant, ſed vires interim conquieſcunt. Quòd ſi eò miſerię inteſtinorum vlcus deuenerit, quòd profundum ſit, & vaſa abraſerit ac ipſorum fibras, tunc ob ingens periculum ad ea clyſteria deuenies quę cruſtas inducant, ſanguinis fluxum cohibeãt, & eroſioni humorum obſiſtant: velut eſt quod recipit aluminis partes duas, corticis mali punici partem vnam, decocti lentium quod ſufficiat. Quę verò valentiora ſunt, vt fugere oportet, ita ſubticeo. Hoc tamen ſecuriſsimo vtor, quod recipit florum roſarum, liquoris papaueris, acacię, gummi, balauſtiorũ, ſucci hypociſtidis, ſingulorum partes tres: gallarum, ſeminis plantaginis, cuiuſq; partes duas: lícij Indici partem vnam: leuigentur omnia cum ſucco plantaginis & fiant trochiſci, qui poſteà aliquo ex prædictis liquoribus diſſolui poſſunt pondere. ʒ. ij. Cum hoc tamen eis pharmacis plurimum innitendũ nõ eſt, vt quæ plurimũ dolores exacerbare nata ſunt: ſemper enim in huiuſmodi indicatione vtor vnguento albo Raſis, aut ex pompholige, rubrica fabrili,

brili, amyli & eius naturæ alijs. Verùm in omnibus dyſentericorum clyſteribus expendere oportet, adſtringentia admiſcenda non eſſe, ni prius corpus vacuaueris, aut inteſtina ablueris. Item quę frigida ſunt frequenter non exhibebis: inteſtinorum quippe continuitate ventriculus coafficitur, & coctiones turbantur, ac flatus augentur, & ob id frigidis addere oportet mentham, abſynthium, cinnamomum & alia huius cenſus.

Sunt etiam clyſteria, quę lumbricos vel ad infernas partes euocant, vel vbicunque ſint internecāt: & alia quæ educunt & expurgant. Ad inferas verò ſedes dulcedine alliciunt clyſteria quæ conficiuntur ex aqua mulſa, lacte, melle, gallinarum iure, ſaccharo & vitellis ouorum. Verum quæ amara ſunt & acida, ingratumq; habent ſaporem, poſtmodū inijcies, quibus internecabis & educes: quo fit, vt prædictis addere oporteat abſynthium, abrotonum, mentham & lupinos, ac oleum in quo hęc omnia ferbuerint: ex quo oleo & ſucco ſiſymbrij & pulegij confici etiam poſſunt non minoris momenti. Quibus addes quæ amarore interficiūt & repurgant, vt aloëm agaricum, cartamum, rhabarbarum, hieram ſimplicem & compoſitam: pilulas etiā quæ conficiuntur ex aloë, croco, myrrha & abſynthio, quæ diſſoluantur aliquo ex ſupra dictis: adiectis etiam puluiſculis qui parantur ex cornu cerui, centaurio, mentha, pulegio, ſiſymbrio & aloë. Aſcarides verò abſtergunt clyſteria, quæ ex aqua & cinere ferueſacta cum melle conficiuntur, vel ex hiera, vrina, muria, & lixiuio, dūmodò inſtrumentū quo inijciūtur, non ſit rectà perforatū, ſed perlatera, quo faciliùs rectum inteſtinum ablui poſsit. In tenaſmone etiam eadem prorſus clyſteria ſunt adhi-

hibenda,ac in affectibus inteſtinorum:ſecus res ſe habet ſi ex intemperamento fuerit,cum pituita ſalſa aut viſcida: quippe tunc ex vſu erit vinũ cũ roſaceo & melle & vitellis ouorũ incoctũ & percolatũ. At in vteri affectibus, vbi menſtrua purgatio largior eſt, modicè infrigidantia & agglutinantia pharmaca per clyſteria ſunt adhibenda: maximè in calidis temperaturis,tenuibus humoribus, aut vbi apertæ admodũ fuerint viæ: quippe hæc vias coarctant,humores denſant,calorem compeſcunt, & ſi quid ictu aut caſu dilaceratũ eſt,agglutinant. Fiũt autem hæc ex tragacantho,gummi Arabico & maſtiche, diſſolutis aqua chalybeata, aut ſufumigata maſtiche. Quẽ quoque vſum pręſtat ſuccus radicis filipendulæ,aut decoctũ eius: ſed fugiẽdum eſt ab his quę repellendi vires habent: nam longè maiorem aſſolent fluxum concitare,ſicut quæ actuali caliditate prædita adhibentur. Præterea ſuppreſſam purgationem concitant (dum ex plenitudine non ſit,aut ipſa iam depoſita) clyſteria quæ mollis & calidæ ſint naturę,quantũuis calor ſiccans menſes ſupprimat: quod de valida exſiccatione intellexit Galen. Sic profectò calida dum plurimum humectant,menſes mouent,vt decoctum nepetæ: itẽ aceti,calaminthæ,dictamni,aſſari,coſti & ſimiliũ, quæ proſunt maximè cauſa exiſtẽte frigida. Quòd ſi fœmina non conceperit ob vteri laxitatem & humiditatem,aut abortierit,ea ſunt adhibenda clyſteria,quæ corroborandi & comprimendi vires habeãt,cum modica exſiccatione. Quapropter clyſteribus fluori vteri proficuis addere oportet origanum,thymum,aniſum,camemalum,epithymum, & reliqua huius generis,quę humoribus diſcuſsis,parte corrobarata,faciliùs munus ſuum implere poſſint.

Lib. 5. ſimpli.

ſint. Cæterũm ſi ob ſiccitatem fœmina non conceperit, vti oportet his clyſmatis quæ ſuperiùs diximus vim habere humectandi, abluendi, & laxandi corrugatas partes. Si tamẽ ob flatus vbertatẽ vterus ſemen emittat, aut ob frigidũ humorem fœmina ſterilis fiat, clyſteria adhibebis quę flatus diſcutiãt, qualia nuper diximus, additis quæ modicè exſiccent: prę ſtito tamen in principio melle roſaceo, agarico, & his quæ pituitam per aluum diuertere & purgare poſsint, præſertim ſi addideris quæ vterũ reſpiciũt, vt eſt mercurialis, artemiſia, & flos anethi. Quæ etiã clyſteria prolapſos vteros firmiùs continere iuuant, ſi ex adſtringentibus aliquid addideris. Dum verò vterus inflammatione tẽtatur, illi ſubueniunt clyſteria quæ ex calido oleo, pinguedine anſeris, gallinæ, aut butyro conficiuntur, additis fœnugræco, ſemine lini & lacte. Pari ratione ea proſunt in pruritu & vteri ardore, maximè ſi ex aqua tepida cõfeceris, aut decocto hordei, lacte ſeminum frigidorum, & his quę refrigerent.

Renes etiam inflammati conſimilem expoſtulãt clyſteriũ formã, hoc vno ſeruato, quòd poſt ea quę anodyna ſunt & aluũ ſoluunt, quę attẽperãdi vim habent ſunt adhibenda: & malo creſcente, quę modicè emolliant cum leui reſolutione. Cauere tamẽ oportet ab his quæ repellẽdi vim habẽt, nã longe magis ad renes ipſos pellent: ſicut ab his quæ calfaciũt & irritant, ne plus ad affectos renes alliciatur. At ſi ex calculo dolẽt, ſimilia ſunt adhibenda his quæ colico dolori proficua eſſe diximus, qualia ſunt anodyna, quæ & flatus diſcutiant, ac emolliendi & laxandi partes virtutem ſortiantur: nam ea ratione qua in anguſto loco continentur, parte laxiore tacta faciliùs permeabunt & ſine moleſtia.

Ne-

Lib. 6. de loc. c. 2.

Neceſsũ quoq; eſt, renibus dolentibus paruiſsimã clyſterium quantitatem iniicere, ne renes compreſſi plus doleant: nam ob id cenſeo Gal. dixiſſe, colicorum cruciatus multò magis quàm nephriticorũ lenientibus mitigari: quo loco non negat clyſteria nephriticis prodeſſe, ſed colicos plus iuuari aſſirmat, quia alui ſubductione vterque affectus leuior ſit. Et ob id primò ea ſunt adhibenda quæ excrementa euacuant mox quæ partes dilatare & emolli re poſsint, & dolores mitigare, quorum copiã abundè diximus. Renibus verò exulceratis proſunt quæ ex lacte aut aqua mulſa, decocto hordei, glycyrrhizæ, emulſione ſeminum frigidorum, & aqua lactis cum melle aut ſaccharo conficiuntur, quibus calor ab vlcere prodiens compeſcatur, & ſi quid ad renes permeare poſsit auertant & extergant.

Verùm ſi veſica inflammatione, aut vlcere laboret, clyſteria quæ vtero aut inteſtinis inflammatis & vlceratis prodeſſe diximus, proficua ſunt. Cęterum ſi viarum anguſtia vrina ſupprìmatur, quę calculoſis & colico dolori proſunt: at ſi veſica reſoluatur, & ob id nec pondus, nec morſum ſentiat, irritanda eſt ad pulſum his quæ morſum inferant, veluti eſt aloës non lota, ciclaminis ſuccus, aut ſiclę & roſarum, cum ſale, melle & nitro. Sic cùm fluore laborat ob reſolutionẽ muſculi claudentis oſculum, ea quæ prolapſum vterum confirmant & continent, huic quoq; proderunt, qualia ſunt quę calfaciendi & exſiccandi vires habent: at in vrinę ſtillicidio & acrimonia, quæ attemperandi & cõpeſcendi malam vrinæ qualitatem vires ſortiãtur, niſi in animo fuerit, acres & mordaces humores gratia diuerſionis ad inteſtina trahere.

Clyſteria verò quę euacuare & reuellere à diſtã-

tiſsimis partibus nata ſunt duobus modis id effice re poſſunt: vno laceſsita expellente facultate: alio verò attractis & ſelectis humoribus propria medicamentorum facultate. Acria verò æquè irritant naturam ſopitam aut diſtractam: quæ ſanè pręter id proficua ſunt his qui medicamento purgante accepto nihil excreuerunt,& dum naturam ab aliqua fluxione conamur diſtrahere,ipſam ad inferas partes euocantes. Verùm ab his acribus fugiendũ eſſe conſulo in his, quibus ventriculus, inteſtina aut vterus imbecilla ſunt,aut nimis humecta: item ardentiſsimis temporibus ac morbis, & corporibus puerorũ aut imbecillium,vel in febribus peſtilentibus,& vbi ſucci adeò acres ſunt, quòd dyſenteriam vereri oporteat: item vbi animi defectionem veremur,vt conſuluerat Galen. Clyſteria verò quę attrahendi ſeu eligendi potentiam habent, his medicamentis conſtant,quę præter id quòd naturam irritent, humores etiam ſeligant,vt ab alijs ſeparatos euacuent faciliùs. Quam vacuationem ex Archigenis mente,& ex propria laudat Galen. quòd non ſolùm inteſtina euacuent,ſed reuulſionis gratia ea quæ ad caput deferuntur, ſubtus alui deiectione diuertãt. Quo fit vt ſummopere proſint,vbi crebris vacuationibus eſt opus,virtus tamen, aut ægri voluntas,vel morbi tempus, accidenſue aliquod id ex toto renuunt. Proſunt ob eandem rationem laterum & capitis doloribus & fluxionibus,lethargicis,comitialibus, difficulter reſpirantibus,& tandem omnibus ſuperiorum partium affectionibus. Recipiunt quidem hæc,ſal,nitrum,braſſicam marinam,centaurij ſuccum & cucumeris agreſtis,polypodij,ſenę & epithymi decoctum: iridis etiam ſuccum, agaricum, turpetum,colocynthidẽ,

Li. 2. ad Glau,

Li. 1. pharma. loc. c. 10,

G vera-

veratrũ, ſcãmoniũ, & ex electuarijs quodlibet, iuxta ideam & naturam humoris peccãtis, & admiſtis quæ particulam affectam reſpiciant.

Præſtant inſuper clyſteria vniuerſo corpori ſuã gratiam varijs modis: nam quædã ſomnũ conciliãt & coctionem iuuant: alia item varijs accidentibus ſubueniũt: quę verò ſomnũ conciliant, id efficiũt, aut ſecato per propriũ contrariũ accidẽti, aut ſopita animali potentia: primum fit per clyſteria humectantia, ſi ſiccitas vigiliæ cauſa ſit, ſicut refrigerantia, ſi caliditas: & ſic iuxta cõtrarietatẽ aliarũ cauſarũ quæ præ dolore aut alteratione vigiliã inducere poſſunt. Cæterum quæ ſomnum conciliant, narcoticorum aliquid recipiunt, quorum ſuperiùs abunde meminimus.

Vniuerſo etiam corpori proſunt clyſteria, quæ ex alimentoſa materia conficiuntur, etiã ſi hoc clyſteribus donare, maximè ſit apud pleroſque graue. Verùm cùm Gal. teſtimonio conſtet, quę in inteſtinis continentur, per ventriculum aliquando reijci, etiamſi plurimùm ventriculus ea auerſetur, mirum non erit, ſi quæ familiaria ſunt eſuriens vltro trahat, præſertim cùm non paucæ meſeraicarum propagines ad tenuia inteſtina, & colon vſque proueniant. Quo fit, vt licèt Galen. ad ieiunum tantùm pertingere clyſteria poſſe fateatur, per dictas meſeraicas facilè pręcipuis membris cõmunicari poſſit. Conficiuntur huiuſmodi clyſteria ex iure aliquo aut ex ſtillatitio, vel ex carnis liquore, vitellis ouorum & vino, his maximè qui ex frigiditate imbecilles facti ſunt: quibus adde triticeæ farinæ cremorem, ptyſanæ aut amyli dilutum: denique ex his conficiuntur, quæ nobis familiariſſima fuerint & boni odoris, vt auidiùs natura conſuetum

Libr. 7. apho. 10.

Li. 3. de cauſ. ſympt.

ſuetum alimentum ab inſueto loco arripiat. In omnium verò clyſterium adminiſtratione quę excrementorũ alui ratione inijciuntur, conſuetudinē egerendi inſpicere oportet: nam plerunq; magis in poſterũ venter adſtringitur: ſatius enim eſt in conualeſcentibus & debilibus & diuturnis affectibus aliquibus diebus naturæ actũ expectare, quàm frequentioribus clyſmatis aſſueſcere, nam eis ſublatis, conſueta vacuatio diutius protrahitur.

Mille præſtãt beneficia noſtris corporibus glandes: nã aliquando aluum irritãt: à diſtãtiſsimis trahunt: dolorē ſedãt & pruritũ: vlcera recti inteſtini curãt: aſcarides interficiunt: reddere iniecta clyſteria cogunt: purgantis etiam pharmaci actionem iuuant: & tandem vicē clyſterium gerunt, vbi laborans ea renuit: item hæmorrhoides prouocãt: ſedis & penis reſolutionibus proſunt: menſtrua ciunt, & ſomnum arcent profundum. *De glandibus.*

In glandiũ equidē adminiſtratione, taxare cōuenit vulgarē conſtituēdi modũ, quòd adeò extēſæ magnitudinis fiant, quòd facultatē expultricē aut nō irritēt, aut lædant. Nã cùm expultricē ſolũ habeant irritare, dum podicem aut recti inteſtini extremum laceſſunt, eſſe longioris formæ eſt inutile: qua ratione cēſeo ſatius eſſe minoris effingere lõgitudinis, ſed maioris groſsitiei, quæ nimirum digiti vtrinque acuti effigiem æmuletur. Quæ verò attrahendi vim obtinent, præter id quòd à toto corpore trahunt, reuellendi quoq; & euocãdi à quàm diſtantiſsimis partibus efficaces ſunt, necnon & ex propinquis deriuãdi: quo fit, vt proſint febrib9 acutis, anginæ, ſuffocationib9, doloribus etiã capitis, vertigini, & ſoporoſis affectionibus, quia ſopitam facultatem valenter excitant: maximè ſi

præter irritantia medicamenta etiã aliquid purgãs receperint. Primi generis ſunt quę conficiuntur ex pyrethro cum ſinapi,melle & reſina,aut cũ centaurea,pice & cera:ex grano etiam gnidio, panace & hiera logodij. Secundi verò generis ſunt, quæ conficiuntur ex pulpa colocynthidis,turpeto,ſcãmonio & alijs validioribus medicamẽtis:quæ profecto his tantùm ſunt ex vſu,quibus aut ſopita graui ſomno eſt facultas, aut morbo grauiori oppreſſa, aut vbi à diſtantiſsimis locis reuellere eſt neceſſum:quippe in alijs mitiores ſufficiunt. At ſi inteſtinorum doloribus mederi velis, dum ex flatu concitantur,conficies ex his quæ ſimul anodynam & diſcutientem habent vim,vt quæ fiunt ex butyro,axungia,ſepo,& puluei ibus cumini, aniſi, dauci,origani,rutæ & ſimilium.Sic in hæmorrhoidibus conficiuntur ex ſepo cum indurato oui vitello, vel cum butyro cocto, aut feruefacto oleo amygdalarum dulcium. Vlcerum verò doloribus ex pauxillo opio leuiter torrefacto, & myrrha caſtigato,addito emplaſtro ex ceruſa: cui vſui, & hęmorrhoidibus molliores oportet efficere glandes, quâm reliquis affectionibus:narcoticaque rarò & in parua copia his ſunt admiſcenda, quòd eis ſedi appoſitis facilè reſoluatur: & ob id ſępius oportet vino calido ſedem abluere. Sic vbi ſolùm mens eſt recti inteſtini vlcera curare, glandes illinies vnguentis quæ abſtergant,quæ carnem generent, exſiccent & cicatricem inducant: qualia reperies lib. 2. huius operis. Item lumbricis, quæ aſcarides appellantur,mirum in modum proficuæ ſunt,ſi eas conficias amaris & aridis medicamentis, velut eſt puluis abſynthij, hyſſopi, panacis, bituminis, lupinorũ,& aloës,cũ reſina & ladano.

QVA-

QVALITER SANGVIS *mittendus ſit.*

INSTITVTIO IIII.

VT ſanguinis miſsio magnũ eſt auxilium, ita profectò diligenter ipſum conſiderare opus erit, ni velimus ex eius indextero vſu magna quoque damna accerſire laborantibus, ſicut ex recto vſu incredibilia beneficia. In cuius auxilij adminiſtratione primò diligenter rimari oportet, qualis futura ſit corporis diſpoſitio, quę adeò grãde auxiliũ expoſtulet: ſecũdò ex quo vacuantiũ genere ſit: præterea quibus modis ſanguinem à corpore fundere liceat: inſuper quos vſus præſtet ſanguinis miſsio: & vltimò quibus indicationibus & conditionibus eã fieri metiri que oporteat.

Vnanimi conſtat Medicorum conſenſu, eum corporis ſtatũ ſanguinis detractionẽ expoſtulare, qui plenitudine humorũ à medio & naturali receſsit. Cuius ſtatus qui exactè notitiã cõſequi voluerit, legat Gale. lib. aduerſus Iulianũ, plenitudinẽ ſeu redundantiam duplicẽ conſtituentem: vnam quidẽ qualitatum, & reliquam humorum. Hanc rurſus vltimam ſubdiuiſerat alibi in plenitudinem & corruptelam: iſtam ex humorũ vitio ortam: illam verò ex vbertate & abundantia. Sed hanc quę veriùs plenitudinis nomẽ meretur, diuiſit eiſdem locis, in plenitudinẽ quoad vaſa, &(vt vulgariter fertur) quoad

Libr. de plen.

Libr. 3. de ſanit. tuẽ.

quoad vires: quas ſi quis attẽtiùs cõſideret, ꝑcul du bio reperiet eiuſdẽ eſſe rationis, & vtrãq; ad vires pertinere: ſiquidẽ impoſsibile videtur, vaſa corpo ris adeò eſſe humoribus plena atq; diſtẽta, ꝙ ruptio ne periclitari videãtur, & quòd ſimul vires nõ gra uẽtur. Ratio eſt, quia animalibus ea capacitate pręd ita vaſa donauit natura, qua plena vires nõ grauẽ tur: verũ ſi diſtẽdãtur vltra modũ, ita vt vereamur prędictũ periculũ, vires quoq; grauari erit neceſsũ. Qua ratione cẽſeo Hipp. dixiſſe, in plenitudine ex pedire bonũ habitũ ſtatim ſoluere, vt corpus rur-ſus nutriri incipiat, & ne in corruptelã & cacochy miã degeneret, quòd vires plenitudinẽ vaſorũ ſu-ſtinere citra hęc incõmoda nõ poſsint. Ex quo cõ ſtat, vtramq; eiuſdẽ eſſe rationis: nõ tamẽ ſubinde ſequitur, eã quę eſt ad vires, fore neceſſariò ad va ſa, quia ſæpe vires adeò ſunt languidæ, quòd vel à longè minori copia grauari poſsint.

Li.1.apho ri.3.

Cęterũ ea plenitudo quæ quoad vaſa dicitur, duo bus efficitur modis. nimirũ aut omnibus humoribꝰ ęqualiter adauctis, quã Medici oẽs appellarũt pleni tudinẽ ſimpliciter: aut ſolo ſanguine copioſiùs re-dũdante, & nũcupatur plenitudo ſanguinea: modò reliqui abũdẽt, ſed ſanguis ſupra oẽs: modò reliquis manẽtibus in ęquilibrio & ſolo ſãguine exuperãte.

Verũ ſi quis alius humor ſupra reliquos abũdaue rit, reliquis in ſimetria naturali manentibus, redun dãtia potiùs dicetur, aut cacochymia, quã vnius hu moris plenitudo, vt nõnulli cẽſuerũt: quia ſanguis poteſt augeri citra vitiũ qualitatis (cũ calido natu-rali & nobis familiariſsimo abũdet) reliquorũ verò humorũ nullus abũdabit copia, quin etiã qualitate vitiet corpus: at plenitudo quæ vulgariter dicitur ad vires, nata eſt oẽs noſtri corporis vires preme-re, ſcilicèt præcipuę naturales: etiãſi ſæpius cõſpicia

mus omnes labefactari, propter venarũ cõtexturã & arteriarũ viciniã: nã vt apertè inſinuat Gal. inſe runtur in venis ipſis fibrę quædã arteriarũ & neruorũ, vt facilè probat cõſenſus ille Hipp. & cõſpiratio vna. Ex quo prodit quòd ex prędicta plenitudine ſenſus quidã grauitatis in toto corpore præſit, animali potẽtia plus iuſto grauata. Itẽ fit, quòd etiãſi citra corruptelã incipiat, protinus tamen ſequatur, caloris influẽtis & innati, ac naturalis potentiæ viribus etiam grauatis & obrutis. Li. 16. de vſu part. c. 12.

His habitis ſtatuendũ eſt, illã primã plenitudinis ſortẽ, triplicẽ ſui præſtare conſiderationẽ: quippe primò, aut adeò leuis & parui momẽti eſt, vt medio exercitio aut inedia, vel frictionibus facilè curari poſsit. Vel ſecũdò peccat in ea adeò ſupra oẽs ſanguis, vt licèt alij humores adaucti etiã ſint, ille tamen ſupra oẽs creuerit: quo tẽpore licèt ſanguinẽ detrahere expediat, non tamẽ ſufficit vt plenitudo ſubſideat, aut affectus deliteſcat, abſq; naturę ope & artis adminiculo. Ratio eſt, quia cũ ſanguis reliquos humores ſuperet, & ſanguinis miſsio ex ęquo oẽs euacuet, neceſſariò in his qui remanẽt, ſuperior euadet ſemper ſanguis, quẽ poſtea natura in furũculos & tumores paruos ac benignos ſolet cõterere adhuc ſanguine miſſo. Tertio modo plenitudo omnibus ex æquo humoribus adauctis, cõſtituta eſt, quæ ſanè è directo ſanguinis detractionẽ expoſtulat, tanquam peculiare & propriũ ſibi præſidium.

Præterea ſtatuendũ eſt, euacuationũ omniũ, quibus plenũ corpus euacuamus, quaſdã eſſe ſenſibiles, quib9 materia educitur ſub propria forma: alias eſſe inſenſibiles humore mutato in vaporẽ: nõnullas rurſus eſſe ęquales quæ ex omnibus humoribus aliquid educunt, qualis naturę eſt venæſectio:

inæquales alias,quæ vnum vel plures,ſed non omnes humores educunt, velut eſt purgatio: rurſus conſtat nonnullas eſſe vniuerſales,quæ à toto corpore aliquid educunt,& alias particulares, quæ ab vna vel pluribus partibus aliquid euacuant, ſed nõ ab omnibus. Quibus conſtat,ſanguinis detractionẽ eſſe ex ęqualium euacuationum genere.

Inſuper ſanguinem detrahimus à corporibus multis profectò modis,quorum quilibet propriã & peculiarẽ habet in morbis indicationẽ: ſic ipſum mittimus per venarũ inſciſsionẽ,per ſcarificationẽ cutis,per hæmorrhoides, & vltimò per hirudines.

Ex quibus omnibus venæſectio duplex præſtat beneficiũ:vnũ quidẽ primũ & per ſe,cùm ſolũ va cuationis gratia in vtraq; plenitudine eo vtimur: reliquũ verò per accidẽs,quando aliquid præſtare volumus,quod ſine euacuatione fieri nequit,vt cũ refrigerationis gratia ſanguinẽ mittimus, aut dũ corpus ſudare vel purgare nitimur,quo faciliùs & ſecuriùs citra corporis turbationem aut calorẽ id poſsimus efficere.

Sed vt propriùs ad huius auxilij dignitatẽ & efficaciã accedamus,expẽdendũ eſt,prædictã plenitudinem quatuor modis diſpoſitã in noſtris corporibus reperiri:quippe aut vniuerſum corp9 occupat: quo tempore euacuationẽ per ſanguinis detractionẽ neceſſariò expoſtulat:aut à toto vel à parte ad particulã aliquã mouetur effectura malũ;quo tẽpore reuulſionẽ deſiderat: vel rurſus iuxta partem, & in eius venis iam eſt,& plenitudo ſiens ac partialis nũcupatur:cui iure optimo debetur deriuatoria nũcupata euacuatio. Inſuper aut hęc plenitudo partialis facta iã eſt,& permanet fixa inhęrenſq; parti,cui ſolũ euacuatio à parte ipſa facta ex æquo debetur.

Quibus

Quibuscōſtat,quatuor eſſe per ſanguinis detractio nē euacuationū genera. Nec mirandū eſt me quartā addidiſſe,cū Gal.ſolū tres numerauerit,quod factum neceſſariò eſt,ob humoris in toto aut in parte diſpoſitionē: nā cū inhæret alicui particulæ humor,ſolùm per illam deſiderat euacuari:cùm in venis partis affectæ adhuc præeſt,tunc expoſtulat deriuari:ſicut reuelli cùm à propria ſede mouetur ad particulam afficiendam. At Hippo. primus omnium quartam addit,cùm humores citra reſpectū ad particulam aliquam in toto genere venoſo copioſi & quieti adhuc manent, quam veram plenitudinem appellamus:quo tempore vacuationem ſimpliciter nuncupamus, quia talis eſt citra conſiderationem reuulſionis, deriuationis aut euacuationis à parte: nam ob id dixit:His de cauſis bonum habitum ſtatim ſoluere expedit. Cui vſui etiam Gal. vt Hippoc. ſententiam confirmaret,in omnibus febribus putridis & continentibus,ſanguinem mittere iuſsit,nempe ad deponendam plenitudinem, quo perfectiùs fiāt coctiones,& vt medicamentis ſubſit liber aditus:item ad caloris ventilationem. Quo fit, vt hac ratione accepta ſanguinis detractio,per ſe nec magnis,nec paruis affectionibus videatur magis conuenire:ſiquidem Gale. ad ſanguinis detractionem ſat eſſe dixit conſiderare plenitudinis,tū quantitatē,tū qualitatē, & ob id dixit ſoli plenitudini ex vſu eſſe. Quapropter in particulari plenitudine tria quæ diximus ſeparanda ſunt:nam primum præcauet, ne ad partem conſuetam in ſanitate,aut ſignatam aliquo accidente in morbo futuro humores confluāt, vocata reuulſio:ſecundū prçcauet augmentum,euacuato humore in venis particulæ contento, dicta deriuatio:tertiū euacuatio à parte nuncupata, quod

Libr.1.aphо.2.

Li.9.metho.c.1.

Li.1.ſan. tuen.c.6. Li.de opt. ſect.ad Tra.

euacuet humorem in parte contentum.

De reulſoria ſãguinus detractione.

Sic profectò, tanquam à digniori, reuulſionis conditionem aggrediar: quam proculdubiò antiſpaſim appellarunt Græci, hoc eſt, attractionem ad contrarium: quo conſtat nihil aliud eſſe, quã fluentium humorum incurſus ad cõtraria reuocationem retractionemque, qua efficitur, ne confertim atque immoderatè ad aliquam partem fluant: itaque ſolùm eſt impetus humorum præſidium. Verùm cùm ex Gal. decretis conſtet per verbum illud, antiſpaſim, aliquando intelligendam eſſe retractionem ad contraria, nonnunquam ad partes diſtantiſsimas, & non raro ad originem, arbitrandum eſt, nec temere nec inconſultò id ſtatuiſſe: ſed quia his tribus modis reuulſio ſuam gratiam impartitur noſtris corporibus, ita iuxta corporis diſpoſitionem, nunc vna ex his reuulſionis ſortibus opus habemus, nunc alia, nec vna beneficium alterius ſupplere vlla lege poteſt.

Retractio ad diſtãtes partes.

Li. de ſangui. m. ſ.

Li. 13. metho. c. 10.

Lib. artis medi. 95.

In qua re ſtatuendum eſt, retractionẽ ad partes diſtantiſsimas, ei deberi particulæ laboranti quæ aſſueuit fluxionem ſuſceptare, vel cùm denuo ad aliquam humores minantur aut incipiunt fluere: quod mille in locis commendatur à Galeno docente, dùm pars ſuperna laborat, ad inferas: dùm verò inferior, ad ſupernas reuellendum eſſe, vt aſſueta natura diſſueſcat à praua conſuetudine, euocata per ſanguinis detractionem in diſtantiori loco factam: quia ad partem ſectam exonerat ſe corpus facilè, inanita etiam parte magis à toto trahente. Habet tamen hoc præſidium dùm citra alterius affectus complexum adhibemus, ſola reuulſionis ratione, præcipuum locum in præcautione, vt in his quibus totum corpus fluxioni conſentit, & qui diutius ſe

exer-

exercuerũt,vel ceciderũt ab alto,aut percuſſi ſunt, ſiue adſit,ſiue deſit plenitudo: quod his verbis dixerat Hipp. Venę igitur ſectiones iuxta prędictum ſermonem facere oportet: nam ſectiones quàm longiſsimæ a locis faciamus, vbi dolores fieri, & ſanguis colligi ſolet: ſic enim mutatio magna minimè repente fiet: quibus verbis manifeſtè oſtendit ad diſtantiſsimas partes fluxiones eſſe reuellendas. Li.de natu.huma.

Nulla facta diſtantiæ conſideratione, fluxiones reuellere docuit Galenus libro artis medicinalis, ad originem factà retractione, ſiue origo proxima ſit, ſiue ſecus, Quo ſenſu dictum eſt à Galeno, ſalſos humores à capite in pulmonem fluentes, tapſia capiti admota reuelli: item Hippocrates, dies in qua cœpit morbus, & principium ex quo conſideranda eſſe iubet. Sic in epilepſia à crure affecto fidiſsimo experimento conſtat ab eodem crure eſſe reuellendum, : ſic in pleuritide ab eodem latere: in fluxu ſanguinis narium cucurbita è regione partis per quam fluit appoſita, optimè reuellit. Nec obſtet Galen. varium fuiſſe in reuulſionibus conſignandis, cùm renibus inflammatis à cubito & crure venam ſecare iubeat: ſicut in ſanguinea coxendice: quod conſtat dixiſſe, quia renes ambigunt, & iecur in medio eſt corporis: quo fit, vt pari ratione ab vtraque parte fieri poſsit reuulſio: præter quã quòd in inueteratis harum partium morbis à talo, in recentioribus à brachio id efficere conſulunt. Sed explicabis Galenum longè meliùs, ſi dixeris reuulſionem eſſe duplicem, localem vnam, & ſimpli-

Recurſus ad originē

Libro. 5. metho. c.13.

Libr.1.ad Glau.c.7.

Li.6.pop. p.3.18.

Li.4.acu. 57.

ſimplicem aliam: illa quidem fit in fluxionibus quæ ſignatam habent originem & fontem fluentis humoris: ſimplex verò reuulſio in his fluxionibus exercetur, quæ à toto corpore dilabuntur. Sic enim dixit Gal. Niſi in origine fluxionis ad fontem retrahas, parum in reuellendo promoueris.

Retractio ad cõtraria Li. 13. metho. c. 10. Lib. artis med. 95.

Longè maius facesſit negotium in reuulſionibus efficiendis ad contraria retractio, quia authorũ verba & varia, & obſcura paſsim circa eius naturam reperiuntur. Nam licèt Galen. vtiliorem aſſerat eſſe ad reuulſionem diſtantiam, ſtatuit aliquando eã debere fieri ad contraria: nonnunquam ſeruata rectitudine, cùm hæc omnia ſimul cohęrere ſit perdifficile: inquit enim reuulſionem eſſe illabentis humoris tractum in contrariũ, vt cùm ad oppoſitas & maximê diſtantes reuellitur: & ſubdit, ſeruandam quoque eſſe rectitudinem dextrorum cum dextris, & ſiniſtrorum cum ſiniſtris: qua ſeruata, nulla ampliùs ſeruari poteſt contrarietas, quæ maior eſt dextrorũ ad ſiniſtra, & ècontra. Sed cuiuſque harum ſeorſum placet meminiſſe. Eſt igitur ad contraria reuulſio, propriè impetus humoris præſidium potius quàm partis affectæ: quòd longiùs diſtet contraria pars ab affecta, quàm quòd illi poſsit præſtare gratiam aliquam ſanguis ex contraria miſſus. Solùm enim contrario hoc motu, motus & impetus fluentis ſucci compeſcitur. Non tamen eſt ita facile dirimere, an per verbum ad contraria liceat intelligere partẽ contrariam ei ad quam fluit, aut ad contrarium motum ei quem ſeruat humor fluens: nam cùm humor fluat ad dextrum latus, maior contrarietas eſt ſi reuellatur ad ſiniſtram humor, quàm ſi per idem latus ſurſum vbi fluit reuellatur. In qua re proculdubiò vtrumque licet intelligere: nam ad veram & ex

qui-

quiſitam reuulſionem, ſat eſt aliquam adimplere earum contrarietatum, quas reuulſionem includere in aphoriſmis ſcribit Gal. ſurſum nimirum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, ante, retro, intro, & extra. Quarum diuerſis locis meminit, dum intra eandem quadram ſeruetur oppoſitio. Vtcumque tamen fiat, ad contraria reuellere, longè maius præſtabit beneficium præcautionis quàm curationis gratia. Verûm non leue eſt dirimere, qua nam ratione dixerit Gal. reuulſionem debere fieri, ſemper communione & rectitudine ſeruata, ſiquidem incompatibile videtur exquirere rectitudinem & communionem dextrorum ad ſiniſtra: ſed hac lege hunc nodum aperies.

De reuulſione ſeruata rectitudine.

Primus omnium Hippo. catixim, ſeu rectitudinẽ vt Gal. eſt mens, docuit ſeruandam fore in omnibus euacuationibus quæ per ſanguinis detractionem fiunt: quam explicans idem Gal. dixit eſſe dextrorum cum dextris, & ſiniſtrorum cum ſiniſtris. In qua re, prætermiſſa de fibrarum rectitudine Fernelij diſputatione, eam ſolùm intelligere licet, quam explicat Gal. his verbis. Oſtenſum nobis ſæpius eſt ab Hippo. dictum fuiſſe, quòd partes ſecundùm rectum ſitæ, plus inter ſe communicant, & fruũtur: quam ſententiam vlteriùs exponit idem Gal. dicens: Si in parte dextra locorum paſsio ſit, à dextra manu aut crure ſanguinem detraxeris: ſi verò in ſiniſtra, à membris quæ illi è directo ſunt. Quod libr. de ſanguinis miſsione clariùs explicuit: Quæcumque ſanguinis eruptiones ſecundùm rectum fiunt, maximam ægrotantibus commoditatem afferunt: quæ verò contra ſanguinem excernunt, nihil iuuare, aut potius nocere nata ſunt. Quam ſententiam vlteriùs confirmat dicens: Secundùm rectum coſtarũ hypo-

Lib. 4. de fracturis.
Li. de uſu par. c. 7.
Li. 2. ad Glau. c..
Li. 1. acu. cómen. 18

hypochondriorum tenſio,& ſplenis turbationes, & ex naribus eruptiones perficiuntur. Dimitto hac in parte exempla,& loca alia Hippo. quibus facilè probari poſsit, breuitati conſulens. Verùm ſi quis rem diligentiùs penſitet, reperiet vniuerſam rationem commoditati & vſus reuulſionis per rectum factæ, pendere ex vaſorum communitate, quæ maior eſt cuiuſque lateris ad ſe ipſum quàm cum altero, & contrarietas (vt controuerſia diluatur) ſeruanda eſt ſolùm inter ſurſum & deorſum in eodem latere, in quo fieri poſsit rectitudo, nam vnius ad alterum alia exquirenda eſt, vt mox leges: ſed hanc vaſorum communitatem ſpecialiùs expendere oportebit.

De vaſorum cõmunitate ſeruãda in reuulſione

Cõmunicantur enim venę, prima ſui cõmunione, per proximas venarum diuiſiones quæ vni trunco ſunt communes: nam vena, exẽpli cauſa, dextri lateris interna, germinationes in partes vicinas circũdiſtribuit, à quibus latus illud, ſecundùm partes ſuas minimas foueatur & alimentum recipiat: & cũ fluẽtes humores inter initia fluxionis, in venis adhuc manent, truncus, ille magnus, à quo prædicta germina fuerint diſſeminata, ſcalpello apertus, aut quiuis eius ramus, retrahit ſanguinem cõmuni ratione, & facilé ad apertã partẽ euocat. Quo ſit vt ſecta vena baſilica ſiniſtri brachij, partes ſiniſtri præſidium protinus ſentiant. Denique propriè & verè dicuntur illæ partes communicari per venas, quæ eas habent ab eâdem concauitate & trunco deductas: quod laudauerat Galenus dicens: Optimam fieri euacuationem per venas deductas ab his quæ in partibus ſunt ſitæ. Igitur cùm pars quæ afficitur,

Li. de ſangui. miſ.

citur, & illa cuius vena ſcinditur, venas habeat â communi & proximo trunco deductas, illę inter ſe venarum communitatem habere dicuntur: ideoq́ue altero crure malé habente, reliquum ſcarificare iubet Galenus, propter communionem venæ, quæ bifurcatur in lumborum regione, à qua ad vtrunque crus rami deſcendunt. Secunda tamen venarum communitas fit, cùm venæ eiuſdem lateris aſcendentes, & deſcendentes communicant per ſua orificia: nam oſcula oſculis eiuſdem lateris coniunguntur & coeunt. Cuius apertè meminit Hippocrates his verbis. Communicant autem omnes venæ & confluunt inter ſe mutuò, & aliæ quidem ſibi ipſis per ſe committuntur & concidunt, aliæ verò per venulas à venis extenſas: quæ autem carnes nutriunt, ea parte inter ſe confluunt. Ex quibus manifeſtè colligitur, in pleuritide expedire ſemper ab eodem latere ſanguinem detrahere, tum propter alia, tum maximè propter hanc communionem. Ex hac etiam communione prodit, & ob peculiarem venarum deductionem, nulla ſeruata rectitudine aut diſtantia, ſolùm hac venarum communitate, in quibuſdam partibus peculiarem fieri reuulſionis modum, vt cùm Hippocrates dixit: Poſteriora capitis dolenti, recta vena frontis inſciſſa iuuat. Et ſimiliter affecto vno ex temporibus venæ apertæ aut ſcarificatæ in alio iuuant. His ſuppoſitis, facilè quiuis diſtinguere poterit, quando hoc, quandoue illo reuulſionis modo vti debeat: nam ad originem reuellere his affectibus ex vſu eſt, qui ex peculiari aliquo membro origi-

Li. 6. de lo. in homine.

originem trahunt: ad diſtantes verò, his qui ex toto corpore fomentum ſuſceptant: ad contraria vtriſque, nimirum ad contrariam partem ei ad quā fluit, & ei à qua fluit: & tertiò propter prouidentiam & præcautionem morborum, qui ſolent ſtatutis aut inordinatis temporibus recurrere.

Prætereà in his reuulſionibus id perpetuò adſeruabis, quòd in validiſsimis fluxionū cauſis, vt eſt caſus, ictus aut plenitudo inſignis, quia rationi eſt conſonum à toto confluere, ſecare oportet non ſolùm in recto, ſed in diſtanti ac ſæpe in contrario. Prætereà vbi larga vacuatio exerceri non poteſt, quæ fluentem & fluxum humorem extrahere ſufficiat, ex proximo loco exercenda non eſt, quia maiorem concitat confluxum vicini loci inſufficiens inanitio: quo nomine crura ad hæmorrhoidas & menſes ciendos ſcarificantur. Quo fit vt in his ſi communitas haberi non poſsit quæ per oſcula fit, nulli dubium eſt, quin etiam præter reuulſionem aliquid eius quod proximè accedit parti, euocetur retrahaturque, vt conſuluerat Hippo. vtrunque eſſe obſer-
Li.6.pop. p.2.co.8. uandum præcipiens.

De reuulſionis etiam natura eſt, vt dum affectus vrgentiſsimus eſt, maiores venas inſcindamus. Secus res ſe habet in compeſcendis ſanguinis fluxibus, in quibus quia plurimum ſanguinis extrahere non datur, ſed per vices & interualla, ſatius eſt minores inſcindere. Prætereà in fluxionibus ſiſtendis diſtantiſsimas venas aperire oportet, longè enim magis fluxio diſtrahetur. Verùm tumoribus præter naturam, maximè internis, quo proximior fuerit reuulſio, eo tutior & vtilior eſt, vt quæ minori ſanguinis & virium diſpendio maius pręſtet beneficiū, & longè magis euacuet quod læſurum eſt.

Item

Item non minoris momenti eſt in reuulſione efficienda ſcire eam recentibus fluxionibus plurimũ ex vſu eſſe,vt vetuſtis deriuationem. Cum hoc tamen contingit reuulſionem diuturnis fluxionibus prodeſſe,ſicuti Hippoc.dixerat, diuturnum ventris fluxum vomitu ſanari,& antiquas oculorum fluxiones occipitis ſectione. Quippe certiſsimum eſt,ſolis magnis ac vehementiſsimis fluxionibus reuulſionem auxiliari, vel ſi præſit magna humorum copia: quo fit vt in apoplexia & paralyſi, quia impetuoſè nō mouentur humores, non liceat neq; ad diſtantes reuellere,nec plurimũ ſanguinis fundere.

Inſuper nec verendum eſt in cutaneis affectionibus, vt ſunt variolæ, & morbilli,& in febribus malignis in quibus maculæ apparent, ſanguinem fundere,ob timorem retroceſſus macularum: nam ſi plenitudo adhuc viget,ſanguine miſſo longè minus deliteſcunt,imò & plures apparent, quia eo auxilio perficit ars inceptum à natura opus, & nondum finitum: ſat enim erat eo tempore ad vlteriorē ſanguinis detractionem,expectare donec completũ ſit tempus apparitionis macularũ,ſi modicè plenitudo depoſita eſt,ſi verò nihil,nulla ratione differre oportet:ſed de his latius libr.febrium.

In reuulſionibus adhuc ſupereſt,non ſolùm fluẽtibus humoribus prodeſſe, verùm & quietis: ſed qui fluere in aliquam partem aſſueſcunt. Iubet namque Galenus eaſdem venas ſecare in præſeruatione quas in principio affectus:ſed in principio iubet ad diſtantiſsima reuellere,ergò & in præſeruatione. Quod clariùs adhuc oſtendit, quando idem ſit humor qui in præſeruatione, & qui præſente affectu reuellitur. Li.de ſangui.miſ. Li.de natu. huma.

Qui exactè velit intelligere, quando liceat deri- De va-

cuatione deriuatoria. uatoria vti vacuatione, expendat priùs, & diligẽter examinet, qualis ſit diſpoſitio & locus humoris peccantis, vt facilè ex modo modũ vacuationis conſulat idoneum. Peccans igitur humor, aliquando partis ſubſtantiæ impactus inhæret, citra fluxionis cõplexum: nõnunquam in venis illius partis adhuc continetur, ante quàm ex toto in ſpatia non naturalia partis quæ afficitur decidat. Tertio verò & vltimò ad locum afficiendum humores mouentur, ac niſi prohibeantur, affectum generant, aut genitum augent. Ob quas humorum diſpoſitiones, duplicem licet conſtituere ſpeciem auxilij: nimirum humoribus qui in motu ſunt reuulſionem, ei tamẽ qui per partis affectæ ſubſtantiam diſperſus eſt, vacuationem à parte factam, verùm ei qui in venis partis affectæ aut illis proximis adhuc continetur, euacuationem deriuatoriam. Quippe, inquit Gale. deriuationem ſolet Hippo. nominare, quando humores qui per non conuenientem regionem incipiunt ferri, ducimus, non per eam, neque per diſtantiſsimam, ſed per aliam propinquam. Quibus verbis conſtat deberi deriuationem debilibus fluxionibus: item diuturnis, ſed quieſcentibus humoribus, fluere tamen aſſuetis, dum impetuosè fluere non aſſueſcunt. Prodeſt etiam his affectibus qui alijs vacuationis generibus non cedunt: idquè duplici ratione, tum quòd id quod in venis partis continetur per vicinas partes tutiùs educatur: tùm verò, vt quod in mandante membro indies aggregatur paulatim ante quam congregetur, per partem ſibi proximam educat. Quibus profectò ſic intellectis, diluitur controuerſia quæ ex dictis Gal. oritur qui impacto humori & paitẽ obſidenti deriuationem conſulit. Et alibi durante pau-

Li. 6. popu. p. 2. co. 7.

Lib. 2. ad Glau. c. 6. 4. Meth.

pauco tenuique fluxu deriuationem eſſe molien-
dam docet: ſed intelligendum eſt impactis hu-
moribus præſtandam eſſe per vicinã deriuatio-
nem, dum per partem non datur humorem eua-
cuare: in fluxionibus verò tenuibus, & citra ma-
ximum impetum, deriuationem quoque, ſed per
paulò diſtantius à parte affecta, ne fluxionem ma-
iorem concitemus, ſi fiat per propinquiora loca.
Cum hoc tamen ſatius eſſe arbitror eam reuul-
ſionem appellare, vt cùm affectis oculis & lin-
gua vomitoria negat, deiectoria verò commen-
dat: contra tamen in priapiſmo, nephritide, ſciati-
ca & podagra; deiectoria negat, & vomitoria
commendat, cauens ne, ſi per propinqua mo-
ueat, nouas aut maiores fluxiones ad partes con-
citet. Præterea in deriuatione exercenda ſolùm
opus eſt venarum communionem expectare: quo
fit, vt ſaluatellæ dextræ inſciſsio in febribus in-
ueteratis & viſcerum diuturnis affectionibus, de-
riuatione facta, mirum in modum proſit.

Cùm ex humoribus qui fluxerunt, aliquid iam eſt adeo parti impactum, quod nec reuulſione, nec repulſu, reſolutione aut ſuppuratione tolli poteſt, ſed maius aliquod periculum minatur: tunc quidem euacuatione à parte facta, id periculum vitamus, humore ibidem contento educto ante quàm pars in gangrenam degeneret. Quo ſanè præſidio vtimur in his omnibus affectionibus, in quibus veremur ne in corruptionem commigret particula: ſic in gangrena, in carbunculis, in peſtilentibus tumoribus, in morſibus venenatorũ animalium, in quibus timemus vt id, quod adhuc in parte continetur, in deterius migret: quo etiam præſidi- *De vacuatione à parte affecta.*

ſidio vtimur in gingibis humore turgẽtibus, aut in maculis, & defœdationibus alicuius particulæ: quę opera plerũq; exequimur per cutis ſcarificationẽ.

His habitis, vt quis vti iuxta artis præcepta his præſidijs ſciat, oportet in memoriam reuocare Gale. quandam ſententiam quæ ſe habet in hunc modum. In principio inflammationum reuellendũ eſſe quod influit, quod verò influxit, deriuatione tolli per vicinas partes: aut ab ipſamet parte affecta vacuãdũ eſſe. Quæ ſanè opera per diuerſas venas exequi debent: nã idẽ locus reſpectu vnius non poteſt haberi vt diſtãs & vt propinquus: nec rurſus materia reuulſioni apta erit deriuationi obnoxia, quia hęc in parte iã contineri debet, illa verò in motu ad partem concitata.

Li. 13. metho.

De ſcarificatione.

Quæ opera exequimur quauis alia ſanguis detractione, eadẽ prorſus cõſequimur per ſcarificationẽ: quę nihil aliud eſt quã cutis ac ſubiectæ carnis per ſcalpellũ diſſectio, multis tamẽ foraminibus illatis: quo fit vt ſanguinẽ quoq; fundere ſit nata, ac à toto etiã euacuet, plenitudinẽ deponat, ſaltẽ in puerulis: per vicina etiã deriuet, ac rurſus à parte affecta prę ſtãtiùs educat: quę omnia citra validã totius corporis cõmotionẽ pręſtat, pręſertim tamẽ debilibus, pueris, & his quibus per venã ſciſſam ſanguis miſſus eſt, & vlteriùs ipſum extrahere oportet, per venã tamẽ ſciſſam vires nõ tolerãt, vt Celſus apertè docuerat. Eſt enim, inquit, minus vehemẽs, ſed magis tuta, etia ſi in medio febris impetu, aut exiſtẽte cruditate adhibeatur. Cũ hoc tamẽ fugiẽdũ eſt ab hoc auxilio in pueris cruditatib9 plenis, haud ſecus quã in crudis adultis à ſanguinis detractione: ęquè enim eſt

Li. 2. c. 11

in pueris vehemẽs ſcarificatio, ac in reliquis ſangui nis miſsio: & ob id licèt in adultis crudis & in febris vigore cucurbitis cũ ſcarificatione vti vereri non oportet, ita prorſus in pueris ſatius eſt cruditates deponere, & febris decrementũ expectare. Præſtat ſuã gratiã in reuellẽdis humoribus mirũ in modũ: nã ob id dictũ eſt. Altero crure malè habẽte ſcarifi cabis reliquũ. Humores etiã parti affixos, per ſcarificationẽ deriuamus: ſic hęmorrhoidas aut mẽſes euocamus, femoribus ſcarificatis: itẽ inflãmationib9, quas alia præſidia nõ valuerũt ex toto finire, ſca rificata parte præſidiũ fit: vt in pleuritide cõtingit, nõ ſine magna vtilitate. Itẽ humoribus impactis ſca rificata cute, lõgè magis viſum eſt cataplaſmata & reliqua auxilia profuiſſe, quæ antea parui fuerant mométi. Expẽdẽdũ præterea eſt in huius auxilij ad miniſtratione, vno è tribus modis ſcarificationes poſſe fieri, vt Gale. conſuluerat: nã aut tenuis & ſu- perficiaria efficitur, aut magna & profunda, aut lõ- gitudine, & profunditate inter has media. Quarum quęlibet diuerſum in re practica pręſtat vſum: quip pe quæ in ſuperficie fiũt ſcarificationes, nõ trahũt è lõginquo, nõ reuellũt, nõ deriuãt, aut ſaltẽ moroſè, ſed ſolũ à ſũma cute hærẽtẽ humorẽ educũt, quo fit vt magnis morbis opitulari nõ poſsint. At quæ lõgiores & profundiores ſunt, plurimũ ſanguinem exhauriũt. Cuius rei teſtis eſt Gal. qui ſcarificato ſi bi crure, cũ peſtilẽtia laboraſſet, duas ferè ſanguinis libras extraxit: quo fit vt à partibus remotiſsimis, vt à capite in crura, à crure in manũ reuellãt. Quę verò in medio vtriuſq; ſunt, earũ pariter incõmoda ve tãt, ideoq; alijs præferri debẽt: nã ob id cẽſeo Hip. dixiſſe, terminũ ſcarificationis tãtũ eſſe cutẽ ipſam. Verũ ne temere has tres ſcarificationis ſortes ſta-

Li. 2. ad Glau.

Lib. præ ſagium exper. cõ fir.

Libro de offi. Med.

tütas fuiſſe credas,ſciendũ eſt,leues ex vſu eſſe, vbi tenuis ſanguis viget,& in corporibus puerorum & imbecilliũ : ſi verò cõcretus aut craſſus,profundiores. Inſciſſiones autẽ fieri debẽt ſecundũ pilorum poſitionem, in fronte verò per tranſuerſum : ante tamen quàm fiant,vel pars fouenda eſt aqua calida, vel cucurbitula affigenda.

De hirudinibus. Sanguinẽ autẽ per hirudines fundere, cõmuniſſimũ eſt in re practica:nã eis affixis & ſugentibus reuulſio fiet ad quã diſtãtiſsimas partes , & deriuatio, ſed maximè ab affecta parte euacuare natæ ſunt. Quæ ſanè munia præſtãt , vel vbi cuti affiguntur, vel extremitatibus vaſorũ : hoc quidẽ vt vniuerſi corporis plenitudinẽ,præſertim melãcholicã,deponãt,aut à diſtãtiſsimis partib9,vt à capite & corde reuellãt,id quod ſuris affixæ etiã efficiũt:in quib9 locis pari ratione appoſitæ deriuare natæ ſunt , ab ſplene,iecore & meſerę o.Sic naſi venulis aut angulis oculorũ,vel poſt aures affixæ morbis oculorũ & capitis medẽtur media deriuatione:itẽ pueris dyſenteria laborãtibus,ſi brachijs adhibueris,ſicut in cutis fœditatibus, plurimũ beneficij præſtabis.Proſunt mirũ in modũ acutis affectionibus, ſi vires nõ admodũ cõſtẽt:ſed maioris ſunt momẽti in diuturnis & inueteratis,vt in mania & melãcholia & ſoporoſis affectionibus, ac in omnibus quæ fiũt ex fæculẽtis & craſsis ſuccis,quales hęmorrhoides continere ſolẽt.Sic hęmorrhoidibus dolentibus & tumentibus,ac varicibus ſummopere prodeſſe cõpertũ eſt.

De quãtitate ſanguinis extrahenda. Cõſtat medicã facultatẽ nõ eſſe ex præceptis cõiecturalẽ,vt quæ perpetua & ſtabilia ſint , ſed potiùs ab actione & medẽtiũ opera,quę cũ certũ euentũ nõ habeat cõiectricẽ reddit.Quare cũ in curatione morborũ nõ ſolũ videndũ ſit quid morboſis af-

fecti-

fectibus cõueniat,ſed quid etiam natura ferre poſſit,maxima ob id opus eſt prudentia, ne plus aut minus naturæ tribuas quàm ipſa exigat,aut permittat curatio. Quæ ſanè difficultas, & coniecturæ indigentia, longè magis elucet in quantitate ſanguinis extrahenda,quàm in quouis alio artis præſidio. Sed vt quis propinquiorem veritati elicere poſsit de hac re coniecturã, inprimis diligẽter conſideret plenitudinis magnitudinem cùm affectus vehementia: item & virium robur,quod in omnibus euacuationibus præ oculis habere tenemur. Sic profectò habita conſideratione plenitudinis, tantum extrahere oportet, quantum exſuperans lędit, viribus tamen permittentibus, aut tantum ab ea copia quam præſcribit plenitudo prætermittendum, quantum vires renuerint perferre, Qua ratione cẽſeo Hippoc.dixiſſe: Neque compreſsiones ad extremum ducendæ,ſed qualis natura fuerit eius qui debet perferre,ad hoc ducere conuenit. Cæterum quantum debeat eſſe illud quod poſtulat plenitudo,& rurſus quantum illud quod renuit facultas, coniecturam & prudentiam maximam prærequirit. Scio tamen authores omnes, præſertim veteres illos ſapientiſsimos, tres poſuiſſe vtriuſque quantitatis menſuras,quarum prima deſumitur ex Hippocra. præcipiente in ardentiſsimis febribus & vehementiſsimis doloribus ſanguinem eſſe mittendum vſq; ad animi deliquium: quam profectò mẽſuram incertam,grauem,& ſuo modo periculoſam arbitror,nam nec omnes,adhuc plus quàm expoſtulat plenitudo ſanguine extracto, protinus animo linquũt, nec rurſus his qui animo deficiũt ſẽp ſufficiẽter ſãguis miſſus eſt,ob vẽtriculi oris ſẽſibilitatẽ aut viriũ lãguorẽ,vel mille alias occaſiones,

ita vt incerta admodũ ſit præſcripta mẽſura. Prete reà nec omninò tuta eſt illa Gal. menſura, quæ fluxionis impetũ cõſiderat, quia ſolet impetus multò antea ſubſidere, quã debita quãtitas ſit extracta, ſicuti vltra procedere impetu delationis aut viriũ robore, quo ſit vt poſtea laborãtes deteriùs ſe habeãt, & forſan morbus protrahatur. Prætereà ſuſpecta etiã videtur mẽſura quæ ſumitur ex mutatione coloris ſanguinis qui extrahitur: nã cũ in altis corporis ſedibus affectio eſt, nec ſemel, nec bis ſanguine extracto colorẽ mutat, donec iterata ſanguinis detractione color mutetur, quod ferre vnica venæſectione, nõ ſine periculo poſſet natura. Quo ſit vt certior ſemper mihi viſa fuerit ea mẽſura quæ ex conferẽtia & tolerantia laborãtis deſumitur, quę eo certior efficitur, quo magis partimur ſanguinis detractiones, vt ſingulis diebus diligẽs Medicus rimetur quãtũ cõferat, & quantũ etiã laborans ferre poſsit, vt quãdo ſubſiſtendum ſit, vel vltra progrediendum certiùs ſciat. Dixerat enim Hippocrat. Nam euacuationes quæ ad extremum deueniunt, graues ſunt, ne conantes morbum dirimere, facultatem ipſam perdamus. Quamobrem, & conferentiã rimari oportet ex morbo minori facto, & tolerãtiã ex pulſu qui vitalis roboris certũ eſt indiciũ. Sunt tamẽ multa alia cõſideratione digna, quę nonnunquã debitã quantitatẽ permittunt extrahi: ſæpius verò diminu-

Li. 2. c. 10 tã; quæ elegãtiſsima oratione Celſus cõplexus eſt. Sãguinẽ (inquit) inciſſa vena mitti nouũ nõ eſt, ſed nullũ pene morbũ eſſe in quo nõ mittatur, nouum eſt: itẽ mitti iunioribus & fœminis vterum non gerentibus vetus eſt: in pueris verò idem experiri, in ſenioribus & grauidis quoque mulieribus vetus nõ eſt: ſiquidẽ antiqui primã vltimãq; ætatẽ ſuſtinere

non

nō poſſe hoc auxilij genus iudicabāt, perſuaſerātq; ſibi mulierē grauidā, quę ita curata eſſet, aborſū eſſe factura: poſteà verò vſus oſtēdit, nihil ex his eſſe perpetuū, aliaſq; potius obſeruationes habēdas eſſe ad quas dirigi curātis cōſiliū debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint: ergo ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier quæ grauida non eſt, parū valet, malè ſanguis emittitur; emoritur enim vis, ſi quæ ſuperat hoc modo erepta eſt: at firmus puer & robuſtus ſenex, & grauida mulier valens, tutò curantur. Quibus verbis & alijs quæ Galen. addit (de tempore, regione, corporis habitu, crudorum ſuccorum abundantia, vigilia aut inedia diuturna, & affectu ſyncopim inducente) facile erit colligere, vires ſolùm hoc auxilium poſſe renuere, cætera verò minimé, ſed quatenus vires infirmant: nā vires tantum ſanguinis detrahere docent, quantum ipſas permittere viſum fuerit, condonātes aliquid regioni, ætati & alijs quæ nuper memorauimus. Sic enim penſatis rectè viribus, & cum affectus cō ditione collatis, quantitatem etiam ſanguinis detrahendi certò metiri poſſumus. Verùm vt hanc coniecturam certiùs efficere poſsis, cōſidera triplicem eſſe vacuationis differentiam: primam quidē eſſe integram & perfectam quæ totā ferè mali materiam aufert: ſecundam vtilem, ſed non integram, quæ portione quadam humoris detracta, reliquam efficit leuiorem: tertiam verò adeò exiguam vt nihil ægrum leuet. Pari prorſus ratione vires in tres partes ſecare oportebit: in integras nimirum, mediocres, & in fractas ac deiectas. Robuſtæ quidem integram & perfectam ſuſtinent euacuationem, & quantum affectus vehementia & plenitudinis co-

Libro de ſang. miſ.

pia poſtulauerint:mediocres, imperfectam quidẽ, ſed cõmodam: cõfractæ verò ac deiectæ nullã, aut partitã & paruiſsimã. Semper enim morbi magnitudo cum viriũ robore conferẽda eſt, ſi tutò curationem exequi velis. In quibus enim quantitatis menſuris, vires non ſolùm pręſentes, ſed quales futuras deſideramus, ſunt conſiderandæ: tùm ob accidentia & caſus quæ ſuperueniunt, tùm verò, vt ſufficiant coctioni futuræ.

De occaſione mittẽdi ſanguinem.

Occaſionẽ mittendi ſanguinẽ & idoneũ tẽpus, ſolùm vrgẽs neceſsitas & facultatis tolerantia pręſcribunt, nulla habita de morbi tẽpore ratione, exceptis morborum acceſsionibus, in quarum incrementis nulla lege licet ſanguinem mittere: quippe tunc ad extrema corporis ſe ſe vertunt humores per cutim euaſuri: quos iniquum eſſet ad internas reuocare, niſi ſcarificationibus vti neceſsitas coegerit. At in doloribus, in quibus vt æquũ eſt, quantumuis vigeãt, ſanguinẽ detrahere, ita à purgatione fugiendũ eſſe cõſulit rei ratio. Itaq; ſaltẽ reuulſoriê in doloris vehementia ſanguis mittendus eſt: at in reliquis affectionibus, vt Gal. cõſulit, ſanguis extrahi poteſt, quauis hora diei ac noctis, & vſque ad vigeſimum, iuxta leges tamen adductas: nam intẽpeſtiua ſanguinis detractio, ſpiritũ exhaurit, calorem natiuum eripit, principes animæ partes adeò refrigerat, vt actiones obiri nequeant, vnde cruditates, malus corporis habitus, aqua inter cutem, & alia incommoda ſubſequuntur. Verùm vt quis longè minus in ſanguinis detractionibus falli poſſit, expendat, quòd vbi ſanguinis copia cum virium imbecillitate viget, potius victus parſimonia imminuenda eſt, aut parciſsimo ſanguine extracto per vices aut per ſcarificationem. Prætereà

Li. de ſangui. miſ.

reà ſi ſanguis non abundat, cùm accidens ſciſsionem venæ expoſtulans ſuccreſcat, ob id non licebit ipſum fundere, ſi ad fauces aut pulmonem decubuerit, ſi ſubitò vocem ſupprimat, ſi quis ab alto cadat, ſi contuſus ſit, ſi ex ſubito caſu ſanguinē vomat, ſi intolerabilis dolor aut calor adſint. Inſuper, quamuis in bilioſiſsimis naturis & febribus ſanguinem cauſæ ratione non liceat mittere, refrigerationis gratia neceſſariſsimum eſt: ſic ē contra in frigidis affectionibus, quæ ex ſuppreſſo ſanguine prodeunt, mox à principio ipſum fundes, habito cauſæ reſpectu, quamuis affectio frigida ſit. Præterea ratione ſymptomatis in alijs affectionibus, vt dyſenteria & diarrhœa, vereri oportet ſanguinem mittere: cæterum quia iecur calidum id exoptat mittendus eſt; & pari ratione cauſa ſymptomatis ipſum mittimus, vt in pituitæ fluxionibus ſuffocatiuis paſsim efficimus, & in alijs quæ longiori oratione adduximus tomo ſecundo, capite de recto præſidiorum vſu. Prętereà, ſanguinis detractiones præcautoriæ plerumque fieri deſiderant vere ineunte, ſicut purgationes autumno medio vel deſinente, vt latius eâdem parte probauimus.

De iteranda ſanguinis detractione.

Partiri ſanguinis detractionem docent profectò multa: primum quidem conferentia & tolerantia cum præſentia eiuſdem neceſsitatis, cui ſatisfactum non eſt ſemel ſanguine miſſo. Præterea idem docent efficere virium tenor, qui non patitur confertam ſanguinis detractionem, quemadmodum in debilibus & conualeſcentibus, & his qui recidiuā patiuntur: item eas partimur vbi veremur animi deliquium. Prætereà in angina, difficili reſpiratione, aut quauis alia ſuffocationis ſpecie:

nam

nam ſi confertim in his ſanguis extraheretur, proculdubio ſuffocationis periculum ſubirent, ob virium animalium defectum. Eâdem ratione vacuationem partimur in particularibus affectionibus, vt materia vitioſa prope partem affectam ſita, inter vnam & aliam euacuationem in venas exhauſtas ſubeat, quam inde repetita ſanguinis miſsio promptiùs eripiet. In bubonibus peſtilentibus reiteranda ſanguinis miſsio eſt, non procraſtinanda, ne virulenta contagio venis diutius inhæreat: ſed vtra ſanguinis detractio futura ſit maior, prima ne, an ſecunda, non ſatis conſtat: quippe vtriuſque reperies authorum decreta: ſed controuerſiam ſic dirimes. Vbi nihil impedit & neceſsitas plurimũ nõ vrget, ſatius eſt à parua incipere quantitate, præſertim vbi vires ęgri non habemus expertas: cæterũ vbi eas cognouerimus, & ipſę conſenſerint, vrgente neceſsitate, plus oportet prima vice extrahere, non obſtante Galen. dicto, quo pręcipit ſecunda detractione dimidiũ addere: nam eâdem parte cõſtat prima detractione tres libras extraxiſſe, deinde poſt horam libram vnam.

Li. de ſanguin. mi. c. 17.

De cucurbitarum ſcarificatione.

Li. de Med. co.

Primus omnium Hippoc. eleganti quadam ſententia, rectam vtendi cucurbitulis cum ſcarificatione docuit rationem, dicens. Cucurbitarum porrò duo modi commodi exiſtunt: quando enim fluxus procul ab apparente carne, compactus fuerit, circulum ipſius breuem eſſe oportet, ipſamque non ventroſam, ſed prolixam, parte ad manum vergente, non grauem: quæ enim talis eſt, in directum trahet, maiore autem dolore per carnem diſperſo, in reliquis quidem conſimilem cucurbitam eſſe oportet, ſed circulum magnum: ſic enim ex pluribus partibus id quod dolorem facit, educere cõperies ad

locum

locũm conuenientem;nec enim magnum eſſe circu lum putant,ſi non ex pluribus locis caro comprehendatur & contrahatur:at ſi grauis ſit, ad ſupernos locos repit, infernè autem magis detractionẽ facit,vt ſæpe morbi relinquãtur. Lati itaque circuli,vnà cum incumbentibus fluxionibus,& longe diſtantibus,à ſupernis locis multa ſimul attrahũt de alia carne. Contingit igitur humiditatem inde detractam apponi collecto infernè ſub cucurbita ſeroſo humore,& quæ quidẽ infeſtant,relinqui:quæ verò nihil moleſtant,detrahi:magnitudinem verò cucurbitę, quæ commoda ſit, iuxta corporis partes,quibus oportuerit admouere,coniectare oportet. Vbi verò ſcarificationem ſubtus cucurbitam adhibere velis,ſanguinem ſcarificandorum locorũ conſpicuum eſſe oportet,aliàs nec circulum attractum ſcarificare ac pertundere licet, debilior enim eſt caro loci dolore affecti. Scalpris autẽ incuruis in ſummo non valde anguſtis vtendũ eſt: aliquando enim ſeroſi ac ſanioſi humores, viſcoſi & craſsi veniunt,periculum enim eſt,ne in fixuris ſubſtent, vbi arctè fuerint incuſſæ. Placuit ad verbum tranſcribere Hippocrat. ſententiam, vt conſtet quanta ſolertia docuerit cucurbitarum vſum:nam & modũ inſtrumẽti,& adhibẽdi vſum & beneficia, vna hac ſola ſententia complexus eſt, ita vt non ſit opus alio authore ad ediſcendum rectum ſcarificationis cucurbitarum vſum: ſi quidem vbi corpus imbecille eſt,ſciſsionem venæ renuit, vel vbi ſymptoma aliquod,venam ſcindere interdicit,aut dũ corpus vacuatum iam eſt, miro modo quod ſupereſt aut morbum efficit,minuit:reuellit etiam ad longiſſimas & diſtantes corporis partes : trahit item ab altis abditiſque corporis ſedibus, ad extimam

cutim:

cutim: ſanguinis eruptiones cohibere valet: mẽſes mouet: maligna ad cutem euocat, & innumera alia præſtat ſcarificata cucurbita beneficia, quæ ſimul nullum ex alijs auxilis præſtare poteſt. Seruabis autẽ legem in ſcarificãdis cucurbitis & regulam cuique morbo proficuam: nam dũ præualet impetus ad ſuperiora, & aliquid prope partẽ principem minatur ingreſſum, à ſuperioribus partibus incipies affigere cucurbitas vſque ad inferiora, & inferiores ſcarificabis, quo maior fiat reuulſio. Verũ ſi impetꝰ aliquo modo remittatur, & vrgeat ſuperioris partis affectio, ab infimis partibus incipies cucurbitas affigere ad ſuperiores, & in ſuperioribus ſcarificabis, quo poſt reuulſionẽ inceptam deriuetur quod tũc magis vrget.

Prętcr ea quæ hucuſque diximus de ſanguinis dettactione, ſuperſunt adhuc particularia quædam præcepta, morbis quibuſdam obſeruanda, quæ vel ad proprium cuiuſque caput placuit potiùs relegare, aut ad librum de recto præſidiorũ vſu, quàm lõgiùs protrahere inſtitutiones, quas vt memoriter facilè poſsis tenere, breues eſſe oportuit.

De arteriarũ ſectione.

Vt arteriarũ ſectiones ab vſu iam diu receſſerunt, ita dũ vſu venerint, cautiùs eas ſcindere, & prudẽtiùs oportebit: nã primò exiſtimandũ eſt, ſolùm ſecandas eſſe in his affectibus vbi pulſatorius dolor reperitur, iſque diuturnus: in alijs verò aut minus tutum eſt, aut parum vtile: quod ſi vſu venerit, eas ſcindes quę è directo partis affectæ ſitæ ſunt: quas eo tempore ferro candenti tutius eſt ſcindere: aliter enim periclitatur fluxu incompeſcibili laborans. Eas autẽ ſecare iubent authores in calidis & acribus oculorum fluxionibus, prope tempora: iuxta aures in vertigine: itẽ in rubore faciei: at quę

iuxta

Iuxtã malleollum ſunt arteriæ,ſecantur etiam in vetuſtis coxendicis doloribus,quibus ſciſsis, curãdũ eſt ne facilé ſcara dilabatur, ante artériarum integrum coalitum.

DE RATIONE PRAEPA- *randi humores qui morbos faciunt.*

INSTITVTIO V.

CVM tota ferè ratio recuperandæ ſanitatis circa noxios humores in morbis quos ipſi excitarunt verſetur, & duplex ſit circa eorum expurgationem artis potentia & miniſterium: altera quę ſubminiſtra eſt, & purgationi viam ſternit: reliqua verò quę pręparatos humores per ſe expurgat, operæpretium duxi, de eorum præparatione priùs diligenter diſſerere, ſiquidem ea deficiente, omnis actio,quæ circa eos verſatur,minus proſperè cedat neceſſum eſt. Cuius rei gratia præſtat humorum vitia,quæ à Gal.recenſentur,huc transferre. Li. 3. art. med. Peccant profectò humores,vel quantitate aucta,vel diminuta: qualitate item prima frigoris aucti vel caloris, humoris vel ariditatis: præterea ob lentorem & craſsitiem & alia id genus. Poſtrema vitia ſubſtantiæ ſunt, & ea vel vniuerſalis miſti,qualis putredo eſt,vel particularis quæuis delæteria facultas. Inſuper ſtatuendum eſt, vniuerſam hanc tractationem tribus omnino capitibus comprehendi: primum docet humores præparare

vt

vt intra corpus maneant: ſecundum viam præbet ac rationem, qua poſsimus eos diſponere, vt propitiùs faciliùſque coquantur: tertiũ expulſioni aptos reddere humores commonſtrat.

Qua lege humores præparentur, vt intra corpus maneãt.

Solent humores adeò leui occaſione ad motum concitari, vt non ſolùm quod redundat, verũ quod vtile & neceſſarium eſt, continuitate quadam euacuetur. Quod profectò fit, vel quia citatiori motu agitantur à natura, vel quia ipſi ex propria conditione inepti facti ſunt, vt intra corpus maneant. Quo tempore ars inſtituit modum & rationem eoſdem præparandi, vt ſedato motu, & mutata praua eorum conditione, intra corpus quieſcant & ſubſideant. Præparandi autẽ ratio nec vna eſt, nec vnius modi, ſed iuxta vitium, quod humores contraxerunt, quo ad motum concitantur: ſic pleroſque mouet caliditas, alios tenuitas nimia, nonnullos acrimonia & mordacitas, & alios vis alicuius pharmaci, vt in ſuperpurgationibus conſpicimus. Ita profectò ſanguinem ſiſtit, ſi ęſtuans & calidior eſt, frigiditas, vt quę immobilitatem & denſitatem efficiat, ſed frigidis medicamentis ſemper admiſcere oportet calida & tenuium partium gratia penetrationis, vt conſiderat Galen. qualia ſunt quę ex myrto, roſis, ſigillo beatæ Mariæ & ſimilium parari ſolent. At ſi acrimonia & mordacitate humoris fluxio concitetur, ipſum mulcebrem reddes & quietũ his quæ leniendi vim obtineant, quale ex amylo, portulaca, tragacantho & ſimilibus paratur: ſi tamẽ ex refrigerãtis reſpirationis inſtrumentis ſanguis fluat, cauere oportet ab his quæ frigida ſunt & denſantia, vt quæ citatiorem efficiant motum, vt conſulit Galen. Sic profectò humorum fluxum compeſcẽs frẽnata qualitate, qua ad motum concitantur,

Lib. 4. metho.
Li. . phar mac. loc.
Li. 5. metho.

calſa

calfactis frigidis & refrigeratis calidioribus, acres & mordaces retundes,& ſic de reliquis eorum conditionibus. Si tamen præ nimia humorum tenuitate laborantes exſoluantur,ſolidioris ſubſtantię eos efficies, medicamētis & alimētis quę craſsiora ſint: item ad diſtantes partes reuocabis, sed longè ſecuriùs & certiùs ſomno conciliato id conſequeris, vt qui craſsitiem pariat & ſenſum reddat hebetiorem, cuius præſtantia & perſpicuitate ſæpe fluxus concitatur.

Vt coctioni aptos reddere poſsimus humores, cùm naturalis potentia in ipſis perficiendis pigra aut impotēs eſt,tunc profectò multis modis oportet ipſos pręparare & coctioni obſequentiores reddere. In primis eo prorſus vtêris artificio, quo natura cùm proſpera fruitur integritate, aſſolet: nāque priùs ſubſtantiam ſibi commiſſam comminuit, liquat,fundit & attenuat,quàm coctionem aggrediatur: ſic dum chylum inſtituit facere,alimentum fundit,& veluti ad lactis formam reducit: itē dum ſanguinem nititur efficere, chylum liquat, & ſimilem loturę carnis reddit ante integram ſanguinis confectionem: & pari penſu de communibus alijs coctionibus ſubaudire oportet. Quod artificium docuerat Gal. dicens: Primò extenuare & inſcindere,deinde coquere oportet: quo fit vt in omnibus morbis qui ex craſſa denſaque materia fiunt,attenuantibus & inſcidentibus ſit procedendū,ſi coctio proſperè futura eſt. Nam ſi natura quo tempore ſibi conſtans eſt, hac via coctionē molitur,quāto auidiùs id deſiderabit à morbi vehementia defeſſa? præſertim cùm iudicium effectura eſt. Quippe tenuata humorum ſubſtantia faciliùs ſuſcepitat formam quam agēs nititur introducere,& promp-

De præparatione humorum ad coctionem.

Lib. 4. de ſan. t. cu.

rius ſimilitudine cum re quæ coctionem molitur induitur.

Præterea inter præſidia quæ coctioni aptiores reddit humores, vnum & potiſsimum eſt ipſorũ imminutio: quippè materia quæ nimiũ exuperat, aut penitus interdicit, aut certè tardat coctionẽ. Quãobrem incipientibus, creſcentibuſque morbis, nihil æquè iuuat coctionem ac ſanguinis detractio, ea quantitate facta, quæ quod naturam grauat demere poſsit. Ea profectò ratione dixerat Galen. Circa initia verò illorum morborum, in quibus ſperamus ægrum cõualiturum, tentandum eſt maiora afferre remedia, de quibus dixit Hipp. ſi quid tibi videtur mouendum, moue: ſunt autem hæc maximè quidem venę ſectio, nonnunquam verò & purgatio, quorum neutrum oportet morbo iam conſiſtente adhibere: coctiones enim morborum tunc maximè vigent. Ex quibus conſtat, quantitatis imminutionem potiſsimam eſſe præparationem ad perficiendam coctionem, nam vacuata materiæ parte remanet natura potentior ſupra reſiduum.

Libr. 1. aphor. 29.

Tertiò coctioni idoneos reddimus humores, pugnantes aduerſus prauas ipſorum qualitates, quibus coctioni refragantur & reſiſtunt: ſic caliditas, frigiditas, humiditas humorũ putreſcentiũ aut aliter peccantium compeſcẽda eſt: & ob id pituitoſos humores calfacientibus, inſcindentibus & attenuantibus atque exſiccantibus præparamus, melancholicos humectatione, bilioſos, tenues & acres refrigerantibus & humectantibus aptos coctioni reddimus: nam ea ratione cenſeo Auicennam optimè dixiſſe: Et aqua frigida facit illud, cui ſi addideris aliquid acidum, optimè facies: nam frigido temperatur feruor, & acido putredo. Docuerat

ſcuerat etiam Hippoc. bilis flauæ aut cuiuſuis eius ſpeciei præparationem his verbis. Non ſedantur autem hæc priùs quàm eadem repurgetur & proſternatur & alijs miſceatur: & ſubdit paulò inferiùs: Concoqui & permutari, attenuarique & craſſeſcere, & in humorum ſpeciem per multas omnigenas ſpecies contingit. Quibus conſtat & incraſſari & attenuari, & refrigerari & miſceri oportere, vt & concoqui & motus eius effrænes compeſcere faciliùs poſsit. Sic dum meraca eſt, admiſcenda: dum mota & eleuata, incraſſanda: dum acrior, miteſcenda, & refrigeranda ſi feruida ſit: cæterum dum purganda eſt, & alicui parti impacta, attenuanda. Itaque cùm coctio de qua modo loquimur, per aſsimilationem ſecundùm qualitates potiſsimùm fiat, ea erit cuiq; humori potior præparatio, quę vim habet frænandi eam qualitatem, per quam humor incoctibilis redditur, habita ratione naturæ humoris, & inſpecto receſſu verſus aliquã deterrimam & alienam qualitatem à naturali & ſibi propria. Lib. de veteri m. ed.

Quartò coctioni obſequentiores reddimus humores, adaucto natiuo calore, quantum ipſe humor receſsit à propria natura & conditione: quod non eſt ita facile ac tutum, quod citra maturum conſilium fieri poſsit. Quippe in tumoribus præter naturam, non eſt difficile calorem partis adaugere medicamentis quæ id valeant efficere, halituoſo ſpiritu cohibito, quo calor coctioni aptior efficitur. At in febribus & alijs morbis toti corpori cõmunibus periculoſum eſſet, quia ſuffocari periclitaretur vniuerſi corporis calor, ſicut dum in particula plus cohibetur natiua difflatio quàm par ſit: nam protinus in gangrenam degenerat pars:

quo ſit, vt in febribus requira. ſolùm calor medio-crem temperiem, pro ratione qualitatis & quantitatis humoris coquendi: quapropter flaua bilis obtuſiorem, pituita acriorem, melancholia calorem cum humiditate coniunctum expoſtulant: quem caloris modum comparabis eis ſerapijs & medicamentis, quæ aliquid noſtro calori addant. Quod cautè facies in corporibus bilioſis, vehementibus febribus, ac ęſtuantibus temporibus: in pituitoſis verò liberaliùs: nam ea ratione dixit Gal. piper ad coquendos pituitoſos humores ex vſu eſſe. Quapropter cenſeo Hippoc. dixiſſe, coctionē fieri per contraria: & alijs in locis calida, frigida, extenuantia, humectantia, exſiccantia, quietem, mediam, & alia multa coctionem iuuare, quòd modum calori noſtro vim habeant ponere, aut renitentiam humoris frenare, quo potentior ſubſit calor: quæ potius alimentis & reductione temperamenti ad priſtinum ſtatum ſecuriùs efficies, quàm intenſiori facta eius qualitate, quæ ſine periculo in morbis acutis non fiet. Verùm cùm coctio natura vincente & aſsimilante materiam fiat, ob id ipſam frænare contrarijs, & calorem tueri ſimilibus, coctionem iuuare proculdubio eſt. Verùm obſeruādum eſt in diuturnis morbis, calorem eſſe adaugendum his quæ ipſum intenſiorem reddant, quæ triplicis ſunt efficaciæ, vt Galenus ſtatuit de nardo loquens: prima quòd tenuantia ſint: ſecunda quòd calorem augeant: tertia verò quòd adſtringant. Quippe extenuatio coctioni viam parat: caliditas coctionem efficit: adſtrictio quidem vim confirmat, vt de ſyrupo de ſucco cytoniorum cum pipere, de mentha & corticibus citri Gal. ſcribit, quibus in acutis vti non datur.

Libr.4.de ſani tu.

Libr.2.ad Glau.

Lib.6.ſo-pu. par.2.

Li.9.phar ma.loc.

Docet

Docet etiam ars humores ad pulſum parare: nam cùm coctio plerumque ineptiores craſsioreſq; reddat, & vt pellantur, tenuiores eſſe oporteat, ob id præmiſſa coctione, eos pręparare opus eſt, vt pulchrè his verbis dixerat Hipp. Præhumectare verò antea corpus ipſius oportet per fomenta, quo magis pharmacis obediat: at verò ſtatim curam adhibere oportet. Verùm quia expellendi eos à corpore non eſt vnica via & ratio, ſed plures, vt plura emunctoria, per quæ natura ſe ſe ſoleat exonerare, ob id cuiuſq; ſeorſum meminiſſe oportet.

De humorum præparatione ad expulſionem.

Lib. de internis affect.

In qua re ſtatuendum eſt, vnicam eſſe præparandi viam omnibus communem, aliam verò ſingulis propriam. Communis partita eſt etiam: nam vno modo licet quæ per tuſsim excernuntur pręparare, alio verò cùm per reliquas partes. Quippe illa quæ vi & impulſu animalis potentię facto, per canales ſemper apertos efficitur, mediocritatem inter craſſitiem & tenuitatem requirit: nam quę craſſa & viſcida ſunt, vt pix aut mel, difficulter pelluntur, quia impulſui animalis potentię tenaciter reſiſtunt: quæ verò leuia aut tenuiſsima ſunt, qualis aqua & oleū, quia facilè dirumpuntur & peruia fiunt, vi & impulſu difficulter pelli poſſunt, & ob id natura in eis mediocritatem exoptat, craſsitie attenuata, & tenuitate incraſſata ad mediocritatē. Alio verò modo præparare oportet quæ vi & efficacia naturalis potentiæ debent à corpore pelli: nam cùm hæ potentiæ ſolùm venarum & reliquarum partium compreſſione poſsint expellere, ob id quo minus humores reſiſtunt, eo faciliùs pelluntur: reſiſtunt enim minus, ſi mediocrem attenuationem fuerint adepti: verùm quos vi medicamenti expellere nitimur, longè tenuiores eſſe oportet. Nam cùm in va-

euandis humoribus, natura & ars contrario ſe habeant modo, fit profectò, vt quos natura pellit, coctione pręmiſſa fiat, quæ vſque ad mediocritatem incraſſat, ac ſi vltra eam pergat, tui muneris erit attenuare: ars verò, vt quæ vi medicamenti trahentis perpetuò euacuet, quo tenuiores fuerint humores, eo faciliùs expellit: atq; hæc ſunt omnibus euatuationibus communia.

De euacuatione quæ fit per aluum.

Qui corpus purganti pharmaco euacuare per infernam aluum ſtuduerit, neceſſariò ipſum corpus & humores pręparare priùs tenetur: iuxta illud Hippoc. Corpora vbi quis vult purgare, oportet fluida facere. In quo opere humores hac lege purgandos perpetuò attenuare oportebit, quo faciliùs trahenti pharmaco cedant, adhuc tenues. In quibus Gal. occaſionem quærit exhibendi decoctum origani, tragorigani & pulegij. Probat huiuſmodi dogma ſuperpurgatio, in qua poſt humorem ſimilitudine medicamenti attractum, tenuiorem ex reliquis educit, & mox reliquum, in poſterum aſſeruans craſsiorem, tanquam minus obſequentem huic tractionis & expulſionis generi. Cæterum quando in morbis ad expulſionem parare liceat expendendum eſt: quippe ſolum turgentes, vt qui concitati ſunt ad motum, & coctos ac euictos à natura præparare oportet ad pulſum. Quo conſtat eos plurimum errare, qui mox à principio hæc medicamenta porrigunt: cùm euidentiſsimum ſit, pręparatoria hæc medicamenta humores turbare ac mouere, & facultatem etiam ante debitum tempus ad pulſum laceſſere, & ſubinde coctiones interturbare. Qua ratione ſolis pręductis humoribus turgentibus & coctis conſtat ex vſu eſſe, vt quod coctione craſsius factum eſt, attenuatorijs expulſioni

fiat

fiat aptum. Cui operi ſat eſt, vno aut altero die ante purgationem ea porrigere, quæ & corpus præparent laxatis vijs clyſmatis aut potibus medicatis & attenuatorijs, iuxta humoris purgandi ideam: biliosis quę mulcebrem habeant conditionem: pituitosis quę attenuatoriam: melancholicis quę humectandi vires habeant.

De humorum præparatione ad vomitum.

Duobus modis conſtat humores ad euacuationem per vomitum, poſſe ſpecialiter præparari: ſuppoſito quatenus ad attenuationem attinet, eodem modo deberi attenueri ac diſponi. Verùm dum vehementioribus pharmacis ipſum mouere ſtudemus, qualia ſunt quę ex elleboro conficiuntur, ſatis eſt his quæ inſcindunt & attenuant, præſertim ſi priùs corpus laxum feceris aqua, molli inũctione, balneo calido, aut aëre vaporoſo & tepido, quo faciliùs humores à toto ad ventrem fluant. At dum blandioribus medicamẽtis vomere oportuerit, prę-ter ea quæ extenuandi vim obtinent, ea pharmaca miniſtrabis, quæ humores ſuo calore fundãt, leuioreſq; reddant & ad ſuperiores ventris partes alliciant. Qualia ſunt tepida omnia, vt decoctum ex ſemine raphani, fœniculi aut erucæ cũ modico oxymellite, oleum commune, hydręleum, oleum cum melle & modico aceto, mulſa cum aceto & oleo, ac decoctum radicis atriplicis, aſari & naſturcij. Quæ omnia dum tepida ſunt, præter id quòd humores tenuare & fundere valẽt, ebullire & ſupernatare eoſdem cogunt, & ſuo tepore contentricem facultatem labefactant, & ſua vi expellentem laceſſunt & irritant, ac totum corpus laxant, & ventriculũ effœminant: quod opus vt tutiùs cõſequaris, oportet antea cibaria laboranti porrigere plurima, varia, ſalſa, amara, acria, inſcindẽtia, tenuia & abſter-

Libr. 3 de vſu part.

gentia, & quæ vt refert Gal. bilioſam habeant naturam, vt præter id quòd eis aſſumptis prôprius vẽter ſe exonerat, & ſeparat à ſe quod impactum habet vel recipit, ipſum irritent & abſtergant. Cæterum exiſtentibus cruditatibus in fundo ventriculi, ſat eſt potionibus prædictis vti.

De præparatione ad purgationem per vrinam.

Duplex circumſcribitur ad purgationem per vrinam præparandi corpus & humores ratio: vna vacuato corpore, non ſolùm per ſanguinis miſsionem, verùm & per expurgans medicamentum, quòd ſi lege ſancitum ſit, ne antea diureticis vtamur, quàm huic muneri corpus reddatur apertius, vt humores faciliùs dilabantur: alioqui maiores fient obſtructiones, & maiores fluxiones. Altera verò præparandi ratio varia eſt, iuxta variam medicamentorum quæ vrinas mouere nata ſunt differentiam. Quippe triplex eſt eorũ natura: vna quę multam aquoſitatem gignit: cuius naturæ medicamẽta triplica ſunt: quędam protinus in aquam mutãtur, vt ſemina melonum & tenuia vina: quædam etiam vrinam efficiunt, abſtergendo humores qui in renibus & vaſis continentur, vt terebinthina & ononis radix: quędam rurſus vtrumq; præſtant, abſterſionem nimirum, & copioſam aquoſitatem, vt aquę nitroſæ & ſalſæ. Secunda diureticorum conditio humores noxios familiaritate ſubſtãtię per vrinarios meatus trahere nata exiſtit: quale eſt rhabarbarum & caſia fiſtula, quibus facilè vrina tingitur. Tertia verò eorum eſt medicamentorum, quæ verè diuretica dicuntur, qualia ſunt quæ pituitoſos humores, & quoſuis craſſos in venis contentos extenuare queunt, vt proprio capite latius ſcriptum reperies. His ſuppoſitis, duobus modis corpus & humores ad huiuſmodi purgationes pręparabis: primò

primò exhibitis quę multã vrinam ſuppeditare diximus, in minori tamen quantitate, quàm ſi eiſdem purgare volueris: quòd etiam faciũt diuretica cùm in minori quantitate adhibemus: ſecundò eis medicamentis, quæ citra mordacitatem, acrimoniam & exſiccationẽ humores tenuent ac fundãt, nulla prouocata ad meatus vrinarios aquoſitate. In qua re ego vtor decocto intybi, adiãti cum ſyrupo acetoſo, cichorij, lupulorum & huius cenſus alijs: quibus primis diebus præmiſsis, adhibere diuretica, aut ea quæ primo loco diximus in maiori copia opus eſt.

De præparatione ad mouendos ſudores.

Cùm ſudoris materia tenuiſsimæ admodum ſit ſubſtantię, facilè ſanè eijcitur per cutem, partim in ſpeciem halitus ab inſito calore ſoluta, partim violento motu confertim in aquæ ſpeciem prorumpit. Quod profectò à calore fit, non illo qui ſiccandi vim habet, ſed qui humidus ſit, & vaporoſus, & per halitum corporis diffuſus, ſudoris materiam calfaciat, fũdat ac tenuet, cutimq; ſimul emolliat & laxet. Hæc dixerim, vt ſi quis velit humores ad prouocãdos ſudores aptos reddere, ſciat à naturæ actibus ſumpto exemplo, qua lege & modo id teneatur efficere. Quod vt proſperè cedat, fieri tribus modis neceſſariò debet: primo diminuta humoris quantitate, quia immodicam nequibũt medicamenta prorſus digerere: quo fit, vt nõ raro fluxiones ſequantur, exhibitis ſudorificis auxilijs: ſecũdo corpus vniuerſum molle ac laxũ reddere, & poros etiã aperire oportebit: quod facies mollibus quibuſdã frictionibus, & inunctione aut fotu ex decocto ſaluiæ, camemali aut ſerpylli cũ modico oleo, & in aẽre calido aut tẽperato: tertio adhuc oportet craſſos humores adeò tenuare, vt per quoſuis anguſtos

meatus facilè permeent. Sunt autem medicamẽta quibus id efficies, eademmet quæ ſudores prouocare poſſunt, quæ calore & humiditate humores calfaciant, fundant ac tenuent. Intereſt tamen hæc differentia, quòd aſſumptis his medicamentis, laborantes nõ ſunt cogendi ad ſudorem, ſed ad quietẽ aut ad ſomnũ. Huius naturę ſunt mulſa, decoctũ tormentillę, caſiæ ligneæ, ſquinanti & radicum canarum & huius cenſus alia. Itaque accepta ex quauis harum decoctionum ſufficienti quantitate, ſupra teporem calida, ſummo mane ſudare non permittes: & idem facies noctu dum laborans it dormitum. Poſteà verò ſequenti die ſummo mane ſudatorium præbeto, linteis & tegumentis laborãte præmunito: nec ab re eſt, prædictis decoctis admiſcere ſyrupum adianti, lupulorum, fumariæ aut florũ papaueris erratici. Qua ratione cenſeo ex arte eſſe, ſolùm ſemel in die ſudatorium præbere, & mane aut veſpere præparare corpus & humores ad ſudorem lege dicta: qua arte plures qui ſudare citra maximũ laborem nuſquam valuerunt, facilè deinceps ſudarunt. His pręmiſſis, ſcitò lõgè diuerſum eſſe pręparandi modum in morbis acutis ac in diuturnis & gallicis affectionibus: quippe in his cum eiſdẽ quibus ſudorem mouemus: in acutis verò ſolùm cum his quæ calorem habeant temperatum, & vaporẽdum calorem contraxerint, ex ſe plurimum effuderint: quale eſt decoctum aut aqua bugloſſæ, penthaphylli, camemali, boraginis & ſimilium, cum lapide bezoar & cornu monocerotis, & alijs quæ latius ſcripta reperies lib. de recto præſid. artis medicę vſu: nam breuitatis gratia placuit lectorẽ illuc relegare.

DE RECTO VSV PVRGA-tionis *quæ fit per imum ventrem*

INSTITVTIO VI.

PRoclamatum eſt ab omnibus Medicis, nullo renuente, vitia humorum purgatione eſſe demenda: quod alijs verbis deſignant, nimirum cacochymiam ſuccorum propriè expurgationem expoſcere. Cæterum cùm in huiuſmodi actionibus ſemper oporteat naturæ motum æmulari, ſcire nunc opus erit, per quæ loca ſe ſe natura aſſueſcat exonerare, cùm his ſuccis moleſtatur. Quod profectò multa oſtẽdunt: primò quantitas & qualitas humoris lædentis: læſionis ipſius modus: locus in quo continetur humor: partis item præſtantia: ægri etiã proprietas & voluntas, & vltimò naturæ motus. Sic melancholicis per inferiora, bilioſis per ſuperiora iuſsit Hipp. copioſos humores euacuare, non per ſudorem nec per vrinam. Item locus monſtratur à parte vbi continentur ſucci: nam vẽtriculus per vtramq; aluum, hepar per vrinam præcipuè, nec non & per alias regiones. Præterea ſunt homines qui certam quandam euacuationem renuunt, & aliam auidè amplexantur. Item is locus eſt eligendus, per quẽ natura inſinuauerit motum inchoare, ni graue periculum ea cauſa ſubſequuturum vereamur.

Verũ vt hæc ſpecialiùs & certiùs intelligere poſſis, expende humanũ corpus vniuerſum, tribus oio

regio-

regionibus integrari,quarum quælibet ſuum habet peculiare emunctorium, & etiam ſortitur proprios ac peculiares ſuccos & excrementa. Prima quidem à gula in medias iecoris partes dirigitur, in qua ventriculus,venæ meſeraicæ quæcunq; ad portas conſcendunt,caua iecoris & lien includuntur. Quæ ſanè regio plurimis humorum vitijs ſubiecta eſt:nam præter alui excrementa, alios gignit & ſuſceptat humores, crudam nimirum pituitam,bilẽ ac melancholiam,cùm vltra modũ creuerint, quòd in proprijs receptaculis contineri non poſsint, & denique omnes humores,quos Medici ſuperuacuos nuncuparunt.Quę ſanè vitia contrahere ſolent in copia,qualitate, & ſubſtantię modo. Secunda autẽ regio à medio iecore in tenues partium ſingularũ venas porrigitur, comprehendẽs conuexa iecoris, venam cauam, & quicquid illius incidit inter alas & inguina. In qua ſanè regione plethora propriè ſolet concipi, pariter & cacochymia procreatur, quæ profectò quadruplex eſſe poteſt:leuis nimirũ quæ vnius humoris redundantia fit, dum ſanguis non ſit:altera fit paulò deterior,cùm adhuc ſtante æquabilitate omniũ,vnus aut plures ſucci,vel ſubſtantiam,vel temperiem mutant. Tertia fit cùm è prima illa corporis regione humores illi quos ſuperuacuos nuncupamus,iecur prætereuntes,in maiora vaſa dilabuntur,conſpurcantes ſanguinis maſſam.Quarta adhuc multo deterior eſt,in qua humores aliquo modo vitioſi redduntur,vt per morbos exitioſos contingit, dum ex vitellina bile,porracea & ęruginoſa & demum atra bilis oritur. Quibus profectò viſum fuit quintam addere, cùm ex immodica ſanguinis profuſione ita reliqui ſucci effrænes & vitioſi fiunt, citra mutationem, nec in

qua-

qualitate nec in copia, quòd lęſuri neceſſari ò ſint: quia vtcunque ab eorum conſortio ſanguis ſeparetur, eorum qualitates dicuntur exuperare. Tertia verò regio reliquas venarum propagines & omnẽ corporis molem, quæ in ſingulas partes & ſummã cutem profertur, complectitur: in qua quidem ea ſuccorum vitia reperiuntur, quæ ex maioribus venis deriuantur: etiam ſi dum in ipſa intemperamentum vitioſum contrahitur, praua generentur ex alimento excrementa, quæ mille morbos, & cutis fœditates efficiant.

His ſuppoſitis, huiuſcæ vacuationis ſtatuendum eſt hoc eſſe inſtitutum, vt redundantes humores alios nimirum à ſanguine, vi medicamenti purgantis à corpore pellat. Quo fit, vt meritò interdixerit Hippoc. ſanis corporibus purgationes: nam cùm purgans medicamentum familiarem humorem ab alijs ſeparet & extrahat, dum talis non redundauerit, certum eſt naturam ex vi medicamenti paſſurã. Itaque ſolùm debetur purgatio copioſis ſuccis, & his etiam qui à toto genere ſint præter naturam, vt corruptis, quouis modo vitium contrahant, licèt copia non exuperent, qui tanquam ſi abundantes eſſent, pharmaco ſunt educendi: reliqui verò qui non abundant, ſed ſola mala qualitate aut intenſa peccant, dum corrigibiles ſint, ſola alteratione cibis vel medicamentis facta compeſcendi ſunt, ſin aliter, expurgandi, quia vt abundantes haberi debent.

Verùm vt quis prudenter & vt par eſt, hoc præſtantiſsimo & maximo præſidio vti valeat, primò expendat, num humores qui in corpore pręſunt, in prima, ſecũdaue, aut tertia regione exiſtant, vel faciles ſint aut difficiles, craſsi aut tenues, erodentes

tes aut ſecus, ſinceri, an ſanguini & reliquis admixti, vel propria humiditate orbati, nũ copia an qualitate naturam moleſtent, & an quieti, vel varijs locis agitati, cocti vel crudi adhuc exiſtant: nã iuxta cuiuſque conditionem, hac aut illa purgationis forte docet ars illis ſubuenire, iuxta varias purgandi formas, quas exponere ſic aggredior.

De blanda purgatione.

Diuiditur itaque hæc vacuandi ratio prima ſui diuiſione, in leuem purgationem, quæ leuiſsimis fit medicamentis: & in ſeligentem & minoratiuam: ac rurſus in plenã, quæ per electoria etiã medicamẽta perficitur. Quæ ſanè diuiſio, ex loco ſeu regione in qua humores peccãtes vagãtur, deſumitur. Blanda hæc purgandi ratio ſolùm proficua eſt humoribus ſuperuacuis, cuiuſuis conditionis ſint, ſiue calidi, ſiue frigidi, vitioſi aut ſuperabundantes, quos diximus præeſſe in prima illa regione, à gula ad medias iecoris partes: prȩtereà ſolũ perficiẽda venit blandiſsimis medicamẽtis, & his quæ citra electionẽ nata ſunt purgare. Huius profectò vacuationis primus omniũ meminit Hipp. ſic ſcribẽs. In purgationibus autẽ mercurialem ante cibos edat, & cibis molliſsimis vtatur, & acria edat. Sed apertiùs adhuc in principijs morborũ conſtat leui purgatione vſum fuiſſe: nam in hiſtoria filij Cidis hæc refert verba. Sexta die alui egeſtio à mercuriale, & calor & dolor ceſſaſſe videbatur: rurſus eadẽ refert verba eodẽ loco in hiſtoria Andreæ. In qua re ſtatuendũ eſt hæc blãda medicamẽta triplicis eſſe potẽtiæ & efficaciæ: nã quædã euacuant leniẽdo aluũ: quȩdã lubricando, nõnulla rurſus cõprimendo, ex quibus omnibus nulla vis nullaq; violẽtia infertur in naturã: quo fit, vt nec feruidiſsimus tẽporis ſtatus, nec ȩtas puerilis vel decrepita, nec cõtraria cõſuetudo, nec

Li. de natu. mul.

Lib. 7. pop.

nec vlla morbi cōditio hanc vacuationis ſortē videatur renuere. Hui9 naturę eſt mercurialis, māna, caſia ſiſtula, cōſerua roſarū, & id genus alia. Prętere a habet hæc blāda purgatio hoc propriū & peculiare (præter id quòd ferè omnib9 morbi tēporib9 fieri poſsit) quòd in principijs maximè ſit ꝓficua: nā cū hæc non expoſtulet humorū coctionē, ſicut cętere purgationū ſortes, potiſsimū hoc tēpore deſiderat fieri, vt quę propria & proficua ſit ſuperuacuis humoribus, qui præter id quòd in prima regione vagantur, nullam ampliùs poſſunt recipere gratiam à natura.

In qua rē vt rationabiliùs fiat, prēmittēdū eſt, qd in morbis qui non oriuntur ab his ſuperuacuis humoribus, quales putridæ febres ſunt, ea licebit in principijs citra delectū vti: quo tēpore tutior eſt quā dū natura aggreſſa eſt aliorū humorū qui morbum cōſtituūt coctionē: quo fit, vt ea abutātur qui præmiſſa ſanguinis detractione eā adhibent: nā in febribus, malignis prēſertim, coctionē interturbat, & alia acceſſit accidentia. Quod ſtudēs præcauere Hipp. hæc ſcripſit: Quod ſi nō ab initio ęgrū curā dū ſuſceperis, ſed ſignis iā in lingua exiſtētib9, ſinere oportet, donec iudicationes præterierint, & linguæ ſigna mitiora facta fuerint, & nec medicamētū dederis, nec ad purgationē faciēdā clyſterē adhibueris, priùs quā iudicationes prætereāt: quib9 cōſtat ſolū primis diebus citra vllā præparationē debere adminiſtrari, vt quæ præter alia bona quæ præſtat, viā parat ſanguinis detractioni. Cū hoc tn̄ dū Medicus primis diebus accerſitus nō fuit, aut ſanguinis mittendi neceſsitas plurimū vrget, nō eſt extra rationē & mentē Hipp. ante ſeptimū hac vti purgatione, licet vtilior lōgè foret ſtatim primis diebus.

Lib. 3. de morb.

Li. 7. epi.

Verùm

Verùm quo tempore morbus ab eiſdem ſuperua cuis humoribus,ſiue in propria regione, ſiue in quauis alia concitatus fuerit,non licet eos abſque præparatione educere: quod tamen ſub diſtinctione fieri debet: nam aut hi putreſcunt delapſi in maiora vaſa: quo tempore non niſi præmiſſa coctione ſunt educendi, & admixtis ſeligentibus pharmacis: aut putreſcunt in propria regione: tunc enim putrediné compeſces & protinus purgabis, admiſtis medicamētis putredinem cōpeſcentibus: vel citra putredinem aliquem concitant affectum vbicunque fuerint: qua profectò occaſione eos præparare expediet his medicamentis quæ pugnant aduerſus manifeſtas qualitates, vt ſi craſsi ſint, tenuātibus, ſi tenaces, inſcindentibus, & ſic iuxta cuiuſq; vitium. Nec diſplicebit quæ eligant etiam medicamenta, aut ſaltē in trahendo maiores vires habeāt, blandioribus admiſcere, vel eorum quæ leuia ſunt maiorem copiam porrigere.

Vltimò tamen ab aſſumpto prædicto pharmaco iuſculum bibat æger, ſi ſummo mane ſumpſerit: non enim placet eis ſemper cibaria admiſcere: nam vitioſi ſucci ſimul cum alimentis in iecur & venas ſæpe trahuntur, maioris mali forſan cauſa. Cum hoc tamen inſpicienda eſt laborantis conſuetudo, & facilitas aut difficultas egerendi mox cibo aſſumpto, aut ſecus, vt ea quantum poſsibile fuerit adſeruetur. Interdicere etiam in his qui valido pollēt calore, ſomnum oportet, vt Hippoc. ſcripſerat dicens: Et ſomnum quàm maximè prohibeto, quo purgatio & citiùs & copioſiùs fiat.

Lib. de morbis.

De plena purgatione.

Plena ſeligenſue purgandi ratio ea eſt, quæ primùm abundeque inteſtina, ventriculum, viſcera & primas venas, deinde venas maiores, poſtremò minores,

minores, & habitum corporis ſeligenti pharmaco euacuat, cuius ſanè miniſterium maximum faceſsit mille rationibus negotium: namq; noſſe humoris peccantis naturã, quali ve medicamento debeat ſecerni, quãta rurſus medicamenti quantitas ſit adhibenda, tẽporis item occaſionẽ, corporis prętereà & humoris apparatum, indocta plebecula nequit, maximé ſi vires & naturam laborantis in mediũ adduxeris. Quo ſit vt periculoſa ſit de pharmaco exhibendo deliberatio, vt Hipp. ſcripſit dicens. Quæcunque verò pharmaca purgant bilem aut pituitã, in his pericula fiunt, & culpa medentibus imputatur, quàm maximè igitur ea vitare oportet. Verùm vt certiori calculo eo purgationis genere vti poſsimus, ſtatuendum eſt, eam purgationem expoſcere humores cuiuſuis naturę ſint, turgentes tamẽ & coctos, modò mediam illam corporis regionem habitent. Cruda verò nulla ratione medicari licet: tùm propter alias quas Medicorum ſchola ſtatuit rationes: tùm verò quia medicamenta purgantia quorũ ope debẽt expelli, nõ habent cũ huiuſmodi crudis humoribus ſimilitudinẽ eã, quæ inter medicamentum & humorẽ præ requiritur: putredo enim diſsimiles reddit humores. Neq; obſtet turgentes citra coctionẽ licere excerni: nam in turgentia habemus naturã adminiculantẽ, & minori medicamẽti negotio humores pellũtur. Quapropter primò videndũ eſt, quid turgẽtia ſit, & quid coctio, ac inſuper quæ ſimilitudo coctione acquiratur in humoribus cum medicamentis, vt proſperè cedat purgatio.

Li. de affectionib.

Quantũuis de turgentia humorũ variæ reperiantur authorũ ſentẽtiæ, vt latiùs retulimus lib. de recto præſidiorum vſu, hac tamen in parte breuitati conſulendo ſtatuendum eſt, verbũ, turgere, quãuis

turgentia

K transſ-

Libr.1.de cauſ.plan. c.6. tranſlatum ſit ad humores, ſolum ad naturam re-
ferendū fore, vt Theophraſtrus dixerat, qui refert
plantas turgere, hoc eſt habere appetitū germinan
Li.de hiſt. an.c.1. di. Pari ſignificato accipitur hoc verbū orgā, apud
Ariſt. qui loquens de quadrupedū fœminis, inquit,
ad cōcubitū turgere. Sic etiā Hipp. vſus eſt hoc no
Lib. [illegible]. de frac.tex. [illegible]. mine orgam eadē ſignificatione, ſtatuens oſſa quę
exciſura ſunt, etiā turgere: quibus cōſtat, turgētiā
verè ad naturam, nō ad humores referendā eſſe: vt
latius probatū reperies lib. de recto præſidiorū vſu.
Libr.1.aphor.22. Quòd ſi Gale. legeris huiuſmodi vocē humoribus
tribuiſſe, exiſtima magno feciſſe cōſilio, nimirū vt
oſtenderet, qualis futura ſit natura humorum, qui
Lib.[illegible].cōment.1. nulla præmiſſa coctione pharmaco debēt expurga
ri: quod clariùs exiſtimabit ſe docuiſſe ex irritamē-
to & conatu, quē in naturā totius corporis aut par-
Li.5.comment.[illegible]9. tis humores huiuſmodi inferunt, qui cùm ob acri-
moniā, mordacitatē, aut quoduis aliud vitiū, adeò
laceſſerint naturam, vt turgere ipſam efficiāt, tunc
eos turgentes appellauit, & expurganti medicamē-
to eſſe educendos ſtatuit ante vllam coctionē: quā
profectò nulla lege recipere poſſunt, quia non per
mittūt naturā diu eos in aliqua parte cōtinere, ſed
hinc inde expulſis, nullam ab ipſa gratiam reci-
pere poſſunt: & ob id eam habemus ad eorum pur
gationem adminiculantem. Cum hoc tamen non
ſemper expectare oportet hos humorum inordi-
natos motus, ſed vbi aut propter abundantiam aut
aliam humoris deterrimam qualitatem, natura ap-
petitu quodam concitatur ac ſurgit vt ſe ſe exo-
neret, fruſtra tamen, quia aut impotens, aut graua-
ta id perficere nequit, tunc quidem iuuanda eſt, nec
omittenda diu pati, quia forſan ſuccumbet. Natu-
Li.de arte ra enim, inquit Hippocra. ſtimulata & impulſa, artis
peritia

peritis quæ facienda ſunt demonſtrat. Quod etiam alibi dixerat ſtatuens nihil temerè, nihilque negligenter agendum: ſiquidem turgere naturam, non ſolùm contingit calidis & acribus humoribus concitatam, ſed & à multis, & à frigidis, etiam ſi ipſi non moueantur, ſed ſolùm natura apponente conatum ad eorum pulſum & motum, licet non poſsit. Quod etiam docuerat Hippocrat. qui turgere fœminam refert pituitoſorum humorum copia: quo fit, vt ſæpe natura varias incipiat vacuationes, & ab inceptis mox ſubſiſtat, & impotens auxilium expoſcat & monſtret. Quod elegantiſsima ſententia AEtium ex Antilo docuiſſe conſtat, his verbis. Cũ igitur purgare volueris, præattenuare oportet ac ſecare craſſos & viſcidos humores, & meatus aperire per quos humores transferuntur à purgatorijs medicamentis: & ſubdit, & ſeroſos quidem ac tenues humores in principio morborum euacuare oportet, in craſsis verò ac viſcoſis concoctio expectanda eſt, qualis eſt pituita & bilis atra: ſed & in omnibus diuturnis morbis ſemper coctionẽ expectare oportet, in acutis verò, cũ cõmotę fuerint materię, etiã in principio pharmacũ exhibere, & tamẽ cum multa cautione. Neq; obſtet, nunquã expellere naturã niſi dũ concoxerit, nã id ſemper ſit, cũ animal naturæ legibus gubernatur: Verũ quo tẽpore pugnat aduerſus noxios humores, non tenetur adſeruare legem, neque conſuetudinem aut ordinẽ: quo ſit, vt ſępe turgeat & vacuari deſideret. Cum hoc tamen expendendum eſt, ſi corpus craſsis cibarijs plenum ſit, aut crudis humoribus grauatũ, vel obſtructione magna præcordiorum laborat, aut ſi denique inflammatio vrat, purgatione vtendum

Li. 1. pop. pu.

Libr. de n orb. mulie.

Li. 1. ſe. 3. c. 23.

non eſſe: nã hac ratione Hipp. quoſdã peſtilentia laborantes, purgatione quę nimiũ furenti materię conuenire videbatur, offenſos fuiſſe cõmemorat.

Expedita turgẽtię natura, coctionis quã purgantia pharmaca deſiderant, naturã & differẽtias expẽdiſſe nũc operæpretiũ duxi. Cruditas igitur in vniuerſum quatuor accepta modis reperitur. Primo pro incõfecto alimẽto, ſiue in vẽtriculo, ſiue in iecore, ſiue in venis: quarũ cruditatũ ad purgationẽ nullã licet expectare coctionẽ: quia defectus vnius membri, alterius ope nequit emẽdari, ſaltẽ ex toto. Secundo cruditas etiã nuncupatur, quæ in ſuperuacuis humoribus reperitur, qui ſolùm fiunt craſsiores, tenuiores, calidiores, frigidioresue quã par eſt: quo tempore præmiſſa eorũ præparatione, purgari poſſunt. Tertio accipitur cruditas pro humorũ redundantia, vtriuſq; nempe bilis aut pituitæ, modò vnus, modò plures redundẽt, modò tenuiores, craſſiores aut diſtemperatiores facti ſint. Sic humores ſinceri, tenues, acidi, ſalſi, & adhuc humores naturales, dum ſupra modũ creuerint, nullã coctionem admittũt, neq; eorum vitia coctione emendari poſſunt. Quamobrem præparatione ſolùm præmiſſa ad expulſionem, eos expurganti medicamento licet euacuare: niſi velimus expectare coctionem, qua alijs concoctis, eos faciliùs pellat natura. Quarto & vltimo cruditas fit per putredinem: nam putredo quæ corruptionem molitur in re quam inuadit, diſsimilem eam reddit in ſubſtantia & qualitatibus: quæ diſſimilitudo verè cruditas dicitur: ſiquidem coctio eſt quæ facit ceſſare putredinẽ, ſeu aſsimilatio vel ſimilitudo rei quæ coquitur manẽte ſubſtãtia. Hæc enim eſt ea cruditas, de qua dixit Hippocrat. non mouere cruda: nam cùm humores

diſsi-

diſsimiles facti ſint per putredinem, nullam habent cum medicamento trahenti ſimilitudinem, & ſic non cedet cruda paſsio, neque naturam habebimus adminiculantem. Qua ratione tantùm turgentia licet medicari, aut cocta, hac ſignificatione accepta, ſiue craſſa ſint, tenuia, biliosa, ſeroſa, melancholica, pituitoſa, ſuperuacua, intra venas cõtenta, modò putreſcant. In quibus omnibus inuiolabile eſt præceptum, coctionem expectare, ſicut in eiſdem humoribus vbi nõ putruerint, fruſtra & erroneum eſt eandem expectare ad purgationem, quia non ſunt naturæ diſsimiles niſi per qualitates ſolùm, quas expedit ſuis contrarijs corrigere & abſque coctione expurgare: at in putreſcentibus humoribus ſecus res ſe habet, quia putredo corruptio eſt ſubſtantiæ & qualitatũ ab alieno calore, vnde natura rurſus eam materiam aggreditur emendare, quod aſſimilando conſequitur per coctionem.

Cuius rei gratia meminiſſe oportet, tres eſſe in nobis ex Gale. mente alterationes: vna quidẽ eſt in qua fit perfecta aſsimilatio ſecundũ ſubſtantiã & qualitates, nutritioni proficua, cuius vitio prodeũt tres illæ cruditates, quas diximus nõ poſſe ampliùs coctione emẽdari. Alia verò eſt alteratio, in qua nulla fit aſsimilatio, & illa eſt verè putrefactio, quę ad corruptionẽ omnino tendit diſsimilitudine intermedia. Alia vltimò eſt, in qua ſimilitudo fit per qualitates, diſsimilitudo verò manet in ſubſtãtia. Quã quidẽ Gal. aliquãdo coctionẽ appellauit, ob eã partem in qua fit aſsimilatio, aliquando putredinẽ, ob ſubſtantiã quæ relinquitur inutilis. Quo fit, vt meritò dixerit Gal. Cõctio eſt quæ facit ceſſare putredinẽ manente ſubſtãtia. Itaq; coctio hæc nequit ad nutritionẽ tẽdere, quia nequit aſsimilare ſubſtãtiã,

ſed ſolū qualitates, quib9 euictis ceſſat putredo. Eodē prorſus modo in febribus putreſcētes humores à natura coquuntur, & poſt coctionē relinquitur in venis ſubſtātia humoris putrefacti ſiue concocti, qui veluti cinis eſt, & pari proportione reſpódens, quē per ſeligēs medicamētū docet euacuare ipſa artis ratio. Rectè igitur ſcribit Gal. humores in quib9 accēſa eſt putredo, coquēdos priùs eſſe, deinde euacuandos: nā coctio facit vt ſubſtātia quæ euacuari debet, faciliùs ab alia ſeparetur, & actu fiat quod priùs erat potentia: ſiquidē humores putreſcentes (nā qui iā prorſus putridi ſunt, nulla ratione coqui poſſunt) cū tota maſſa, vt aiunt, ſunt cōmixti, & natura coquendo totū illud efficit excrementū quod vincere potuit. Qua ratione cū expurgans medicamentum habeat excrementum ſibi familiare, biliosum videlicet, pituitoſum aut melancholicum, & natura ab eodem infeſtetur tanquam ab extraneo, mutuo auxilio, trahentis nimirū medicamēti, & expellētis naturæ, ſit regularis & proficua purgatio.

De occaſione verò ſeu tēpore exhibēdi expurgās medicamentū, noſſe oportet, eā accipiendā nō eſſe à numero dierū, vt Gal. cōſuluerat, ſed in turgētia quo tēpore apparuerit periculū alicuius partis pręſtantis: in reliquis verò qui vrgēt, nō niſi præmiſſa coctione: quod ſic ſcripſerat Hippo. Medicamentū tandē donec corpus floridū eſt, ne propinato: non enim vacuatur niſi parū, vt pote corpore turgente: cùm autē gracilis ac macilentus fuerit, tūc bibendū exhibe & euacuabitur: qua ſentētia apertè mōſtrat in febris remiſsione & nō in vigore, quē turgentiā appellāt, tantū eſſe purgandū. Quod alijs verbis ſic ſcripſerat: Cū verò impetu fertur morb9, & ęgrū & Medicū à curationibus quieſcere cōuenit, ne quid mali

Li. 4. acutorū. 37.

Li. de loc. in hom.

Lib. 3. de morb.

mali inducatur: etiā ſi aliqñ id natura vtiliter fecerit, vt in quibuſdā febribus malignis: ſed nobis nō datur in eiſdē idē efficere, quia ſępe in grauiſſimas dyſenterias degenerat morbus. Pręterea veritū eſt diebus imparib9 purgationē moliri, vt ſentētia eſt Hipp. dicētis. Quicūq; iā à febrib9 cōtinuis correpti pharmaco vſi ſūt diebus paribus, hi nimiū purgati nūquā ſunt: qui verò in diebus imparibus, nimiū purgati ſunt: multi etiam perierunt nimiū purgati. Lib. 4 de morb.

Verū vt res purgationis proſperè cedat, animo euoluat diligēs Medicus, id medicamentū eſſe ad purgationes eligēdū, quod vſu experientiaq; maiorū probatū ſit iuxta ideā peccātis humoris. Quod Hipp. cōſuluerat dicēs: Oportet igitur primū biliosis dare quod bilē expurget, pituitoſis quod pituitam: ea nēpe quę magis regioni & vitæ moribus familiaria ſunt. Quātitas verò medicamēti cōprobanda quoq; eſt experimento: in qua re nulla poteſt haberi certa mēſura, ob ingentē corporū varietatē: dixit enim Hipp. Incerta eſt coniectura eorum qui ad quātitatē in purgatione cautè procedūt. Qua ratione interrogare oportet, ſi aliquādo laborās medicamentum ſumpſerit, qualiter ſegeſſerit, vt ab euentu præterito certior tibi ſubſit coniectura: quod ſi nunquā ſumpſerit, ſatius eſt iteratò purgare, quàm ſemel exhibito phamaco laborantem aut perdere, aut aliquod malum euocare. Sed vtcunq; ſit, conferenda eſt morbi vehementia cum virium robore, quo feliciùs cedat euacuatio. Li. de medicam. ex pur.

Purgatio minoratiua ea eſt, qua materia morbi minor redditur circa ipſius principia: perficiturq; ſeligenti pharmaco, licet in minori quātitate quā in plena: ac debetur etiā humoribus in ſecūda regione exiſtentibus, quorū tanta eſt quātitas (ſiue pu- *De minoratiua purgatione*

treſcant aut ſecus) quòd timor ſit, ne natura ſuccũbat, atque ante integram eorum coctionẽ deficiat aut hebeteſcat. Quo fit, vt exhibito hoc purgationis genere, quo materia minor fit, natura reddatur potentior ſupra reſiduum, illiq; ſecuriùs dominetur. Quantumuis neotericorum plures ſtatuant & ex Hippocra. mente nitantur probare, nulla lege eſſe in morborũ principijs minorãti pharmaco purgandũ: cũ hoc tñ euidẽtiſsimũ eſt, Hipp. primũ omniũ fuiſſe minorationis authorem: nã inquit: Hos ſi abinitio purgare volueris, id ante diẽ quintũ facito, vbi vẽter murmurauerit: ſi non, à medicamẽtis abſtineto: verũ ſi murmurauerit, fuerintq́ue excremẽta biliosa, ſcammonio mediocriter purgato.

Lib. 3. acuto.

Quod apertiùs adhuc confirmat Gal. in cõmẽto dicẽs: Purgat igitur in morbis qui ante decimã quartã coqui non poſſunt: ſed clariùs adhuc idem Hippo. paulò inferiùs ſic ſcribit: Nam vel ſtatim ab initio priùs quàm in partem aliquam cõfirmentur humores, medicãdum, vel poſteà cùm ad maturitatẽ perducti fuerint: quam ob cauſam & prima interdum die, & ſecunda & quarta & interdum quinta medicamenta dedimus. Ex quibus manifeſtè elicitur in acutis morbis licere minoranti pharmaco vti, vbi veremur citra damnum ad ſtatum peruenire non poſſe. Nec prædicta Hipp. dogmata intelligi poſsũt de humoribus turgentibus: quippe hos non ſolùm in principijs, ſed quouis morbi tempore educere oportet. Nec rurſus obſtat dixiſſe Hipp. Quæcunq; igitur à febribus fortibus corripiuntur, ijs medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiſerit febris: ſin minus, ſaltem nõ intra quatuordecim dies. Quam ſententiam, ſolùm de plena purgatione ſubintelligendam arbitror: cùm ipſemet author dixe-

Li. de med. ca. ur-

dixerit: Medicari in valde acutis ſi expedit eâdem die: & inchoãtibus morbis ſi quid tibi videtur mouendum, moue. Quod Gal. pari ratione confirmat dicens: Principio morbi antequam vires ſucceſſu temporis collabantur, & morbus augeatur, deberi humores febris aut alterius morbi authores extra corpus pelli. Quod confirmauerat etiam dicens, principium morbi eſſe tempus in quo ſi quid vrget, aut purgare aut ſecta vena vacuare licebit: præſertim cùm ſtatuat ſolûm à coctione, aut ſtatim à principio deſumendam eſſe purgandi occaſionem, non à dierum numero. Nam eo tempore naturam ſentimus onuſtam & ceu nauſeabundam, expoſtulantem huiuſmodi euacuationẽ, vt ex pulſuum inęqualitate facilè colligimus. Nam ob id dixit Hipp. Natura autem ſtimulata & impulſa artis peritis quę facienda ſunt demonſtrat. Quòd ſi in acutis rarò id eſſe agendum Hipp. conſuluerit, non ob id credẽdum eſt id vetuiſſe, ſed cum præmeditatione eſſe agendum. Quo fit vt firmum ſit huiuſmodi pręceptum ſtante prædicta neceſsitate.

Li. de opti. ſec. ad Traſ.

Li. de totius mor. temp.

Li. 4. acu. 46.

Lib. de arte.

At in morbis diuturnis alio modo res conſiderãda eſt: nam vbi multa fuerit materia cum periculo ſuffocationis, vereri non oportet purgatione minorem reddere: quòd ſi periculum non vereamur (quod in acutis fieri non decet) eâdem etiam minoratione vti oportebit, apparente tamen coctione, quam expectare non decet, vbi periculum imminet, quia vis medicamẽti in craſsioribus ſuccis permeare nequit, niſi apta coctione. Itaq; in diuturnis periculoſis protinus minoranti vtêris: in non periculoſis incepta coctione: in acutis verò citra coctionem, aut incepta etiam, cæterum non perſeuerante; nam in his morbis quibus coctiones de-

Concluſ

liteſcunt & occultātur, triplici ratione tenemur medicamento minorante vti: prima, vt quod ſemel coctum eſt, è corpore excernatur, quippe detentum læſurum eſſe ſperandum eſt: ſecunda quia intercepta coctio, facultatis onere preſſæ indicium eſt: tertia, quia materia aliquod minatur accidēs, quod præcauere neceſſum ſit. Itaq; in his minorare quidem conuenit, cæterum expectato coctionis principio, vt conſuluerat Trallianus: nāq; non ſunt humores cocti ſinendi vt in vetuſtatem veniant, ne denuo recrudeſcentes morbum adaugeant.

Li. 12. c. 7.

Cûm autem laborans ſuaſponte renuit expurgans medicamētum, aut nequit deuoratum retinere, aut ob inſcitiam vel mentis turbationem, aut ſi ſanus homo eſt, & ventris ſiccitatem patitur moleſtam, cogendus non eſt ad huiuſmodi præſidium: ſed eū ſupplere oportet per odorata & vmbilicaria medicamenta, quæ pluribus proficua fuere: pueris nimirum & fœminis, quibus mercurialis & ſiclatrita cum butyro & oleo violarum frixa plurimum prodeſt: ſicut ſuccus earundem herbarum cum oleo amygdalarum dulcium in vnguenti formam redactus. Adultioribus verò prodeſt linimentum quod recipit ſucci radicis ebuli, fellis bouini ana. ℥. ij. ſ. aloës. ʒ. j. ſalis gemæ, vtriuſque ellebori ana. ʒ. j. quibus miſtis facto linimento, maximi eſt vſus. Preſtat vel ex AEtij decreto, medulla colocynthidis, ſemē erucæ, ruta ſilueſtris, elaterium, granum gnidium, ſemē ſecuridicę, fel taurinum, ſtaphis ſilueſtris. Pręſtat & vnguētum quod recipit olei liliorū & amygdalarum dulcium & butyri rancidi ana. ℥. j. agarici, aſari ana. ʒ. j. ceræ nouæ quod ſufficiat, fiat vnguentum, quo vngatur os ventriculi. Aliud recipit ſucci ſambuci, & ſucci mercurialis ana. ℥. iij. mellis,

Lib. 1. ſe. 3. c. 13.

lis, farinæ orobi, vel lupinorum ana. ℥. ij. miſce & fiat vnguentum: ſed horum maiorem copiam reperies lib. de recto præſi. vſu. Laudat inſuper Raſius in hac re tanquam ſecretum maximum, fieri duo poma, quibus manu ſæpe agitatis donec incaleſcant, venter facilè ſoluitur: quæ ſanè recipiunt ſcammonij, aloës, myrrhę nigræ ana. ʒ. j. quibus puluerizatis cum ſucco coriandri formentur duæ pilulæ.

Cùm tanti ſit momenti purgandi ratio, vt vel ſalutem integram, ſi vt par eſt fiat, aut grauiſsima alioqui accerſat mala, experimento fidiſsimo comperimus, non ſat eſſe, quæ hucuſque dicta ſunt, ni exactè dixero quot ſit contemplaturus ſcopos, qui abſque errore quemquam ſit purgaturus. Quos ad tres tantùm, breuitatis cauſa reducere inſtitui: nimirum ad corporis purgandi propriam & peculiarem naturam, ad vires purgantis pharmaci: & vltimò ad morbos, quorum ratione vtimur purganti pharmaco.

Circa primum noſſe oportet præter communem hominum naturam, laborantis temperiem, ætatem & partis affectæ ſitum, naturam, ſocietatem, acumẽ ſenſus & hebetudinem, vehementiam ac virtutis robur, & vltimò peculiarem hominis conditionem. Nam ſunt qui facilè propenſi exiſtunt ad medicamenta capeſſenda: alij adeò ipſa auerſantur, vt ventriculus horreat & contremiſcat: item nonnulli à quouis medicamento, quantumuis leuiſsimum ſit, offenduntur: plures aſſuetis gaudent & iuuantur, reliquis plurimùm offenduntur. Quo fit, vt nec omnibus bilioſis corporibus aut morbis quæ bilem purgent, ſunt adhibenda, nec eâdem quantitate: nam cuique placere ſolet ſuum medicamentum, & probata etiam quantitas, ne

his

his non conſideratis, nobis vſu veniat, quod de ſe refert Hipp. qui ab his medicamentis aſſumptis plures refert perijſſe defectu harum conſiderationum. Quamobrem, ſi vel renuerit, vel offendatur, vel nō fuerit aſſuetus, vel quicquid aliud, quo auerſari medicamētum videatur, adfuerit, tunc quidem cōſilium eſt, à leui aliquo ſubductorio purgationē tentare, & prout aluus tolerauerit, vlteriùs licebit aut porrigere, aut ſubſiſtere: nam tētare oportet in re tam graui, ſicut omnes qui aliquid incertū aggrediuntur prudenter faciunt. Certiorem inſuper elicies coniecturam, ſi medicamenta purgantia exactè cognoueris: nam cùm nihil temere aut negligenter ſit aggrediendum, id priùs nouiſſe oportet, cauentes in primis inexperta medicamenta: tutius enim eſt expertis potiùs atque vſitatis à peritis Medicis vti, quàm inexpertis, etiam ſi à vulgari & priuato quodam homine plurimum extollantur. Quod etiam damnauerat Hipp. dicens: Quod enim peregrinum eſt, cùm nondum intellexerint an bonum ſit, magis laudant, quàm familiare quod iam bonū eſſe ſciunt, & alienum magis laudant quàm probè notum: adeò enim quæ nota ſunt laudat Hippoc. vt etiam ſi non profuerint, eorum tamen prouidentiā habere commendet: verùm ſi quando neceſsitas compulerit nos inexpertis vti, ſciſcitari à peritioribus & antiquioribus viris opus erit, qualiter ſe laborantes geſſerint eis aſſumptis. Vtcumque tamē ſit, ſemper mihi habui perſuaſum, ſatius eſſe vernaculis vti, ac proprijs cuiuſuis regionis medicamentis, vt quæ cum cohabitatoribus cognationem habeant, quàm exteris. Ex quibus etiam quantum fieri poſsit, & morbi natura poſtulauerit, ſimiliora adhibere conuenit, vt quæ minus turbent & magis operen-

Li. de fracturis, in princ.

Li. de articulis.

operentur, niſi adeò vehementia ſint, quòd ad miteſcendum ea, opus ſit aliorum miſcella: correctioribus enim tutiùs vteris, quàm his quæ ſua ſponte effrænata exiſtunt.

Tertiò conſiderare oportet morbos in quibus quotidie Medicorum vulgus deceptũ fucata quadam apparentia, indiſcriminatè purgantibus medicamentis abutitur. Nãque in bilioſis non protinus quæ bilem purgant ſunt adhibenda: quippe in cauſonide & exquiſita terriana alteratione potiùs agẽda res eſt, quàm purgatione, quæ in his morbis bilem vehementen per corpus mouent & exagitant. Legem autem huic rei poſuerat Hipp. dicens: At ſi os non afficiatur, verùm ad imum ventrem tormẽ irruat, pharmacum deorſum purgans bibendũ dato: quòd ſi hæc ſigna non apparuerint, vt in tertianis, balneum commendat Galenus, & in cauſonide frigidæ potum: nam in acutis paſſionibus rarò eſſe vtendum medicamentis conſulit Galen. Cui vſui neceſſum eſt conſiderare regionem, anni tempus, humorum peccantium ideam, occaſionem, morbi vehementiam, & quando in morbum inciderit homo: & an ex furente vel quieta materia ortus ſit: acutus, an diuturnꝰ: vnus ne, an plures ſimul morbi coniungantur: item humorum præparationem, coctionem, vias & corpus, qualiter hæc omnia ſe habeant. Quibus conſideratis cõſtabit quid agere aut non agere oporteat. Pari ratione in virginibus, caſtis ac religioſis fœminis, quę ex ſemine aut ſanguine retentis aliquo affectu premuntur, rarò & cautè vtendum eſt pharmacis purgantibus: exacerbantur enim prædictæ materię magis, & ſubinde accidentia ſæuiora fiunt: ſat enim eſt blãdioribus vti.

Libr. 1. de morb.

Nec

Nec minoris momenti eſt conſiderare, caput febrientis non eſſe purgandum, ne cõmotis humoribus vi ipſius medicamẽti caput feriatur: ob idque ſcriptum reliqui Hipp. Caput febrientis ne purgato, ne furioſus fiat.

Lib. de locis in ho.

Pręterea vbi ex flatu accidentia aliqua prodeũt in ventriculo aut meſeræo, vtero vel capite, non protinus vtendum eſt frequẽtibus purgationibus, nam plures ſolent ſuboriri flatus ex impotentia facultatis, quæ nequit ipſos diſcutere, quàm ex materiæ vitio: quo tempore purgantium vſu longè magis redditur impotentior, & flatus copia maior, vt expreſſè ſcripſerat Hippoc. Verùm ſi flatus oriatur potiùs materiæ vitio quàm virium impotentia, purgandum tunc eſt, ſicut in alijs plus diſcutientibus vtendum.

Li 4. aeu. ex. 113.

Purgationes etiam formidare oportet in his quibus inſunt hęmorrhoides: item menſtruis deficientibus: vel in his qui teneſmo aut alui fluore de facili tentantur, & vbi inteſtinum aliquod vlceratur, aut inflãmatione tentatur: vel vbi aluus admodum ſicca fuerit: ſic in fluxibus articularibus, non niſi inclinato malo, & tunc his medicamentis, quæ partem reſpiciãt, vt ſunt pilulę arthriticę, quibus antea non datur vti: nam ſi antea purgare oportuerit, vel his quę blandè purgent, vel electorijs eſt vtendũ. Purgationes item in quamplurimis morbis interdixerat Hippocr. eos nominatim ſignans: verùm non eſt arbitrandum non eſſe in omnibus illis purgatione vtendum, ſed cùm vſu venerit, cautè efficiendum. Pręterea, in quartana non eſt protinus abſtinendum à purgatione, nec mox à vehementibus incipiendum: ſed cum ab alio morbo non purgato prodit, purgandum eſt adhuc in principio &

Lib. de vetatri vſu.

validis medicamentis: verùm ſi incipiendò procedat, vel debilioribus, vel nondum. Cum hoc tamen in ſpleneticis & melancholicis non protinus vtendum eſt copioſis euacuationibus, nec blandis medicamentis, ſed vt conſuluerat Hipp. dicens: Si verò ſplenicus fuerit, ne purges, nec ſuccis nec lacte, neque ſero, ſed eo quod modicum ingeſtum, plurimum educat. Libr. 1. de morb.

Duo tamen in hac re conſilia prę oculis habeto: primum cōmendat Hipp. dicens: Medicamenta fortia à natura in debilibus morbis dare non oportet, nec paucitate medicamenti debilitas facienda eſt (licèt contrarium fateatur Auicenna) ſed fortibus natura, fortibus pharmacis vtendum eſt, debilibus verò, pharmacis non fortibus. Nec partiendum eſt medicamentum, ſed ſingulis ſecundùm naturā, medicamenta enim ſunt omnia quæ præſentem ſtatū transmouent: quod elegātiſsimis verbis AEtius ſic ſcripſerat. In ſumma vtendum eſt purgatorijs medicamentis in his quibus vires validæ ſunt, & voluntas prompta eſt, & qui ventrem robuſtum habent, & multam inutilem materiam in corpore colligunt. At pingues & graciles ad purgationem inutiles ſunt: inſuper & qui multo ſanguine abundāt, & qui aſsiduè animo linquuntur & ægrè reuocantur: & qui cito vomunt, & omni occaſione: pueri item ac ſenes, & mulieres quibus mēſes validè purgantur. Et qui valde purum habent corpus, & qui certam habent victus rationem. Quæ omnia diligens Medicus rimari tenetur ante purgationem, vt citra periculum ſui operis finem conſequatur. Li. de locis in homi. Lib. 1. ſe. 3. c. 24.

QVID

QVID AGERE OPORTEAT *Vbi ſanguinis miſsione & purgatione ſimul opus eſt*

INSTITVTIO VII.

NON Sat eſt nouiſſe, quibus legibus curaturo liceat ſanguinem mittere, aut expurganti pharmaco vti, ni prius in omni curatione diligenter examinet, à quo nam principium auſpicari liceat: an videlicet à ſanguinis miſsione, an ab expurganti medicamento: cùm nō rarò accidat, vtroq; auxilio ſimul eſſe opus, & vtrumq; maximam ſui præſtare indicationem, ſiquidem non eſt ita facile noſſe, quo eorum primò vtendum ſit. In qua re expendat, aliter duo hæc auxilia conſideranda eſſe quo tempore prima corporis regio euacuari deſiderat, & ſimul ſanguinem oportet mittere: aliter verò, cùm à venis maioribus plenitudinem deponere oportet, & ſimul cacochymiam euacuare. Sic in primo corporis ſtatu conijcere oportet, an vtraque neceſsitas pariter vrgeat, an altera reliquam ſuperet: nam ſi hæc vrgent, cōſultius eſſe exiſtimo, primam regionem lenienti pharmaco primùm purgare, deinde ſanguinem mittere: ſiquidem dum hæc ſcatet excremētis, ſine dubio ſi præmittatur venarum inanitio, facilè quod in ea regione vagatur, venas irruens ſanguinem conſpurcabit: verùm ſi mittendi ſanguinem neceſsitas plurimum vrgeat, vt in his qui patiuntur anginam aut phrenitidem, & in his

etiam

etiam qui ab alto ceciderunt, aut percuſsi fuere, periculoſum & graue eſt ſanguinis miſsionem differre. Quod Celſus egregiè docuit dicens: Cùm ſit minimè crudo ſanguis mittendus, tamen nec id perpetuum eſt, nec ſemper res coctionem expectat: ergo ſi ex ſuperiori parte aliquis ceciderit, ſi contuſus eſt, ſi ex aliquo ſubito caſu ſanguinem vomit, quamuis paulò ante ſumpſerit cibos, tamen protinus ei demenda materia eſt, ne ſi ſubſederit corpus affligat: idque etiam in alijs caſibus repentinis, qui ſtrangulabūt dictum erit: at ſi morbi ratio patiatur, tum demum nulla cruditatis ſuſpectione remanente, id fiet: cruditates enim huiuſmodi ſatius eſt vomitu aut clyſmate demere, quàm ſanguinis detractionem differre. Verùm quia poteſt aliquando contingere, vtrâque neceſsitate ſimul concurrente, quòd morbus cuius gratia auxilia deſiderantur, ex his ſuperuacuis humoribus concitetur, exiſtente etiam in venis plenitudine: tunc profectò expediet humores hos ſuperuacuos, á quibus affectus prodit, conuenienti pharmaco educere, deinde ſanguinem mittere: ne ſanguis ſuperabundans eiuſdem mali fiat materia.

Cæterum ſi humoribus vitium inſit ex plenitudinis & cacochymię permixtione, extimanda priùs eſt, ceu res magni momenti, humorum qui in venis accreuerunt differentia. Cùm enim alterutra plectora præſit, ſanguis quidem largiter fundetur, donec ad mediocritatem redigatur: hoc vnū ſubſidium grauatas vires leuat, nec vlla tūc purgatio ex vſu eſt. Cæterum dum impuriori ſanguine venæ implentur, eſtq; ex cacochymia & plenitudine permixtum vitium, vtrumque vacuationis genus deſiderat. At ſi qui venas implet ſanguis calidior

lidior eſt ac multa bile perfunditur, extrahendus protinus eſt, idque parciùs quã in ſimplici plethora, ſolùm quantum ſat ſit vt plenitudinis vitia vitentur: quod verò adhuc ſupereſt, non venæſectione, ſed purgatione pelli debet. Quæ ſanè purgatio, poſt ſanguinis detractionem tutiùs fiet: tum quia refrigeratum eſt miſſo ſanguine corpus, tum verò, quia metus perturbationis vel obſtructionis augendæ demptus iam eſt. Melancholica item plenitudo venæſectione ante purgationem demenda eſt, parciùs tamen quã biliosa: at pituitoſa plenitudo omnium maximè ſanguinis miſsionem renuit, vt quæ frigore non mediocri polleat, & viribus imbecillimis ſemper iungatur: qua ratione pertimeſcenda eſt venæſectio, aut parciſsima efficienda, vel non mox à principio.

At ſi maior cacochymia appareat, attento animo rimari oportet, an febris ab ea ſuccendatur, an ſecus: nam ſi primũ, citra moram à ſanguinis miſsione eſt auſpicandum: at purgatio differenda eſt donec coctio appareat, niſi humores turgeant: ſanguine verò miſſo largiùs & citiùs purgandum eſt. Deniq́ue eo parciùs ſanguis mittendus eſt, quo magis cacochymia inualuerit, quoniam vires parum firmæ ſolent eſſe. Qua ratione niſi venæ ſupra modum plenæ ſint & graue periculum impendeat, ſanguinis mittendi vicaria erit leuis expurgatio, eaq; iterata, maxime ſi æger ſanguinis detractionem perhorreſcat.

Cæterum ſi ſors tulerit, quod pares vires plenitudo & cacochymia ſortiantur, non vt nonnulli cẽſent, indiſtinctè à quauis licet incipere, ſed cõſiderandum eſt, an hæc vaſorum plenitudo obſtructionẽ efficiat: quæ ſanè duplici ratione ſanguinis de-

tractionem præire cogit: tùm quià ante pūrgatione obſtructiones huiuſmodi auferre oportet, quod in caſu poſito ſanguinis detractione commodiùs ſiet: tùm verò quia hæc obſtructio purgātibus obeſt medicamentis: quippe ſtantibus obſtructione & plenitudine, vis medicamēti permeare nequit, nec humores commodè trahi. Præterea conſiderare oportet, an ex cacochymia & plenitudine febris ſuboriatur: hoc enim certius nobis indicium præmittendi ſanguinem præſtat, niſi quid obſtiterit ex his quæ Gal. recenſet: nam imminuta plenitudine, quæcumq; putrida, aut aliter inquinata ſuperſunt, per conuenientem regionem faciliùs extrahere licebit. In reliquis verò dum par eſt vtrumque vitium, & febris non adeſt, haud abs re fuerit à quouis initium ſumere, dummodo alterum non ſit magis morbi cauſa quàm reliquum, nam eo tempore à potiori morbi cauſa principium curationis ſummere oportet. Cum hoc tamen ſatius eſt Gal. conſilium ſequi, qui à ſanguinis miſsione incipere iubet, niſi in ſanis corporibus voluntas ægri aliud poſtulauerit.

Lib. 1. ad Glau. ca. vlti.

Vltimò tamen monere hac in parte lectorem expedit, dum prędictorum auxiliorum aliquod renuit laborans, an ſemper reliquo ſupplere poſsimus alterius indigentiam. In qua re quamuis Oribaſius, Paulus ac etiam Gal. ſtatuerint indiſtinctè ſubſtitutionem horum auxiliorum cuique licere aggredi, dum alterum renuitur, non ob id inconſultò, & indriſcriminatim debet fieri: namque eorum ſententia ſic vt iacet accepta, medicinalibus diſciplinis plurimum videtur auerſari: ſiquidem dum in febribus ſanguis redundat, eum purgatione demere non licet, imò nec per vrinas,

Lib. 4. de ſani. tu. Li. 12. metho.

Li.7. metho. Vt ex eodem Gale. videtur conſtare: nec per ſudores: quod licèt aliquando fieri poſsit, non quidem pari ſecuritate & breuitate. Incaleſcit enim corpus indies non vacuata plenitudine, à cuius euacuatione incipere conſulit Gal. Qua quidem ratione Li.8.10.& 11. meth. non oportet ſimulare ob timorem, & præſtare quę non poſſunt non nocere pleno exiſtente corpore: nam ſi purgamus, æquabilem quantitatem ſanguinis relinquimus: ſi ſudores aut vrinas mouemus, nihil magis plenitudinem demimus. Niſi Gal. ſententiam hoc modo velimus intelligere: nimirum, quòd ſi ſanguis primis diebus non mittitur, ſtatim degenerat in alios humores, quos purgatione demere æquum eſt. Cæterum conſilium hoc Galeni, non intelligitur niſi quòd purgatio fiat quo tempore debet fieri ſanguinis miſsio: nam in febribus & purgare, & ſudores mouere ac vrinas neceſſum eſt, verùm alterum nequit fieri loco & tépore alterius. Quare cogendus eſt æger ad ſanguinis miſsionem, cui ſi obſtiterit, pronunciato periculo, tutius eſt ad febris refrigerationem indicationem conuertere, cibis, poculis, hirudinibus atq; ſcarificationibus, vt Trallianus docuit: quod ſi renuerit, ægro inſalutato ſatius eſt diſcedere. In alijs tamen morbis vbi par eſt neceſsitas, quod laborans elegerit exequendum eſt: verùm ſine aliquo horum auxiliorum ſudores aut vrinæ moueri non poſſunt ſine noxa. At in quibus ſanguis mittitur ob dolorem, caſum aut percuſſionem, tutò poſſumus loco miſſionis ſanguinis ſudores mouere, quod profectò natura ſua ſponte tutò efficere habet. Verùm dum vtroque auxilio opus eſt, & vtrumque laborans renuit, affectio eo tempore maius faceſſit negotium. Quo caſu conſilio AEtij vti oportet, qui in hunc

hunc modum profert. Quando quidem verò, quidam adeò formidoloſi ſunt & mollitie fracti, vt neque nomen venæ ſectionis aut purgationis audire ſuſtineant, non melius tantùm ſed & fortunatius eſt nullum talem contingere: & tamen ſi ad curandos ægros cogamur, prædicere oportet diuturnos dolores eis affuturos, vigilias, articulorum torturas & claudicationes, præſertim ſi craſſus & multus ſit ſanguinis fluxus. Abſtinentia igitur ciborum illis conſtituenda eſt, & clyſteres moderatè fortes iniiciendi, & pharmaca vmbilicaria imponenda, epomphalia à Græcis appellata, quæ ſanè vmbilico appoſita áluum ducant. Vtendum etiam glandibus cum ſucco ciclaminis, elaterio & ſimilibus: atque hoc de purgatione dixiſſe ſit ſatis.

DE EVACVATIONIBVS
Quæ fiunt per epicraſim ſeu paulatim
INSTITVTIO. VIII.

QVA Ratione in alimentorum exhibitione dictũ eſt, prẹter quantitatem, qualitatem & formam atque occaſionem, modum etiam exhibendi alimentum ſummopere oportere noſſe, ſic pari ratione in quouis euacuationis genere exequendum venit. Quippe id etiam natura ſua ſponte

vtiliter efficit: paulatim enim & ſenſim non rarò excrementa euacuat,& aliquando ſubitò & confertim: quod etiam in euacuationibus efficiendis neceſsitate naturæ Medicus exequi tenetur.

Eſt quidem euacuatio per epicraſim facta, vt ex Gal.conſtat, ea nimirum,in qua quod vitioſum eſt paulatim euacuatur,& quod ſalubre eſt inſuper pro eo reponitur: nam exquiſita huiuſmodi euacuationis ſignificatio ex renutritione & vacuatione paulatina conſtituitur ita vt corrupto humori,quia vrgenter vacuationem expoſtulat, ſatisfactum ſit vacuatione, & viribus imbecillimis renutritione, quod multi interpretantur intenſam temperationem ex vtroque factam,nimirum vacuatione noxij, & repoſitione neceſſarij. Ex quibus conſtat vacuandum fore & multum,ſed quia multum fieri nequit, ſæpius ſit, parum tamen, vt & viribus prouideamus paucitate,& vitio vacuationum frequentia.

Li.9. metho.c.10.

Purgare enim ſæpe & parum duobus modis contingere poteſt: nimirum per communes corporis canales,vtramque videlicèt aluum,vrinam & vniuerſam cutem, aut per proprios & peculiares cuique parti affectæ: huius non meminero niſi libr. harum inſtitutionum ſecundo: illius verò hac in parte,ſtatuens fieri hunc purgationis modum,quo tempore ea quantitate medicamento vtimur ſeligente, quę confertim non euacuet,neq; rurſus minorem reddat materiam notabiliter,ſed ſenſibilem tantùm moliatur euacuationem: qua quidem nota conſtat differre à plena & minorante purgatione: præterquā quòd hæc nec ſemel,nec bis venit exercenda,ſed ſæpius & eodem medicamento,parua tamen quantitate. Qua etiam purgationis lege vſus

fuit

fuit Hipp.dicens: Cùm euacuatus fuerit & corpore debilis, infernam aluum tertio quoq; die deorſum moueto, quo & corpus potens ſit, & ſupernæ regiones humoris exortes. Lib. 3. de morb.

Potiſsima autem ratio huius euacuationis ex tribus potiſsimùm ſumitur: ex qualitate videlicet humoris peccantis, ex ægrotãtis viribus, & ex patiẽtis particulæ natura: craſſi nãq; humores, vt nequeũt niſi paulatim concoqui, admonent quidem ſępius eſſe euacuandos: Iuxta Tralliani præceptũ: qui verò tenues ſunt & vniformes, quia recipiunt vnicam & vniformem coctionem, ſemel & confertim educi deſiderant. Quibus conſtat, hoc vacuandi genus conuenire omnibus morbis diuturnis, quibus ineſt ingens materiæ corruptæ copia, quo neceſſum eſt vires eſſe diminutas: aut acutis, quibus adiunctæ ſunt languidæ vires, quæ maiorem euacuationẽ ferre nequeunt. Sic ea vtiliſsima efficitur in quotidianis & quartanis febribus, ſaltem transacto principio, quo educatur quod coctũ fuerit, via relicta ad reſidui coctionẽ: quod in ſpurijs quartanis ſummopere ex vſu ſemper fuit. Sic in morbo Gallico & omnibus alijs, in quibus copia corruptorũ ſuccorũ magna eſt, hac vtimur euacuationis ſorte. Nam cùm tota fere humorum maſſa ſit infecta, cõfertim plurimum extrahere, eſſet præter artis inſtitutum: præterquam quòd vires ſpirituum reſolutione ex conferta euacuatione facilè laberentur, præſertim quòd vbi humores ſunt corrupti, vires quàm pauciſsimùm cõſtant: prętérquam quòd ob id tam eſt in his corporibus neceſſaria renutritio, quàm corruptorum eductio, & ſic alternatim vtrumque debet fieri: inaniuntur enim & attemperantur ſucci. Pręſtat etiam ſuam gratiam hoc vacuandi genus Lib. 12. c. de quotidiana.

acutis affectionibus, dum humorum copia, quæ vacuationibus plenioribꝰ facta maior ſuperſt, quã quòd ſperemus naturam poſſe ſuperare. Quapropter ſyrupis quos quotidie porrigimus, oportet tertio quoque die addere vel rhabarbari. ℈.ij. infuſis in aqua cichorij, aut expreſsionem. ℥. ij. foliorum ſenæ, vel. ℥. ij. liquoris nouem infuſionum roſarum Perſicarum. Experimento quidem fidiſsimo comperimus multis profuiſſe, quibus maiores vacuationes, vel nullius fuere momenti, vel perferre non poſſunt, aut earum occaſio non datur.

Secũda verò indicatio ad huiuſmodi vacuationem moliendam, ſumitur à loborantis viribus: nam qui robuſti ſunt, cõfertim factas euacuationes ſine noxa ferunt: qui verò infirmis conſtant, tutiùs ſenſim & per interualla vacuantur. Qua ratione in diuturnis malis, in quibus vires conamur præcauere, vt quę diutius cum morbo ſunt pugnaturæ, tutiſsimum eſt conſilium parum & ſæpe euacuare: nã ex ſubita & copioſa vacuatione, licèt peccantis humoris plurimũ extrahatur, infirmiores ſuperſunt vires qua par ſit, vt cũ prolixo morbo diu ſint pugnaturæ. Cum hoc tamen, ſi in prædictis morbis vires robuſtę ſint, plurimum euacuari poteſt, partita tamen vacuatione: ſi verò debiles, parum & ſæpe purgabis.

Particula patiens potiſsimum præſtat modum vacuationis per epicraſim: ſiquidem dum particulę actio ſibi ſoli inſeruit, audacter quæ in ipſa continentur vacuare licebit. At ſi miniſteriũ partis cõmune fuerit omnibus particulis(qualis naturæ eſt vẽtriculus, cerebrũ & iecur) non leuis habenda eſt de viritutis robore conſideratio. Qua quidem ratione ab his paulatim oportet euacuare, ne cũ morbo

etiam

etiam membri facultas deficiat,& proprio miniſte rio atque communi non ſufficiat. Verùm cùm non ſit par actionum dignitas,ad portionem dignitatis proſpiciendum eſt robori. Præterea conſideranda eſt indicatio, quam ſenſus partium ſuppeditat, quando omne medicamentum contemnit,quæ tar di eſt ſenſus,etiam ſi non leuiter mordeat: quo fit, vt pleniorem ſuſtinere poſsit euacuationem: quæ verò acuto pollent ſenſu partes,doloribus vehementioribus cruciantur. Et ob id partitam expoſtu lant vacuationem,vel leuiori medicamento factã. Situs etiam partium vacuationes metiuntur: nam partes quæ cum ventre communionem habent, vt quæ venis amplisſimis conſtent,tutò poſſunt pur gari confertim. Verùm quæ aut longiùs diſtãt, aut profundiùs ſitæ ſunt, aut per anguſtas tenueſque vias communicantur,nullo modo ferre poſſunt ple nam euacuationem. Quo fit,vt in capitis,pulmonis & thoracis affectibus, in articularibus morbis, in inueteratis obſtructionibus,mania & alijs grauioribus affectionibus,purgatio per epicraſim cæteris vtilior ſit. Rimari etiam oportet, an particula quã vacuare intendimus,quotidiana propagatione ſuperuacuos illos humores generet: nam eo tempore conſultisſimũ eſt crebrò purgare, vt quod indies aggregatur,antequã in maiorẽ molem ſuccreſcat, paulatina euacuatione,quæ morbos ſunt effectura euacuet: nam in his particulis confertim euacuare, præter id quòd nihil ampliùs iuuat, pars imbecillior redditur,& maiorem generat excrementorum copiam,preterquam quòd directiùs trahatur à par te affecta frequentia, quàm copia quæ vires labefactat.

Præterea in huius auxilij adminiſtratione, ma-

ximum inuenitur præſidium in malis non exactè exploratis, in quibus ad indiuiduam vſque ſpeciẽ peruenire non datur: in quorum medella ea moderatione adhibenda ſunt præſidia, vt ſaltem non noceant: nam in his ſatius eſt curationem incipere quàm perficere, vt ex euentu coniectura de morbo habita, ſcientia fiat, tunc maximè cùm præſtitũ auxilium iuuat, aut maiori intenſione vel copia lædit. Habet inſuper paulatina actio aliud vtilius, quòd prȩter viam quam præſtat ad veram affectus notitiam, minus lædit, & tutiùs vitium corrigit. Qua ratione cenſeo Hippocrat. dixiſſe, plurimum ac repente vacuare, vel replere, vel calfacere, vel refrigerare, vel vtcunq; aliter corpus mouere, periculoſum eſſe: & ſubdit: & omne nimium naturæ inimicum, quod verò paulatim fit, tutum eſt. Sunt quidẽ qui paulatim omnes vacuationes fieri deſiderent, vndecunque fiant, excepta ea quȩ fit per imum ventrem: id quidem multis rationibus. Prima, quia medicamenta quȩ per vrinam, vomitum, ſudorem & alias peculiares regiones expurgãt, nequit ea quantitate ferre natura, quȩ vniuerſim & repente educat: & ob id deſiderant hȩ partes minutam vacuationem. Secunda, quia viæ per quas ab illis partibus ſe expurgat natura, adeò anguſtæ ſunt, quòd maximam humoris copiam capere citra maximum diſcrimen non valeant: quo fit, vt in his frequentia purgationis paruitatẽ vnius ſupplere debeat. Tertia verò, quia humorum craſsities, quȩ aut per ſudorem aut per vrinam fit, non poteſt ſimul & repentè diſponi, vt cõfertim excernatur: quapropter natura non mouet ſemel vrinam, ſudorem aut vomitum, ſed ſæpius. Quarta quidem & vltima, quia paulatinis vacuationibus ſecuriùs trahuntur humores

mores à partibus, quàm his quæ confertim fiunt: nam hæc potiùs euocant vniuerſi corporis humores ad affectam partem, quàm ab ea quidquam detrahere poſsint: qua ratione ante omnẽ purgationem per epicraſim, neceſſariò præ requiritur totius corporis prouidentia, ne ſubitò humores moti ad affectam particulam confluant.

DE RATIONE PVRGANDI per vomitum.

INSTITVTIO IX.

QVantumuis ab vſu receſſerit curatio morborum quę vomitu perficitur, cum hoc tamen quia eam in pleriſq; morborum ſæpe proficuam experimur, ob id placuit illi dicare proprium caput. Purgat ſe ſe ventriculus per alui ſeceſsum & per vomitum non rarò: qua ratione œſophagum duabus tunicis conſtitutum fabrefecit natura: quarum altera vt Galen. placuit ad cibi potuſque deglutionem vtitur: altera verò ad eam quę vomendo fit expulſionem, licèt contrarium videatur aſſerere, deglutionem ſtatuẽs perfici ſola membrana interna ex villis longis conſtante, ſed deteriùs quã ſi etiã externorũ circulariũ ope iuuaretur. Verũ cum hoc duo contrarij motus ab eiſdẽ villis poſſunt fieri (nimirum vomitus & voratus) ſi principium motus à diuerſa locorum poſitura incipiat: nam in voratu à parte ſuperna trahere aggreditur: in vomitu verò ab inferna, quę excrementa primò

Li.5. de locis.

Lib.3. de facul. na. c.8.

colli-

colligit,& ſurſum trahendo pellit. Quo ſanè motu illuuiem expurgat è præcordiorum membranis, è cauis iecoris ac lienis & pancrea omnis generis ſuperuacuos humores allicit: in ventriculum enim ex his locis viæ breues ac expeditæ magis quàm in aluum directæ ſunt,per quas facilis eſt vomitio ab interioribus primò,deinde conſecutione quadam caput reliquumq́; corpus leuat: quocirca omnibus opitulatur affectibus,qui à præcordiorum impuritate ortum ceperunt, languenti appetentiæ, nauſeæ, cibi faſtidio,vomitioni crebrę,vētriculo, prçcordijſue diſtentis,ictero, cachexiæ, febribus intermittentibus,emicraneę ac reliquis capitis affectionibus, quæ præcordiorum ſimpathia contractæ ſunt.

Lib.1.problem. 41. 44.&.46. Recenſet Ariſt.vomitoria pharmaca eſſe in quadruplici differentia. Prima eorum eſt medicamentorum quæ extranea ſunt & inconſueta, à quibus natura alteratur excitaturq́ue:ſecunda eorum quæ viſcida & craſſa non ſunt,ne ventriculo adhęreāt, ſed leuia & tenuia citra vllam adſtrictionem: tertia quòd vehementis ſint facultatis,vt valenter naturam laceſſant,veluti elleborus: quarta verò & vltima quòd in maxima ſint quantitate, ita vt virtus ea nequeat tolerare: quorum loco alimentis varijs & multis vtimur:quippe valida & copioſa citò corpus interimerent.Illud interim huic loco adijcere placuit, plurimum oportere noſtram ætatem tanquam ſuſpectis(etiamſi maxima bona pręſtent) vomitorijs maxima cautione vti,ob varias & non contemnendas cauſas. Nam humores deſcendunt ad inteſtina innata grauitate faciliùs quàm ad ventriculum conſcendant:ſuntq́ue plures & multo latiores meſeraicæ venæ à porta ad inteſtina, quàm

ad ventriculum delatæ, licèt breuior ſit via ad ventriculum. Prætereà inteſtina excrementorum ſuſceptioni parauit natura: & cùm ſint membra ventriculo ignobiliora, incolumiùs eò deferuntur noxia. Adde, quòd breuior via eſt à corporis mole per meſeraica vaſa ad inteſtina quàm ad ventriculum: nam faciliùs à iecore ad inteſtina quàm ad vētriculum, etiamſi breuior videatur via, licèt vt dictum eſt à pancreis & vicinis partibus breuior ſit via ad ventriculum: tractus verò humor cùm medicamenti vi extra pelli non poſsit, ſed recipientis membri potentia, tanto maiori facilitate ab inteſtinis excernetur quàm á ventriculo, quanto maiori commoditate inteſtina in excernendo præſtāt, ob duplicem qua pollent excretoriam vtraque membra, præterquàm quòd Hippocrat. authore robuſtiorem naturam requirit vomitio deiectione ipſa. His non obſtantibus, tanti eſt momenti vomitoriū præſidium, vt rebelles & penè indomitos morbos vbi debitè adhibeatur facilè curet. Libr. . aphο. 6. 2.

Mouere tamen vomitum tribus medicamentorū ſortibus docuit vſus & fidiſsima obſeruatio: prima quidem eſt cibus humectans temperatuſq́;, vt ptyſanæ cremor, ficus recentes comeſti, ſuperbibita aqua calida vel tepida, vel cremore hordei, mulſa, vino dulci, ſyrupo acetoſo, oxymellite ſimplici vel aqua hordei tepida. Mediocria quidem medicamenta ſunt flos & ſemen anethi, ſemen & radix atriplicis, raphani, rappę, erucæ, naſturcij, dauci, & radix betonicę ac ſeminū melonū & cucumeris: valētiora verò exiſtūt geneſtę flos, ſiliquæ & ſemē, vulbus vomitorius comeſtus, vel eius decoctū, ſampſuci & ebuli folia radixq́ue, vel raphani ſilueſtris, ciclaminis radix & ſuccus: valentiſsimum eſt veratrum album

album,veteribus olim frequenter vſitatum, nobis autem omnibus formidandum,ſicut hodie ſtybiũ & hydrargirum,nec non puluis graciolæ, atque etiam agaricus,quo noſtris temporibus faciliùs & tutiùs vti poſsimus. Quę omnia ex parte affectus & corporis & naturæ eius,ex ſenſuq́ue ægri, ætate, ſexu,habitu,temperatura, anni tempore,regione, victu,inſtituto vitæ,excrementis,affectibus animi, & his quæ ſuperueniunt, facilè perdiſces, an hæc omnia conuenerint in laborante, vel quoduis eorum proprius cuique fuerit. Sed prętermiſsis conditionibus,quas antiquitas requirebat in his quos ad vomitum cogebat, vt quæ potiùs prærequirantur ad validiora medicamenta,ſat eſt tres tantùm in quouis corpore exquirere:quarum altera eſt corporis natura vomitui prona: ſecunda humorũ propenſio & motus ad ventriculum: & vltima quotidiana eorum ibidem generatio. Quibus ſtantibus aut quauis earum, rei ratio conſulit vomendum potiùs eſſe, quàm alia purgatione vtendum: dummodò id non prohibeatur morbo alicuius particulæ ex his quæ ventriculo vicinæ ſunt. Quod cauere iubet Hippocrat. dicens: Tabidos cauentes ad ſuperiora purgationes, ſicut arcere etiam oportet ab eodem auxilio difficulter vomentes & melancholicos. Nec obſtet Galen.dixiſſe,quartana febre laborantes curari crebris vomitibus:nam aliud eſt melancholicos ad vomitum cogere, & aliud in acceſsionibus quarto die humore moto ad ventriculum,per ipſum pellere. Præterea licèt graciles ad vomitum aptiores ſint,vt Hipp.refert, id tamen non licet intelligere de morboſa gracilitate: quod Cornelius optimè animaduertit. Tempora etiam vomitibus efficiendis idonea adſeruare oportet,

Libr.4. apho.7. & 8.

Libr.1.ad Glau.

iuxta Hippocrat.decretum, qui ſex menſibus hybernis vomendum eſſe ſtatuit: hoc enim tempus pituitoſius eſt æſtiuo, & morbi circa caput & regionem illam fiunt,quæ eſt ſupra ſeptum tranſuerſum.Cùm verò æſtas & calor fuerit, infuſis vtendum eſt: nam tempus iſtud æſtuoſum eſt,& corpus bilioſius, &lumbi genuaque grauantur: quin & calores ſuboriuntur,& in ventre tormina fiunt.Idem confirmat Celſus qui pituitam in ventre per hyemem genitam vomitu eſſe purgandam docet. Sic Hippoc.ſupra ſeptum tranſuerſum dolores purgatione per ſuperiora egere, infra per inferiora ſignificauit.Sed contrariam omnino ſententiam ſtatuit Hippoc.dicens:Per æſtatem partes ſuperiores vomitu,inferiores per hyemem medicamentis purgare:ac rurſus facilé vomentes vomitione purgãdos, minimé tamen hyeme:difficulter verò vomẽtes deiectione purgandos,æſtate tamen.Quæ difficultas ſic à Galen.dirimitur.Quando igitur generatur in ventriculo pituita,author nobis eſt,vt pituitam vomitibus expurgemus,& bilem ęſtate innatantẽ retrahamus deorſum: verùtamen vniuerſum corpus purgare ſi ſtatueris,ęſtate per ventrem ſuperiorẽ, hyeme per inferiorem purgabis.

Lib.de ſalu. die.

Libr. 4.apho.17.& 70.

Lib. 4. apho. 67.

Lib. de ſalubri dieta.cõm.5.

His præmiſsis,vomẽdi ratio tribus modis humano corpori prodeſſe poteſt: primo quatenus vomitus reuulſoriũ eſt auxilium:ſecũdo quà deriuatoriũ eſt,& vltimo quatenus euacuatoriũ. In quo opere cõſiderandũ eſt,nec temere,nec vtcunq;,nec quauis præmiſſa præparatione eius miniſterium aggrediẽdũ fore:quippe frequẽter aut violẽter vomere, dũ reuellere aliarũ partiũ vitioſos ſuccos ad ventriculũ ſtudemus,periculoſum & graue eſt:ſolũ enim opus eſt vt humorum fluentium ad articulos,vel

quamuis

quãuis aliã partẽ impetus compeſcatur, non quidẽ vt ad ventrem reuocetur: ſat enim eſt, quòd in medio itineris humores remorentur. Cui vſui ſat eſt bis, terue in hebdomada vomere, nulla pręmiſſa pręparatione & leui facto irritamento. At dum ad deriuandum ex vicinis partibus humorem vomendũ eſt, tunc quidem primo & ſecundo & interdum tertio die, ſine intermiſsione vomere oportet: verùm ſi vacuandum eſt quod in ipſo vẽtriculo viget, ſat eſt per interualla, vt in ipſo aggregatur: quod facies tentata priùs ventriculi & humoris pręparatione. Ad deriuationem verò ſolum ventriculum aliquot ante dies aqua tepida abluere oportet, qua vijs laxioribus factis, faciliùs à partibus vicinis recipiat, & faciliùs vomat. Verùm ſi vacuãdũ eſt quod innata, ſola tepida copioſa vti oportet, qua ſurſum ferantur vagantes humores. At ſi infartos ſuccos vacuare ſtudueris, variam & copioſam alimentorum ſarcinam priùs porriges, vt faciliùs quod infartum eſt adhæreat alimentis, & cum eis excernatur.

4. acut. 9 Legem tamen ponit Hipp. vt cognoſcamus quando copioſam aut paulatinã per vomitum liceat efficere euacuationẽ. Quippe bilioſam ſubitò educere poteris: inquit enim: Aeſtate per ſuperiora, abũdat quippe ea parte eo tempore: reddit etiam ſigna abundantiæ dicens: Quòd ſi os amarum fuerit, vomere confert, quia ſignum eſt redundantis bilis ea parte. Item ſciendum eſt an homo faciliter vomat, quia vehementioribus pharmacis vti non datur, & ob id facilitate vomendi adimplere oportet quod medicamentorum moderantia nequit. Quo fit, vt ad plenam purgationem prærequirantur humorum copia, inclinatio naturæ ad ventriculum, & promptitudo

tudo ad vomendum, adminiſtratio etiam leuiũ medicamentorum, qualia bilis natura expoſtulat: laxãtibus enim & fomentis faciliùs fiet.

Pręterea vt plenam euacuationem biliofis humoribus conuenire diximus, ita omnibus pituitoſis, aut quouis alio vitio affectis debetur paulatina, prout eorum eſt quotidiana in ventriculo propagatio, aut aliunde in ipſum tranſmiſsio. Pręcautoriè etiam ſtatutis temporibus vomitum aſſueſcimus mouere, dicente Hippo. Vtendum eſt vomitibus ſi humidiores ſint, ter in menſe, ſin ſicciores, bis: & alibi inquit: Qui vomere bis in menſe vult, meliùs ſibi conſulet ſi biduo continuauerit, quàm ſi quarto die; vt prima die cibos expelleret, ſecunda commotos humores: quia id ſatius eſt in his morbis qui minantur periculum. Verùm in his in quibus affectio non ita properat, ſat eſt ineunte vere, vt conſuluit Hippocrat. aliquibus diebus vomere, præſertim ſi ventriculi vitio multa in corpore congeratur pituita, aut ſi ipſe homo ex vitio ventriculi plurimum vomat: & tunc quouis tempore vomat oportet, vt conſuluerat Hippocrates dicens: Nam ſi quis homini vomenti aquam multam bibendam dederit, eluentur ea per quæ vomit vnà cum vomitu, & ſic vomitus ſedatur. Confert etiam, vt Celſus refert his qui ventriculi vitio ante febrem horrore & tremore vexantur: ſic AEtius vomere conſulit in interuallis morborum qui repetunt per vices. Quòd his verbis dixerat Hippocrates: Si verò quartana apprehenderit, ſiquidem impurgatus fuerit, primùm caput purgato, & interpoſitis tribus aut quatuor diebus, pharmacum ſurſum verſus purgans dato in ipſa deprehenſione. Idem etiam conſuluerat,

Li. de diæta.

Li. de ratione vic. priuat.

Li. de loc. in hom.

Sec. 3. ca. 125.

Li. de affec.

6. po. p. ...

Li.6.pop. part. 5. luerat, in acceſsionibus fieri, à quo cenſeo AEtiũ mutuaſſe, ſicut in fluxibus inteſtinorum pari ratione conſuluit: nam humor qui ſua natura difficulter mouetur, faciliùs in principio acceſsionis ipſum mouente natura educetur: quod Galen. etiam confirmauerat. In quo ſenſu intelligendus venit Auicenna cùm dixit, in die paroxiſmi nõ moueas, hoc eſt per aluum. Conſiderare tamen opus erit in reuulſionis opere quando tutius aut ſecus fieri poſsit: nam ſi ventriculus fluxioni conſentit, ad originem reuocanda eſt, & per eam expurganda: quòd ſi totũ corpus inueterata conſuetudine ad diſtãtes à ventriculo partes tranſmittat, præſentaneum eſt remedium vomitu humorum impetum in contrarium vertere. At ſi fluxio à capite fiat, vomitibus auertimus à partibus infimis ad quas fluere conſueuit: ſic diuturnas alui fluxiones curat, vt ſtatuit Hippo. dicens: A profluuio alui fortè correpto, vomitus ſuperueniens bonum. Pari etiam ratione dixerat Hippocrat. Cùm igitur quis aluum ſiſtere volet, auidè deuoratum cibum euomere oportet priùs quàm humeſcat, & infra detrahatur, & magis acerbis & auſteris edulijs vti. Quod etiam retulerat idem author de viro qui Athenis habitabat, cholera correpto, qui elleboro ſumpto in lentium iuſculo vomuit, & ſanitati reſtitutus fuit. Prodeſt etiam omnibus inueteratis affectionibus, & vteri procidentiam retrahit.

Lib. quos & quãdo. Libr. 6. aph. 16. Li. de dieta. Li. 5. pop.

Deriuatoriè etiam non parum commodi affert, vbi humores expurgandi in partibus ventriculo vicinis continentur: ſic ex vſu eſt inueteratis affectionibus iecoris, ſplenis, meſeræi, & inteſtinorum gracilium: quo fit, vt ex vſu ſit hydrope laborantibus, regio morbo, ictero nigro, hypochon-

chondriacis, anheloſis, ſi ex vlcere aut intemperie non proueniat.

His non obſtantibus, monet Celſus, ne quis qui valere & ſeneſcere volet, hoc quotidianum habeat: nam veteres ſolùm cùm nihil ſpei in medicina deprehendiſſent, ad vomitum confugiebant: quod Empirici vehementiſsimis medicamentis tentant in grauioribus malis efficere. Verùm neque confugiendum eſt omnino ad hoc præſidium, niſi in grauioribus malis, nec in quibuſuis leuiter adhibendũ: quæ omnia latiùs libro de recto præſidiorum vſu ſcripta reperies.

QVALITER LICEAT *corpora per vrinam purgare*

INSTITVTIO X.

CVM vrinam prouocare neque admodum ſit conſuetum, neque ſemper tutum, ne quis vim auxilij huius importunè & citra rationem experiatur, huius doctrinæ ſummam tribus tantùm capitibus complectar. Quorum primum docebit quæ partes per vrinam commodè purgari queant: ſecundum quibus id medicamentis tutò fiat: tertium verò qua ratione, & quo morbi tempore.

Circa primum reuocandum eſt in memoriam

Li.3. metho. quanti momenti fuerit apud Galen. & ſapientiores omnes, ea quæ ab affectis partibus præſtatur notitia & indicatio. Cæterum excluſis à præſenti cap. conſiderationibus, quæ circa eam à temperamento, ab actione & à ſenſu particulę ſumuntur, tantùm de his, quæ á figura, ſitu & connexione partium demandantur, diſſerere mihi eſt in animo, eo quód per quem locum particula expurgari deſideret, facilè commonſtrent. Sunt autem partes omnes, quarum vitium ex vrina licet deprehendere, aut per eam regionem purgare, quas his verbis Galen. recenſet. Ita etiam vbi ex ſublimioribus pars aliqua affecta eſt, excrementa cum vrinis eiecta intueri, & ea ſuſpectarum partium eſſentiæ comparare oportet. Qua ſententia conſtat, partes eas poſſe per vrinam expurgari, quarum affectus ex vrina deprehenduntur, vt eâdem parte refert, dicés: Igitur per vrinas expurgantur gibbæ hepatis partes, atque omnes quotquot ſunt his ſuperiores. Præter quas etiam aliæ inferiores per eandem regionem tanquam per propriam, facilè liberantur, vt renes, veſica, vterus, & partes his miniſtrantes, ita & venoſum & arterioſum genus: vt idem author retulerat dicens: Quęcunq; verò in hepate, vel venis, vel arterijs vel renibus cõtinẽtur, per vrinã & per ventriculum expurgantur. Nec minoris momẽti eſt purgatio per vrinam partibus thoracis, præſertim cùm affectus à venoſo genere fouetur: alioqui rarũ eſt, quæ in his partibus firmata ſunt, niſi in pus vertantur, per eam partẽ purgare, vt de vomica pulmonis retulit Gal. Quẽ non licet in hac re contẽnere: nam experientiæ credulitas parere debet: quantũuis per cor videatur difficile pus deferri, ob accidentia & pericula quę ſuccreſcere poſſunt: ſiquidem facultas

Lib.6. de loc. affec. cap.4.

Lib.3. art. med.

quæ

quæ illud defert ea parte, præcauet quominus lędatur, tùm quòd robuſta ſit, tùm quòd ibidem nō recipiatur, ſed pellatur materia, quę licèt pus ſit, cui ctum & ſuperatum eſt.

Quibus præmiſsis, ſciendum eſt qualia futura ſint medicamenta huic miniſterio proficua. In qua re præmittenda eſt differentia inter purgationē quæ fit per vomitū, ventrē & vrinā: quòd illa plerunq; deſiderat fieri per electoria pharmaca, vt quæ humorē nitatur ſub ꝓpria forma extrahere: hęc verò tantū perficitur vno medicamētorū genere omnibus humoribus proficuo. Ratio eſt, quia omnes humores poſſunt facilè in ſeream naturam mutari, vt facti renibus ſimiles ab eis trahantur velut vrina: quia purgationes reliquæ fiunt vi medicamentorū: hæc verò renum efficacia, præcedente humorum mutatione in ſeream ſubſtantiam. Sic profectò medicamenta huic vſui proficua in duplici ſunt differentia: nam aliud eſt apud Galen. vrinam mouere, & aliud diureticum eſſe: nam quidquid diureticum eſt vrinam mouet, non tamen vice verſa. Ea verò quæ verè & propriè vretica dicuntur, acria vehementerq; calida & ſicca eſſe oportet, vt ſanguinē diſcindant, diſcernantque à craſsioribus partibus eas quæ aqueę ſunt, tenues & ſeroſę, quas renes trahentes in vrinam conuertant. Quod ſanè opus nō fit, vt fertur, ſeroſo humore ſeparato à ſanguine, eo modo quo ſerum coagulata craſsiore parte lactis: tantam enim caliditatem ſuſtinere natura non potuiſſet: ſed quia huiuſmodi medicamenta pituitoſum craſſum concretumq; humorem fundunt, ipſumq; in aquoſam ſubſtantiam mutant, & id ſegregant, vt idem Galen. aduertit, parte remanente craſſa, non coagulata. Cum hoc tamen ea

5. Simpli. peculiariter vretica dicuntur, vt Gal. refert, ſiue vrinam mouẽtia, nõ quia ſolũ moueãt vrinas, ſed quia ſolas, abſq; id quòd menſes & lac moueãt: nam finitima ſunt omnia hæc medicamenta. Diureticum verò ſecũdo ſignificato, omne id eſt, quod vrinas mouere potentiam habet: quod in triplici differentia exiſtit. Primum vrinas mouet, quia plurimã aquoſamq; materiã corpori ſuppeditat, quã cùm renes trahunt, ſimul etiam educunt humores in venis contentos: qualis naturæ eſt vinum album aquoſum, & ſemina melonum. Secundũ idem opus efficit abſtergendo humores, qui in vaſis & renibus continentur, cuius cenſus eſt terebinthina & ononis radix. Tertium verò quod vtrumque præſtat, abſterſionem videlicet, & plurimã aquoſam humiditatẽ: vt aquæ ſponte naſcentes nitroſæ aut ſalſæ. Quibus non ſine ratione quartum addi poteſt, quod etiam familiaritate ſubſtantiæ humores noxios per vrinam trahit, vt caſia fiſtula & rhabarbarum.

Ex quibus ſanè medicamentorum ſortibus, peculiari ratione partes quędam dũ afficiuntur, deſiderant propriè vretica medicamenta, & omnino renuũt quæ vrinã mouent: quales ſunt partes quæ vrinæ deſeruiunt, & emulgẽtes venæ, renes, vreteres & veſica. In quorũ affectionibus nulla ratione ſunt adhibenda quæ vrina augent, vtcunq; ſint, nã plus læduntur & obſtruuntur plurima vrinæ quantitate, ſed deſiderant vbi obturatæ ſunt, per ſibi proprias regiones expurgari medicamentis, quæ valeant à ſuis affectibus vẽdicare, qualia ſunt quę aliquo modo vretica dicuntur, vt quæ calloſas ſiue tophaceas ſubſtantias inſcindunt. Sunt autem hæc, vt radices regiorum aſparragorum, rubi: betonica, item, polium, acetum ſcyllinum, & radices

etiam

etiam apij & fœniculi: quod quidem & tutiori modo efficiunt, licèt tardiùs, quæ lac, menſes & ſemen mouent. Et vbi in eiſdem partibus humorum craſſorũ ac viſcidorũ copia ineſt, quæ abſtergũt etiam vrinas mouent, ſi adinuicẽ alijs cõmiſceas, maximè ſi vlcus præfuerit: nam ab his quæ copioſam vrinã ſuppeditãt, potiſsimũ læduntur, dũ calculo, obſtructione aut tumore præter naturã afficiũtur. Cæterũ qui ꝓpriùs vretica medicamẽta deſiderãt, ſunt affectus qui aut totũ corpus aut aliquam ſignatim eius partẽ ex his quas retulerã, afficiunt. Nam cùm hęc aliquãdo eligãt humores bilioſos aut ſeroſos, vt de iua ſatiua & de caprifolio fertur, eis vti oportebit: ſed maximè dũ affectus venoſi generis à craſſis, viſcidis & tenacioribus ſuccis fiunt, præſertim ſi concreti & frigidi fuerint.

At quæ vrinã ſuppeditant & mouent, affectibus etiã debentur qui à craſſis humoribus, cæterũ ob aduſtionẽ & ſiccitatẽ concitantur, quales melãcholici & his proximi ſunt, quia quæ aquea ſunt medicamenta, cõmiſtione fluidiores reddũt, & ad vrinę officinas côuertũt. Huius cenſus ſunt vina tenuia & aquoſa, & melonũ ſemina. Hæc tamẽ eſt differentiã inter verè vretica & vrinã mouẽtia pharmaca, quòd hæc vrinã mouent aquoſam & multã, illa verò multam, craſſam & humore peccante fœdatam.

Conſiderare inſuper oportet tempus idoneum ſeu occaſionẽ expurgandi corpus per vrinã: quod in præſenti bipartitam habet indicationem: vnam quæ tempus reſpicit, alteram verò quæ corporis diſpoſitionem. Circa primam ſciendum eſt, quòd præmiſsis remedij qualitate (quę ex affectus natura) & quãtitate (quæ ex magnitudine cauſæ) & in agendo vehementia (quæ ex affectus magnitu-

 dine

dine deſumi debet)tempus idoneum vtendi hoc præſidio, exquirendum eſt ſecundùm varia morborum tempora, ac ſecundùm vim & poteſtatem medicamenti, quo vrinas mouere intendimus. Nã in morbis qui ſubitò & confertim ſoluuntur, ſubitò etiam & confertim vacuari oportet: & cùm hæc medicamenta lentè & paulatim operentur, fit vt prædictis affectionibus vel nullius ſint momenti, vel obſint. Cum hoc tamen hi affectus admittere poſſunt tranſacto principio, aut vacuatione præmiſſa. Cæterum ſi morbus ex his fuerit qui paulatim & ſenſim ſoluuntur, propriùs per vrinas vacuari deſiderat, vt Galen. apertè docuit dicens: *Sæpe dictum iam eſt, vt humores corporis calidiores tenuioreſque paratiſsimi ſunt ad excretionem, crudis verò & craſsis, aut per abſceſſum aut per coctionem natura medeatur: porrò id ipſum vt per coctionem medeatur, excretio quædam eſt, quæ ex vrina magna ex parte, rarò per aluum efficitur.* Verùm cùm principium in huiuſmodi morbis diuturnis, quieſcendum eſſe monſtret, & ſtatus ſit tempus coctionis & mutationis affectus, videbatur declinationẽ eſſe expectandam: ſed cùm morbi diuturni paulatim coquantur, & nõ confertim, & tota materia ſimul, ob id vt paulatim coquuntur, paulatim poſſunt per vrinã purgari. Occaſionẽ etiã præbet opportuniſsimam his auxilijs corporis diſpoſitio: cui iure optimo reduci etiam poſſunt anni tempora, humorũ copia, obſtructio & corporis denſitas. Verùm ex his omnibus quæ maius faceſſunt negotium in mouẽdis vrinis, ſunt humorum copia & viarum anguſtia: ſiquidem nulla ratione ſunt adhibenda, materia exiſtente multa, ſed illis præſtatur occaſio, vt dictum

Li. 3 prog nost. 23.

eſt,

eſt,poſt magnas euacuationes:alioqui viæ coarctatę nequibunt magnam ſuccorum copiam capere citra grauius periculum. Quo fit,vt proficuum exiſtat hoc vacuandi genus in materię reliquijs craſſis & viſcidis,quæ alijs medicamentis ceſſuræ non ſunt. Item eorum vſum cauere oportet vbi prędictorum membrorum vaſa nimis obſtructa ſint, ne maior & preſsior fiat obſtructio. Cauere item oportet ab hoc auxilio tabeſcentes & macie confectos: calidos item affectus, ſaltem donec deferbuerint: eos inſuper qui patiuntur tumorē quemuis & exulcerationem partium vrinæ ſeruientium: ſiquidem longiſsimè à parte fluxione tentata reuellere oportet,non ad eam trahere:& pari penſu id obſeruandum eſt in vrinæ ſuppreſsionibus. Præterâ vt in affectibus cutaneis quę aluum purgant,prodeſſe poſſunt,ita quę vrinam mouent non rarò viſa ſunt lædere, niſi prius corpus expurgaueris, & acrem humorem compeſcueris,ne exulcerari contigat veſicam:& ob id ea vitare oportet in plurimùm vitiatis ſuccis,niſi mollia & humentia miſcueris. Sic dyſenteriam non licet ad vrinam diuertere, niſi priùs humorem fręnaueris, aut humor bilioſus ſit,vt his verbis ſcripſerat Hipp. Bilioſis conducere medicamentis vrinam ciētibus vti, retuſa priùs frænataq; bile. Sic cautè eis vtendum eſt in fœminis albis vteri purgamentis laborantibus, ne vel plus iuſto menſes moueant, vel vrina reddatur acrior & mordacior. Ea etiam articularibus morbis non ſunt adhibenda,neque alijs qui vrinę difficultatem patiuntur.

Lib. de affectionibus.

QVALITER LICEAT PER *ſputum purgare*

INSTITVTIO. XI.

EST Profectò ſpuendi miniſterium quamplurimis morbis adeò vulgare & vtile, & in pleriſq; neceſſariũ, vt ad illud (vbi cętera artis præſidia non profuere) nõ ſine magno laborantium cõmodo confugiendũ ſit. Euidẽtiſsimum quidem eſt & quotidiano euentu confirmatum, poſſe per ſputũ purgari caput, thoracem & corpus vniuerſum, licèt non deſint qui ventriculum etiam poſſe affirment. Quarum partium morbis ex vſu eſt, maximè quos pituitoſi humores excitarunt, quibus aut caput imbecillum quotidiana generatione abundat, aut corporis vitio ſuſceptat: hoc quidẽ vt ab eodẽ deriuet, illud verò vt euacuet. Quo fit, vt nõ ſolũ in capitis affectibus, verũ & in omnibus alijs, quos defluxio à capite excitat, diſtracta per os pituita, plurimum proſit: pari etiam ratione quod in partibus vicinis continetur, efficaciter deriuat. Præſtat inſuper ſuam gratiam diuturnis omnibus affectionibus, præmiſsis tamẽ alijs plenioribus euacuationibus gratia cõterendi reliquias: at in grauioribus & magnis morbis, vt lethargo, epylepſia, paralyſi & ſimilibus, non ſolùm ad conterendas humorum reliquias, verùm & ad pleniùs & citiùs purgandum vtile eſt: nã quæ caput infeſtant, dum nõ datur pleniori purgationi locus, tutò poſſunt per palatum

extrahi,

extrahi,ea quantitate quæ ferè morbi magnitudini reſpondeat.

Medicamenta igitur,quę per ſputū purgare poſſunt,duorum conſtat eſſe generū: vnum quod proprietate & particulari vi trahat ad ſe ex capite humores: quale eſt turbit, colocynthidis medulla diu in aceto cocta,agaricus,cartamus,pyrethrum,cyclamen, elleborus, anemonis radix, & ſtaphiſagria. Aliud verò genus eſt eorum quæ mediantibus primis & manifeſtis qualitatibus,acrimonia nimirum & caliditate pituitam & alios humores fundant & ad palatum delabi cogant, & multa ſaliua per eos excreta caput purgant. Quæ,& quæ primo genere continentur,in ore ſub aliqua forma contineri debent,tempore ſufficienti ad humorum tractū. Cæterum inter hæc omnia medicamenta,quędam mitiùs,nonnulla verò acriùs ſuas vires pandere compertum eſt: vt maſtix,lauri folia,capparis radix, ſal, naſturcium,& ſinapis ac eruca,& alia huius naturæ: præter quæ reliqua maiores vires habent. Ex quibus triplicem poſſumus medicamentorum formam componere: gargariſmata videlicet,maſticatoria & linimenta: hæc quidem his qui facultatis impotentia maſticatorijs aut gargariſmatis vti nequeāt. Sic gargariſmata ex decoctis cum melle & vino & modico aceto cōficies: maſticatoria ex pulueribus cum cera,maſtiche & terebinthina, carne paſſularum aut ficuum,aut ex eiſdem linimētum cum melle roſaceo aut crudo: quibus melioris gratia addere oportet quæ mucilaginoſam habeant,lenem & mulcebrem ſubſtantiam.

Prætereà nō ſine magna ratione factum eſt, hęc medicamenta duorum eſſe generum: nam ſi affectus ex leuioribus fuerit, ſat erit mitioribꝰ vti: at ſi

morbus

morbus celerem motum ſortiatur & grauis ſit, & laborans forſan obliuioſus, tūc quidem ad grauiora perueniendum eſſe conſulit vrgentiæ ratio: nam his ſolùm proſunt, quæ illita purgandi facultatem habent, & quieta ad ſui locum humores alliciunt.

Vt leuior fiat grauis illa & obſcura difficultas circa purgationem à thorace per ſputum, orta, & quam nullus adhuc dirimere valuit, nec ego etiam certus ſum ad vnguem exequi poſſe: ſciendum eſt, quibus poſsit thorax vniuerſum & ea quæ intra ipſum continentur, affectibus premi, & quibus etiam modis purgari iuxta partis affectæ, corporis & humorum qui peccant, indigentiam, & quibus medicamentis fieri poſsit. Primùm itaq; noſſe oportet, inſtrumenta reſpirationi ſeruientia (præter illatum vulnus) pati poſſe diſtemperiem, tumorem præter naturam, aut inundans pus, ac vltimò exuperantes & infartos humores, pręter cōpreſſionē ex flatuoſa ſubſtantia vel vicino aliquo corpore. Quorum medella, dum tuſsi aut difficili reſpiratione premitur homo, vulgatum eſt bechica ſtatim porrigenda eſſe medicamenta, aut appellata arteriaca, quorū authores paſsim meminerunt. Sed horum vſus non eſt ita facilis, certus aut euidens, vt vulgus ignarum arbitratur: nam cùm hęc ſint inter ſe longiſsimis interuallis diſsidentia, graue erratum eſt, vno alterius loco vti: ſic enim varijs conſtat differentijs arteriacum appellatum medicamentum: nam quædam fluxum ſiſtunt: alia dolorem ſedant: multa inflāmationibus proſunt, veluti dulces potiones, quę eluendo partem iuuant, vt Hipp. docuerat. Quædam itē abſceſſus reſiccant, attenuant aut concoquunt: alia rurſus vlcus abſtergunt, reſiccant & purgant pus: nonnulla exaſperata leniunt, aut leuigata

Libro de morbis.

perſa-

perſanant & adſtringunt, & ſanguinis fluxum ſiſtunt, & iuxta primas qualitates alterant perplura. Vltimò tuſſicularia ſeu bechica appellata reperiũtur plurima. Operantur quidem mira hac varietate hęc auxilia, iuxta rationem affectus aut affectæ particulæ: quapropter Gal. hoc medicamentorum genus in duo diuiſit, in bechicum nimirum ſeu tuſſiculare, & purgans à pectore, & in pleuriticis & peripneumonicis congruens: qua ratione monuit idẽ author magna cum præmeditatione eſſe eis vtendum: ſiquidem bechicum ſolùm habet tuſsi media à thorace purgare, reliqua verò arteriaca appellata, aut aliquod in pectore ſubminiſtrant officium, aut ad bechica medicamẽta præparant vias vel humores. Quę licèt purgare dictum ſit, cum hoc tamẽ nullam habent vim purgatoriam, vt Gal. expreſſit, docens diſtinguere catarctica ab his quæ alio modo trahũt, hoc eſt per tuſſim, qualia ſunt quę bechica appellantur, quòd nulla alia ratione quę in thorace continentur expurgari poſſint, quàm tuſsi, excitata media animali facultate, ad id laceſsita vi & efficacia prædictorum medicamentorum: quia nullã aliam viam expurgationi his partibus conceſsit natura, quàm per validum animalis potentiæ motum, his inſtrumentis reſpirationi ſeruientibus effectum.

L b.5. ſim pl.

Li.7.pharma.c.1.

Li b.5.ſim pl i.c.19.

Cuius tamen naturæ ſint hæc medicamenta his verbis docuit Gal. Continget itèm ad tuſsim impetum cire inæqualitate quadam in gutture præter naturam proueniente. Quippe cùm ſpiritus per putam leuemq; ferri viam conſuetus, ſi quando in eminentia quadam impingat, tumultum quendam ac veluti inęqualem concuſsionem in gutture efficit, atque ita ad tuſsim animal prouocat. Porrò

Lib.5.ſim pli.c.17.

duplex

duplex ea affectio eſt, aut reſiccata exaſperataue, quę in arteria eſt mẽbrana, aut inęquali in ea corpore delato, ſiue liquidũ ſit, ſiue ſolidũ. At vbi vel id ipſum pluſculum vel aliud quodpiam, ſeu liquidũ, ſeu ſolidum corpus in aſpera defertur arteria, iam inde tuſsire neceſſum eſt, donec à ſpiritus vehemẽtia quod moleſtat, propulſatum deijciatur. Quibus verbis conſtat, bechica propriè eſſe quę mordacia ſunt, quia exaſperant & irritant, & etiam quæ oleoſa ſunt & pinguia, quia illitu inęquali inæqualitatem pariunt. Quę ſanè medicamenta his tãtum ex vſu exiſtunt, quibus aliquid excernendũ in thorace continetur. Sed dum tumores in duritiem commigrant (nam cùm per reſudationem euaneſcunt, tutiſsimum eſt pręſidium eis vti, quo faciliùs quod reſudat, expellat natura, quemadmodum vſu venit in omni pleuretide, aut peripneumonia) dum etiã cruda exiſtit inflãmatio, graue & periculo plenum eſt: ea tunc adhibere: multo etiam adhuc deterius in vlceribus & alijs continui ſolutionibus, aut ſanguinis eruptionibus. Verùm quando eis vti gratia excernendi puris conceditur, mixtum debet eſſe medicamentum, mediæq; naturæ, vt Gal. conſulit, qui ex antiquorum mente arteriaca medicamenta triplici conſtare differentia refert. Prima quæ omnis acrimoniæ ſunt expertia, & exquiſitè læuigant aſperitatem, & meatus obturant: altera eorum eſt, quæ prædictis ſunt contraria, exaſperantia & irritãtia: tertia eorũ quæ in medio ambigũt, lenia & citra acrimoniã, & quę extergẽtis ſunt facultatis, qualia ſunt quę in detergendo vlcerũ pure plurimũ valẽt. Quo ſit, vt vbi opus ſit, pus aut quid aliud ex thorace pellere, hæc quæ in medio ſunt medicamẽta, maioris ſunt beneficij: tùm vt vaſa leniãt: tùm vt irri-

Li. 7. pharma. loc. c. 3.

tetur

tetur animal & faciliùs pellat: præterquam quòd in puris eductione longè præſtantiora ſint, quòd leniant, abſtergant, vias parent, & dolores leuent. Reconditi verò humores, craſsi, infarti, & pus thoracē inūdans, acriora expoſtulant medicaméta, maximè ſi quę Gal. appellat pręparatoria, pręceſſerint, quæ inter bechica memorauit, vt calida & quę vim habent extenuandi, nam valde acria vitare iubet Hipp. his verbis. Aliquãdo verò id qđ valde acre eſt, eductionem ſputi non obtinet, ſed inſuper viſcoſum id facit & lędit: quapropter moderationē in omnibus ſeruare oportet, & paulatim incipere donec ad iuſtum ſit deuentum. Quo fit, vt in humoribus craſsis educendis expectorandiſq; opus ſit vtroq; medicamentorũ genere, nimirum vires obtinente irritandi & mordēdi, & modicè etiam calfaciendi, atq; extenuãdi: & ſic in tenuibus, & vbi vię ampliores ſint, ſat ſunt quę bechica dicũtur & illitu etiã iuuent, & his ſimul quę incraſſandi & cogēdi vires habeant, nã ſecuriùs & citius quę à pulmone oportet educi, pelluntur. Tandē ſic ea varietate componere oportet medicamenta, quę è directo reſpondeant affectionibus quæ ſæpe complicari ſolent: nam ob id cum prædictis admiſcere oportet quę dolorem ſedant, quæ abſtergunt, quæ lęuigant ac diſcutiunt. Placuit tamen ſimplicia, ex quibus iuxta cuiuſq; indicationem confici poſſunt, recenſere. Sunt autem læuigantia medicamenta, lac, amylum, oua, glycyrrhiza, gummi tragacanthum, ſeſamum, & alia id genus. Quæ verò dolorem ſedant, inter alia, ſunt ex læuigantibus plurima: item crocus, thus & myrrha. At concoquunt crocus, hypociſtis, paſſulæ, vinum paſſulatum, ficuum decoctum, & ex diſcuſſorijs nonnulla.

Lib. 5. ſimpli. c. 19.

Libr. 2. de ratione vic.

Sunt

Sunt autem diſcuſſoria caricarum pinguium deco-ctũ, amomũ, nardus Celtica, flos iunci odorati & capillus veneris. Abſtergunt quidem decoctum ficuũ, mel, item faba freſa, ptyſana, ſemen lini torrefactũ, terebinthina, thus, erui farina, ariſtolochia, horminij ſemen, iridis & panacis. Adſtrigunt malabatrum, caſia, thus, myrrha, maſtix, palmularum decoctum, balauſtium & roſa ſicca. Expectorat mirũ in modum pituitã tuſsilago, penthaphyllon & cardus ſanctus. Ex quibus varia & multigena confici poſſunt medicamenta.

His autem ſic conſtitutis ſuperaddendum eſt, nõ eſſe abs re prædictis medicamentis, quæ per tuſsim à thorace purgant, addi poſſe aliquid, quod vim habeat expurgandi: qualis caſia fiſtula eſt, & ſyrupus violarum ex infuſionibus. Prætereà expendat diligens lector, ea quæ pulmones expurgant craſſiora eſſe debere, quàm vt elui facilè poſsint: quę ſupinus quàm diutiſsimè in ore teneat æger, donec paulatim in arteriam aut prope partes vicinas defluat: nam ſi feſtinanter tranſierit, nil commodi afferre poterit, quia partes non fruutur eorum beneficio. Verùm dum opus eſt maiori ablutione & humectatione vti, elegãtiſsima quadam ſententia his verbis docuerat Gal. Proprium autẽ affectioni viſcoſorum humorum eſt, vt per attenuantia & extergentia pharmaca conſumãtur: ei verò quę propter tumorem abſceſſui ſimilem contingit, vt per attenuantia & reſiccãtia eadem compoſitio fiat. Vinum itaque ambabus competit tenuis ſubſtantię: omnis autẽ potus modicus ſit in his qui abſceſſum alicubi habent: multus contra in his quibus bronchia viſcoſis & craſsis humoribus ſunt obturata. Quam quoque ſententiam eiſdem ferè verbis ſcripſerat

Li. 7. pharma. lo. ca. 6.

Trallia-

Trallianus docens, cum præmeditatione eſſe in his affectibus deſiccandum, ſiue pus, ſiue craſſa pituita præſint in thorace: nam adeò reſiccantur, vt motui & impulſui animalis potentiæ non cedant, & ob id, vt vterque conſulit, humectatione multa opus habent, quo facilè efferantur. Quibus cōſtat, quouſq; reſiccātibus, calfactorijſue medicamentis ſit vtendū, & quando abluere & humectare oporteat. Quod Hipp. etiam conſuluerat dicens: Huic potiones bibere conuenit, à quibus pulmo humectetur, & ſputum eijciat. Eandem ſententiā alibi ſic ſcribit. Et vbi tuſſes inualuerint, ampliùs bibendū, & quàm maximè excreandum, & potu humectandū, vt pulmo humidior factus faciliùs & citiùs ſputum reddat, & tuſsis minùs affligat. Quam quoquè ſententiam confirmauerat alicubi dicens. Quo verò ſputum & pus ex pulmone expurgetur, danda ſunt pharmaca in potu, quibus pulmo humectetur, & pus ſurſum purgetur. Quòd ſi in pulmone aut thorace inflammatorius fuerit affectus, per dulces potiones iubet rem agere & poſtea pingues, quo faciliùs ſputum exeat: tandem his quæ inciadunt & attenuant ac leniunt, quo attenuetur faciliùs pus contentum: item rupto abſceſſu abſtergentibus res agenda eſt.

Libr. 5.

Libr. 1. de morbis.

Libr. 3.

Lib. de affec.

Lib. 3. de morb.

Aliud profectò non minoris momenti ſpuendi genus adinuenit medica facultas, lōgè maioris efficaciæ & vſus: quo inhumana morbi Gallici calamitas ferè radicitus euellitur. In cuius adminiſtratione conſiderare oportet, quibus medicamētis à toto corpore purgare liceat per ſputum, & quo modo: quibus item in morbis, & qua ratione. Circa primū cenſeo nullum poſſe inuenire præſidium, quo vniuerſum corpus faciliùs poſsit per os purgari, præ-

ter hydrargirum: cuius tanta eſt vis & efficacia, vt etiam à viſceribus ad cutem, & per os pellat omnes vitioſos humores. Quod arbitramur id medicamentum poſſe efficere, ob diuerſas quas habet partes, vt miſtum: quarum quædam ſunt calidæ & tenues, quibus craſſos ac denſos humores fundere & attenuare valet: quibus etiam ad intima permeat, & minimas atque abditas corporis partes facilè ſubingreditur: quædam verò ſunt craſſę & frigidæ, quibus quod attenuatum & fuſum eſt, ad cõmunes corporis canales repellitur. Conſtat inſuper hydrargirum ex ſulphurea materia non pauca, qua perficit quæ diximus: necnon & mobilitate, qua penitius ſeſe inſerit & inſinuat in quasuis particulas: conſtat etiam ex aquea materia, qua obtinet repellendi efficaciam. Quas vires ob hanc diuerſam miſtionem ſortitur, ob præſtantiſsimam etiam argenti formã, quæ operatur & regulat prędictas partes, quantumuis diuerſæ ſint.

Conficiuntur itaque ex hoc medicamento variæ præſidiorum ſortes, quibus per os frequenter viſum eſt hominem purgari: nam quædam per ſuffitum purgant, vt in ſudoris inſtitutione leges: quędam per inunctionem quarundam partium corporis: nonnulla verò in forma cerati mirum in modum id efficiunt. Quibus potiſsimum rationibus ex vſu eſt omnibus morbis, qui ex craſſa, denſa & tenaci materia oriuntur: quales ſunt elephantiaſis, pſora, vitiligines & omnes diuturni & ægrè curabiles, cutis, neruorum, & articulorum affectionibus: vltimò etiam omnibus morbo Gallico affectis, maximè his, qui habituales & fixi, tùm in toto corpore, tùm in iecore & quouis alio viſcere facti ſunt. Quo fit, vt partes alimento illo fœdiſsimo

conſpur-

conſpurcatæ & connutritæ calorẽ, temperiem, & optimam ſubſtãtiam deperdant. Ex quo etiam prodit, quoſdam dolere, nonnullos exulcerari, alios malignos & ægrê curabiles tumores pati, ac turpes & miſerabiles defœdationes. Quo ſit vt vehementiſsimus & maximis pręſidijs reſiſtat & diu duret, quos ſolo hydrargiro infirmari & auferri conſpicimus, quòd robuſtam & efficaciſsimam habeat inſcindendi, & veluti violentia quadam ſecandi & ſeparandi à partibus ipſis ſolidis, à venis & reliquis corporis cauitatibus vim & efficaciam, & ob id tanquam potens, per ſudorem, per ventrem vtrumque, & per ſputum facilè euacuat, ita vt videatur à ratione alienum per adeò diuerſas partes poſſe pellere. Verùm experimentum confirmauit, id quod in carne & extimis partibus hæret, ſudore per cutem excerni: qui verò in membris & cauitatibus aluo proximis exiſtunt humores, per inteſtina pelluntur: quæ rurſus in venoſo genere & omnibus alijs partibus, præcipuè quæ circa caput & thoracem ſita ſunt, facilè per ſputum euacuantur. Namque non minus prædicti humores naturam veneni ſapiunt, ac medicamentum ipſum: quo ſit, vt vtriuſque attemperetur eſſicacia alterius ope, eo quòd inter ſe omnino ſint contraria: & ob id hydrargirum in huiuſmodi laborantibus non agit vices veneni, vt in ſanis corporibus. Cum hoc tamen, ſi affectus articularis huic morbo Gallico adiungatur, vereri oportet vſum huius auxilij, vt tractatu de morbo Gallico latiùs ſcripſimus.

Pręſtat vt dictũ eſt, hoc pręſidiũ inunctionis & cerati forma exhibitũ, diſpari tamẽ efficacia, ꝓ maiori aut minori hydrargiri copia. Sed metitur eius

modum & menſuram ętas, anni tempus & laborãtis natura ac robur, quia ſuſtinent maiorem quantitatem eius adulti & robuſti homines, & in temperatis regionibus & temporibus. Paratur inſuper hydrargirum, vt vſui ſiat aptius, porcina pinguedine, nam impedit quo minus iterum concreſcat & congregetur, cùm ſemel ad minima redactum fuerit. Cui ſeparandi rationi debent addi medicamenta alia ſecundûm varias indicationes: nam ad tumores diſcutiendos, adijcere oportet pinguedinem gallinæ, anatis & omnes alias, quæ vires habent emolliendi & reſoluendi duritiem: ad ſedandos dolores, miſcere oportet oleum liliorum, de terebinthina, de baccis lauri & de anetho. In his verò qui ſudoribus aut animi deliquio diſsipantur, neceſſum eſt addere myrrham, maſtichem & ſtyracem: cæterum in his in quibus virtutis caſum præ imbecillitate timemus, præter imminutionem quantitatis hydrargiri, addere oportet (quo minus ſiat) theriacam, mithrydatum & alia huius naturę. Quibus exactè intellectis, facile erit pro ratione & indigentia ætatis, regionis, virium & temperaturæ, medicamenta componere, quorum hac noſtra ætate nullum pro lib. vna & ſemiſſe reliquorum medicamentorum poteſt recipere plus quàm ſex vncias hydrargiri: nec ſi debile velis efficere, minus quàm duas, exceptis puerorum corporibus, & ijs quæ macie ſunt confecta, quibus ſat eſt vnciam vnam ſolùm adijcere.

Verùm ne hæc tractatio præſidijs ieiuna omnino videatur, placuit exempli gratia, medicamentum vſui cõmodiſsimum componere: quod recipit axungiæ ſuillæ non plurimum recentis li. j. butyri recentis. ℥. iij. theriacæ veſtutioris. ℥. j. ſ. mithryda-

thrydati.℥. j. argenti viui. ℥. ij. ſ. cinabaris.℥. ſ.lythargirij auri,ſalis communis ſingulorum. ℥.j.maſtichis, colophoniꝫ ſingulorum.℥. v. olei laurini quod ſufficiat, vt fiat vnguentum. Quòd ſi gratius odorabiliuſque placuerit conficere, recipiat oportet macis,cinnamomi,caryophyllorũ ana.ʒ.ij. granorum paradiſi. ʒ. ſ. roſarum rubearum. ʒ. iij. nucis muſcatæ nu.j.quæ omnia contuſa in aquam per diem infundantur, & poſtea in dicta infuſione coquatur axungia,qua debet confici prædictum linimentum:hyeme verò ſulphuris nonnihil addes, & ex pulueribus nuper dictis aliquid. Ceratum etiam ad diſcutiendos tumores hac lege conficies. Excipe pinguedinis ſuillæ. ℥.x.argenti viui.℥.iij.ſ. theriacæ, ſtyracis, ſingulorum. ℥. j. quibus mixtis cum cera & reſina fiat ceratum, quod per quatuor aut ſex dies prouocando ſputum mirê iuuat, maximè ſi addideris gummi Arabici,maſtichis, colophoniæ ſingulorum.ʒ. ij.caphuræ.ʒ.j. mucilaginis pſyllij. ℥. j.ſ. olei roſati omphancini & ceræ quod ſufficiat.

Verùm quia ſolent varia inunctis ſuccreſcere accidentia, eis ſubuenire conſulit vrgentiæ neceſsitas. Quippe ſi arteriæ inunctionem perſentiſcant, cordi communicant ſuceptum virus: hepati ſi venæ: necnon & cerebro, ſi nerui afficiantur. Quædam item ſuboriuntur ex humoris malitia, vt oris exulcerationes & abraſiones inteſtinorum,anginæ, oris vẽtriculi morſus, alui fluxus,aut eius ſuppreſſiones,vigiliæ & alia huiuſmodi. Sic febre ſuperueniẽte,quæ æſtuoſa ſit, laboranti ſubuenies epythematis temperatis cordi appoſitis : conulſionibus medemur his quę emolliant,calfaciant,ac digerant medicamentis: vt oleo liliorum,amygdalarum

dulcium, de ſemine lini, de anetho cum axungia galline & anatis: cordis affectionibus epythemate, quod recipiat aquarum naphæ, roſarum, citrangulorum, borraginis ana. ℥. iij. ſucci nenupharis ℥. ij. aceti. ʒ. ij. muſci, ambræ ana. g. ij. croci. g. iij. miſce. Prodeſt etiam vnguentum roſarum, refrigerans, ſanthalorum cum vnguento naphe. Sic oris vlcera per ablutiones ceſſante purgatione curabis, & alui fluxus atque inteſtinorum abraſiones per clyſteria, quorum omnium maiorem copiam inuenies, libr. de recto præſidiorum vſu, & tractatu de morbo Gallico. Conſultò prætereo hac in parte medicamenta, quæ per ſuffitum prouocare ſolent ſputum, tum quòd receſſerint ab vſu, tum veró quod potiùs arbitror præparandæ & extenuandæ craſſæ pituitæ gratia, quàm purgandi eſſe inuenta (niſi cinabrum receperint) in quorum vſu liberaliùs vti poſſumus catapotijs quæ conficiuntur ex ladano, theriaca, belzoino, vngula caballina, & lacryma iuniperi, quarum ſuffumigatio magni ſolet eſſe vſus.

(.:.)

DE

DE EVACVATIONE QVAE *ſit per ſudorem*

INSTITVTIO XII.

VT Inſenſili euaporatione corporibus proſpera valetudine fruentibus, carnis & venarum quædam excrementa diſſoluuntur, ita prorſus & eo tempore, & dum aliquo affectu vel cauſa premitur, ſenſibili euacuatione per ſudorem vniuerſum corpus, præcipuè tertiam regionem immunem à ſuis vitijs comperimus. Quippe huic regioni propria eſt hæc vacuatio, & ſuceſsione venis etiam & arterijs grandioribus, vt aliena omnibus cauitatibus, ventriculo nimirũ & inteſtinis ac vtero: quãuis Hipp. ſudorem morbis omnibus eſſe cõmunem ſtatuerit: & Galen. non tam eſſe ſuocorum qui vniuerſo corpore abundant, & vrinam eorum qui in venis: verùm illud de totius corporis tertia regione ſubaudire oportet. Li. 4. acut. 84. Libr. 4. de ſani. tuẽ.

Si quis mirũ & ocultũ naturæ artificiũ in prouocandis ſudoribus intueatur, facilè diſcet, qualiter ipſam in corpore teneatur imitari. Quippe nuſquam aut rariſsimè aſſueſcit vniuerſam morborũ materiã ſimul in ſudorẽ vertere, neq; adhuc in acutis affectionibus: quia cũ in vaporẽ priùs mutari debeat, id erit impoſsibile: quia permutare ſimul omnes

humoris partes eâdem efficacia nequit. Quo ſit vt paulatim id exequatur, & ſic non ſolùm vnico ſudore ſoluit: iuxta illud Hipp. Sudores ſi cœperint, boni ſunt tertio die, quinto, &c. quippe hãc vacuationem ſemper paulatim & per interualla mouet ab ipſa rei neceſsitate compulſa & humoris renitẽtia coacta. Hinc profectò ars ſumpto exemplo, corpus etiam conatur per ſudorem expurgare in his morbis, quibus non ſat eſt vacuatio confertim per alias regiones facta.

Differre naturam ab arte in concitandis ſudoribus euidentiſsimum eſt, quia natura rarò aut nunquã eos mouet, niſi in his morbis qui acuti ſunt, & à tenui fiunt materia, nã in diuturnis & frigidis, rarò, inutiliter, & nõ niſi dum plurima eſt collecta in corpore humiditas, vt Gal. expreſsit. At ars nunquam ſudores mouere iubet, niſi in difficillimis & longis affectionibus, etiam ſi craſſa ſit materia. Cuius euentus ratio eſt, quia medicamenta quæ ſudores mouere nata ſunt, quòd iuſto calidiora ſint, ſuſtinere nequeunt acuti morbi, alioqui calidiſsimi: at longiores qui vt plurimum à craſſa frigidaque fiunt materia, eadem deſiderant, quo faciliùs fundi & attenuari poſsint, ad penſum & modum quo natura efficit paulatim & ſenſim, quia vis expulſiua non admodum eſt in his valida, neque viæ apertiores: quo ſit, vt expediat vtrumque fieri calidis & diaphoreticis medicamentis. Prætereà differunt, quòd natura nunquam ſudorem mouet, niſi premiſſa coctione, vt author eſt Hippocr. dicens. Sudores multi his aderant, quibus tantum aberat, vt recrearentur, quòd etiam contra læderentur. Gale. inſuper eodem loco inquit. Nam attribuimus crudis morbis, nec prodeſſe ſudores, nec

Lib. 1. popu. par. 2. 26.

Lib. 1. popu. par. 2. 2.

nec ſignum eſſe bonum: nam vel copiam denunciant humorum, vel virium infirmitatem: ars verò citra vllam coctionem ſudores tutò mouere docet.

Inſtituit quidem ars varias mouendi ſudores vias, idque iuxta affectus varietatem & corporis diſpoſitionem. Namq; id efficit frictionibus, exercitijs, fomentis, inunctionibus, ſuffitu, ceratis, emplaſtris, balneis, & vltimò his quę potantur. Quę omnia licêt hoc vnum habeant commune, quòd tertię regionis cacochymiã expurgent vbi diutius agãt, cum hoc tamen ſingula certas quaſdam particulas & deſignatos affectus primo reſpiciũt, deinde conſequio quodam ad vniuerſam regionem propagantur, & à venoſo genere humores alliciũt. Nam euidentiſsimum eſt, cacochymiam aut vaſorum extremitatibus ineſſe, vel adeò adauctam, vt maiora vaſa etiam repleant, aut decidit in altas ac reconditas corporis particulas, aut in articulorũ cauitates, aut vltimò in partes carnoſas & muſculoſas: & ob id ex harum partium varietate ratio etiam & modus prouocandi ſudorem variantur.

Sed in gratiam omnium auxiliorum ſcire conuenit, corpus ad ſudorem tribus modis poſſe præparari. Primo quidem plenitudine depoſita, ſanguine miſſo, alioqui nequibit natura ſudorem mouere citra maius diſcrimen dolorum, fluxionum, ac ſępe acutarum febrium. Secũdo cacochymia expurganti pharmaco euacuata, gratia euitandi eadem accidentia. Tertio & vltimo facta humorum extenuatione & cutis raritate. Nam qua ratione copiam purgatione deminimus, quia natura nequibit tantam attenuare, eâdem attenuatorijs vtimur, quia quod craſſum eſt non valebit per cutem tranſmittere. Id

quidem facies leui frictione: quippe mollis cutem & partes ſubiectas laxat & ſoluit, maximè ſi oleo anethino, camemali aut amygdalarum dulciũ fiat. Prouocabis præterea ſudorẽ exercitio, vt his verbis ſtatuerat Hippocra. Sudores omnes abeuntes (loquebatur de exercitio) ſiccant & attenuant humore ex corpore deficiente. Quod ſanè ſudoris genus muſculorum affectionibus, articulorum, & denique tertiæ regionis maximè ex vſu eſt, & ob id dixerat idem author. Labor articulis & carnibus cibus, ſomnus viſceribus. Quod tribus modis exercitium his partibus pręſtat: primo calore natiuo adaucto, quo & humores attenuantur, & viæ patentiores fiunt: ſecundo ſpiritus dum vehemẽtiori impetu feruntur, expurgari meatus omnes penitius efficiunt, & excrementa accuratiùs in ſudoris formã prorumpere: ex quibus tertium neceſſariò ſequitur, nimirum inſtrumentorum mutuo inter ſe attritu durities & robur, conſumpto qui ibidem morabatur humore. Verùm quia exercitia varia ſunt, non omnia omnibus æquè prodeſſe poſſunt: ſic imbecillibus curſus aut deãbulatio, vel leuis brachiorum motus ſat eſt, robuſtis verò ludus paruæ pilæ aut armorum, lucta, ſaltus aut vehementior curſus: item robuſtioribus expedit aut terram fodere, arare, aut pondus aliquod ſubleuare. In quibus eo vſque exercitium ſe ſe extendat, donec corpus intumeſcat, & calor effloreſcat vndique purpuraceus, ſudore calido atque vapore guttatim vbiq; exilien te: quo tempore corpus oportet in conclaui calido intromittere, & pãnis contegere, vt totum id humoris quod natura excitabit, liberè exeat. Fiet autem exercitium ſubdiu rectiùs, quàm ſub tecto, & in ſole potiùs quàm in vmbra, ſi caput non vetuerit,

Li. de dieta.

Li. 6. pop. ſ. 3. text. 10.

rit,& depoſitis alui & veſicæ excrementis.

Fomentis quoque ſudores mouemus,maximè in particularibus affectionibus,vt materia ibidē contenta in ſudorem aut halitum erumpat : cum hoc tamen à toto eliciunt ſi prope cor aut hepar adhibueris. Fomenta parabis varijs modis, nimirum, cum linteis calidis:nam calor attrahit, fundit, laxat & poſtmodũ ſudorem educit. Proxima his ſunt quę linteo inuoluta id efficiunt,vt ſal,milium, furfures & alia id genus : vinum tamen cauere oportet, quia ocyſſime refrigeſcit, & ſudorem prohibet. Item alia vehementiora conficies ex calfactis cineribus linteo exceptis:etiam ex oleo & aqua ſi veſicam ad dimidium repleas, vel vas aliquod fictile aut argenteum vel æneum, aut ſi exceperis ſpongia linteo inuoluta,vel filthro,vel lana: maximé ſi in oleo incoxeris herbas radices & ſemina, quæ vim habeāt calfacientē & diaphoreticā. Alia prætereo quòd nō ſint æquè tuta,& quia iā ab vſu receſſerint,quāuis eorũ meminerint.Gal.& Celſus. Li.9.pharmac. loc. li.2. Prædictis autē fomētis vtendũ eſt vētre ieiuno in cholicis,arthriticis vetuſtioribus,& viſcerũ cruciatibus,ægrè curabilibus,& vbi præſunt ſpiritus craſſi ac denſi,in quibus aridis fomētis vtendũ potiùs eſt,ſicut in bilioſis recrementis humidis. Adhiberi enim debent huiuſmodi præſidia pedibus,manibus & ſub alis ac inguinibus,ſi cor aut iecur ſcalidum non vetuerint. Quibus non minus vti poſſumus ad augendũ ſudorem hyberno tēpore, quā ad prouocandum cùm eis eſt opus,velut in ſcabie & reliquis cutis fœditatibus.

Inunctionibus etiā vehemēter ſudores mouemus, maximé in lue venerea,in qua cæteris medicamentis diſcutientibus argentũ viuũ miſcemus,magno

ſudoris

ſudoris impetu ob ingreſſum ad penitiſsima: magno etiam vtriuſque ventris prouocato fluxu, vt antea dictum eſt. Præſtat autem inunctio varium miniſterium: nam aut corpus ad ſudorem præparat in his in quibus cutis denſa, dura & ſcabra eſt, aut etiam ab intimis ad exteriora humores allicit. Quo fit, vt eo vtamur præſidio in quibus natura ad cutim prona apparet, & in quibus non licet exteriùs adhibere ſudorifica medicamenta, ſicut in febribus malignis. Preterea inunctionibus vtimur, in quibus ſudor tantùm incipit, & non vltra procedit craſsioris humoris vitio, vel cutis dẽſitate, aut
Li. 1. ſer. 4. c. 107. ambientis frigore, vt AEtius conſulit. Vngimus inſuper corpus, vt ex altis eius partibus humores ad cutem faciliùs trahantur. Fiunt autem inunctiones ex oleo, in quo vel infuſum fuerit, vel ferbuerit camemalum, calamintha, vel pyrethrũ, aniſum, nitrum, aut ſalis flos. Idem præſtat ſuccus cirenaicus tepida aqua dilutus, cuius loco vti poſſumus ſucco angelicæ, vel decocto eius, aut coſti, calami aromatici & caſiæ, & in febribus hydræleo & nitro.

Idem beneficium præſtant cerata, præſertim in lue venerea, addito argento viuo aut cinabrio vel euphorbio, maximè in particularibus affectionibus.

Suffitibus item ſudores vehementer mouemus, in his maximè qui propter cutis denſitatem, conſtrictionem aut frigiditatem craſſorum humorum difficulter ſudare poſſunt: ſiue intus, ſiue extra, ſiue in toto, ſiue in parte humores ſint, vt facilè ex
Li. 1. ſer. 4 c. 157. AEtio colligitur. Quo fit, vt in quouis tumore, dolore aut affectu genuum, vel articulorum ex condenſato humore, præſentaneum ſit auxilium: quia

nimirum

mirum in modum humores fundit & attenuat. Cũ hoc tamẽ propter imperitiã artificũ, aut vt rectiùs loquar, Empiricorum temeritatem, ab vſu receſsit: ſed in quibus alia auxilia nihil profuere, ſolo hoc preſidio mirum in modum prouocantur ſudores. Parabis hoc auxilium per artemiſię, ſabinæ & thuris fumum, eleuatis per circulum vtrinque coopetimentis, quo vapor corpus citra capitis cõtactum adeat. Poſſunt etiam ſuffitus parari caſtoreo, pulegio, bdelio, thure, aloë, myrrha, cinnamomo, cypero, ſtyrace, nuce muſcata & gallia muſcata, ex quibus (& plurimis alijs eius naturæ) cum terebinthina, ladano & belzoino, paſtilli ad ſuffumigandum parari poſſunt, quibus ſi quis rectè vtatur, tutò poterit. At in lue venerea fumigijs quoque chirurgi vtuntur, non ſine magno laborantium diſpendio: quippe nõ ſolùm ſudores, ſed copioſam per vtramque aluum molitur vacuationem, nec non & copioſiſsimum ſputum: nam cùm hydrargirum recipiat, confeſtim ad viſcera permeat, quòd halituoſa ſit ſubſtantia, & ea quæ diximus grauiſsimis concitatis accidentibus efficit. Quapropter præmunito priùs corpore, & non niſi in grauioribus affectionibus, & quæ alijs auxilijs ceſſuræ non ſunt, adhiberi nõ debet, nec ſine robuſtiſsimis viribus. Item laborans ſit ore diſcooperto, ac prçcaueatur ne in animi deliquium incidat, abluta ſçpe facie vino aut aqua frigida: & ſudore iam prominente pannis laborantem conteges, & in lecto mediocriter calido recondes, vt ſudorem ibidem ſemoto ſuffumigio perficiat. Sufficiet tamen ſuffire tertio aut quarto quoque die, & eouſque, donec aluus modicè ſoluatur, aut humor per palatum effluat: quo tempore non eſt vltra progrediendum ob maximum viriũ diſpen-

diſpendium:nam ſat eſt vſque ad ſeptem dies ſuffi re,& minus pro viriũ robore & vacuationis copia. Vtcunq; ſit,præſidiũ eſt timore plenũ, cũ cinabriũ aut aliud graue medicamentum ſuſceptet.

E pota auté medicamenta ad ſudoré prouocandũ vulgariùs vſurpãtur apud omnes Medicos,in quorũ gratiã prædicta auxilia tanquã prę paratoria ſolẽt adminiſtrari. Varia inſuper cõperimus diutino expe rimẽto eſſe,quæ deuorata ſudores mouẽt, iuxta va rios etiã affectus,quibꝰ proſunt. Quippe ex vſu exi ſtunt frigidis deſtillationibus, cephaleis, paralyſi, iſchiadico affectui,tandẽ omnibus frigidis affectio nibus,tùm viſcerũ,tũ articulorũ:diuturnis quoque febriculis,quæ ex lẽto & frigido humore prodeũt: ſic & diuturnis alui fluxionibus,reuulſionis gratia, & vltimò omnibus morbo Gallico affectis. Qua pro fectò varietate cogimur varia quoq; effingere me dicamenta,cuiq; ſuũ peculiare ac propriũ. Vtimur Guayaci decocto, ſmilacis aſperæ, radicis Chinæ aqua aut vino exceptis: vtimur etiã ſerapijs ex quo uis horũ confectis,qui licèt plurimũ non moueant ſudorem,ad ipſum tamẽ pręparant,& vbi opus eſt diu in ventriculo immorari gratia iecoris aut capi tis. Itẽ paſtillis vtimur,pulueribus, ſaccharo borra ginis,roſarũ & bugloſſo,cõfectis,admiſtis etiã pul uiſculis radicis ſeminis angelicæ. Hoc tamen diſcri men facies in horũ medicamentorũ vſu, ꝙ radice Chinæ vtendũ eſt in omniũ viſcerũ affectionibus, & his qui ab ipſis prodeant, roborat enim viſcera ipſa: ſmilace verò aſpera,aut in his corporibus quę imbecilliora ſunt,aut in leuioribus affectionibus: in alijs verò affectibus,qui aut ſæuiores ſunt,aut anti quiores,ligno vtimur Guayaco,vt pote quod maio rem habet in agendo efficaciam.

Para-

Paramus enim communiter decoctum ex ligno cortice & aqua hac lege: Excipe ligni raſi lib.j. corticis lib.ſ. aquę lib.xvj. coquātur omnia ad cōſumptionē duarū tertiarū: cæterum his quibus viſceris alicuius roborādi, aut euacuādi gratia paratur, prædicto decocto addere expediet vini optimi lib.j. nā ſolo vino incoquere inſuaue & nocuum efficitur. Communi autem decoctioni addi poſſunt ea medicamenta, quæ & partem affectam reſpiciant, & affectum cōplicatū, ſi quis fuerit. Quēadmodū thorace affecto, potes addere in media decoctione cardū benedictū, betonicam, pentaphyllon, violas, iuiubas, adiantū & ſimilia. Sic neruorū affectionibus conuenit ſaluia, roſmarinus, flos ſthœcados: itē malo corporis habitui radices enulæ, braſicæ marinę & iridis, & pari lege in alijs affectionibus ſecundū cuiuſque naturā. Itē remittere oportet huius decocti vim addita aqua & facta minori decoctione, vel admiſſis floribus, herbis aut radicib9, quę calorē decocti cōpeſcant. Smilacis autē decoctū tā eſt vulgare, vt nō oporteat eius formā ſcribere, ſat enim eſt ſcire vncias eius quatuor in duodecim lib. aquæ eſſe incoquēdas, donec remaneat quarta pars, vel ad ſumū tertia: cui addes gratia maioris efficaciæ nonnihil ligni Guayaci. Sic radicis Chinæ. ℥.ij. in. lib.x. aquæ incoques ad cōſuptionē duarū tertiarū. Prętet hęc etiā ſudores cōcitabis decocto pētaphylli radicis, maximé in thoracis affectibus: ſicut in articularibus, decocto camedreos ex aqua aut vino, maximè ſtillatitio eius liquore: itē camemali decocto aut camepiteos, vbi interiora refrigerata admodum fuerint: inſuper decocto ſaluiæ, betonicę, cētaurij, ſabinæ, ſquinanti, ramentorū iuniperi, cedri, tehedæ, cupreſsi, terebinthi. Sed mirū in modum ſudores

mouet

mouet radicis angelicę decoctum, maximè in internis refrigerationibus, vel decoctum nicozianæ, Hiſpanè Tabaco.

Cautè tamen hoc ſaluberrimo præſidio vtêris, vt proſperè cedat: nam bilioſi non ſunt plurimũ ad ſudorem cogendi, ſed blandè & temperatis præſidijs: difficulter quoque reſpirantes leniter tractãdi, quos ad ſudorem ſingulis diebus cogere non licet, vt interim craſſos humores præparemus. Sic in extenuatis, qui contabeſcunt crudiorum ſuccorũ abundantia, & in conſumptis ex morbo Gallico, nõ licet niſi lenè & ſenſim procedere, ac interim corpus renutrire.

DE BALNEORVM VSV INSTITVTIO XIII.

CVM nullum prope modũ morborum genus ſit, quod in fontibus medicatis & alijs balneandi modis, ſuum præſidium, ſuamq́ue medicinam non inueniat, ob id profectò paulò diligentiùs rem hanc aggrediar. Quam obrem partiemur vniuerſam balneandi rationem, iuxta differentias rerum ex quibus balnea cõſtare poſſunt. Fiunt itaque aut ex liquore aliquo, aut ex vapore: item ex ſolida aliqua ſubſtantia. Prima denique harum differentiarum, quæ ex liquida fit ſubſtantia, ſubdiuiditur in ea quæ fiunt ex aqua, ex oleo, lacte, muſto, aut vino. Quæ verò ex aqua conſtant, quædam parantur ex

dulci, quędam in medicatis fontibus reperiuntur: rurſus quæ ex medicatis ſiunt, nonnulla ex aquis ſponte naſcentibus, quædam ex arte & induſtria parantur, iuxta affectus & affecti corporis indigentiam. At ex his aquis quæ ſponte medicatę prorumpunt, quædam vituminoſę ſunt, alię ſulphureę, nitroſæ, aliæ aluminoſæ, quædam atramēto ſutorio cōſtant, alię myſi, aliæ ſalitæ ſunt, alię vero arſenici naturā ſapiūt, veluti aliæ plures ferratæ & ęreæ reperiuntur: ſunt etiam nōnullæ dulces ac ſponte calidæ: ſicuti & plures aliæ frigidæ & medicatæ, quæ ſulphuris & vituminis naturam ſapiunt. Balnea verò quæ ex ſolida ſubſtantia ſiunt, quædam ex arena, nonnulla ex ſale, alia ex milio, atq; vinaceis præcipuè conſtare poſsunt. Tertia quidem balneorum differentia ſtupham nominant antiqui, locū nempe vndique vallatum, cuius aër & parietes per medium calſiunt, ſiue ab igne fieri contingat, vt in teſtaceis (quorum meminit Celſus) videre licet, & in furnis, ſiue ab aqua ſimplici, aut minerali aut compoſita, vel ex vino, à quibus elatus vapor in loco vndique circumſcripto contineatur. Reperiuntur etiam naturalia quædam loca apud Galaceos, quæ ſponte in rupis concauitatibus vaporem calidum ſpirant, vtilia quidem multis affectionibus, vt malo corporis habitui, & ſimilibus.

His iactis fundamentis, ſtatuendum eſt omnia balnea triplicem præſtare in humano corpore vſum: quædam namque euacuant: nonnulla verò implent, vt Galen. ſtatuerat, ac vltimò attemperant, alioſque his affines pariunt effectus. Primo Gal. ex genere vacuantium auxiliorum æqualiter conſtituit, quia licèt ſolam cutim referat alibi

Lib. 3. de ſympto. cau.
Li. de ſalu. die. 14 cap.

Li.14. me
tho.
Li.2.aph.
18.
Li.3.aph.
17.
Libr.1.de
vſu. par.
c.13.
Li.1. de
his quæ
in med.
cóm. 3.

alibi euacuari,ſucceſsione tamen vniuerſum corpus euacuat. Sed calidum balneum ex dulci aqua primò auget corpus, deinde minuit, prout magis aut minus in eo immorari contigerit: ſic ad omnes intemperies ex vſu eſt. Nil enim inuenies, inquit Galen. quod valido æſtu occupatos præſentiùs refrigerare, aut magna frigiditate affectos protinus calfacere, quàm balneum poſsit. Idem etiam refert dicens: Aquarum dulcium ſanè balnea mortuos ferè illuc profectos calfaciunt, etiam ſi valde frigidi ſint: exuſtos verò non lædunt, imò videntur delectari. Quarum ſanè dulcium aquarum triplex eſt differentia: prima quando moderata ſeu media ſunt temperie, calfaciunt quidem & humectant: ſecunda quando tepidiores ſunt, tunc enim humectant, & modicè refrigerant: tertia verò quando iuſto ſunt calidiores, quo tempore calfaciunt, ſed non perinde humectant: horrent quidem corpora, & veluti contrahuntur meatus. Verùm ſi quis rem hanc diligentiùs penſitet, reperiet balnea hęc longe diuerſos producere effectus, iuxta moram quam laborans contraxerit in eis: nam ſæpe contraria ſolent efficere. Sic calidum bal-

Li. de af-
fectio.

neum & largum Hippocrat. teſte ſiccas partes humectat, & humidas reſiccat, namque trahit calidum, & ob id reſoluit in humidis, & trahit ad

Li. de his
quæ in
med. 16.
17.

ſiccas: quod expreſſiùs declarat alibi. Calidum autem breue nihil effatu dignum ob breuitatem efficit. Sic calidum vehementer ſi breue quidem fuerit, cutim tantùm adſtringit, & quodammodo ſiccat. Moderatū carnem ſubiectam prope finem

Lib. 2. de
dieta.

nonnihil exſiccat: largum verò exſiccat quidem magis, ac ſi diutius, refrigerat etiam ob calidi exhalationem, vt Hippoc. euidenter docuit. Temperatū

autem

autem largum diuturna mora idem efficit quod ca lidum largum, præterquam quòd initio mollit, & poſtea reſoluit. Temperatum verò moderatum calfacit & humectat & impinguat, excrementa ſub cute euacuat & concoquit, vt etiam Hippocrat. docuerat. At temperatum breue calfacit & humectat & hæc opera exiguè facit. Quibus exactè conſideratis, facile cuique erit ſcire qualia præſtare poſsint beneficia, & quibus: nam euidentiſſimum eſt prodeſſe, febribus, refrigerationibus, fluxibus, eorum ſuppreſsionibus, & alijs quæ antea dixeram.

Li. de ratione vic. priuatorũ

Frigidorum balneorum vſum maiori ex parte ſanis profuiſſe conſtat: namq; per ſe conſtringit & refrigerat, licèt per accidens calfacere poſsit: qua ratione in iuuene benè carnoſo, tetano laborante, iuſsit Hippocrat. adhibere. Cum hoc vt conſtat ex Gal. corpus roborat, cutim cogit & contrahit, ac propterea vtile eſt aduerſus externas offenſiones, nec non & febres, vt cõſuluerat etiam Gal. Verùm quia ex errore in huius præſidij adminiſtratione, ſumma noxa impendet, propterea ab hoc auxilio nos meritò continemus. Cum hoc tamen ſi quis eo rectè velit vti, ſciat ex Hippocrat. balneum frigidũ vacuo corpori præbere quandam caliditatem. Vbi verò cibus ingeſtus eſt, ab humido exiſtenti detrahit, & frigidũ exiſtẽs ſiccitate replet, quia vegetior redditur calor, ſi breue fuerit balneum: nã largius, quia vincit, refrigerat: mediũ quidẽ medio ſe habet modo, ſed hecticis breue dicitur moderatum, quod inſinuauit Galen. vt in robuſtis balneum moderatum, breue erit, quia quodammodo refrigerat, & certo etiam modo calfacit. Poteſt ergo balneum

Lib. de hũmidorum vſu

Libr. 3. de tempera. cap. 4

Li. 10. me tho. cap. 9. 10, 11

Libr. 2. de dieta.

10. Meth.

frigidum calfacere, refrigerare, humectare, roborare & extinguere: proſpicere tamen in huiuſmodi præſidio maximè virtutis tenorem oportet. Nam ſi quis his balneis, tā frigidis, quā calidis, vti exactè ſciuerit, mille beneficia laborantibus impertietur: nam primò balnei aër materias in vniuerſo corpore diſperſas concalfacit & liquat: inæqualia exæquat, cutim laxat, & quæ ei ſubiecta ſunt euocat. Deinde aquæ calidæ ingreſſus adijcit partibus ſolidis vtilem madorem, tum frigidæ occurſu vires firmantur: poſtremò ſudoribus

10. Metho. c. 10 excitatis corpus euacuat, vt expreſsè Galen. docuerat. Tandem quicquid fuliginoſum eſt in corpore, per id elicitur, & caro & cutis ad naturalem moderationem reuocantur, & ſcalor frigidæ occurſu tollitur. Præterea ſi corpus plethoricum fuerit, carne tamen nudum, moderata calidæ perfuſio, nec molliet, neque carnem generabit, ſed replebit ſuperuacuo humore calfactam partem: ſin autem excarne ſit & gracile ob alimenti penuriam, & humoribus mediocriter ſcateat, carne implebit, & mollius efficiet. At calidior aqua perfuſa, ſi corpus inane ſit, digeret potius quàm attrahet: ſi plenum, magis attrahet quàm digeret: ſi pauco tempore perfundatur, replebit magis quàm inaniat: ſi longiori, potius diſcutit quàm impleat.

Quæ autem damna ſoleant efficere, & in quibus ab eis ſit abſtinendum, eleganti oratione ſcripſerat Hippocrates dicens: Minimè verò tempeſtiuum eſt eos lauare, quibus aluus in morbis liquidior iuſto eſt: itemque eos quibus plus iuſto adſtricta eſt, & non prius ſubijt, neque debilitatos lauare oportet, neque ex ciborum faſtidio nauſean-

nauſeantes aut vomentes,neque eos, qui bilioſum eructant,neque eos quibus ſanguis e naribus erumpit,niſi minus quàm pro occaſione fluat. Præterea interdicit hoc auxilium Galen.hecticis ex eriſipelate:vulneratis etiam neruis ,vlceribus,vt idem author docet,ſicut quos etiam liceat arcere à balneis frigidis.

Li.de mar core. c.7. Li.4.pharma. gen. cap.2. Li.de cau. mor. c.3. & de theriaca.

De balneis naturalibus.

Aquę ſponte naſcentes medicatæ, aut ſimplici qualitate pollent,aut mixtæ ſunt,ſpuriæ compoſitæq́ue & proinde pugnantium conſtant miſcella: nam licèt aqua frigida ſit & humida ex propria natura,cęterum vitumen,ſulphur,nitrum,alumé,myſi,ſori,atramentum,ſandaraca & huiuſmodi varias illi prębent facultates, quibus tantum aqua recedit à propria natura, quantum horum miſcella eſt adulterata. Conſtat inſuper harum aquarum quaſdam eſſe temperatas, nonnullas feruere, tepidas eſſe alias, & quaſdam omnino eſſe frigidas actu,vt etiam longiſsimè Galen. docuerat. Caloris ac feruoris actualis cauſa non ſatis nota eſt apud authores. Agricola verò,cuius ſententiam ſequar, tenet hac in parte prorumpere huiuſmodi aquas ſponte calidas è viſceribus terræ,propter ſuccenſionem ignis in ſubterraneis locis, ex ſpiritu ſicco ibidem contento atque inflammato in materia apta, qualis vituminoſa eſt,ſulphurea & nitroſa, & huius naturæ. Ex cuius materiæ ſuccenſæ conditione, aqua ſuſceptat & virtutem ſeu miſcellam, & calorem: nam quo tempore ignis ſuccenditur in ipſo aquæ albeo aut aquęductibus,aqua,quæ in illis locis aut gignitur aut vagatur, calorem & feruorem ſuſcipit, iuxta propinquitatem ſuſceptæ materiæ, maiorem aut minorem, aut ſi longiùs diſtat,nullum: & ob id

Lib. 3. de ſani. tué. ca.4.

arbitrandum non eſt omnes medicatas eſſe calidas, quia longiùs diſtat ignis focus, neque è contra omnes calidas eſſe medicatas, quia licèt calorem contrahant, ob ignis ſuccenſi viciniam, quia materiæ ſuccenſæ non participant, medicatæ non ſunt.

Aquarum quæ medicamentoſę ſunt, cōſtat quaſdam eſſe exſiccatorias, & calfaciendi nonnullas habere vim, alias digerendi: item abſtergendi nonnullas, ſicut alias adſtringendi: omneſque vt plurimum conuenire corporibus preter naturam frigidis, & morbis huiuſmodi, ac diuturnis, eſſeque omnes infeſtiſsimas calidis & ſiccis morbis & naturis, vt Galen. mille in locis ſtatuere videtur. Cum hoc tamen ob peculiarem conditionem, qua quæuis earum pollet, neceſſum eſt cuiuſque ſeorſum meminiſſe.

Li. 1. de ſani. tu. 1. de tre. & rig. Li. 2. ſimpli. c. 7.

De vituminoſis aquis. Li. 1. ſimpli. c. 23.

Reperiuntur huiuſmodi aquæ in Galliæ Arbenſis prato quodam, inter Clarum montem veterum Gergobiam & Monferranum, & in radice montis Veſubij, & in Aſia iuxta Trales. Exſiccant quidem omnes & calfaciūt ordine ſecundo, emolliunt etiā atque diſcutiunt, & nonnihil adſtringunt, vt Gale. placuit. Qua ratione in frigidis & humidis vteri, veſicæ, & inteſtinorum affectibus & coxendicis etiam doloribus opitulātur, ſicut induratis articulorum tumoribus & doloribus.

De nitroſis aquis

Fontes nitroſi pauci diſtinctè cognoſcuntur, quòd plurimum pro ſalis habeantur, velut eſt balneum Corſenę apud Lucenſes, ad lucum Belibicum Monſpeſulo diſtanti milliaribus ſex. Sunt autem hę aquæ calidæ ac plurimum exſiccantes & abſtergentes, & ſi quid ſalis admiſtum habuerint, adſtringentes etiam ſiunt. Qua quidem ratione inſcindunt,

dunt, attenuant diſcutiuntque ac diſſecant craſſos & lentos ſuccos, vt ex Gal. apertè conſtare videtur. Quo fit, vt capitis & thoracis affectibus maximè ex defluxu, proſint, ventriculoq; præhumido & hydropicis, œdematibus quæ ex diuturnis morbis proueniunt, & his qui pituitæ plurimū gignūt: itē ex AEtij decreto lōgis alui fluxionibus diſtracta materia ad exteriora: vlcera etiam antiqua & pruritum ſanant.

Li. 4. ſimpli. c. 20. & 22.

Libr. de cronicis paſ.

De ſalſuginoſis aquis

Saliti fontes vbiq; paſsim reperiuntur, quorum aqua modicè calfacit, vehementer tamen abſtergit & digerit, vt ex Galen. & Dioſcoride conſtat: attenuat etiam & cruſtas excitat. Quo ſit, vt hydropicis proſit, ſi vehementi ſiti non crucientur, ædemati etiam & conſimilibus affectibus, qui ex humorum craſsitie & lentore prodeunt, ſicut podagricis, menſibus immodicis & pruritui.

Lib. 9. & 10. ſimpl.

Li. 6 pharma. gen. c. 21.

De ſulphurea aqua.

Sulphurea aqua calfaciendi, attrahendi, aperiendi, exſiccandi & reſoluēdi facultatem habet, vt Galen. teſtatur. Quo ſit, vt neruos tenſione induratos emolliat, laxoſq; humiditate roboret, affectibus cutaneis opituletur: item ob aperiendi vires obſtructis ſpleni & iecori mirè prodeſt, ſicut omnibus reſolutis, quia eneruat pituitam, articulos & coxendicem ab infarta humiditate liberat: ſic & malum corporis habitum imminuit & nimis humecta ſanat: ſteriles fœminas etiam ob inundantem in vtero humiditatē fœcundas reddit, & â ſuffocationibus vteri ex eâdem cauſa liberat.

9. Simpli.

De aluminoſa aqua.

Fluunt aluminoſæ aquæ in Hiſpania apud Gallœcios, & in Italia, quas vocant albulas: omnes tamen calfaciunt, ſiccant tamen vehementer & adſtringunt, vt Galen. placuit: quapropter commodiſsimæ ſunt ſanguinis reiectionibus, ven-

Li. 4. pharma. gen. c. 5. & 6.

triculo vomēti,& his qui immodicè ab hęmorrhoidibus euacuantur, vel per menſes: aut his quæ frequenter abortiunt. Iuuant etiam immodicè ſudantibus,& vt Galen. aſſerit, vlceribus fluentibus, quia valenter exſiccant quod fluxit,& adſtringit, ne amplius fluat.

Li 9. pharma. loca. cap. 3.
Li. 1. ſimpli. 7.

De myſi & calcithidis aqua.

Reperiuntur enim aquæ tranſeuntés per myſim & calcithidem, iuxta Leucogeos montes: habentque calfaciendi, exſiccandi, adſtringendi & repurgandi validam facultatem, vt euidenter ex Galen. conſtat, & ob id finitimę ſunt ijs quæ atramento ſutorio inficiuntur: qua ratione difficulter poſſunt inter ſe diſtingui. Harum aquarum vſus quàm rariſsimus eſt apud authores, ob earum ingentem & nocuam efficaciam, niſi in deſperatis, vbi alia non profuerunt, & immodica frigidorum humorum colluuie premuntur.

9. ſimpli.

De metallicis aquis.

Pari quoq; ratione aquę metallorũ venis infectæ reperiuntur: nam quædã aurô, aliæ argento, plures plumbo, ferro, æreue inficiuntur, quarum pauciſsimas reperies calidas, nec rurſus ſimpliciſsimas, quin plurium metallorum ſaporem & vires ſortiantur. Habent tamen omnes metallorum aquæ hoc commune, quòd refrigerantes ſint & exſiccantes, & ob id calidis & humidis affectionibus ſunt proficuæ: calidis etiam fluxionibus, præcipuè his quæ ad articulos dilabuntur: proſunt viſcerum obſtructionibus aut imbecillitatibus, præcipuè his quibus calor & humiditas præualet: aqua tamen æris hoc habet peculiare, vt omnibus oris, columellæ, tonſilarum & oculorum affectionibus ex humida colluuie, proficua admodum ſit.

De calchātoſa aqua.

Similem metallicis habet facultatem calchantoſa aqua, cuius generis creditur eſſe fons, qui apud

Flan-

Flandros in Leodienſi agro(vulgariter Lieja apellato)reperitur,cuius aqua incredibili quadam efficacia abſtergit, & aperit obſtructiones meſeræi, vẽtris, renum,veſicę,iecoris & ſplenis,ac mille alia ferunt præſtare in morbis & in præcautione beneficia.

De balneis artificialibus. Naturalium aquarum defectus artẽ ſupplere teſtatur Gale. medicamento quod nobis eſt opus in aquam iniecto & mediocriter coćto: nam id quod coquitur,abijcit propriam qualitatem,& eam aqua in ſe recipit. Quo fit, vt fere eoſdem huiuſmodi aqua ac naturales pariat vſus,& ob id ad varios affectus variė parari poſſunt,dummodo ea ſimplicia decocto adhibeãtur,quæ partis affectæ naturã reſpiciãt: quippe cõueniẽt pecularia capiti, & ſic alia thoraci,& alia alijs partibus proficua reperiuntur.

De oleo. Balnea quę ex oleo parari poſſunt, in ſanitatis tutella fuiſſe ex vſu non ſatis conſtat,certum tamen eſt morbis quibuſdam plurimum prodeſſe:nã eaſdem ferė vices ac dulcium aquarum balnea ſortiri experimento & ratione conſtat. Quòd oleum ex oliuis humectandi & modicė calfaciendi vires habeat,ſicut quod ex immaturis ſit, adſtrictionis & frigiditatis nonnihil,euidentiſsimum eſt:item vetus oleum calidius eſt,& magis diſcuſſorium, licèt nõnihil diuerſitatis in his operibus ſortiatur ex regionum diuerſarum natura & differentia.Omne tamen plerumq; tenſas partes laxat,induratas emollit,ſiccas & ſcalentes humectat, dolores mitigat, tandem moderata quadam vi reſoluit ac digerit: ſic profectò multis vſibus huiuſmodi balnea proficua ſunt,nephritico dolore cruciatis, laſſitudine fatigatis,& plurimis alijs,præſertim ſi herbis & medicamentis incoquatur, quibus ad morbi depul-

ſionem opus habemus: ita profectò oleum vulpinum moderatas neruorum & articulorum affectiones ſanat. Prætereà balneum ex oleo & ſale podagricis omnibus incredibili vtilitate ex vſu eſt, ad conterendas humorum reliquias poſt dolorum vehementiam, & pari ratione de alijs olei condituris, quæ varijs & grauiſsimis affectionibus ſint proficuæ, conijcere licet.

De lacte. Et ſi ad balneandũ vniuerſum corpus, nõ facile ſit tantam ad manum habere lactis copiã, ſufficiens ſemper ad particulam aliquam fouendã haberi poteſt. Eſt tamen lac temperamento actuali moderatè calidũ & humidum: cęterũ bubulum craſsius, butyroſius & humidius caprillo & ouillo lacte. Habet tamen lac omne virtutẽ emolliendi, humectandi, & modicè refrigerandi citra vllã reſolutionẽ, & hoc præſtantius quã aqua tepida, quia nec languidum reddit corpus, nec; flaccidum. Quaꝓropter cõfert tabefactis, ſiue hectica ſenectute fiant, ſiue quouis modo: ex vſu etiam eſt cæteris omnibus, qui calida & ſicca intẽperie laborant, præſertim butyroſa parte abiecta, aut admixta aquę parte.

De balneo ex muſto. Experimento fidiſsimo conſtat, ex feruenti muſto balnea multis profuiſſe (etiam ſi veteres eorum non meminerint) in diſcutiendis articulorũ tumoribus, eos præſertim quos opus eſt inſcindere, diſcutereque craſſos, lentos, & frigidos humores: dum enim efferueſcit, calorem cõtrahit, quo partes dilatat, & ob tenuitatem permeat, & materiam ibidem contentam attenuat, ac digerit, & ob id doloribus, quæ prope oſſa morantur, ſummum præſtat præſidium.

De balneis ex vino. Licêt pro ratione vetuſtatis vinum longè calidius ſit, ſiccum tamen omne & calidum eſt, & ob id calfa-

calfaciendi,diſcutiendi & exſiccandi potentiam ha bet,licèt vinum nigrum adſtrictionis nonnihil ſortiatur. Quo ſit vt frigidis, imbecillibus & mucidis membris ex vſu ſit,maximè ſi ipſum incoxeris herbis aut rebus alijs,quę conſimiles vires obtineant. Hoc tamen vnum in balneis ex vino adſeruabis, quòd ſemper eſt neceſſum eius calorē fouere, alioqui ocyſsime refrigeſcit.

De balneis quæ ex aërea materia fiunt.

Dimiſſo antiquorū in balneis conſtruendis ſumptuoſo & magnifico apparatu,potiſsimā huius balnei rationem conſtare arbitror in ipſius aëris temperie : quapropter calidam ſemper eſſe conuenit ac humidam, vaporoſamque aliquando, nonnunquam verò ſiccam & ſcalidam. Quo ſit, vt multis modis parari poſsint : primò ex feruentis ſolis calore : ſecūdò ex vicinia ſeu approximatione ignis: tertiò ex vaporoſa aliqua ſubſtantia, quæ medium aërem occupet & alteret. Solaris itaque ex lucido & feruido ſole inunctio,moderatè adhibita, ſiue corpore inuncto fiat, ſiue ſecus, homine ſedente, aut deābulante,multis modis prodeſſe poteſt. Namque reſoluit,& digerit, priùs attenuatis & fuſis humoribus:& ob id hydropicis,&omnibus quibus in extimis inundat pituita, magni eſt momenti : quæ omnia præſtantiùs & citiùs fiunt corpore inuncto,magiſque ſedentibus,quàm ambulantibus.

Stupha verò quę ſicco calore vſui paratur,multis modis efficitur: primo ex laconico,igne tantū calfacto,iuxta parietes laconici,aut in furnello qđ ſub laconico ſolet ſuſcēdi, à quo vniuerſus laconici aër excalfactus vſui redditur acōmodatiſsimus. Paratur etiam ex clibano (eſt quidē teſtaceum quoddā

inuolucrum, atque tegumentum) quo ſemel calfacto, laborantis corpus tegi debet, quãtum tolerare poſsit: furnellus eodem modo tẽperatę calfactionis, robuſtis & ruralibus hominibus ex vſu quoq; erit. Commune tamen eſt his omnibus humorem corpori immerſum atque inundantem, aquoſum & frigidum excoquere atque conſumere. Quo fit, vt vbi requiritur reſolutio & exſiccatio, toto corpore praua temperie frigida & humida infecto, efficacißimum ſit pręſidium. Tertia ſtuphæ ſpecies eſt qua medius aër vaporoſa ſubſtantia cõmiſcetur: cuius rei gratia neceſſum eſt in memoriam reuocare, quinq; balneorum omnium eſſe partes: prima quidem appellata eſt apodyterium, quo in loco lauaturi ſe exuebant: cui proximum eſt hypocauſtum ſeu laconicum, a Latinis ſudatorium appellatum: habebatque hoc hypocauſtum ſub pauimẽto locum vacuum, in quo ignis ſuccenſus, calidis vaporibus eleuatis, ſudorem eliciebat: tepebat autem hac parte aër, vel ex calidis ac ſiccis vaporibus ab herbis aut alijs rebus decoctis tranſmiſsis, vel à ſola aqua in caldario ſubtus poſita feruenti, vel ab ignitis caminis aut lapidibus aqua ſuperinfuſa, aut ex vino iuxta affectus indigentiam: tertia erat ſolium calidum, hoc eſt ciſterna aut vas aut cupa, in qua homines conſidentes abluebantur, vnde lauacrũ aut piſcina dicebatur: quarta erat ſolium frigidum: vltima locus detergendo corpori & exſiccando deditus. Gal. autem ſolùm quatuor meminit, complectens ſub hypocauſto apodyterium. His ſuppoſitis & alijs quæ breuitati conſulens prętermitto, ad noſtrum inſtitutum ex his omnibus cellulis ea pertinet, quam hypocauſtum appellarunt, ex halituoſo aëre cõſtantem: quem ſane vaporem multis modis

effice-

efficere poſſumus: ex decoctis nimirum aqua aut vino floribus, radicibus, ſeminibus, & omnibus his quæ morbo cõuenire viſum fuerit, & ſusceptis vaporibus per tubulos atque infundibulũ, quod corpus laborantis in lecto iacens attingat, ita vt caldarium, quod huic vſui paratur, vndique coopertum ſit, ne vapor in externum aerem euaneſcat, ſed vniuerſus per infundibulum ſuſcipiatur. Poteſt etiam ad eundem vſum confici ſtratum mille foraminibus perforatum, quo laborans recumbat, ac ſubtus oportet caldarium calido decocto plenum reponere, quo faciliùs laborans vaporẽ ſuſcipiet. Vtcumque tamen hæc parentur, virtutem habent calfaciendi, liquandi, & quæ inæqualia ſunt, exæquandi, & laxandi cutem, & quæ ſub ea detẽta ſunt, euacuandi: ob idq; morbis omnibus ex vſu exiſtũt quibus & ſudandi ratio proficua eſt.

De balneis ex ſolida ſubſtãtia.

Conficiuntur hæc balnea multis modis, ſed præcipuè ex arena, tritico, ſale, milio, aut vinaceis: quæ omnia maximam habent in medendis inueteratis & ægrè curabilibus affectionibus vim & efficaciam. Sic arena maritima ſubmerſi corporis conſũmere exuperantem humorem, præſertim aqueũ nata eſt: item & calfacere, ſi per crebra interualla arenam mutaueris, & aliam denuo ſupra corpus proieceris: loco tamen maritimæ arenæ, fluuiali, admiſto modico ſale, vteris. Proſunt hæc hydropicis, & malum corporis habitum patientibus, & tandem his omnibus, in quibus aquoſi humores, ſiue in neruis, ſiue in carne, ſiue in articulis abundauerint. Quæ omnia Herodotus lib. de remedijs extrinſecus occurſantibus, latiùs expreſsit. Cæterum vbi citra morſum deſiccare eſt in animo, milio vti licebit: nã & ſi primo ordine refrigeret, exſiccat tamẽ, tertio,

7. ſimpli. Vt ex Gal. apertè colligitur. Quapropter pedum ac manuum tumoribus diſcutiendis, ex ſalſa aut acri pituita obortis plurimum prodeſt, maximè ſi miliũ irroraueris calidiſsima aqua. Hoc tamen præter eundum non eſt, quòd ſi horum aliquid ad manũ haberi non poſsit, balnea hæc ex ſale conficere vtiliſsimum erit.

De balneis ex vinaceis

Quantumuis apud veteres non fuerit frequens vſus vinaceorum, euentus tamen docuit magni in quibuſdam inueteratis affectionibus fuiſſe momenti, maximè ſi non fuerint admodum prælo preſsi: & actuali calore non fuerint deſtituti. Habẽt enim vinacei omnes moderatum calorem, & ob id dolorem non inferũt, & omnibus particulis ſunt ex vſu: qua moderata caliditate fundunt, leuigant ac molliunt quod in particulis conſederat, cõcretumq; præeſt: præter id quòd ex modica adſtrictione robur etiã partibus conciliãt. Quo fit, vt roborato partis calore ſenſim & paulatim humorẽ digerere ac diſcutere valeãt: ſic ſcirrhoſis & induratis tumoribus ex vſu exiſtunt: item coxẽdicis & podagricis morbis proſunt, & ædematoſos tumores diſcutiunt. Tandẽ ob moderatũ calorem calidioribus etiam affectionibus (niſi corpus extenuatum fuerit) ex vſu exiſtũt: talis enim eſt caloris moderati efficacia. Non tamẽ oportet quibuſuis vinaceis indiſtinctè in quouis affectu vti: nam frigidas affectiones vinacei dulcium vuarum perſanant, calidas verò non ita feruentes & exquiſitè dulces: quinimo eligendi ſunt qui plus fuerint prælo preſsi, & non plurimũ inualuerint. Atque hæc dicta de balneis ſufficiãt, vt poſsint Medici interim dum varios de hac re authores legũt, ignorationem fugere in re adeò neceſſaria.

QVA

QVA LEGE LICEAT FLVxiones ſiſtere

INSTITVTIO XIIII.

SVNT Affectus qui à fluxionibus dependẽt, Medicis curatu adeò difficiles, & laborãtibus adeò graues & moleſti, vt iure optimo de eis dici poſsit, qđ Hipp. his verbis refert. Nõ enim cõtẽtus eſt is qui in periculo verſatur, his quę poſſumus, ſed cõcupiſcit etiã & quę nõ poſſumus. *Epiſto. ad Cratebã.* Quapropter ſemper conandum eſt, in grauioribus & periculoſis malis aliquid ampliùs ac nouum & vtile adinuenire. Sunt enim fluxiones noſtrum corpus moleſtãtes vno è tribus modis lædentes: nimirum vbi intra corpus manentes in aliquam partẽ delapſi fuerint humores: alio verò vbi per communes aut priuatos canales extra corpus defluxerint: tertio quidẽ vbi vtroq; modo lædunt: partim nimirum fluentes ad extra, partim per modum retenti, cõmoti tamen ad partem incõmodam. Quas fluxionum differẽtias pulchra oratione docuerat Hipp. dicẽs: *Lib. de natur. hum.* AEgrotat autem, cùm humorum quid minus aut ampliùs fuerit, aut ſeparatur in corpore, & non fuerit reliquis cõtemperatum: neceſſum eſt enim quicquid horum ſecretum fuerit, & per ſe ſteterit, non ſolũ eum locũ vnde ſeceſsit morbidũ fieri, ſed etiam eum in quo ſtat, & in quem propter nimiam

copiam diffuſum eſt, dolore ac morbo vexari. Etenim cùm quid horum extra corpus fluxerit amplius quàm redundat, euacuatio ipſa dolorem exhibet. Rurſus itaque ſi idem intus fluxerit, euacuationem & tranſumſsionem ac ab alijs ſecretionem, geminatum dolorem exhibere neceſſum eſt. Qua profectò ſententia has omnes fluxionis differentias complexum fuiſſe Hippocratem apertè conſtat. Sed cuiuſque earum meminiſſe oportebit, vt clarior euadat inſtitutio.

De fluxionib⁹ intra corpus.

Fluxiones, quas extra corpus manere diximus, à triplici oriuntur fonte, à particula nimirum quæ fluxionem ſuſceptat: à toto corpore: & vltimò à membro aliquo ſeſe in aliud exonerante. Particula verò in quam fluxio decumbit, tribus modis huic damno diſponitur: aut quia ex propria natura ad id facta eſt, vt adenoſæ partes, quas vt aliarum excrementa ſuſceptent, laxas, molles, & ampliſsimis meatibus patulas fecerat natura: ſecundo modo cũ à morbo labefactata, & impotens reddita, cogitur fluxionem admittere: tertio verò, quia ad fluxionem paratior, pręe dolore, calore, aut inanitione ſeu vacuo redditur. Non tamen vt nonnulli cenſent, quia dolor, vacuum aut calor trahãt: nam cùm dolor qualitas ſit intentionalis, & vacuum quid priuatiuum, realem actionem aut poſitiuam, qualis tractio eſt, perficere nequeunt: neque calor adhuc, nã tantùm dilatatione partiũ & cauitatum eas ſuſceptioni aptiores reddit. Corpus verò vniuerſum cùm poteſtate ſuperet omnes particulas, indiſtinctè ſuũ vitium, ſiue ex plenitudine, ſiue ex cacochymia ſit, in quamuis deponere valet. Particula etenim, quæ fluxionem in aliam traſmittit, id ſemper multitudine grauata, aut malitia laceſsita, vel ob decliuem lo-

cum

tum efficit. Quam doctrinam adduxit Hipp. varias recenſens à capite fluxionum differentias: quam etiã cõfirmauerat Gal. Inſuper idem Hipp. varios recẽſet morbos, vbi intus manẽt fluxiones, quos la tiùs adhuc Gal. recenſet. Nã vt Celſus ſcribit, hoc periculo nullum humanum membrum vacat. Li. de glã dulis. Libr. 2. de dif. fe. ca. 11. Libr. 3. de fa. natu. cap. 15.

Habent hoc cõmune & proprium huiuſmodi fluxiones, quòd omnes ſiſti & cohiberi deſiderent, ſi membrũ recipiens ſeruare velimus. Aliud etiã cõmune habent, quòd nunquã adſtringentibus & reprimentibus medicamentis gaudent, ni fluxio tantùm ex humore tenui & fluxili dependeat, quã imbecilla natura retinere nequit: eo enim tẽpore adhibenda ſunt gratia præcauendi membrũ recipiens, ne ampliùs ſuſceptet. Cum hoc tamẽ tutiùs ſiſtitur fluxio, & præcauemus mẽbrũ recipiens, per euacuãtia & auertentia auxilia: nam alia adhibere, forſan erit naturã cogere ad membrũ aliud tranſmittere. Verũ ſi tenuitas & fluxus vbertas coegerint adſtringentibus vti, vno è tribus modis id facito, nimirũ denſatis humoribus ne facilè fluant: adſtrictis meatibus corporis per cõprimentia medicamenta & refrigerãtia, quo facilius vtrumq; fiat: aut exſiccatis ebibitisq; humoribus: quorũ materiã reperies cap. de adſtringẽtib9. Quòd verò rarò liceat vti in hac fluxionis ſorte adſtrigentibus (quamquã alicui difficile videatur) ſic probare aggredior ex Gal. inquit enim: Alia verò medicamenta, quæ podagrici in morbi auxilio bibũt, ad pedem quidẽ humores deferri vetant, ſed horũ ſuperfluam humiditatem nõ diſcutientia maiorem quemdã morbum faciunt, nã fluxionem per corpus oberrantẽ pulmo ſemper ob ſpirandi neceſsitatẽ motus, ac propter corporis ſui raritatem, ad illam excipiendã facilis, totam ipſe ad Li. de locis in ho. Libr. 6. de ſani. tu. Li. de the ri. ad pi.

Lib. acut. ſe trahens ita hominẽ ſuffocat, quòd periculũ nõ
1. co. 18. rarò conſpiciamus. Præterea idẽ author ſtatuit ad
& libr.10. ſtringentibus ſolùm eſſe vtendum,propter ſympto
pharma. ma aliquod quod animi deliquiũ accerſat. Præter-
Lib.5.de quá quòd idẽ Gal.vinũ decoctũ cũ radice petroſe-
ſani.tu. lini tribuit,& attenuãtia nõ negat arthriticis:quod
Li.3.fen, etiã eiſdem ferè verbis probauerat Auic. Quod ex
23.c.8. preſsiùs docuerat Hipp.dicens: Fuſos humores ne
Li. de hu- intus intercludas,ſed ſuperfluos reſiccato: quippè
mori. ſiue educere velis,ſiue ſecus,melius eſt attenuato-
rijs vti,quia ſic faciliùs medicamentis educes, aut per vrinam purgabis,quàm ſi adſtringentibus cohibueris coegeriſq; : ſi verò diſsipare intendes ac diſcutere,citiùs & tutiùs efficies tenuioribus exiſtentibus,quàm frigidis & denſatis.

At in cohibẽdis huiuſmodi fluxionibus diligẽter animaduertere oportet,an humor qui defluit à nobiliori mẽbro ad ignobilius decidat,an è cõtra, vel inter paria fiat trãſmutatio:nã id vltimũ hoc habet laudabile,quòd mutatio morbi ſit:cũ hoc tamẽ cõpeſcenda,nõ tamẽ ad membrũ primò affectũ reuocanda erit.Fluxio verò quę ad nobile mẽbrũ irruit, aut reuocãda,aut aliò trãsferenda perpetuò eſt: verũ quæ ad ignobile ſit,aut leuẽ cõcitat affectũ,quę potiùs morbi in melius eſt mutatio,aut graue & periculoſum parit malũ:quo tempore etſi à membro principaliori fiat decubitus, cohibẽda omnino eſt fluxio, verũ non reuocanda ad mẽbrũ princeps à quo decidit,ſed euacuata funditus,ſi par eſt materia,aut aliũde diſtracta vel tranſmiſſa : nam cùm in mẽbro recipiente malũ portendat ſi decidat, & in mandãti periculũ immineat,niſi defluat,expedit ex toto aliò humores trãsferre. Quippe facta collatione inter membrũ debile aut validũ,grauius quidem eſt fluxionem ferre à forti mẽbro factã, quã à de-

bili, vt optimè his verbis dixerat Hipp. Porrò quicũq; morbi à fortiſsima corporis parte fiũt, grauiſsimi exiſtũt: etenim ſi iſtic vbi initiũ ſumpſerint, permãſerint, neceſſe eſt fortiſsima parte laborãte, totũ corpus laborare, & ſi à validiſsima ad quandã debiliorẽ tranſmiſerint, difficulter ſoluentur: quicũq; à debilioribus ad fortiores trãſierint, cõmodiùs ſolui poſſunt: quibus euidentèr cõnſtat qua methodo procedendum ſit in huiuſmodi fluxionibus. Lib. de natura homi.

Verùm vt deueniamus ad ſpeciales curandi has fluxiones methodos, neceſſum eſt conſiderare mẽbrũ mãdans, itẽ & recipiens, ac vltimò humorẽ fluẽtẽ. Quorũ gratiã reuocare in memoriã oportet ſententiã quandam Hipp. quæ in hunc modũ ſe habet. Omnibus autẽ (loquebatur de mẽbro mandanti) liberatio hæc eſt, vt ex frigiditate quidẽ affecti percalfiãt: ex ardore perfrigerẽtur: & ſubdit loquẽs de humoribus fluentibus: Reliquę autẽ omnes fluxiones, quas propter humorũ acrimonias & intẽperantias ego fieri ſentio, reſtituuntur & curantur, vbi tẽperatę fuerint & cõcoctę. Et paulò inferiùs ſubdit: Quæcũq; fluxiones ad oculos: & paulò infra, ad fauces, vt reminiſceretur mẽbri recipientis, & cõſtaret vtriuſq; adduxiſſe præfatã ſiſtendi rationẽ. His ſic conſtitutis, hac lege inſtitues rectã curãdi rationẽ. Quo enim tẽpore generat ob ſui impotẽtiã prauos ſuccos, purgare corpus & affectam partem neceſſe eſt, ne humores ſupra modum acerbentur, quo forſan fluxio ſecuriùs ceſſabit. Corroborabis autem id membrum ſæpius iuxta rationem diſtẽperiei, admiſtis quæ modicè adſtringendi vim habeant, ne calidis virtus plurimum diſſoluatur. Verùm ſi particula plura congregat excrementa, eo quòd non ſeſe vt par eſt exoneret, & ob id poſtea fluxionem Lib. de veteri me.

concitauerit medendi ratio poſtulat, pluries eſſe purgãdũ & paulatim, quia vitiũ ſuccreſcit defectu ſecernẽtis potẽtię, cauẽtes ſẽper adſtringẽtia medicamẽta, vt quæ copioſiores ſoleãt concitare fluxiones ex hac cauſa ortas. At ſi ex retentricis impotentia fluxio concitetur, neutiquã purgare vſquam decet, nã retentrix languida nequit aduerſus expellentẽ medicamento irritatã purgare: quo ſit, vt fluxiones maiores fiant, & ob id in hoc affectu ſolùm roborare opus eſt his medicamẽtis quę pugnẽt aduerſus intẽperamẽtũ, cuius occaſione virtus lauaſcit. In quo præciſe caſu ex vſu exiſtũt medicaméta quæ vires habẽt adſtringendi, vt quod facultas ſua ſponte efficere nequit, arte his medicamentis fiat.

Præter dictas conſiderationes à parte tranſmittenti deſumptas, ſe ſe offerunt alię nõ minoris momenti, ab humorũ qui fluunt multitudine grauãte, & acrimonia laceſſente, vel ſubſtãtię tenuitate qua facilè fluit, & impetu mouetur ad fluxũ. Sic profectò copioſa materia omni vacuationis genere demẽda eſt, ſiue per victus parſimoniã, ſiue per exercitia, ſiue per ſanguinis detractionẽ: itẽ materię acrimonia miteſcenda eſt & humectãda & alijs permiſcenda: nã ſic eam frænare docuerat Hipp. dicens.
Li. de morbis muli. Totã humectare oportet quo fluxiones aquoſiſsimę fiãt, & minime mordaces balneis multis calidis, poſteà verò ſecuriùs purgabis. Pari quoq; ratione, ſi tenuis fuerit humor & aquoſus, incraſſari poſtulat per couenientẽ victũ & idonea præſidia. Conſiderare inſuper oportet partes per quas humores defluũt, nã ſæpe diuturniores efficiũt fluxiones, quia molles, raræ, laxæ, debiles, & venas ac arterias amplisſimas ſortitę ſunt. Quod etiã Hipp. magni fecit,
Li. de veteri me. dicẽs. At verò cauæ & expãſæ figuræ ĩfluentem qui-

quidẽ humorẽ maximè omniũ ſuſceperint, nõ autẽ ſimiliter attraxerint, ſolidæ autẽ & rotundæ neq; attraxerint, neq; ſuſceperint, dilatabitur enim & nõ habet ſedẽ in qua maneat. Spongiformes verò & molles, velut cùm pulmo & mammæ, vbi admotæ maximè fuerint & adhæſerint, ebibũt, duræq; fiũt, ac augeſcũt humore acreſcẽte, maximè pulmo. Quapropter expedit raras partes denſare, roborare debiles, & molles quodãmodo indurare his quę refrigerandi & adſtringẽdi vim obtineãt, maximè corpore euacuato. At impetũ humoris cõpeſces omni reuulſionis genere ad diſtantes cõtrariaſq; partes.

Pars verò quæ recipit, tot ſibi ad præcautionem exoptat cõſiderationes, quot ſunt cauſę quę ipſam poſſunt diſponere ad ſuſceptionẽ. Sic profectò prõptiſsimè recipiũt partes debiles, molles, laxæ, raræ, coniunctę cũ partibus mitentibus, cõcauę, calfactę, dolẽtes, inanes ac inferiores. Sic pars imbecilla roboranda iuxta intemperamentũ imbecillitans: quæ dolent permulcendę ſunt, ac mitigandi dolores, admiſtis quæ roborent, ſiquidẽ anodyna laxant: rarę, molles, cauæ, calfactæ, & inanes omnes adſtringẽdę repellentibus & adſtringentibus pharmacis. Atque hæc ſunt auxilia, quibus fluxiones, ſi rectè eis vtaris, proculdubio ceſſabunt.

De fluxionib9 quæ partim extra, & partim intra corpus fluunt.

Numerantur inter fluxiones, quæ partim intùs, partim extra prodeunt, grauedo, diſtillatio & raucedo, pręter eas quæ ad thoracẽ & pulmonẽ dilabuntur, quarũ partẽ per ſputũ trãſmittit natura. In qua re ſciendũ eſt, excremẽta partiũ eſſe in duplici differentia, nam quædã ſunt partibus omnibus communia, quędã quibuſdã partibus peculiaria, veluti vẽtriculi fęx, & iecoris vrina. Quæ verò omnibus ex æquo accidunt, ſunt veluti tenuis quædam ſubſtan-

tia quæ in halitũ inſenſibiliter abit, & craſſa, quæ veluti ſordes indumentis adhęret: quæ duo ex naturali coctione naturaliter prodeũt. Præter quæ etiã, in partibus duo alia excrementorũ genera reperiũtur: alterũ ab alijs partibus ſuſceptũ, reliquũ verò propriæ partis coctione vitiata, ablata aut diminuta, citra vllã ſeparationem optimi à deterrimo prodit. Et vt exẽplo vtar, caput excrementũ naturale generat ex proba nutritione, quod auriũ ſordes eſſe arbitramur. Inſuper aliud gignit dum propiũ alimẽtũ minimè aut prauè cõfectũ, per propria emunctoria expellit: prætereà plura & varia aliarũ partiũ vitio ſuſceptare caput frequẽtiſsimè aſſolet. Quorum excrementorũ natura gnara, quòd caput cauſis alterãtibus expoſitiſsimũ eſſet, purgãmẽta hæc boni prouida, per palatũ nimirũ & nares diſtribuit: quæ ſane excremẽta, dũ plus iuſto abũdãt, in varias fluxionũ ſortes diſtribuit, vt Hipp. egręgiè docuit. Cõſiderabit tamẽ nõ ſolũ quod abundat fluere, ſed quot etiã occaſiones & cauſæ concitãtes fluxionẽ ſuccreuerint, quas ad verã medẽdi rationẽ nouiſſe opus erit. Sunt (præter morboſum apparatũ) cauſæ ſeu occaſiones quędã, quę eũ in morboſos affectus degenerare efficiũt, quarũ quędã inſtrinſecꝰ operãtur, veluti febriũ feruidiſsimus calor, vini & eduliorũ calidorũ eſus: quædã verò extrinſecus occurſãt, qualis aëris calida tẽperies, modò à ſole, igne, exercitio, quę dilatatis poris & fuſis humoribꝰ, eos citatiores ad fluxũ reddunt: itẽ & frigiditas, quę cõpreſſis intro ſuccis idẽ valet efficere. De calidis autem cauſis & occaſionibus nemo ambigit, præſertim cũ Hipp. id expreſſe fateatur. De frigiditate autẽ nõ leuis ſuboritur cõtrouerſia: quã qui diffuſiùs voluerit legere, adeat li. de recto præſi. art. medi. vſu, c. de ſiſten. fluxionib. nã hac in parte ſat eſt ſcire Hipp.

Libr. 4. de morbis epiſto. ad Demetriũ Regem.

Libr. 2. de morb. ca. de tonſillis.

qui ex cõpreſsione has fluxiones fieri fatetur, intel ligẽdũ fore de cõpreſsione quę fit in extima cute: quę adeo poteſt refrigerari, q̃d intro exprimat quas cõtinet humiditates: nõ autẽ de cerebri ſubſtãtia, quæ viuo animali id frigus pati nequit, quãuis experimẽto quotidiano nobis cõpertũ ſit, frigus has fluxiones à cerebro mouere: cæterũ calore partiũ externarũ intro repulſo, & coercito natiuo effluxu, quo liquãtur & fundũtur ac fluũt cõcreti & frigidi aut tenues humores. Quã ſẽtẽtiã expreſſè cõfirmat Hipp. dicẽs: Incaleſcere cerebrũ à cibis, à ſole, à frigore, & à laborib9, ac febriũ calore, quib9 pituita in cerebro liquatur & ſecedit, partim ad nares, partim ad guttur & os, & ad inferas ſedes: vt cõſtet qualiter fiãt fluxiones, quę partim extra, partim intro ꝓrũpũt. Huic etiã fluxionis ſorti reducẽd9 eſt reumatic9 affect9 à Gal. appellat9, ex vniuerſi corporis imbecillitate, cuius latè meminim9 li. de morb. int. cur.

Lib. de locis in ho.

Libr. 2. de morb. ca. de conſiliis.

Li. de ſanguin. miſ. c. 6. & lib. 1. pharm. lo. c. 6.

Siſtendi verò ratio & modus haud ita facilis eſt, quippe prętercognitionẽ morboſi apparat9, & prętcr externas occaſiones, etiã conditionẽ humoris fluẽtis nouiſſe oportet. Nã aut humor ille qui fluit crudus euadit, ob deprauatũ inueteratũq; cerebri habitũ, aut ob ipſius alimẽti vitiũ, aut ob cauſam aliquã externã, quæ interturbat coctionẽ. Quòd ſi ob capitis inueteratũ habitũ id fiat, & indies excremẽta aggregẽtur, crebrò purgare oportet, & frequẽter diuertere: verũ quia id ſæpius medicamẽtis factũ lõge magis cerebrũ imbecillitate habet, ſati9 mihi videtur fõtanellã aperire in altero aut vtroq; brachio, aut ſetonẽ occipitio affigere, quo faciliùs per ea foramina expiret humor cõgeſtus. Verũ ſi ob alimẽti vitiũ id accidat, mutato victu, & purgatis corpore, & capite ꝑſidiũ eſt; in quo caſu cõſuluit Hipp. nõ eſſe diuer-

Li. de locis in ho.

diuertendam pituitam illam aliò, dicens: Si porrò intumuerint nares,& pituita plenę fuerint,atque ea compacta,oportet pituitam compactam & congelatam attenuare aut fomentis aut medicamento non auertere: ſi enim fluxus auerſus aliò procedet, maiorem morbum omnino faciet. Cæterum, ſi ob ſolis ęſtum aut frigiditatem,vel quamuis aliam externam cauſam quæ coctionem capitis interturbet, fluxio conciteтur,coniectabile eſt proficuum fore his vti quę coctionem iuuent. Prætereà conſiderare oportet, an cauſa quæ fluxionem mouet, & humor ipſe qui fluit,eiuſdem ſint naturæ, calidæ nimirum,an frigidæ,ſiccæ vel humidę,an diuerſæ. Si quidem fluxionis motiua cauſa calida & morbi apparatus,& humor qui fluit pariter calidus fuerit,facile erit frigidis fluxionem compeſcere: verùm ſi materia fluens calida fuerit,& cauſa mouens frigida,aut è contra,temperatis auxilijs res fieri debet, quibus vtraque indicatio completur. Reliqua verò quę particularia ſunt,reperies cap. de catharro,lib. de morb. inter. cura.

De fluxibus qui extra corpus prodeunt.

Cùm adeò ſint variæ fluxuum qui extra corpus dilabuntur,differentiæ,adeoque varias ſortiantur cauſas,neceſſum erit paulò diligentiùs rē hanc expendere,& ob id tria in hac re ſe ſe nobis offerunt in examen reuocanda, nimirum quos fluxus liceat ſiſtere,quos verò permittere,moderari aut mutare in melius: ſecundum,quando,hoc eſt,quo tempore id expediat aut non: tertium verò, quibus modis & præſidiorum generibus id oporteat fieri.

Circa primum noſſe oportet,eorū qui extra corpus fluunt, conditionem variam eſſe, namque ex his quidam proſunt, & maximé ſunt animanti ex vſu; quidam tales poſtmodum eſſe poterunt, licèt

non-

nonnunquã nos primo acceſſu deterreãt: alij verò omnino lędunt, & corpus in tabitudinem deferũt: nonnulli quidem etiam ſi modò non lædant, paulò aut multo poſt in grauiora pericula corpus defe runt. Rurſus cauſæ quæ miram hanc varietatem in fluxibus efficiunt, ita ſunt difficiles ac variæ, vt non niſi varijs & innumeris auxilijs cõtrariari poſſint. Quo fit, vt ex his fluxionibus quaſdam permittere liceat, alias moderari, nõnullas omnino cohibere, & vltimò plures ex toto finire & terminare.

Quas verò fluxiones omnino compeſcere oporteat, tria in vniuerſum docent, fluxionum videlicet materia, accidentia quæ ipſas ſequuntur, & vltimò inconueniens regio. Sic profectò à materia ſumpta indicatione, omnis ſanguinis fluxus, ſiue ab hæmorrhoidibus, ſiue ex vtero (dum naturæ modum excedit) ſiue ex aluo, renibus, ore aut naribus, vel ex quauis alia parte fluat, quatenus ad materiæ naturã attinet, protinus eſt cohibendus. Quippe ſanguis ita eſt familiaris, vt nuſquam natura ipſum niſi errans, à corpore pellat, præterquam in criſibus, aut in fœminis ſingulis mẽſibus. Eodẽ prorſus penſu, nulla facta exceptione, diaphoreticos ſudores ſtatim ſupprimere oportet, vt qui ſpirituũ ſubſtantiã diſsipẽt & mẽbrorũ alimentũ depopulentur. Vomitus etiã quos irritata natura ex alimẽtoſa ſubſtãtia coacta mouet, ocyſſimè cohibebis: itẽ & vrinæ fluorem: ſic & fluxus qui ex mẽbrorũ colliquatione prodeunt, citra moram cohibendi ſunt: item & hi qui ex inteſtinorum ramentis fiunt. In quo ſanè fluxu cohibendo, diuerſò prorſus modo à ſuperioribus procedendum eſt: nam illos quietare oportet citra vllam exceptionem, hunc verò finire, omnimoda humorum erodẽtium euacuatione. Etiam qui

qui ex chyloſa ſubſtantia fiunt cohibendi ſunt: & rurſus qui ex ſeminali materia prodeunt. Secus tamen res ſe habet, ſi fiat ex ſuperfluis vteri purgamentis: nam qui prodeunt vtiliter, & alterius morbi mutatione, aut totius corporis expurgatione, nõ protinus cohibebis, niſi dum ſimul ſubſtantiæ laudabilis aliquid excernitur, ita vt vel tabitudinem, vel illarum partium exulcerationem aut ſterilitatẽ vereamur: nam eo tempore curabis eos per aliam partem purgare & diuertere. Cogendi etiam ſunt non minori diligentia, qui accidentium efficacia lethales aut pernicioſi fiunt: veluti fluxus qui cum anxietate, animi angore & exolutione fiunt, vel cũ immodico ventris dolore, aut oris ventriculi affectu aliquo, maximè ſi cum febre iungatur, dummodo febris iudicium non ſit. Quo fit, vt eos ſtatim ſupprimere oporteat, ac naturam roborare, & paulatina alia euacuatione, ſi opus fuerit, minuere. Sunt inſuper compeſcendi fluxus, quos natura per alienam & incommodam regionem molitur, ſiquidem non minus damni ex loci incommoditate expectare licet, quàm ex inutili fluxu: quia naturæ motus alter eſt quo morbum purgat, & alter quo morbum parit. Quo fit vt non rarò accidat per adeò incõmodam regionẽ humores pellere, quòd etiam ſi morbum expurget, cohibere licet, ne alium longè grauiorem concitet, aut ſæua accidentia, ob incommoditatem & præſtantiam loci.

Quibus habitis, eos tantùm fluxus oportet permittere, quos ex aliena, inutili & morboſa materia natura molitur: qualis naturę eſt diarrhœa omnis,
Li.4.c.19 cuiuſuis ſucci fiat. Qua ratione cenſeo dixiſſe Celſum: Sed vno die fluere aluum ſæpius pro valetudine

ne eſt,atq; ita pluribus ſi febris abſit,& intra diem ſeptimum id conquieſcat: purgatur enim corpus,& quod intus læſurum erat vtiliter effunditur: quod etiã his verbis Aetius ſcripſerat: Etenim obluctari, & excretionis cohibitionem moliri, maiorem morbum facit: ſiquidẽ quę cohibentur,ſurſum perlata, dolores capitis aut phrenitidas aut lethargos, aut parotidas inferunt pernicioſas. Ex quibus euidenter conſtat,quod licèt cohibere non expediat,mutare tamen in melius oportet,optima victus & vitæ ratione inſtituta,ne accidentium vi natura labatur. Quod etiam cõſuluerat Aetius dicens: Si itaque bilioſa pura recrementa prodierint,in magis ſalubria ipſa permutare oportet,non tamen per cohibitionem eos curare: bilioſum enim tùm in ventre,tùm in ieiuno inteſtino aggregatum,atque poſt coacerbationem retentum maximopere lædit: nam & ſtomachum ſubuertit, & viſceribus inflammationes infert,& ſitum accendit,& febres inſtaurat,omneſque prædictas affectiones in capite efficit, atque in totum grauiorem affectionem reddit. Sic profectò conſtat quos fluxus liceat cohibere aut permittere, vel mutare aut finire. Li.3. ſer. 1. c 35

Quando verò & quo tẽpore fluxus ſiſtere oporteat,magnũ faceſsit negotiũ,præſertim in his affectionibus in quibus dilatio quæuis periculum vitæ minatur. Quapropter ne occultè tranſeat agendi vel non agendi tempus,perdiſcere oportet, qualis ſit ſiſtendi aut permittẽdi in his fluxibus occaſio. Sic profectò quantumuis dictum ſit cohibendos eſſe fluxus ex familiariſsima ſubſtantia, cum hoc tamen aliquando nonnihil fluere eſt permittendum,ne naturæ motus inopinato & repentino impetu præter eius inſtitutum præpediatur. Namque

non minus lædi ſolet ex repentino & contrario motu, quâm ex actione præter naturam coacta. Item alios quos eſſe permittendos diximus, citra morā ſæpius cohibere oportet. Quamobrem permittere aliquo modo expedit ſanguinis é naribus fluxum, in his quibus aut capitis dolore, aut immodica totius plenitudine concitantur: maximé ſi per interualla aſſuetus fuerit ſanguinem fundere. Sic in hæmorrhoidibus cautum eſt ne quis in totum ſanguinem cohibeat, ſed vna relicta iuxta valetudinis rationem. Pari ratione in vulneribus ſanguis protinus cohibendus non eſt, niſi in ventre fuerit: ſed ne inflammetur, aut vt coaleſcat, permittere oportet aliquantulum fluere: nam ob id Galen. dixit: Si plurimum non fluxerit, ſanguinem ex vena mittere neceſſe eſt. Præterea eos fluxus aliquando cohibere oportet, quos alioqui permittendos diximus: nimirum quando in animi deliquium incidunt, aut cùm ſupra modum & vires laborantis fluxerint, vt optimè Gale. docuerat. Quos ſi vacuandi neceſsitas plurimum vrſerit, moderari oportebit, ita vt quod ſat ſit fluat, quod verò facultati incōmodat, minimè: nam cùm vltra modum pergit, etiam ſi ſit ex humoribus nocuis, cohiberi moderatione prædicta oportet. Cęterum in cohibendis fluxibus qui febribus ſuperueniunt, modum ponit Aetius his verbis. In principio enim aliena à natura ſalubriter euacuare conſueuit, ipſa ſcilicet natura vndequaq; ad ſuperfluum & incommodum reijciendū cogente, quemadmodum in febrilibus morbis frequenter fieri vidimus. Conuenit itaque, rebus ſic ſtantibus, aut vſquequo natura omnem ſuam curam expenderit expectare, aut ipſius etiam motus adiuuare. Quare ea quę in corporis commoditatem vtiliter excernuntur,

Li. 4. metho. c. 6.

Lib. 1. de rat. vic. 18.

Li. 3. ſer 1 c. 35.

nuntur, minimè cohibere oportet: poſtquàm verò iam diutius perſeuerauerint fluxiones, non ſolũ ſuperflua euacuantes, verùm habitũ veluti colliquantes vireſque conſumentes, tunc ſanè reſiſtere eis oportet ac omni ingenio fluxum compeſcere. Verùm ſi ſimul cum febre inceperit fluxio, aut febris à fluxu mox ſequuta ſit, minimè licet intrepidè fluxum ſiſtere, etiam ſi febris ſtante fluxu curari nequeat. Quo tempore expedit diſtracto humore per vomitum, vrinam aut ſudorem, fluentem humorẽ diuertere, ac modicè album comprimere, & alimenta quæ moderatã adſtringendi vim obtineant, porrigere. Quæ omnia elegantiſsima oratione ſcripſit Celſus dicens, impetum ventris non eſſe cohibendum, ſed paulatim cogendam eſſe naturam aut aliò diuertendam, ne compreſsis humoribus febris intendatur, aut fluentibus corpus præ calore & manitione contabeſcat. Quibus ſi adiunxeris conferentiam & tolerantiam, facilè metieris, qua occaſione, quoue tẽpore ſiſtere aut permittere fluxiones oporteat: quippe ſi proſunt, cohibere nefas eſt, maximè ſi toleret facultas: quòd ſi contrarium accidat, idẽ malum erit non cohibere, quod Gal. inſtituerat in omni euacuatione eſſe obſeruandum.

Li.4.c.19

1.prorre. p.2.com. 38

Verùm licèt magni momenti ſit in vniuerſum ſcire, qua lege & methodo fluxus omnes liceat ſiſtere, & quos permittere, non videtur ſat eſſe, vt Medicus cuique fluxionum ſorti præſidium præſtet ex æquo proficuum, ob varias quas quiſque habet cauſas, iuxta quarum varietatem varias etiam conſiderationes vt remedia proſint, præmittere oportet: quæ ſufficere arbitror, vt quiſque exactè ſciat quid in vnoquoque agere expediat.

Qui

De ſudore diaphoretico & colliquante.

Qui cõpeſcere voluerit diaphoreticos ſudores & colliquantes etiam alui fluxus,ſciat priùs vtrumque prouenire ex calore noſtrã ſubſtantiã diſsipãte,aut ex ipſius ſubſtantiæ tenuitate, & vltimò ex naturæ impotentia,quæ propriũ mẽbrorũ alimẽtũ continere nequit,ſed permittit diſsipari à calore, aut humorũ acrimonia & malitia,aut ingẽti paſsione,ſiue animi,ſiue oris ventriculi,aut alterius partis quæ huius momenti ſit,aut propter exactiorem ſenſum. Prodeunt tamen ex his ſudoribus quidam frigidi,nonnulli verò calidi:hi quidem depopulãte extraneo calore ſolidam ſubſtantiam: illi verò ob caloris natiui paupertatẽ. Quibus ſic cognitis, mẽs tibi ſit vires ante omnia reficere,& intemperamenti aut humoris malitiã corrigere:quippe euidentiſſimum eſt,non parum Medicos aberrare in virium refectione. Diſtinguere enim priùs oportet, ſit ne naturæ paſsio ob ſuffocationem:quo tempore ſatius eſt facilioribus & odoramentis ac iuſculis vires leuare,& frictionibus,cucurbitis & alijs diſtractionibus per interualla factis cauſam ſuffocantem diuertere, quàm copioſis & frequentioribus alimentis vlteriùs naturam grauare. Verùm ſi vel calore exurẽte, & humoribus exedentibus, tenuem & roridam humiditatem contingat diſsipari, aut vehementibus animi pathematis & doloribus diſtrahi ſpiritus & reſolui,tribus omnino præſidiorum ſortibus vtẽris. Primò his quæ refrigerent cũ modica adſtrictione intus ſumptis & exteriùs admotis: item eis quæ cutem quodammodo denſare habeant irrorationibus,aere frigido, & aſperſione pulueris roſarũ,coralli & ſimiliũ. Tertiò alimentis,tam per ea quæ odorata profunt,quã per potiones nutritorias,ex vino aut iurib9 & alijs quę ex

ex margaritis & corallo fiũt, extractionibus: reliqua verò ex proprijs capitibus quæres: nã hac in parte ſatis eſt generalia præcepta ſcribere, quæ memoria facile haberi poſsint.

De omni ſanguinis fluxu.

In vniuerſum omnẽ ſanguinis fluxũ ſiſtere, facilius & vtilius mihi viſum fuit docere, quã quẽuis alui fluxũ cõprimere. Quapropter tria mẽte ſibi cõcipiat qui hos fluxus cõpeſcere volet: primũ fluentis ſanguinis cõditionẽ: ſecũdũ loci per quẽ fluit affectũ, ac vltimũ naturæ vitiũ & iacturã. Sanguinis quidẽ vitiũ, aut ipſo efferueſcẽte contrahitur, vt in ęſtuãtibus tẽporibus, aut febribus & vehemẽtioribus exercitijs cõperimus: vel propter excedentem quantitatẽ, qua diſtenſione facta exitũ ſibi parat: vltimò verò propter deprauatam qualitatẽ, acrem, mordacem & exedentẽ, quæ nata ſit venas abradere, & etiã ob nimiã ſeri admiſti tenuitatẽ, qua facilè per foramina, etiam naturalia, excidit & exſudat. Quibus cognitis, frigidis intus ſumptis feruorem compeſces, ac ſanguinẽ frigidis alimentis incraſſabis, & poros occludes. Sanguinem verò adauctum, ſi plus iuſto vaſa diſtẽdat, protinus demes, & bonum habitum ſtatim ſolues, vt conſulit Hippocrat. tantumque extrahes, quantum permiſerint vires: quæ ſi confertim non tolerauerint euacuationem, paulatim facies (ſic enim expoſtulat fluxus cõditio) & reliquũ victus parſimonia adimplebis. Cæterũ ſi ſanguis vitio aliquo conſpurcatus id efficiat, rimari oportet qualis naturę & conditionis ſit: nã ſi tenuis, ſeroſus & adeò prauè cõfectus ſit vt per minutiſsimos venarũ poros & oſcula liberè fluat, adhibitis alimẽtis quę boni ſint ſucci & craſsioris ſubſtãtię, medicamẽtis mox vti expediet, quæ præter id ꝙ ſanguinem à ſeroſa ſuperfluitate expur-

expurgent, ipſum etiam denſent, & vias coarctēt, & adſtringant: cuius naturę eſt rhabarbari tota ſubſtantia, & myrobalanorum cortices. Quòd ſi ob miſcellam alicuius humoris acris, mordacis & vaſa erodentis ſanguis fluat, humor ipſe peculiari ſibi medicamento educēdus eſt, poſt verò vaſorũ exeſionem implere expedit per ea auxilia quæ renutritionem celeriter moliantur, & emplaſtricam facultatem habeant, aut cauitates obſtruant, qualia paulò inferiùs reperies. Loci verò per quem ſanguis fluit, affectus varij conſpiciuntur: ſiquidem fluit è vaſis apertis (per propria foramina & extremitates) ruptis (à ſoluente continuum) exeſis ab humorum malitia & acrimonia, quibus ob id diuerſa oportet adhibere auxilia. Quippe apertis adſtringentia commoda ſunt, qualia hypociſtis, malicorium, balauſtium, plantago, oxicratum & vinum adſtringens. Ruptis verò agglutinantia proſunt, vt thus, manna, maſtix, & huius naturæ alia. At partibus exeſis, vbi vniuerſum corpus priùs prçueniatur, ſarcotica & quæ obſtruendi vim habent vtilia ſunt, veluti optimum alimentum, bolus Armenus, farina volatilis, amylum, cucurbita ſicca, pompholix, paſtillus Andronis & terra ſigillata: proſunt etiam quę cruſtam inducunt. Cęterum ſi ſanguis fluat vitio facultatũ, longè aliter ſiſtere oportet: nã ſi retentrix ſanguinem ſibi commiſſum liberè permittat fluere, vt in immodicis inteſtinorũ, hæmorrhoidum & vteri fluxibus non raro accidit, pars quæ impotentia laborat, ad antiquum temperamentum protinus reducenda eſt, mox quę adſtringendi vires habeant ſunt adhibenda (niſi fluxio adeò fuerit vrgens quòd ab eis incipere conſulat) nam eiſdem vti ſolis à principio minus eſt tutum, &

magis lauaſcit imbecilla facultas onere preſſa. Contingit tamen aliquando fluxum concitari expellentis facultatis vitio & irritamento à moleſtante aliqua cauſa: cui mederi licet, expurgatis qui ſanguinẽ fœdant humoribus, & obtuſiori facta potentia, ac boni ſucci alimentis exhibitis. Cæterum ſi ſanguiſica iecoris facultas ita ſit inualida, aut varijs excrementis impedita, quòd aquoſum, fœdum, aut fæculentum ſanguinem generet, quem poſtea diſtribuens potentia, quia alitioni inutilis eſt, per inconſueta loca tranſmittit, vt in hepaticis dyſenterijs, per inteſtina aut ventriculum, etiam ſi id aliquando accidat in his corporibus quæ plurimo ſanguine abundant, quem vtiliter tãquam ſuperfluum expellit natura, huiuſmodi corpora refrigerare modicè expedit, & ſanguinẽ per interualla mittere, & exercitijs & ciborum parſimonia inanire: ſicut in alijs quibus ſanguiſica potentia languida eſt, vniuerſa medendi ratio ſita eſt in reductione ſanguiſicæ potentiæ ad antiquum ſtatum, temperata iecoris ſubſtantia per ea quæ calore natiuo ſimili calfaciunt, & quodammodo natiuum humidum reficiunt.

Vomitus omnis (niſi ex nauſeatiua ſatietate prodierit, aut iudicij ratione) protinus compeſcendus eſt, cùm à morboſa prodit cauſa quæ facultatem expellentem laceſsit, & retinentem infirmat. Prętermiſſo autem retẽtricis vitio, quia rarò vomitum mouet citra irritamentum expellentis, ad cuius vitia reducere oportet vniuerſam medendi rationem, ſi priùs dixero, vtcunque ſit, ſemper roborandam eſſe retentricem his quæ vel calfaciant & ſiccent, ſi frigiditas cauſa eſt, aut attemperent, ſi calor: ac vltimò his quæ eius munus adimpleãt adſtringẽdo *De vomitu compeſcẽdo.*

& comprimẽdo, quo minus liberè permittatur abire alimentum expulſum vi & efficacia expellentis potentiæ. Verùm ſi expellens hęc concitata apparuerit, compeſcere eius imperium oportet iuxta irritamenti cauſam, quæ duplex exiſtit: nam aut prodit ab acriori & immodico ventriculi ſenſu, aut ab humore & ſubſtantia aliqua quæ obruat pondere, aut qualitate moleſtet, vel vlcere aliquo intus excitet potentiam. In primo autem cauſarum genere curandi ratio docet aut ſenſum obtundere his quæ mucilaginoſa, pinguia & temperata ſint, vel tepida, quę licèt vomitum quandoq; efficiãt, in hac tamen cauſa compeſcunt, ſenſus quodammodo retuſione: in quo caſu aliquando cogimur ad narcotica deuenire. At cùm humores vitioſi id efficiunt, vt Galen. ſtatuit, quia aut irritant, aut tunicis adhærent, aut infarti ſunt in ventriculi tunicis (licèt infarti humores potiùs nauſeam inanem quàm vomitum videantur poſſe concitare: nam de humoribus qui ibidem morantur intelligere licet nauſeam concitâre, non de alimentis) quibus quod in ventre continetur facilè eijcitur. Vbicunque tamen ſint, vel in hoc vel in illo loco, vno è duobus modis congeruntur: nimirum aut paulatina generatione & corruptione in ventriculo, aut tranſmiſsione à toto corpore vel aliqua eius parte. Qua ratione ſiſtendi methodus in his qui aliunde tranſmittuntur, modò ipſi euomantur, modò ſecum ferant alimentum, per ea auxilia quæ vires habent euacuandi prædictos ſuccos, & diuertendi ad alias partes, rem agere oportet, quo natura diſſueſcat ad eam partem mittere, & auara reddatur, quo minus ad ventrem pellat. Prouidendùm inſuper eſt ne totum corpus aut pars quę affecta eſt, hos ſuccos deinceps amplius

Libr. 1 de loc. affec. c. 4.

pliùs

plius generet, curato totius aut partis affectu. Quòd ſi futuros præcaueris, aut purgaueris, & diſtraxeris, ad eos qui ſuperſunt in vẽtriculo deuenies, frequenter & paulatim purgans, aut, quod tutius eſt, roborato ventriculo, & diſcuſsis reliquijs, his quæ modico calore natiuum augeant aut iuuent, & coctionem moliantur aut diſcuſsionem. Verùm ſi in ventriculo humor generetur & corrumpatur, & in eius fundo innatet, medendi ratio docet, nullo adhibito humoris apparatu, per vlteriorem vomitum eſſe euacuandum, ni oris ventriculi ſenſibilitas id prohibuerit: quo tempore medicamentis per infernam aluum purgantibus tutiùs educetur. Quòd ſi humores vitioſi ventriculi tunicis adhæſerint, eadem medendi ratio docet, præmiſſa præparatione per inſcindentia & attenuantia, eos per vomitum etiam ducere, per interualla facta præparatione, & vomitione: quòd ſi acres aut ſalſi, vel mordaces fuerint, retuſa & frænata eorum qualitate, vel vomendo expelles, vel per infernam aluum purgabis, quòd his humoribus proprior ſit, quorum nec minuta, nec copioſa fiat purgatio, ſed mediocris, qua præcauemus ne inteſtina ocyſsimè exulcerentur. Verùm ſi infarti fuerint in ventriculi tunicis, paulatinis purgationibus, & diutina præparatione faciliùs educes.

De vrinæ fluore.

Fluit autem aliquando prẹtẹr naturã & modum vrina ipſa: idque vel confertim. vt in diabetica paſsione, aut leniter & guttatim, vt in vrinæ ſtillicidio. At ſi vrina confertim fluat, quòd ob renum caliditatem, qua auidius à venis & toto corpore trahunt, frequentiùs contingit, his quæ trahentem potentiam hebetiorem reddant, vti

oportet, qualia ſunt quæ refrigerando attemperant & humectant ipſorum renum ſubſtantiam, cauentes adſtringentia, donec conſtet retentricem quoque in conſenſum traditam eſſe: nam tunc admiſcere oportet quæ modicé adſtringant, & retentricem aut eius actum roborent. Verùm ſi infartus fuerit humor aliquis acris, mordax & calidus in renum corpore (nam in cauitate ſi præfuiſſet, ablueretur vtique vrina fluente) aut vaſorum tunicis fluorem concitauerit, expurgato priùs corpore, ne ampliùs ad renes deferatur, diureticis oportet vti, vt expurgato per propriam regionem humore nocuo, renes minus ab acrimonia moleſtentur & minus attrahant. Diuretica verò ea ſolùm eſſe oportet, quæ copioſum humorem, aquoſumque generare habent: qualia ſunt ſemina melonum, plantaginis & huiuſmodi: quippe hæc & purgare & attemperare nata ſunt. Proſunt & aquarum dulcium balnea, & inunctiones ex roſaceo & refrigerante Galeni, & vſus etiam ſyrupi portulacæ & ſimilium. At vrinæ fluor qui guttatim fit, non ſemper cohibendus eſt, ſed cùm aut vitio fit facultatis retentricis quæ muſculum veſicæ claudit, aut vitio ipſius ſubſtantiæ vrinæ, quæ veſicam vellicat atque exulcerat, aut vlceratam irritat. Nam cùm pus à renibus aut aliunde per veſicam expurgatur, cohiberi minimè deſiderat: quinimo acrimonia retundenda eſt, & pus expurgandum. Verùm ſi vitio muſculi fluat vrina, præmiſsis purgantibus medicamentis, ea quę veſicę collum calfacere & exſiccare poſsint, adhibenda ſunt. Quibus præmiſsis, ex re facies ſi addideris ea quæ adſtringendi & comprimendi vires habeant, & muſ-

culi

culi officium operentur. Quòd ſi vitio humoris aut alterius ſubſtantiæ quæ deferatur cum vrina aut per venas defluat, affectus ſuboriatur, eâdem prorſus vtêris methodo, & eiſdem præſidijs, quæ in copioſo mictu proficua eſſe diximus, exceptis diureticis, niſi eis admiſcueris quæ lenem & mulcebrem vrinam reddere poſsint.

De ſeminis fluxu

Fluit ſemen morboſè, aut quia foramen à cauſa præter naturam patentius fuit, aut pulſo ſemine à re quæ expellentem excitat, vel à cauſis etiam præter naturam, ſed more etiam naturali. In prima cauſa conijcere licet, aut contentricem ſeminis facultatem languidam eſſe, & foramen ob id laxius fieri, & ſemen liberè defluere, aut expellentem concitatam à re aliqua mordente & irritante. Quòd ſi fuerit, acrimoniam ſeminis temperabis poſt corporis leuem purgationem, balneis & inunctionibus refrigerantibus, tandem alimentis boni ſucci & temperatis. At ſi retentricis vitio fiat (quod noſces, quia ſemen ſemper & guttatim effluit: nam expellente irritata, non niſi per interualla) temperabis partes iuxta exceſſum rei quæ facultatem irritat, & coctionem iuuabis his quæ modicè calfaciant & adſtringant, quo ſemine facto craſſiore difficiliùs fluat: ſic alimenta craſsioris ſubſtantiæ ex vſu erunt, & vias etiam eiſdem adſtringentibus coarctabis. Verùm ſi more naturali, intento pene, ſemen exiliat, vt conuulſionibus illius partis, vel in affectionibus conuulſioni ſimilibus non rarò contingit: tunc quidem ea quæ calfaciendi, emolliendi & flatus diſcutien-

di vires habent, adhibenda ſunt, vt penis ad priſtinum ſtatum redeat flatu reſoluto, & foramen concidat & claudatur. Cauendumque in his à frigidis, vt quæ & flatus incraſſent,& forſan plures eleuent.

De albo vteri fluxu.

In albis vteri purgamentis conſiderabit Medicus prudens, decedat ne fluxus à toto corpore, vel ab aliqua eius ſignatim parte, aut ſolùm ab vtero ipſo. Quippe ſi totius corporis conſenſu malum oriatur (quod noſces quia varij coloris ſunt quæ fluunt) tunc quidē medendi ratio conſulit, vniuerſum corpus purgare eo medicamento quod humori redundanti reſpondeat. Quo facto humorum reliquias aliò transferes, balneis ſulphureis, ſudoribus & crebris purgationibus, ex rhabarbaro aut agarico, cauens adſtringentia medicamenta. Quòd ſi ventriculi vitio ſuccreſcat, vomitibus eum purgabis & etiam reuelles tutiùs, quâm quouis alio preſidio: prodeſt & vſus rhabarbari maſticati non parum. Verùm ſi à capite decidat, præmiſſa purgatione totius, præſidium eſt efficaciſsimum fontanellam brachijs affigere: ſin aliter, crebris vti ex pilulis purgationibus. Cæterum ſi ruber fuerit fluxus,& iecoris vitio conſtiterit prodire, ſanguine miſſo ex cubiti media vena,& poſtmodum ex ſaluatella, diluto rhabarbari & ſyrupo cichorij vtēris per aliquod tempus quarto quoque die. At cùm ſolius vteri occaſione fluxus prodierit, tunc quidem conſiderare oportet, ex vlcere, an ex impotentia contentricis, vel defectu coctoriæ facultatis malum oriatur: nam ſi primum, vlceri prouidendum eſt: ſi verò laxitas ex partu ſupererit, vel defectu contentricis

pro-

prodeat, exſiccare & comprimere vnctionibus, fomentis & emplaſtris partes illas oportet, ſicut calfacere & calorem innatum iuuare, coctione deficiente: omnibus tamen adminiſtrata ea victus & vitæ inſtitutione, quæ humores familiares potius quàm excrementa poſsit progignere: cauentes maximè adſtringentia, ſi acris & mordax fuerit fluxio, ne incurabilia vlcera ſuccreſcant.

De ventris fluxibus. Lib 4. de præſa. ex pulſ.

Fluxuum ventris varietas & confuſio, non ſolùm ex cauſæ diuerſitate, verùm & nominum confuſione prodit. Verùm cùm Galen. dixerit traditionem artis morborum curatricis per morborum nomina nunquam ambiguitatibus carere, cùm inſtitutio per morborum differentias à generaliſſimo ad infimas ſpecies deducta ſit, & certa & ſufficientiſsima, ob id diuiſione fluxus facta, methodum ſiſtendi particularem tradere viſum fuit. Diuiſerunt antiquiores Medici ventris omnem fluxum, in lienteriam, diarrhœam, & dyſenteriam. Sed ſpeciali diuiſione, lienteriam, quæ plerumque vitio fit ventriculi, in varias diſſecuerunt ſortes: nam aut alimenta in ventre non conficiuntur, ſed immutata manent, & appellatur ſpecialiter lienteria: aut diminutè conficiuntur, & improbè diſtribuuntur, ob deprauatam conditionem quam vitio complectentis contraxerunt, & appellatur hic fluxus cœliacus: aut prauè conficit alimenta, idque aut mutans in nidoroſam, aut in acidam naturam, & tunc reducuntur hi fluxus ad diarrhœam: vltimò ex ventriculo chyloſi fluxus prodeunt, ſed potius mæſeraicarum aut iecoris vitio. Diarrhœæ verò ſpecies tot ſunt, quot humorum ſortes: nam vel bilioſa eſt, pituitoſa aut melancholica, aut

omnium vel plurium: idque aut his fluentibus in propria forma, aut mutata mille modis, vel à varijs partibus prodiens: quæ cauſa fuit, vt Barbari mille nomina huic fluxionum ſorti impoſuerint. Dyſenteria verò quæ nil aliud eſt quàm diarrhœa ad maiorem feritatem ducta, ex vlceratione & torminibus inteſtinorum nomen ſumpſit, & fluxus eſt cuiuſuis prædictorum humorum cum inteſtinorum abraſione. Nec minoris eſt momenti fluxus quem Medici choleram appellant, quòd per vtramque partem ſe ſe exoneret natura, à crudis aut biliosis ſuccis acrioribus vel copioſis ortus.

Methodus verò, via & ratio ſedandi hos fluxus, initio ſumpto à ventriculi vitijs, ſita eſt in conſideratione cauſarum à quibus concitantur. Quippe aut vitio fiunt retentricis, quæ nequit quantum par eſt continere alimentum, ſed cuiuis actui expultricis cedit: aut fit ex impotentia concoctricis facultatis, aut irritamento expellentis potentiæ. Cum hoc tamen cæliaca affectio concauſam aliã prærequirit, nimirum complectentis facultatis impotentiam, quæ nequit vndique amplexari alimentum. Quibus ſuppoſitis, facile eſt noſſe languorem contentricis, quòd paulatim exeat immutatum alimentum: tunc quidem huic medeberis per ſiccantia (quia humiditas plerunque cauſa eſt) & adſtringentia pharmaca: expellentis verò vitium noſces, quòd protinus à cibo ingeſta excernit, aut ſi poſtea, ſubitò & confertim: quo tempore humorum acrimoniam retundes, purgato prius corpore, & frænabis corrupti alimenti aut vitioſi humoris qualitatem, aut ſi vlcus præfuerit, ipſum curabis, & omni arte prouidebis

ven-

ventriculo intus & extra: in illis duobus caſibus his quæ calfaciant, exſiccent, & modicè adſtringant, & in hoc purgatione & omni attemperamenti genere. Si verò vitio fuerit concoctoriæ facultatis, his quæ calfacere & roborare ipſum ventrem poſsint, vtêris. Verùm quia non rarò ex calida cauſa innatum calorem diſsipante ventrem imbecillitari comperimus, tunc profectò temperatis vtêris auxilijs, & alimentis reficere ſtudebis.

At in diarrhœa humores fluunt, tùm in propria forma, tùm verò corrupti & in naturam excrementorum conuerſi: præterea nonnunquam ex vniuerſo corpore, aut ex capite, iecore, ſplene aut ventriculo. Quę verò fluxiones à toto corpore dilabuntur, tribus modis fieri contingit: nam primo fluunt quia copia aut vitio naturam laceſſunt ad pulſum: ſecundo quia humores tanquam inutiles renuit natura, aut præ imbecillitate defluere permittit: tertio quia vniuerſum corpus colliquatur. Quæ primo modo fiunt fluxiones, cùm natura ſe ſe à vitio vel à copia exoneret, cohibendæ non ſunt, niſi vel vires periclitari comperiamus, vel aliquid ex vtili materia excernatur: tunc quidem compeſces, & ſi quid ſupereſt aliò transferes, quo modeſtiùs fiat euacuatio. Verùm ſi natura lenè moueatur, verēs ne diuturnitate fluxus corpus contabeſcat, & quia vacuatio non reſpondet prçexiſtenti vitio, tunc quidem expurganti medicamento quod naturæ humoris reſpondeat, purgabis. Quòd ſi impetuoſè fluant humores, verentes accidentium pericula, neceſſum erit tunc fluxum moderari, & corpus ac humores ipſos huic muneri prçparare, his quæ ipſos attemperent, vias modicè coarctent, tùm per alimenta,

tùm per medicamenta quæ moderatè adſtringant. At cùm periculum vrget ex immodica fluxione, paulò diligentiùs oportet compeſcere,& humores ipſos diuertere ad alias partes, quo minus diſſipetur natura fluxus vehementia. Quod vomitibus, frictionibus, cucurbitis & conſimilibus, tùm etiam ſeraptis & potionibus incraſſantibus efficies, & vias etiam anguſtiores reddes. Quibus autem id fieri debeat non eſt præſentis inſtituti: præterquam quòd reperies eorum copiam libr. de recto præſidiorum vſu Quòd ſi præ imbecillitate,& quòd ipſi inutiles ſint, natura vel renuat vel nequeat continere, tunc quidem alimentis optimi & facilis nutrimẽti curabis vt alios præſtantiores conficiat natura: nam cùm ex hac cauſa prodit, inutiles ſunt vlteriores purgationes, & reliqua artis auxilia, præter ea quæ vim habent roborandi cognita imbecillitatis cauſa: nam iuxta ipſam alterandum fore conſulit rei natura. Quo fit, vt plures qui ex calore languent, ſolo frigidæ potu, aut edulijs frigidis, & reliquo vitæ inſtituto ad frigidum mutato, ſanitati fuerint reſtituti: ſicut qui pręfrigiditate imbecilles fiunt, calorificis & vino vetuſtiore,& alimentis quæ aromatis condiantur, in priſtinum ſtatum reducti fuerint. Conſimili ratione balnea & omne humectantium genus proficuum efficitur his qui ex ſiccitate ſic laborant: tandem omne auxilium hecticis neceſſarium eis erit ex vſu. Quòd ſi fluxus ex colliquantium genere fuerit, ad ea quę ſudoribus diaphoreticis vtilia eſſe ſcripſimus, confugies. Interim tamen ſcito, vniuerſam ſiſtendi rationem ſitam eſſe in his quæ calorem extinguunt, & humoris acrimoniam retundunt ac leniunt, & vltimò in

his,

his, quæ quod ex corpore contabefactum eſt, renutritione reparent, dummodo medicamenta aut alimenta tantum ſint frigida, quantum facultas alia aut calor innatus ferre poſsint.

Inter membra, quorum conſenſu ſæpe aluus fluit, vnum eſt caput, ex cuius diſtemperie frigida, quæ crudos conficiat humores, aut calida, quæ eoſdem tenuet & liquet, frequenter is affectus suboritur, ac nonnunquam ex ſalſugino-ſis & acribus ſuccis ab eâdem parte delapſis. Verùm vtcunque ſit, ſiſtendi huiuſmodi fluxus ratio tribus modis venit exercenda: primus docet præmiſſa capitis purgatione ipſum roborare, ne ampliùs eoſdem humores gignat, vt prima huius capitis parte dictum eſt, de fluxione ad thoracem dilabente: ſecundus docet humores iam genitos per alias regiones diuertere, per nares nimirum, palatum & per fontanellas brachijs affixas, aut per ſetonem, vel bregmate ferro candenti modicè quibuſdam partibus vſto, priùs tamen tentatis auxilijs quæ vim habeant reſoluendi & diſcutiendi humorum reliquias: tertius verò per ea quæ ventriculum reſpiciant, euacuato priùs per vomitum humore quem ex capite ſuſceperat, aut per expurgantia medicamenta, & adhibitis quæ roborent, ne ampliùs facilè ſuſcepiet. Varijs etiam modis & rationibus aluus fluere aſſueſcit vitio nutrimentalium membrorum, tûm per eorum obſtructionem, aut viarum ad ipſa deuenientium, tûm propter eorundem intemperiem ac impotentiam. Sic profectò chyloſa excretio, iecur non recipere chylum

chylum ob meſeraicarum obſtructionem mõſtrat: item melancholicus fluxus ſplenem non recipere melancholiam oſtẽdit. Quibus medeberis ſola viarum reſeratione, vt inſtitutione de aperientibus latiùs ſcriptum reperies. Quòd ſi dyſenteria ex aliquo ex prædictis fluxibus ſuboriatur, eadem ſiſtendi ratio exercenda venit, ac in diarrhœa, quatenus ad humorum copiam aut malitiam attinet: verùm inteſtina præcauere oportet clyſmatis & alijs quæ obducendi interiùs inteſtina vim habeant, vt cap. proprio leges: ſecus tamen res ſe habet, ſi medicamento ſuperpurgationem efficiente concitetur. Reliqua cap. de clyſterium vſu reperies.

Quòd ſi per vtramque aluum humores impetu ruant (quem affectum Medici choleram appellant) præter flatum, vt Hippoc. teſtatur, eum affectum generant humores crudi & bilioſi: quo tempore 4. Acut. triplex inſurgit medendi ratio. Namque tam ſolet eſſe effrænis & copioſa in hoc affectu euacuatio, quòd ſolùm liceat compreſsioni intendere, ac virtuti prouidere, attemperato interim humore, & cõpreſſa vtraque aluo, admiſtis quæ leniendi vires habent, vt potus eſt aquæ feruentis, amylum, ptyſana, & eius cenſus alia. Secunda ſiſtendi ratio ſtat in materię fluentis correctione, citra vllam tamen adſtrictionem, dum neceſsitas nõ fuerit plurimum vrgens: cæterum ſi lentè moueatur natura, tertia methodus docet ipſius motum iuuare per eam partem per quam ipſa auidiùs repit. Ob id igitur in ciborum cruditatibus vomitum mouere expediet, ac tanquam expurgare: in alijs verò humoribus tantùm moderatè per infernam aluum ducere: in vtriſque tamen per mitiſsima medicamenta, & ea quæ roboran-

roborandi etiam vires habeant: poſt quæ adſtringentia & roborantia adhibenda ſunt.

DE SVPPRESSARVM *fluxionum reuocatione*

INSTITVTIO XV.

TANTI Momenti eſt conſuetudo, vt dum corpus laborat, ſeruari haud ſecus quàm ipſa natura deſideret, alioqui certiſsimum eſt corpus longê deteriùs ſe habere. Nam præcauet aliquando corpus à varijs affectionibus, vbi vni aut alteri vacuationi aſſueſcit: qua ſupreſſa (quod alijs foret proficuum) grauiſsima ſolent ſuccreſcere mala. Quapropter ſciendum eſt, quando eam vacuationem liceat ſupprimere, & rurſus quando ſuppreſſam iterum excitare, & quibus præſidijs.

De internis fluxionibꝰ ſuppreſſis.

Fluxionibus quæ intra corpus manent, & ad partes internas dilabũtur, quantũuis faciliùs aſſueſcat natura, nuſquã ex vſu eſt ſuppreſsio: quinimo eãdẽ per aliã partem euocare tutius erit, ad extimas præcipuè regiones: ſic vomitibus, purgationibus, balneis, fontanellis aut ſetonibus plerumque eas reuocamus: ſecus tamen res ſe habet in fluxibus qui fiunt per varices, & qui ad articulos prolabũtur, quos

quos profecto omnino ſupprimi periculum eſt, nam ſæpe in maiora mala prorumpunt. Quapropter calorificis lauacris, frictionibus illius partis vbi præfuerant varices, iterum eas reuocare oportebit: quod ſi non profuerit, prope ipſas fontanellam aperies, quo faciliùs euocetur materia ad conſuetas partes, deſeratque quas adierat. Eodem prorſus modo rem agere oportet, vbi podagrici affectus conſueti ex toto delituerunt: vereri enim oportet, ne ad aliquod membrum princeps fiat commeatus humoris, longè maius malum facturi. Quamobrem eiſdem præſidijs reuocare oportet, ſiue alter morbus præſens ſit, ſiue ipſum vereantur.

De ſuppreßione externarū fluxionū.

Ex euacuationibus quæ extrà corpus prorumpunt, neceſſum eſt ſcire, quaſdam eſſe quibus tantum abeſt vt natura aſſueſcat, quòd mox à principio eandem & totum corporis habitum depopulentur, veluti ſunt diaphoretici ſudores, & excretiones quæ ex colliquatione prodeunt, & plures aliæ quæ ſubitò & confertim fiunt, & nullo modo naturam aſſueſcere permittunt, ſed ſubita mutatione ipſam perdunt. Quaſdam verò eſſe quibus aſſueſcere eſt impoſsibile, etiam ſi eas natura diu ſuſtinuerit, quia in nullum alium habitum eam mutare poſſunt, ſed inſitum potius natę ſunt depaſcere: veluti dyſenteria, ſanguinis fluxus ex thorace, & huius cenſus pleraque. Alias rurſus euidenter conſpicimus quibus vltro aſſueſcit natura: quo fit vt nullis cedat præſidijs, ſed aduerſus omne auxilium habitum acquirat. Quæ rurſus ſunt in duplici differentia, nam quædam et ſi ſæpe & vtiliter primo acceſſu eis aſſueſcat natura,

tura, ſæpius tamen fallunt, & in perniciem laborantes deducunt, veluti alui deiectio, & vomitus ex ſanguine, vrinæ fluor, aut ſanguinis mictus, quibus ſæpe vtitur natura cum conferentia & tolerantia: præſertim in his, quibus aut membrum aliquod eſt mutilatum, aut iecur ſupra modum calidum & ſanguificum. A quibus etiam vacuationibus ſe ſe temporis tractu retrahit natura, non minori animantis commodo quàm dum fluebant. Quas equidem nec ſupprimere, dum habitualiter prodeunt, neque vſquam prouocare, etiam ſi præter rationem & proprium habitum ſupprimantur, expedit, neque adhuc morbis ex earum ſuppreſsione concitatis. Quamobrem tutius eſt, aliјs euacuationibus earum defectus ſupplere. Quędam vltimò ex his ſunt, quibus tam auidé natura aſſueſcit, vt nuſquam ab eis liceat ſubſiſtere, citra maximum animantis diſcrimen, veluti ſunt vomitus, & alui fluxus moderati, aut ſanguinis per nares, hæmorrhoides & vteri fluxus, necnon ad articulos. Item euacuationes quę fiunt per fiſtulas, aut manantia vlcera, & crebra item ſputio, veluti narium emunctio. Habent quidem omnes hę vacuationes hoc proprium & peculiare, quòd vbi earum ſemel natura habitum contraxerit, amittere ampliùs nequit, niſi aut ætate mutata, aut morbo oppreſſa, aut alterius affectus præſaga, aut vltimò alia vacuatione diſtracta. Quo ſit, vt ætatis mutatione, natura ipſa alium contrahat habitum, qui licèt præcedenti ſit contrarius aut diuerſus, non minus ſalubris efficitur, quàm is quem ætas deuaſtauerat: quo tempore neque eundem excitare fluxum,

neque

neque alio eius defectum ſupplere citra maximum diſcrimen poteris: quemadmodum videre licet in fœminis quibus præ ſenio menſtrua defecere,& in iuuenibus quibus aluus in ſenectute deſiccatur, & in alijs qui pre corporis athletico habitu & iuuentute ſtatutis temporibus ſanguinem è naribus fundunt,quibus vbi etas aut corporis habitus conſenuit aut mutatur,nihil ampliùs fluit citra manifeſtum damnum. Habent etiam id proprium hæ conſuetæ vacuationes,nimirum quòd natura,cùm iuxta proprias leges ſe habet,quod ſibi in tempus ſperat fore moleſtum,ingenitis vacuationibus propellit,idque non ex conſuetudine ſed ex lege. Sic conſuetudo tuendæ naturæ gratia eandem ſeruat legem,& id quod ſemel eſſe naturæ vſui cognouit, tuetur: qua ratione cùm ab incepto naturæ ſubſidio inuita ſubſiſtit, facilè in grauiſsimos morbos prorumpit, quales ſuppreſſę vacuationes moliri ſolent: quas etiam iterum reuocare ipſa medendi ars manifeſtè docet,tûm præcautionis, tûm verò curationis gratia. Superſedit enim natura à conſueta vacuatione, ſæpe ab alia vacuatione diſtracta, quod ſolet illi eſſe grauius: tùm quia diſtracta magis lauaſcit, tùm verò quia ab inſuetis vehementiùs læditur: tum etiam quia raro impletur defectus conſuetę euacuationis per inſuetas citra nouum damnum (ſaltem donec aſſueſcat) qua ratione expedit aſſuetam tueri, niſi aut plurimùm fuerit moleſta,aut ſuperueniens admodum proficua: quo tempore probare & tueri mutationem oportet. Verùm cùm ſuppreſsio non ob diſtractionem, neque ob ętatis mutationem,ſed aut naturę lapſu,aut noui fluxus aduentu contigerit,quas vltimo loco diximus vacuationes excitare, dum ſupprimuntur

omn

omni negotio expedit, ni grauius aliquod malum placuerit expectare. Quapropter, quid in ſingulis excitandis dum ſupprimuntur oporteat obſeruare, expendendum diligenter eſt.

De ſuppreſſo vomitu.

Curat natura quàm plurimos morbos, vbi ſemel vomitibus aſſueſcit, quos cùm imbecilla aut nequit ampliùs mouere, aut errans aliò humorem trãſfert, aut denique in particulam, cui vomitus præſidium erat, iterum tranſmittit, aut ibidem immorare ſinit, tũc profectò omni arte, prçſertim qua hora aſſueuerat natura, iterum excitare oportet. Quod cùm acciderit, expultrice imbecilla reddita (quod noſces ex ventriculi grauitate, leui nauſea & cibi faſtidio) eum excitabis ijs tantùm quæ acrimoniã interant, quale eſt vinum mellitum cum ſemine raphani, erucæ aut naſturcij feruefactum, aut decoctum earundem rerum cum aceto & melle, aut oximellite ſimplici vel ſcyllitico. Cauere tamen oportet ab his quç ventriculum laxant, qualia ſunt tepida & pinguoſa, ſatius enim eſt, ea quç per vomitum purgant porrigere. Itaque vomitibus per interualla excitatis, naturam ad aſſueta trahere oportet: quòd ſi non profuerit, aliter corpus purgare ſtudebis, antequam grauius malum ſubſequatur.

De aluo ſuppreſſa.

Supprimitur aluus vno è duobus modis, aut naturalibus nimirum excremẽtis ſiccioribus factis, & ob id plus iuſto retentis, vt in conualeſcentibus & diuturno morbo confectis, & in his etiam qui ſupra modum habent iecur calidum, & ſiccum, aut in his qui plurimum ſe exercuerunt, vel hæmorrhoides patiuntur. Secundo & potiori modo aluus ſupprimitur & à conſuetudine ſubſiſtit, cùm fluida erat & humecta, & ob id corpus valetudine fruebatur,

tur, nunc verò periclitatur aut patitur aliquem affectum ex prædicta ſuppreſsione contractum. Primam ſuppreſsionem curare docuimus inſtitutione de vſu clyſterum: hæc verò in qua aluus areſcit iecoris calore ac ſiccitate, humectatione & modico refrigerio opus habet, admiſtis tamen quæ hebetiorē reddant tractricem iecoris facultatem, qualia ſunt quæ ex mucilaginibus ſeminum & radicum, ac ex ſucco portulacę & maluarum conficiuntur. Quo ſit vt ſic affectis, aquæ potus paulò copioſior commodiſsimus ſit, vt Galen. placuit: quem quoque vſum præſtant fomenta & inunctiones conſimiles ex butyro & oleo amygdalarum dulcium. Prodeſt & ſyrupus ex decocto prunorum, ſiſticorum, violarum & maluarum, addita mucagine ſeminis cytoniorum & pſyllij cum ſaccharo confectus, cuius. ℥. iiij. ſumat laborans cum it dormitum. Cæterum cùm aluus quæ immodicè fluere ſolita erat, ſupprimitur, nō eſt ita facile mouendi methodum inuenire: inſpicere tamen in hac re imprimis oportet membri naturam, cuius vitia præcauere aut curare ſuppreſſa fluxio ſolebat: humoris inſuper ſuppreſsi ideam, ac vltimò fluendi modum & tēpus, vt ſumpta ab his omnibus ratione, naturę defectum, aluo medicamentis excitata, ſupplere poſſimus. Itaque ſi fluxio per interualla repetebat, per eadem neceſſum eſt purgationem inſtituere, ſeruatis naturæ modo & ordine, & purgatis humoribus per ea medicamenta quæ è directo ipſis reſpondeant. Vltimò quidē id fieri neceſſum eſt, inſpecta natura partis, cuius vitia ſuppreſſa fluxio corrigere ac præcauere ſolita erat. Nam ſi caput fuerit, quæ caput è directo expurgent ſunt adhibenda, ac ſimili ratione iuxta omnium aliarum partium na-

turam, vt purgantibus illis medicamentis, & quod naturæ deeſt, adimpleatur, & conſueta vacuatio ad ſimilem redigatur conſuetudinem. Verùm ſi natura ſingulis diebus frequentior fuerit vacuationibus, dum ſupprimitur, nō per expurgantia medicamenta, nec per interualla negotium fieri oportet, ſed per ea quę in aluum inijciuntur, admiſtis ſemper quæ ad humoris ideam & membri affecti naturam reſpectum habeant: quæ quidem tertio quoque die ſunt infundenda. At ſi affectio quæ ex huiuſmodi ſuppreſsione ſuboritur grauior fuerit, vnoquoque die (præſertim præmiſſa pleniori euacuatione) euacuabis per expurgans medicamẽtum, quod ei quod præter conſuetudinem retentum eſt, ſit ſatis: nam in frequēti alui fluxu ſuppreſſo plenioribus purgationibus ſępius vti tutum non eſt, ſed leuiori pharmaco, & admiſtis quę lubricam etiam aluum reddant.

Quàm ſit difficile aſſuetum ſanguinis fluxum, vel compeſcere, vel ſuppreſſum excitare, nemo eſt qui ambigat, eorum qui nouerint innumera mala naturam pręcauere & curare, ſanguine ex naribus profuſo, & rurſus non minus grauia pati ipſo fluente, vt ſtatuerat Hippoc. ſiquidem & malum corporis habitum, & ventris tenſionem, & improſperam in vētriculo alimentorum confectionem ſubſequi euidentiſsimum eſt. Cum hoc tamen in re tam dubia alterum duorum vtiliſsimum fore exiſtimo. Primum, quòd ſi plurimum fluxionibus narium natura aſſueuerit, quibus ſe ſe tuetur ab alijs affectibus, aut alios perſanat, vbi periculum eſt, ne fluxibus in totum ſupreſsis ob aliquam morboſam cauſam iterum redeant ijdem affectus, *De ſuppreßione ſanguinis narium.* 4. Aphor. 32.

aut alij grauiores,mihi non eſt dubium , quin huiuſmodi fluxum excitare , ſit quouis alio præſidio commodius:cæterum non probo ad eandem conſuetudinem naturam reducere : ſiquidem ſanguinolenta hæc conſuetudo grauiſsima eſt: laudo tamen per nares, qua parte ſolebat, ſanguinem fundere, quia eandem regionem probauerat tanquam commodiorem conſuetudine natura.Nec diſplicet ſi malum quod ex ſuppreſsione ſubſequitur graue fuerit, & congeſtio ſanguinis grandior, priùs venas brachij inſcindere, donec malum imminuatur: poſtea verò per conſuetam regionem quod ſupereſt demes. Quapropter oportet per interualla, maiora quàm conſuetudo ſeruauerat, ſanguinem mittere:quod nequaquā debet fieri per ea auxilia, quæ reſerationem moliantur, ne difficulter deinceps ſiſti poſsit: tutius enim erit venulas ſcindere, quia faciliùs ipſo ſanguine obturatur foramen. Deniq; probo per eam partem conſuetudini morem gerere, non tamen ad eam naturam reuocare. Secundum quod mihi in hac re tutiſsimum & vtiliſsimum videtur eſt,hanc euacuationem,non alia ſpecie diuerſa ſupplere,ſed(vt dictum eſt)eodem ſanguine per aliam partem miſſo , ſatisfacere etiam conſuetudini aliquo modo per eandem partem ipſo extracto.

De ſuppreſsione fluxionum vteri.

Non eſt mihi in animo menſtrualem purgationem ſuppreſſam aut diminutam reuocare, quippe id non eſt pręſentis inſtituti:ſolùm enim meminero eius profuſionis,quæ ordinatis aut inordinatis temporibus excernitur, qua natura fœminas ſanguine abundantes,vtcunque ſit,à mille morborum ſortibus immunes reddit, & qua etiam ſuppreſſa,

premuntur varijs & difficillimis morbis. In qua re ſtatuendum eſt, poſſe ſuppleri cõſuetudinem prouocato menſtruali fluxu, licèt non illis temporibus quibus aſſueuerat natura, ſed quibus ſecundùm naturæ leges ſolebat & tenebatur ſingulis menſibus expurgari: non tamen æquali quantitate ſanguinis prouocata, ei qua aſſueuerat natura: quippe id periculoſum eſſet præſidijs tentare. Denique in ſuppreſsione huius fluxionis immodicæ eandem prouocare opus eſt, ne naturę ſubito & contrario motu in maius malum prorumpat: cæterum non pari quantitate, ſed longè minori, ne violenter irritata, dum velit, quieſcere nequeat. Verùm quia mẽſtrualis quantitas, quam loco ſuppreſſæ & conſuetę reuocare intendimus, neque ſuppreſsioni, neque morbis imminentibus aut præſentibus ſatisfacere valet, neque rurſus ſemper idoneum eſt prouocandi tempus (licèt in hoc caſu non liceat id tempus expectare ſed menſtruale) tantum ſanguinem ob id extrahere per venam oportet, quantum vtriſq; ſat ſit, vtentes victu mediocri, iecoris attemperamento, exercitio ſufficienti, vniuerſalibus frictionibus, quibus ſanguis etiam imminuatur, ac periculoſa illa conſuetudo paulatim immutetur. Verùm quia ſæpe contingit non poſſe iterum, neque fluere, neq; menſtrualem vacuationem prouocare, tutiſsimum eſt conſilium, dum aut mala vrgent aut imminent, venam tali per interualla inſcindere, aut eam quæ in curuatura cruris eſt, ſaltem bis aut ter in anno: vel vltimò fontanellas in cruribus aperire, quæ quotidiano fluore hæc mala præcaueant: ſic & hæmorrohides prouocare præſtantiſsimum eſt præſidium.

De ſuppreſsione hæmorrhoidum.
6. popu. parte. . tex. 36.

Nulli profectò vacuationum ſorti frequentiùs & auidiùs aſſueſcit natura, quàm ei quę per hęmorrhoides fit, quòd nouerit plures morbos frænare eis fluctibus: quod eleganti oratione dixerat Hipp. Sanguifluis, inquit, venis laborantes, neque morbo laterali, neque pulmonia, neq; fagedena, neq; inflãmatiunculis, quæ dothienes vocantur, neq; his qui terebinthi, fortaſſe verò neq; lepris; fortaſſe neq; alijs capiuntur. Quod ſi ita verum eſt, cõſtat rationi eſſe conſonum, ex earum ſuppreſsione eoſdem oriri affectus, & longè grauiores. In qua re ſciendũ primò eſt, ſanguifluas venas quæ ad anum terminantur, eſſe in duplici differẽtia: nam quędam ſunt internæ & non apparentes, aliæ externę & prominentes circa ſedem. Internæ quidem extrema ſunt venarũ, quæ ex vena portæ per inteſtina diſſeminantur: externę verò, propagines & extrema venæ cauę quæ in podicem deſinunt. Quò fit, vt in affectibus qui ad hypochõdria pertinent, tumoribus iecoris, ſplenis & meſenterei, internarum venarũ fluxus ſi ſuppreſsi ſint, oporteat reuocare: in affectionibus verò renum, vteri, dorſi, coxendicũ, capitis, & omnibus quę ex vena caua principium ſuſceptant, externarum ſuppreſsionem protinus reuocabis: ex quo conſtat, non licere cuiuis pro arbitrio has aut illas prouocare. In prouocatione autẽ primum obſeruare oportet, ne dolentes, aut plurimũ tumẽtes euocatorijs & calorificis auxilijs eas excitemus, ſed priùs ſedato dolore. Item nec protinus incipiendũ eſt ab acribus & vehementer aperientibus, ſed præmiſſo aliquo euaporãte auxilio, quod vim quoq; habeat ſedãdi dolorẽ, poſtmodũ eas aperire. Præſtat hũc vſum decoctũ matricarię, fœnugręci, capillorũ veneris, violarũ & ſeminis lini: ex quibus etiam

facto

facto ſacculo, & parti appoſito eas excitabis aſperis lin eis, aut ficulneis folijs perfricata parte, vel hirudinibus appoſitis: nam ſcalpello partem perforare non probo, & cùm fluere cœperint, tantũ ſanguinis extrahes, quãtũ par fuerit. Quòd ſi nimis cæcę fuerint, ſuppoſitorijs acrioribus eas excitabis: & ſi internæ ſint, enematis etiam quę vim habeant irritãdi: cui prę ſidio adde fomenta & inſeſsiones ex prędictis rebus, additis acrioribus. Poſtea verò cũ fluere cœperint, cauendum eſt ne continuò & confertim fluant, ſed antea quàm poſtremũ fiat, ceſſandũ: nã ſępe in immoderantiã perniciosã deuenire ſolet huiuſmodi fluxus: ſed per interualla & vices permitendum eſt fluere, quantum conſuetudine reuocandæ ſat fuerit. Cæterum quia eas hac lege excitare non ſemper tutum eſt, ob id tutius mihi videtur, ineunte vere, per hirudines ab eis ſanguinem detrahere, aut venas tali inſcindere, vel ex vena manus ſiniſtrę aut dextrę, iuxta affectus indigentiam, ſanguinis modicum educere. Sic in lõgis affectionibus quæ ex earum ſuppreſsione prodierunt, vtiliſsimum eſt per fontanellam alteri crurum affixã earum neceſsitatem & conſuetudinem adimplere.

De ſuppreßis fiſtulis & vlceribus.

Euidentiſsimum eſt ex fiſtulis & manantibus vlceribus, quædam talia eſſe ex vi & malitia humorum, quibus mederi protinus decet, antequam aut callum contrahant, aut exedentia fiant. Rurſus alia manãtia fiunt ex naturę vſu ac inſtituto, quibus ipſa aſſueſcit & vtitur ad excernendũ quod in toto corpore aut aliqua eius parte pręter naturã accreſcit. Quod cũ Medicus cognouerit, tenetur maxima diligentia conſolidationẽ impedire, ac ſi ſuppreſſa fuerint, protinus aperire: nam id quoq; cõſuluerat

Hipp. dicens. Et quicunque alij abſceſſus aut fiſtulæ aliorum remedia ſunt. Quo fit, vt cùm recluduntur, rimari oportet, qua nam valetudine corpus fruatur, & an morbus aliquis ſuccreſcat: quòd ſi primo acceſſu videantur inculpatè viuere, cauendum eſt ne ſubito caſu aliquod grauius malum ſuboriatur. Quapropter eo vitæ inſtituto vtendũ eſt, quod gignendis excrementis aut prauis ſuccis ineptiſsimũ ſit, quo maximè etiam corpus à plenitudine tueatur. Itaque cùm fictitia quadam carne intrepidè & præter rationem huiuſmodi vlcera & fiſtulę videãtur ſaneſcere, & fluxiones ceſſare, eas protinus per eadem loca excitandas fore conſulit medendi ratio, adhibitis medicamentis erodẽtibus, & quę exulcerandi vim obtineant. Quod ſanè exiſtimo ſecuriùs poſſe fieri, ſcarificata aut iterum inſciſſa parte, cui mox cucurbitę ſunt affigendæ, vacuato tamen priùs corpore, ne pars plurimo fluxu pericliretur. Cęterum ſi propter loci aut præſtantiam aut difficultatem id fieri nequeat, fontanellam brachijs aut cruribus aperies prope ſedem affectus, per quam fluere aſſueta faciliùs & ſecuriùs expurgentur. Nec diſplicet ſi pars quę denuo afficitur fiſtulis recluſis, longo interuallo diſtauerit, vbi fiſtulę aut vlcera prę fuerãt, fontanellã aperire prope partẽ denuo affectam, pręſertim ſi affectus fuerit vrgens. Verùm ſi aut non plurimum diſtauerit, aut affectus non plurimum vrgeat, fontanellam magis probo iuxta partem antiquitus vlceratam aperire, ſicut in præcautione vtilius eſt, quam prope denuo affectam partem.

De ſup-preſſis

Aſſueſcit facilè vterus crebris euacuationibus albarum materierum & ſeminis, quibus corpus à

varijs

variis præcauet ęrumnis. Quippe albæ ſuperfluitates, quandoque totum corpus ac ſæpe vterum ipſum expurgant, & ſemine excreto ab vterinis liberatur affectionibus. Quæ quidem euacuationes, etiam ſi ſua ſponte fiant, non ſemper ſunt prouocandæ neque ferendæ, quia corpus in maciem & ſummum languorem deferunt. Verùm cùm profuerint & in vſum fœminæ delapſæ fuerint, ſi ſupprimãtur, haud intrepidè ſunt reuocandæ: nã moliri ſeminis excretionem ſolius naturæ opus arbitror eſſe, potiùs quàm quòd Medicum Chriſtianũ id conſulere ingenio aliquo deceat, præterquam balneis, inſeſsionibus, fotibus & inunctionibus partium vteri vicinarum quibus intus conteratur attemperetur que. Quam ſanè vacuationem, dum ſupprimitur, mihi non videtur iterum excitãdam fore, ſed potiùs eandem alia ſupplere: quapropter fœminis ſic affectis ſępe conuenit ſudores mouere, ac repetitas per interualla purgationes moliri, balnea, & moderatam victus rationem, exercitia denique & totius corporis frictiones inſtituere: denique omnia, quæ per diuerſam regionem manire humores queant, adminiſtrare conuenit. Virginibus autem rarò hoc malum accidit, niſi ex ſemine ſuperfluo: quapropter dum eis ſupprimitur huiuſmodi vacuatio, nuſquam iterum reuocanda eſt, ſed dum in aliquod malum prorumpit, inedia aut fontanella cruribus aperta illis ſubuenies. Cæterum ſi vitium totius corporis per vterum expurgabatur, dum ſupprimitur, fontanella commodiſsimè adimpletur fluxus defectus, maximé ſi in externa cruris parte aperiatur: at ſi vterus tantùm per eaſdem ſuperfluitates ſe exoneret, aperiẽda eſt in parte cruris interna: quibus dum aſſueſcit natura, ſecuriùs

vteri purgamentis.

quàm per vterum corpus ab imminentibus affectibus præcauebis.

Cæterum in omnibus fluxibus hoc in vniuerſum conſiderare oportet, ſatius eſſe ſuppreſſas fluxiones reuocare ſanitatis tempore, quàm cũ morbo aliquo premitur homo: quippe illud tutò fieri poteſt, hoc verò non niſi maturo conſilio, & certis quibuſdam occaſionibus. Quia ſi morbus citra conſuetudinis reuocationem curari poteſt, tutius erit quàm varijs modis naturam diſtrahere, & infirmare. Quòd ſi morbus id non permiſerit, eo quòd apertè cognoſcatur ex conſuetudine amiſſa ſe ſe exonerandi à recrementis originem trahere, tunc neceſsitate coacti reuocabimus conſuetudinem: hoc vno in omnibus ſeruato, quòd in ſuppreſſo ſanguine, ante humorum coctionem ſi opus fuerit, ipſum reuocare poſſumus: ſecus res ſe habet in euacuationibus vtriuſque alui, quia nequeunt reuocari, niſi præmiſſa coctione (ſi ex putredine morbus oriatur) aut morbi vehementia remiſſa: in reliquis verò quouis tempore conſuetudinem reuocare oportet.

DE RATIONE APE-
riendi fontanellas & ſetones
INSTITVTIO. XVI.

TANTI eſſe momenti his noſtris temporibus vſum ſetonum & fonticularũ monſtrauit fidiſsimus euentus adeò euidenter, vt neceſsũ ſit, tanquam in re quæ freque̅ter ex vſu eſt futura, diligenter perdiſcere vim & efficaciam horũ auxiliorũ, atq; inſuper vte̅di methodũ; vt co̅ſtet quibus prodeſſe poſsit, & qua lege eo vtendũ ſit. Cuius rei gratia primò præmittendũ eſt, quæ in noſtris corporibus genera̅tur excreme̅ta & humores, vno trium modorũ poſſe accreſcere. Primo vitio officinarũ primæ regionis, quæ euacuari vomitibus & clyſmatis iure optimo tenentur: ſecũdo ob ſecũdæ regionis vitiũ, quæ iecur & vniuerſum venoſum genus co̅plectitur, quorum vitia ſanguinis miſsione & expurga̅tib9 medicame̅tis vacuari expoſtula̅t. Tertio verò & vltimo multifariã corpus afficitur ob redũdantiã excrementorũ, quæ in tertia regione, infeliciter ſuũ munus perficie̅te acerba̅tur. Quę ſanè vel vbi genera̅tur, mane̅t & morbũ efficiunt, aut in aliquam particulam delabuntur, morbum effectura. Quę vitia, vt perpetua generatione humorũ propagantur, ita auxiliũ, quod perpetua euacuatione parte̅ à fluxione vel ab humorũ congeſtione pote̅ter liberet, deſidera̅t: quod neque ſanguinis miſsio, neq; expurgans medicamentũ, neq; quoduis aliud

ex

ex artis præſidijs ita tutò ac certò efficere poteſt, quàm id quod ferro candenti aut cauſtico medicamento perficitur: facta nimirum fontanella, aut affixo ſetone, quibus perpetua fluxione corpus expurgetur. Quippe hoc remedij genere his tantũ affectibus eſt opus, quibus materia peccans paulatim & perpetuò generatur, quòd pari ratione paulatim & perpetuo vacuari deſideret: licèt affectionibus quę venarum vitio fouentur, dum id radicatum & fixum eſt, mirum in modum proſit, dum alijs præſidijs affectus non cedit. Atqui licèt hęc ſit huius auxilij perpetua indicatio, nihilominus tamen non ſtatim ab affectus principio eo licet vti, ſed vt Hippocrat. conſuluit dicens: Quæcun-
7. aphor. vlt. que medicamentis non curantur, ferrum curat: quę ferro non curantur, ignis curat: quæ igne non curantur, ea exiſtimare oportet incurabilia: ſic profectò cum hoc præſidium vltimum eſt in efficacia, ita vltimo loco adhiberi oportet.

Præſtat hoc præſidium noſtris corporibus ſuã gratiam vno è duobus modis. Primo quidem cùm eademmet particula quæ humorem gignit, morbum patitur, veluti in affectibus capitis per primogeneam affectionem, cui quidem fontanella ſubuenit, deriuato humore per proximas partes: quia quæ humorem gignit & morbum patitur, ſemper ſibi proximam deſiderat fontanellam. Secundo autem cùm particula quę humorem generat, in aliam ſuum vitium tranſmittit: quo tempore duplex eſt auertendæ fluxionis ratio. Prima cùm prope membrum mandans affigitur fontanella, quæ veluti reuulſoriè aliò humores transferat. Prætereà ſtatuendum eſt nulla ratione fontanellam affigen-

dam eſſe prope membrum recipiens, ſed ſemper oportet fluxionis originem exquirere, alioqui impoſsibile eſt quin maius aut nouum ſuccreſcat damnum. Quippe hoc præſidium nullius momenti eſt fluxioni vt fluxio eſt, ſed humori fluxuro, quem trahit ad ſuum locum: namque fontanella nequit, poſtquam humor fluere cœperit, ab itinere reuocare. Secundo modo prodeſt hoc præſidium, aperto foramine in loco medio inter partem affectam & mandantem: nam proficuum ſolet eſſe præſidium, paulò ſuperiùs à parte recipiente, dum alibi non datur locus fontanellam aperiẽdi, vt humor qui illabitur in partem, in medio itineris excipiatur & expurgetur: veluti ſi quis pedum doloribus crucietur, parte ſuperiori in crure aperta fontanella iuuatur. Sic cum è pedibus aura ad caput aſcẽdit, aperta in crure fontanella pręſidiũ eſt. Denique prodeſt hoc auxilium detracto humore per partem vicinam mandanti, ante quàm ad fluxum moueatur, aut impedito, ante quàm partem affectã attingat, etiamſi moueatur, facto in medio itineris emunctorio, vel per aliam diſtantem aut contrariã humore diſtracto, antequam à parte mandante ad affectam moueatur.

Noſſe etiam oportet, non ſemper idem eſſe ſetonibus aut fontanellis vti: namque in cutaneis affectionibus maximam habent efficaciam, vt qui cũ partibus externis maiorem habẽt communionem, & altiùs minimè permeent. Sic pueris ſat eſſe ſolent in quibuſuis affectionibus: tandem his partibus, quibus neque fontanella aperiri poteſt, neque ligatura commodè fieri. Fontanella verò grauioribus affectibus medella eſt, & his qui ab altis & ab-

ditis

ditis corporis ſedibus prodeũt, vltimò his quibus opus eſt longiori euacuatione. Quamobrem in diuturnis affectionibus, & his quibus diminuta va cuatio longo tempore facta neceſſaria eſt, ſic fontanella in maiorum partium affectionibus, & his quibus humorum copia vberior eſt, locum habet, vt quæ ſemper aperiatur in cauitate, quæ eſt inter duos muſculos partis cui affigitur: quo fit vt è profundioribus partibus trahat.

Quod verò maioris eſt momenti in huius præſidij adminiſtratione, eſt noſſe, in quib9 affectionib9 & quomodo ex vſu exiſtat. Cuius rei gratia ſciẽdũ eſt, nõ minus beneficiũ impartiri hoc præſidiũ fluxionibus quę intra corpus manẽt, quã reliquis quę extra prorumpunt: ac inſuper illi eſſe peculiare, vt omnibus affectibus medeatur, qui ex alterius defluxus ſuppreſsione cõcitãtur, dũ eadẽ fluxio, ipſa rũ re uocari nequit, aut non cõuenit: veluti in his cõtingit qui aſſueti ſunt articularẽ morbũ pati, aut hæmorrhoides, aut varices, dũ in aliũ affectũ mutãtur: nimirũ in difficilem reſpirationẽ, aut quẽuis alium pulmonis aut thoracis morbũ. Quo tẽpore, altero aut ambobus cruribus ferro candenti, aut cauſtico
2. progn. 64. medicamento apertis, affectus euaneſcit, vt his verbis dixerat Hippoc. Quibus ex pulmone abſceſſus circa aures fiunt & ſuppurãtur, & ad inferas ſedes & fiſtulantur, hi liberantur. Qua ratione ars ex his quæ naturam vtiliter mouere cognouerit indicatione ſumpta, idem etiam ſalubriter molitur. Ferè idem importat verbum illud, fiſtulatur, apud naturam, ac ex arte fontanellam efficere: hoc enim eſt quod dixerat Hipp. & fiſtulæ aliorum medella.

In arthritide quidem & in omni eius ſpecie nõ eſt ita facile probare profuturas eſſe fontanellas: ſiqui-

ſiquidem quatenus ad prophylaticam artis partẽ attinet, humores fluxuri potiùs prohibentur in articulos delabi ſanguinis miſsione aut expurganti pharmaco (vt latè probatũ eſt lib. de recto prę. art. medicæ vſu) quàm per fontanellam. Inſuper delapſum iã in articulo humorẽ, nulla alia lege extrahes, quã per reſoluẽtia medicamẽta, aut per vſtiones ſupra partem affectam factas. Quã ſané curãdi rationẽ pulchra quadã oratione docuerat Hipp. his verbis. Cũ coxendicũ morbus à fluxione ſiat, cucurbitam medicã affigere oportet, & foras trahere, & nõ ſcarificãdo portẽdere, & calfactorijs medicamẽtis in potu adhibitis intus calfacere, quo exitus fiat, tũ foras ad cutẽ per cucurbitæ tractionem, tùm intus ad ventrẽ per caliditatem. Deniq; quod paratũ eſt fluere, aut actu fluit, per ſanguinis miſsionẽ aut expurgationẽ: quod verò influxit, per inſenſilem vacuationẽ, quę diſcuſſorijs auxilijs perficitur. His nõ obſtãtibus, euidentiſsimũ eſt poſſe fontanellas his affectionibus prodeſſe. Nã ſi vera eſt Fernelij opinio, qui omnẽ articularẽ affectũ à capite per defluxũ fieri fatetur, nõ eſt extra rationẽ exiſtimare profuturas fontanellas. Quòd verò plerumq; articulares affectus à capite defluant, probat elegãtiſsimè Hipp. his verbis. Alius morbus oritur ex defluxione capitis per venas in ſpinalẽ medullã, inde autẽ in ſacrum os impetum facit, quo medulla ipſa fluxionem perducit, & in coxendicum acceptabula, ſiue iuncturas deponit. Quam etiam ſententiam clarius idem author refert his verbis: Si autem modicus fluxus fuerit (loquebatur de ſeptẽ fluxionibus quæ à capite fiũt) coxendicũ & articulorum diuturnam affectionem facit, vbi fluere ceſſauerit: nam vt modicus & vndequaque ab omnibus

Li. de loc. in hom.

Libr. de gland.

fortioribus depulſus ad articulos refugium facit.

Fiunt pręterea articulorum & coxendicum affe ctiones à talibus morbis ſanatis, cùm morbus quidem efficiens ſanatur: in carne verò, quod relictũ fuerit, cui non ſit exitus, neque rurſus intro, neque foras, ſed ad cutem egreſſum tuberculum vtique fecerit: fugit autem in id quod cedit, articulos videlicet, & aut articulorum aut coxendicum affectiones inducit. Ex quibus ſententijs conſtat Fernelium non fuiſſe temere loquutum. Quo fit, vt mihi habeam perſuaſum in his, & in omnibus in quibus à capite delabũtur fluxiones ad articulos, fonticulas aperiri, eſſe pręſentaneum auxilium, in brachijs, & in cruribus, ſi vitio vteri prodeant. Atque non ſolùm in articularibus affectionibus, verùm & in omnibus alijs quæ ad carnem, ligamenta & neruos ex capitis defluxu prodierint: ſicut vanum & temerarium arbitror eas aperire, vbi vitiato venoſo genere, vẽtriculo aut primis venis crudis ſuccis, & excrementis abundantibus, affectus huiuſmodi oriuntur.

At in epilepſia, cùm per primogeneam capitis affectionem oritur, nulli dubium eſſe debet corpore purgato occiput igne aperire opus eſſe, qua parte caput cum prima vertebra cõnectitur. Cum hoc tamen ſtatuendum eſt, vbi melancholico ſucco caput abundat, ſalubre hoc pręſidiũ nullius eſſe momenti: nam cùm certum ſit, caput ex proprio vitio rarò melancholia abundare, ſed illi aliunde aduenire, ob id per hæmorrhoides faciliùs purgatur, quàm per fontanellam aut ſetonem. Secus tamen res ſe habet, dum caput abundat crudis & pituitoſis ſuccis, quos proprio vitio gignit: quippe tunc

vtiliſ-

vtiliſsimum eſt præſidium. Verùm dum per conſenſum afficitur caput, tunc quidem diſtinguere oportet: nam in adultis ſi nullum adhuc caput contraxerit habitum, neque quidquam per primogeneam patiatur affectionem, tunc profectò in media via inter caput & membrum mandans, aut prope mandans ipſum, fontanellam aperies. Quòd ſi morbus inueteratus iam fuerit, etiam ſi conſenſu demandato ab aliqua parte in acceſsionem incidat, iuxta vtramque partem, tranſmittentem nimirum & caput, fonticulam aperies. Nam coniectabile eſt, caput iam contraxiſſe vitium aliquod, cuius ratione ſibi proximā expoſtulat fontanellam: item propter conſenſum iuxta partem mandātem aliam expoſtulat, vt & morboſus capitis apparatus auferatur, & pariter membro mandanti prouideamus. In pueris tamen alia via incedendum eſt: nam etiam ſi per conſenſum fiat, tamen propter eorum facilem ſubſtantiam, & morbi ipſius vehementiam, facilè in cerebro contrahitur primis diebus habitus, cuius ratione oporteat ſtatim occiput ferro candenti aperire: maximè ſi hæreditarium contraxerit malū, aut fratres prænati eum morbum perpeſsi fuerint. Qua ratione, licèt à ventriculi cruditatibus affectio ſuboriatur, præmiſſa per noctem aut diem leui purgatione, oportet protinus in occipitio fontanellam aperire. At in fœminis epilepſia, aut quouis alio affectu læſis ex vteri conſortio, nullum præſidium æquè tutum ac certum inuenies, ac eſt fontanellam altero, aut vtroque crure aperire, malo adhuc incipiente. Verùm ſi diu durauerit, vltra id neceſſum erit in brachiorum altero aliam aperire: vt quod iam ha-

bitualiter caput contraxerit, per eam expiret: & per eas quæ in cruribus ſunt, quod in vtero præter naturam abundat.

Pari prorſus ratione omnibus capitis inueteratis affectionibus, quibus alia præſidia non profuerunt, fontanellam aperire maioris eſt momenti. In qua re ſtatuendum eſt, quòd ſi totius corporis conſenſu caput patiatur, in cruribus aperta fontanella maius pręſtat iuuamentum: & pari ratione, cùm ventriculi, vteri, iecoris aut ſplenis vitio ſiat. Præterquam, quòd in his ſetonem ſupra ſplenem, aut iecur vel meſeræum affigere, magni momenti ſæpe fuit. Verùm ſi malum iam conſenuerit, in brachijs vtilius eſt fontanellam aperire. Cæterum dum caput imbecille eſt, & ea ratione in affectum aliquem ægrè ſolubilem incidit, non licet in occipite fontanellam aperire: quippe imbecillius longè reddetur caput, & ſubinde malum increſcet: ſat enim eo tempore erit in brachijs aperire: ſi tamen adeò imbecille non ſit, ſatius erit in occipite. Quòd ſi dolores & morbi reliqui vitio membranæ caluariam ambientis fiant, ſetonem occipitio affigere ſatius erit, quâm fontanellam. Sic profectò in omnibus affectibus oris, oculorum & faciei, maioris ſunt momenti ſetones quâm fontanellæ, ſi à capite malum oriatur, tunc potiſsimum cùm conſenſu pericranei fiunt: ſecus res ſe habet in cæteris fluxionibus, quæ de capite decidunt in abditas & præcipuas corporis partes, vt antea dictum eſt, quibus vtilior eſt fontanella.

Prætereà in ea hydropis ſpecie, quam anaſarcam

eam vocant, quod vitio etiam fiat tertiæ regionis, mirum in modum prodeſt, nec non & in aſcite: nam quod intra omentum continetur, per occultas vias ad crura ſolet natura tranſmittere. Quo factum eſt, vt ex priſcis authoribus nonnulli crura iuſſerint ſcarificare & Hippocrat. ſic ſcribit. Si verò tumor conſtiterit in ſcroto & femoribus ac tibijs, acuto ſcalpello, multa & frequentia vlcuſcula incutito, & ſi hæc feceris cito ſanum facies. Quod ſanè præſidium ſuſpectione non caret, quia difficiliùs curantur vlcuſcula illa, ob frequentem humorum confluxum, quia facilè calor natiuus euaneſcet, & in grauiora mala dilabuntur, & periculum mortificationis ob natiui caloris defectum. Quo fit, vt eorum loco tutius ſit fontanella vti, antequam vel humor corrumpatur, vel vires deficiant, aut tumor pedum adeò creſcat, quòd prædictum malum neceſſariò vereamur.

Præterea præſidium mirabilis efficaciæ eſt in cæliaca affectione ventrem paulò ſuperiùs ab vmbilico inurere, aut ſetonem ea parte affigere, quòd multis experimento fidiſsimo profuiſſe cōſtat. Verùm ſi prædictus fluxus, aut quiuis alius conſenſu capitis fiat, fontanella brachijs eſt affigenda.

De ſetonum vſu & peculiari indicatione, ſciendum eſt eos quàm plurimum probari à neotericorum nonnullis in affectionibus membrorum nutrimentalium, præſertim cùm eorum affectus non poſſunt per alia præſidia profligari, neque propter ſitus incommoditatem fontanellam ſuſtinere. Cæterum non licet in quotis horum membrorum af-

ſectu protinus hoc pręſidio vti: quippe maiorem vim obtinet, in affectionibus melancholicis, quæ ex vitio alicuius viſceris ſuboriuntur. Nam ſupra viſcus affixo ſerone mirum in modum compertum eſt prodeſſe. Item in his quibus viſcus aliquod mucidum eſt, & tumidum: quo fit, vt iecori tumore aliquo madente plurimum opituletur: ſic & ſpleni loco vſtionis, qua vtitur Hippocrates. Proſunt non minus cutaneis affectibus, præſertim faciei. Quibus autem inſtrumentis fontanella fieri debeat, nunc perdiſcere oportet: nam cùm laborantis vel timor, vel voluntas, hoc quàm illud magis exoptat, docere oportet quibus id modis fieri poſsit. Nam quidam malunt, ferro candenti fontanellam aperiri, alij verò contra horrent viſo ignito ferro, & ſuſtinere libentiùs amant vrentia & cauſtica medicamenta. Quo fit, vt neceſſum ſit docere, fonticulas vno è tribus modis poſſe aperiri: primo aliquo inſtrumento ex ferro huic vſui parato: ſecundo ſepticis ſeu putrefactorijs medicamentis, quæ partis breui temporis ſpatio natiuam temperiem & calorem vehementer diſſoluere, & colliquare poſsint, donec ſuperſit foramen ſufficienter excauatum. Quæ quidem ſeptica appellantur, non quòd re vera ſint putrefactoria, veluti quæ calida ſunt & humida, ſed quia ſimilia eis inducunt ſymptomata & efficiunt damnum, partis nimirum corruptionem, citra vllum dolorem, aut cum minimo. Huius naturæ ſunt, auripigmentum, ſandaraca, cryſocolla, arſenicum, dryopteris, pytiocampe & aconitum, ex quibus varia huic vſui conficiuntur medicamēta. Cæterum quæ neoterici diutino experimento probarunt,

Li. de inter. affe.

barunt, ego etiam magis probo, quorum deſcriptionem reperies libr. de recto præſidiorum vſu. Tertio verò & vltimo eadem etiam efficitur cauſticis ſcaroticis ſeu exurentibus medicamẽtis: quæ quidem nulla ratione ſua ſponte efficere poſſunt fontanellam, niſi prius ſcalpello partem perforaueris, ac immiſſo per foramen aliquo ex prędictis medicamentis, quæ partem exedant, & veluti ignis comburant, donec foramen fiat ſufficiens ad excipiendã pilam ceream aut argenteam, quę intus ſuſcepta inhibeat conſolidationem. In aperiendo autem occipitio cauſticis vtendum non eſt, ſed ſolo ferro candenti. Atque hæc de fontanellis & reliquis auxilijs dixiſſe ſit ſatis: qui verò plura deſiderauerit, legat librum de recto præſidiorum vſu, tomo. 2.

Et huius libri hic eſto finis.

LAVS DEO.

De — Pedro Muñoz [illegible]
Colegial teologo de Alcala
medico de la v.a de [illegible]

Don Pedro muñoz
Cano colegial theologo
de Alcala medico de esa
Villa de Pinto en 25 de
nobiembre de 1686

Rx. Rhabarb. elect.
℥iiij. infundatur in decoct.
florum cordial. colatur ex pru-
nis ℥iij. sirup. Regius ℥iiij.
diacatholici ℥ß. M.

INSTITVTIONVM partim ad Chirurgos, partim ad Medicos attinentium

LIBER SECVNDVS.

NVLLVM eſſe in Medicina auxilium quod vtile futurum ſit, niſi recta adminiſtratione & vſu adhibeatur, probat ratio, & confirmat experimentum, in deterius mutatis affectionibus, ex indextero præſidiorum vſu, cùm alijs præſtiterint ſalutem. Quod noſcens Hippoc. dixit: Quæ enim profuerunt, ob rectum vſum profuerunt: quę verò nocuerunt, ob id quòd non rectè vſurpata ſunt nocuerunt. Quapropter (inquit eâdem parte) ſcire quidem oportet de ſingulis optima in omni arte, vti verò ijs quæ ſingulis vicibus idonea viſa fuerint. Ob id profectò in quouis præſidio hæc & plura alia vnicuiq; peculiaria ſunt diligenter conſideranda. Namq; non ſat eſt Medico docto noſſe vti repellentibus, ſuppurantibus, diſcutiẽtibus, aut quibuſuis alijs peculiarib9 præſidijs, ni exactè nouerit ea mutare, materiamq; aptam inuenire, prout partis cõditio & morbi ſtatus tulerint. Quamobrẽ primò vniuerſalium omnium topicorum rationẽ

Li. de arte.

vno capite docebo: deinde per ſingula capita diſtribuam topica ipſa auxilia,& cuiuſque propriam vtendi rationem.

DE TOPICORVM AVXIliorum adminiſtratione in genere

INSTITVTIO I.

DVO potiſsimùm curaturus ſibi (cùm ad particularium auxiliorũ adminiſtrationem conſcendit) ante omnia proponat neceſſum eſt. Primum quod memoriæ Hippoc. prodidiſſe profertur, nimirum vniuerſalia medicamenta omnino perdiſcere, eorumque facultates, tam ſimplices quàm compoſitas,& ſpeciatim prout ſingulis naturis & cuiuſque corporis diſcrimini conueniant, priùs quàm ad artis doctrinam exercẽdam Medicus admitti debeat. Quod etiam Galen. alijs verbis protulerat dicens: Ad ſanitatem retinẽdam & morbos tollendos, nocentium vſus fugiendus eſt, quòd ad materiæ adhibendæ notitiam experientia potens atque vtilis eſt. Secundum quod præ manibus habere debet, eſt notitia partium corporis, vt in vnaquaque diligẽter diſquirat quæ ſit eius natura, quæ conſtitutio, quale temperamentum: rimari item actionem, poſituram, formationem, potentiam, humorum diſcrimina oportet: morborum etiam quã plurima genera, differẽtias, cauſas, accidentia, qua

Li. de op. ſect. ad Tra.

liter-

literque ſingula in ſingulis adiuuant,& mox quantùm ab ſtatu naturali fortè recedat. Quippe non ſat eſt,ea quæ nuper diximus noſſe, ni exactè vti valuerimus pręſidijs adinuentis, iuxta ea quæ de partibus cognitu eſſe neceſſaria diximus. Nam idē auxilij genus,reſoluentium exempli gratia, aut repellentium, & ſimilium, diuerſam ſæpe expoſcit materiam, diuerſaſque methodos & rationes, à partis diuerſitate ſumpta indicatione. Quod elegantiſsima oratione dixerat Hippocrat. his verbis. Morborum autem omnium vnus & idem modus eſt, locus verò ipſe eorum differentiam facit. Sunt autem omnium topicorum ſimplicia genera: (pręter ea quæ ſimpliciter calfacere, humectare & exſiccare ſingulas particulas valent: quorum vtiliſſimam & longiſsimam tractationem denuo additā reperies tom.2li. de recto præſid.vſu) quæ adſtringunt,quæ laxāt, quæ emolliunt,quę aperiunt, quę obturant,quæ attrahunt, quæ repellunt, quæ pus mouent,quę reſoluunt, quæ abſtergunt, & quę abluunt: ſcarcotica itē,glutinātia,epulotica, cauſtica,anodyna,& vltimò roborantia, præter alia quæ minoris ſunt momenti. Li. de fla.

Præterea in gratiam omnium topicorum ſcire oportet,hæc omnia auxiliorum genera ab affectus natura & tēpore,veluti iure indicari iuxta cauſæ & affectus diſpoſitionē. Sic humores qui in parte aliqua recōduntur, aut repulſionē,aut ſuppurationē, aut diſcuſsionē deſiderāt, pro humorum qualitate & tēpore affect9,ſicuti quæ ſordida ſunt,abſterſionem,& quę diſſoluta vnionē,& ſic pari ratione de omnibus alijs affectibus. Cęterū materia,qua quoduis auxilij genus,& quouſq;,& quomodo ea liceat vti,præſcribit etiā particulę ratio, & inſuper ꝓbat

experimentum. Alijs namque ſimplicibus conſtant repellentia, ſuppurantia & reſoluentia (& ſic de reliquis) quę oculis debentur, alijs quæ cerebro, alijs quæ vẽtriculo, & ſic facta computatione aliarum partium, vt mox docebo, ſi priùs dixero quædam omnibus communia.

In gratiam huius inſtitutionis differere oportet, an ſemper expediat ante topicorum adhibitionem vniuerſalem prouidentiã præmittere. In qua re ſtatuendum eſt, quatuor eſſe in vniuerſum morborum ſortes. Prima eſt, intemperaturæ habitus parti accidens, ac alimentum vitians citra humoris aduentum: cuius curatio nullam, neque per ſanguinis detractionem, nec per purgationẽ, requirit prouidentiam, ſed ſolis gaudet alterantibus. Secunda nõ rarò euenit, vt humoris fęx & vapor parti impreſſus aduenientem humorem conſpurcet ac vitiet: quamobrem requirit hoc affectionis genus, nõ corporis agitationem aut purgationem, ſed deobſtructionem & diſcuſsionem materiæ parti affixæ, per euaporantia ſudorificaq́; & deobſtruentia auxilia. Tertia ſpecies fit ſæpius, cùm partis affectio materialis ſit, pendenſque non à toto, ſed à ſuperiori aliquo membro, vt thoracis morbus à vitio capitis. In quo affectus genere præcedat prouidentia oportet, non tamen totius ſed partis primò mandantis fluxionem. Quo fit, vt errent, qui vt capitis purgationem regularius videantur egiſſe, totum corpus medicamentis purgantibus, citra vllam indigentiam turbant. Supereſt ſola quarta differentia materialis affectus, pendenſq́; à toto, quæ iure optimo purgatum corpus, aut ſanguine euacuatum, ante localium adhibitionẽ, expoſtulat, vt Galen. ſtatuerat dicens: Particularem affectionem ſi

Libr. 1. phar[illegible]. c.8.

leuis eſt, ſolis ad laborantem particulam remedijs curari, quod etiam Trallianus confirmauerat. Denique ſolùm in quarto morborum genere vtẽdum prouidentia eſt, vt ex Hipp. conſtat dicente: Primũ igitur ventrem purgare oportet ſurſum ac deorſum, deinde vteros ſubductitio medicamento: & alibi inquit: Quapropter optimum eſt purgare totũ corpus priùs, & poſt ipſos vteros. At in reliquis morbis extra quartum genus, citra vllam prouidentiam particularis curatio adhibenda eſt.

Li. 1. c. 11
Lib. 1. de mor. mul.
Li. 2. de mor mu.

Præterea ſtatuendum eſt, tantam eſſe particulæ dignitatem & præſtantiam, vt nullum auxilia poſſint præſtare beneficium, niſi in ordine ad ipſam dirigantur. Namque vt Galen. aſſerit, auxilij genus ex morbi ſpecie exquirere oportet, cæterum ſpeciem, materiæ modum & pleraq; alia quę in auxilijs conſiderantur, particulæ natura & differentia citra dubitationem præſcribunt, alioquin Medici decepti morbi natura, imprudenter & inordinatè auxilijs vterentur. Particulæ enim natiua tẽperies debitam præſidiorum menſuram præſcribit, ipſius verò ſubſtantia alterantium moderatur quantitatem, & vacuandi modum, & locum oſtendit ſitus partium & connexio. Sic partiũ acutus ſenſus aut obtuſus modum ſuo modo ponit: dignitas item & officiũ multa in exequutione præſidiorum docent, citra quę, præſidia aut nocẽt, aut irrita ſunt & nullius momenti. Partis itaque ſitus & connexio multa docent in affectuum curatione, vt mille in locis Gale. docuerat, nam inquit. Quòd ſi particula affecta in penitioribus ſit locis, machinari oportet inſuper tale inuenire remediũ ſalubre, cuius vis nequaquam antea in itinere ſoluatur: ſi itaque calidius eſſe oportuit, eo quòd eſt

2. ad Gla.
7. metho.
3. thec.

moderatum, non ſolùm tantam habeat caliditatem, quantam exigit morbus, ſed vltra eam menſuram tantum adijciatur, quantum ex ſitu, vt pertingere poſsit ad locum patientem, neceſſarium ſit: ſi verò frigidius, non ſimpliciter tantum frigiditatem oportet augere, ſed & materia quoque priùs eſt aduertenda: ſi enim craſſa ſit, non admodum poterit ad profunda penetrare, ſed potiùs contrarium præſtabit affectum, ſpiſſando ſuperficiem. At ſi tenuioribus conſtet partibus, poterit ſanè plurimum ſubire profundum, id enim etiam in humectantibus & exſiccantibus accidit. Conſiderare itaque oportet, quot numero partes permeat medicamentum, antequàm ad partem affectam deducatur, vt pro ratione itineris eius vim augeamus. Exemplum quidem eſt id quod de pulmone fertur, quod è ventriculo in iecur, venam cauam & cor, tandem ad pulmones debebitur: cui certum eſt in hiſce partibus humoribus admiſceri, & mutationem ac alterationem quandam perpeti: quapropter quod virtutis eius ſupereſt, minus omnino ac hebetius eſt, quàm vt læſam particulam iuuare poſsit: quo ſit, vt intendi neceſſariò oporteat, quare medicamenti, ſiue id foris adhiberi, ſiue deuorari debeat, vires non præſentes, ſed quales dum ad affectum locum peruenerint, futuræ ſunt, conſiderandæ.

Præterea confert ſitus partium mirum in modum, ad vacuationem, reuulſionem ſeu deriuationem moliendam, vt prima harum inſtitutionum parte abunde probatum eſt. Sic partium figura mille modis ex vſu eſt, & figuris inſtrumentorum efficiendis, & effingendis præſidiorum etiam figuris:

gùris: cuius rei teſtis eſt Hippocrat. qui in hunc mo dum refert. Multæ verò etiam aliæ & extra & intra corpus figuratũ ſpecies ſunt, quæ magnopere inter ſe differunt, quod ad affectiones pertinet, tum ægro, tum ſano: namque alijs vtimur inſtrumentis ad vterum dum afficitur, alijs ad veſicam, alijs ad inteſtina craſſa: quippe in hæc per clyſteres, in vterum per metranchitam idoneorum aliquid inijcimus: ſic in veſicam per indirectè foratas fiſtulas, quas ſyphones rectos appellant. Denique tanti eſt momenti ſitus, figura & connexio partiũ, vt hæc Hippocrat. protulerit verba. Verùm hoc ſtudio habere oportet, vt proximum exitum facias, ſiue infernè, ſiue supernè, aut etiam alia aliqua corporis parte vbi exitus ſunt: & ſubdit dicens: Cæterum morbi ea parte qua proximi ſunt, & qua parte ſingulis exitus quàm proximus eſt, extrahendi. Li. de vet. medic. Li. de loc. in hom.

His ſuppoſitis, dignitas & præſtantia partis non minorem ſibi abrogat partem in moderandis metiendiſque auxiliorum viribus, licèt in ſimplici alteratione parum aberret à conuenienti refrigeratione, calfactione, humectatione & exſiccatione: nihilominus tamen in alijs medicamentorum generibus, præſertim his quibus aliquid notatu dignum à particula expellitur, aut naturam & facultatem membri vim & iacturam pati poſſe ſperamus, conducit quidem plurimum, vt ex Gal. multis in locis colligitur. Niam quo particula præſtantius & magis commune obtinuerit officium, eo prudentiùs & cautiùs vacuari aut laxari deſiderat, cùm nõ ſibi ſoli vires obtinere teneatur, ſed & reliquis. In qua re diligenter conſiderare Li. 3. artis med. Li. 3. metho.

oportet, an pars quæ afficitur, de earum numero ſit, quæ totius corporis communes vires habent, an etiam alteri parti communem actionem, an communem quidem, ſed cuius actio ad vitam neceſſaria non eſt, licet miniſterium præſtet ad vitam neceſſarium: vltimò vero, an priuatam ac propriam, an aduentitiam & ſubſeruientem. Vires quidē communes habent cerebrum, iecur & teſtes, in quibus non leuis habenda eſt de robore virium ſolicitudo: ventriculus quidem ad portionem iecoris ſe habet, vterus non item. Virtutes etenim habent communes, & actiones ad vitam neceſſarias, cæterum per miniſterium alteri membro ad vitam neceſſario, vt lien, vtraque veſica, venter inferior, thorax, pulmo, aſpera arteria & fauces: ex quibus quam primum vacuare redundantiam licet, dum modò ne quid nimis diſſoluatur. Priuatam item particulā ac ſibi ſeruientem non offendes, ſi aut euacues, aut laxes, aut quomodolibet alteres. Cæterum in alijs primi aut ſecundi generis partibus, nuſquam quæ vehementer laxent ac diſcutiant, ſunt adhibenda, quin tantum eius medicamenti, quod roborandi & adſtringendi vires obtineat adijciamus, quantum membri vires periclitari, ac propriȩ ſubſtantiæ & ſpirituum diſſolui coniecerimus: ſiquidem virtutē & robur ſibi & alijs obtinere tenentur. Et ob id laudauit Galen. vſum adſtringentium in his membris, vbi eorum, quæ tenuiū ſunt partium, aliquid admiſceamus penetrationis gratia, quam adſtringentia remorantur. Particulæ etiam exactior ſenſus ſuam in adhibendis auxilijs prȩſtat conſiderationem. nam quæ acuti ſunt ſenſus partes, mitiora expoſtulant medicamēta, quàm affectus deſideret: at vbi tardus hebeſque ſit ſenſus, in his proculdu-

Lib. artis med.

bio

bio aliter, quia quod iuſtum eſt porrigi poteſt. Itaque partes docent,& ſui temperiem, & reliqua quæ diximus: ad quorum integram notitiam, maximam præſtat vtilitatem totius corporis ſcientia. Namque puerorum corpora, fœminarum, iuuenū, ſenum, item & eunuchorum, nonnihil etiam euariant à communi auxiliorum materia: ſicut & anni tempus,& regio. Cum hoc tamen dum morbus grauis eſt, non ſtatim à principio conſideranda eſt ex toto particulæ natura, ſed modicum, tantùm ipſam reſpicientes, eſt admiſcendum, augendum tamen quod particulam tueatur, quo magis remedia proſunt,& morbus decreſcit: nam eo tempore plus prę ualet particulæ indicatio. Secus tamen res ſe habet in vacuantibus auxilijs, in quibus partis tantùm officium à principio magnifacere oportet: nam ſæpe ex euacuationibus circa affectus principia inconſideratis, aut facultas in medio itineris ſubſidet & & labitur, aut mēbro principaliori imbecillo facto, denuo alter affectus grauior ſuccreſcit.

Ex qua doctrina non leue ſuboritur dubium vtra harum indicationum, membri ne, an morbi præſtantior ſit: quod hac lege dirimere ſtudui. Quòd ſi è duobus alterum agnoſcatur, ignorato reliquo, multo præſtat agnoſci affectus ſpeciem, ex quo ſummum genus curantis præſidij præſpicitur, licet ad indiuiduas differentias (quod conandum eſt) non deſcendatur. Nouit aliquis laborare calore hominis viſcera, num verò is calor hepar, an renes, an ventriculum occupet, perpetuum non habet, verùm cum hoc frigorifica adhibebit prę ſidia. Qui verò intelligens morbum ex capite pendere, ſecum non decernit mali naturam & morbi originem, is ne genus quidem auxilij decernit, &

inops conſilij pendet animi, ſumma & maxima affectus cognitione deſtitutus. Verùm cùm ſpecies pauca & in genere doceat, ſi ambo illa Medico perſpecta ſint, & in dubiũ reuocatur vtra ſit præſtantior, locus multo plura & magis indiuidua præſtat. Quo fit, vt Galen. aſſerat, quod vtraque cogni-

Li.art.medi.94.

ta imparem vſum curanti præbeat, maiorem locus, affectus minorem. Cum hoc tamen minor illa potior eſt ea quę plures pręſtat: nam quanto grauius eſt genus ignorare, quia totum ignoratur, quàm ſpecies, qua ignorata ignoratur ſolùm pars, tanto præſtantior eſt indicatio à morbo, indicatione quæ à parte ſumitur.

DE VACVATIONE QVAE *fit à parte*

INSTITVTIO II.

TRactaturo mihi de topicis auxilijs, primum ſe ſe offert particularis vacuãdi ratio, citra quam, nullum auxiliũ tutò parti adhiberi poteſt. Quæ ſanè tot habet differentias, quot ſunt partes in corpore cęteris communes & proficuę, veluti cerebrũ, ventriculus, thorax, iecur, ſplen, vterus, renes, veſica ac teſtes, & partes quæ habent peculiares vias, quibus citra totius corporis turbationẽ, expurgari poſſunt, aut ſanguine miſſo vacuari. Et vt ab ea vacuatione quę per ſanguinis miſsionẽ fit, initiũ ſumam,

mam, ſtatuẽdum eſt, quòd cùm ſanguis alicui parti inhæret, plenitudinemq; partialem efficit, & ſanguine miſſo ex cõmuni vena minimé ſeparetur deriueturq;, duplex inſurgit particularis ratio euacuãdi: altera per ſciſsionem venæ illi parti propriæ & peculiaris, à qua pars ipſa fouetur, aut quæ ab eâdem oritur: nam huiuſmodi ſectiones ocyſsimé particularẽ plenitudinẽ deponũt. Sic venulas naſi & linguæ in capitis affectionibus vtiliter ſcindimus, aut eã quæ prope humerũ ſita eſt: in præcautione verò eos ramos qui inter pollicẽ & indicem ſunt. Sic capitis dolores, vertigines, & alios ex calido defluxu affectus ſanat inſcisio earũ venarũ quę ponè aures ſunt: pari lege & cucurbitę in ſcapulis ſcarificãtur. Oculorũ verò affectib9 medemur poſt cõmunem venã ſciſſam, ſcarificatis partibus humerorũ & ceruicis, & ſciſsione venarũ quę ſunt in angulis oculorum. Auribus verò inflammatis & parotidibus vena ſciſſa ſub aure prodeſt. Gingibarum, maxillarũ & dentiũ doloribus ea ſciſſa auxiliatur quæ ſub labijs extat. Cordis verò ac pulmonis, interior ſiniſtri potius quàm dextri cubiti vena prodeſt. Nec erit ab re dextri venam tundere ſi vniuerſum corpus malo conſentiat, quoniam pulmonum venæ è dextro cordis ſinu prodeunt, ſed quia in ſiniſtrum parietem venę cauę inſeritur, qui per alam ſiniſtram in ſiniſtrum cubitum excurrit, non diſplicet prima ſententia & communis. Iecore item oppreſſo, inflammato ve, dextra cæditur, ſicut lieni ſuccurrit interior ſiniſtra: vtriſque tamen medetur ſaluatella eiuſdẽ manus. In his autem affectibus qui inter clauiculas & renes ſunt, reuellit vena interior, tardiùs autem vena manus, aut ex vtriſque partibus vena media, ſiquidem illa

ex

ex communibus ramis humerariæ interioris coagmentata eſt. Subter renes in quacunque parte inſit affectus, ſecta poplitis vena præſidium ſit: renes verò ancipites (vt inſtitutione de ſanguinis miſſione latius probauimus) exiſtunt. Muſculos abdominis ab inflammatione vendicat aperta inferior vena: coli inteſtini vitia, quamuis ſubter renes ſint, interior cubiti vena ſecta aufert. Vteri vero affectus, licèt membrum vnum ſit, varias tamen venarum ſectiones deſiderant: nã immodicè fluentibus menſtruis, interna brachij medetur: ſuppreſſis, malleoli; niſi ex immodica totius corporis copia & oppreſsione ſupprimantur: inflammationi quidem per initia, etiam interna brachij, mox ab impetu fluxionis aut procedente malo, ex tali venis: nam prima ſectio plenitudinem euacuat, & impetum reuellit, ſecunda directiùs partem affectam reſpicit. Prætereà quemadmodum in menſibus, ita & in hęmorrhoidibus ſuppreſsis aut fluentibus res fieri debet. Verùm ſi quæ inflammatio vel podicem, vel partes obſcœnas, vel veſicam, vel alterũ inguen infeſtauerit, modò veneni particeps non ſit, ex ſuperioribus cubiti venis multitudo ſummouenda, inhibendaq; fluxio eſt: cæterum deriuatio particulariùs directiùſq; ab inferioribꝰ fiet: cui ſimilis eſt in mittendo ſanguine crurum inflammatio. Secundus autem vacuandi à parte modus per ea fit auxilia, quæ ab ipſa parte per eandem met ſanguinem demit: quod fieri eſt neceſſum in his quæ non obſident à cute & carne diſtantem locum, quibus cucurbitas affigere cum ſcarificatione, aut hirudines, promptè quod in parte eſt ab eâdem euacuat. Quæ omnia nouiſſe oportet: nam aut mutare, aut alio modo efficere, præterquam quod nihil

pro-

prodeſſe omnibus eſt compertum,aut lædere, aut nouum affectum excitare,& facultatem fruſtra infirmare certiſsimum eſt.Quas ſanè particulares vacuationes neceſſum eſt moliri, pręmiſsis vniuerſalibus,ſi profuturæ ſunt: quòd ſi aliquando citra vniuerſalem prouidentiam fieri contingat, vt in conualeſcentibus,imbecillibus, & his quibus abundantia tantùm parti affectę ineſt, neceſſum antea eſt frictionibus & ligaturis longè à parte affecta factis totius corporis humores ad diſtantes partes quodammodo euocare,ne impetu ſanguinis fluentis ad affectam partem fluant.

Pari prorſus ratione dum in aliqua particula vitioſus aliquis humor colligitur,particularibus etiã purgationibus,materia demenda eſt. Conſiderare tamẽ antea oportet,an humor in eâdem particula generetur, an aliunde trãſmittatur,vel à toto corpore ibidem decidat:ſi primum, nulli dubium eſt quin per ea medicamenta quæ partem affectam reſpiciant,euacuare partem oporteat: & pari ratione ſi ſecundum:cęterum commodius erit purgare particulam mandãtem:nam in his duobus caſibus,corpus medicamentis purgãtibus turbare, vanum eſt: vniuerſalis enim purgatio turbatos humores ad affectam partẽ facilè defert. Verùm ſi à toto corpore fluant,ante particularem euacuationem præmittenda eſt vniuerſalis prouidentia per expurgans medicamentum,à quo deinceps facile eſt vitioſos in parte receptos per diſcutientia pharmaca euacuare.

Sint ne aliqua purgantia medicamenta particulam aliquã reſpicientia non eſt ita facilè dirimere: ſed dubitationem hanc ſic diſſo ues, ſi priùs didiceris eſſe medicam.nta,vt Galen.probat, quę partes

Libr. de therraca ad piſ.

tes

tes, ſympathia & ſimilitudine quadam reſpiciant, vt fertur de ſthœcade, & de ſcolopendrio & alijs. At vt id purganti alicui inſit, neceſſum eſt ſcire, medicamentum purgans tribus è partibus poſſe ſignatim purgare: primò à toto corpore, ex ſimilitudine humorum vniuerſum corpus obſidētium: ſecundo è partibus vicinis ei in quo medicamentū purgans ineſt. Quamobrem obſeruantiſsimum eſt præceptum, in purgationibus quæ per vicina fiūt, non licere valida adhibere medicamenta, ne à diſtantioribus ad affectam vi medicamēti plus iuſto trahatur. Tertio auté modo medicamenta dicūtur purgare, cū in vnica parte exiſtentia, à diſtātiſsima & ſignata quadam particula, citra aliarum turbationem humores trahunt & expurgant. Quod multi arbitrantur eſſe, quia aliquod purgans medicamentum non habet ſimilitudinem niſi cum humoribus qui in ea parte præſunt: quātum valeat hęc ratio, iudicēt alij. Ego quidem arbitror, id fieri ob aliud notius & manifeſtius, nimirum quia medicamenta quæ purgandi vim habent, ſimplicibus admiſcentur medicamentis, quæ è directo partem aliquam dicuntur reſpicere, qualia ſunt à Medicis appellata iecoraria, ſplenetica, capitalia & huius cēſus: quæ ſane cùm admiſcentur medicamentis purgantibus, & ſuapte natura habeant in illas partes deferri, ſecum deferunt in partem illam vim medicamenti purgantis, ex cuius attractu partes illæ promptiùs purgantur, quàm reliquæ quæ non ita humoribus abundant: præterquam quòd partes quæ afficiuntur, naturam habent adminiculantem, quia grauata aut laceſſita humoribus, id faciliùs exequitur quàm partes quæ humoribus ſunt exortes: qua lege cenſeo prædictas purgationes

tiones fieri potiùs quàm alio modo.

Purgamus itaque caput aut quoduis aliud peculiare membrũ, dum humorũ vitio laborat, duobus modis: aut per proprias & peculiares vias, per oculos nimirum, nares, aures & palatum, aut per communes: eo tamẽ medicamẽto admiſto quod è directo caput reſpiciat, & ſic vtriuſque vacuandi generis ſeorſum in quauis particula meminero. Sunt autem capitis emũctoria, oculi, aures, nares, palatũ: raro tamen natura per oculos cerebri purgamẽta pellit, niſi errans, aut præcauens grauius malũ: quã purgationẽ nobis non licêt tentare. Nec diſsimili gradu aures æſtimantur, licêt ſæpius maiores purgationes moliatur natura, quas leuiter abſtergentibus iuuare, non erit abs re. At per nares & palatum errithnis, gargariſmatis, dentifricijs & maſticatorijs purgamus caput, ſed nõ pari efficacia & ſecuritate: nã maſticatoria, & quę palato indita caput purgãt, ſecuriùs quã errithna purgãt, quia ex vehemẽti cerebri agitatione ignoratur quò ſe vertat humor: cũ hoc tñ omnia proficua ſunt & neceſſaria.

Errithna itaque medicamẽta ſolùm naribus indita duplicẽ pręſtãt vſum: quippe aut pituitã & omne cerebri excremẽtũ præparãt, vt deinceps facilè dilabãtur, aut eadẽ vim habẽt expellẽdi. Quã profecto expulſionẽ duobus modis fieri comperimus: vno, peculiari vi & efficacia trahẽtis medicamẽti: altero verò, irritata cerebri expellẽte facultate, vt ipſa deinceps ſua ſpõte cerebrũ quatiẽs ſternutamẽto facto, impetu quoſuis humores pellat à cerebri nõ poſtica parte, ſed à reliquo cerebro & circũ meninges. Itẽ nares purgãt, & nõ raro quę in vẽtriculis cõtinẽtur: quo fit, vt potẽter reuellãt quę in fauces diſtillando dilabuntur. Cui vſui medicamenta

ars probauit duplicis differentię: nam quædā propria & peculiari vi id efficiunt, quę verè errithna dicuntur: quædam verò id efficiunt, cęterum commoto cerebro & ſternutamento facto, quæ ptarmica & ſternutatoria appellantur, vtraque tamen reperiuntur multis gradibus diſsidentia, & vtraque etiam neceſſaria ſunt pro affectus vehementia & ſenſus obtuſione vel acuitate: item vtraque feré eiuſdem ſunt generis, diſsident tamen tenuitate ſubſtantiæ, qua promptius ſe ſe in cerebri mēbranas inſerunt, quibus vellicatis & demorſis mouetur ſternutamentum: quæ verè errithna ſunt, craſſioris ſunt ſubſtantię & naribus indita & adhærentia efficaciùs humores alliciunt. Quod ſane opus hęc medicamenta efficiunt, aut caliditate aut feruore aperiendo ac fundendo humores, detergendoue, aut ex propria virtute humores trahēdo, quibus motis forſan commouetur ſternutamentum. Quæ verò caliditate id efficiūt, ſunt odorata omnia, vt ſampſuccus, pulegium, & ſuccus hederæ & nigelia, quæ cauere oportet in corriza, ne maior fiat fluxio & humores acriores. Verùm quæ tota ſubſtantia euacuant, ſunt veluti cyclamen, elaterium, nitrum & alia huius naturæ. Quæ per nares cōmoto ſternutamento humores purgant, licèt multis modis prędictis ſimilia ſint, differunt tamē, quia acriora ſunt & tenuiū partiū, velut ſaponaria herba, caſtoreū, batrachij radix: inter quę mitiora ſunt nux muſcata, acori radix & zingiber. Quæ omnia aut in tenuiſsimū puluerē exuflata, aut aliquo liquori admixta, vtiliter adhibentur: hæc quidem quibus mens ægrotat, illa verò reliquis. Quorum omniū materiā & copiā & vtendi legem reperies libro de recto præſidiorum vſu, tomo. 2. nam

breue

breue hoc inſtitutum non patitur longiorem tra-ctationem.

Apophlegmatiſmum autem vocarunt id auxi-lium, quod vim habet pituitam è cerebro per os educere: qualis naturæ eſt medicamentum quod ori & palato inditum, id præſtat, & etiam è ventri-culo educit, ratione communionis tunicæ que ven trem & os ambit. Quæ ſanè medicamenta hæc ope ra efficiunt, vel cùm palato adhærent, aut dentibus affricantur, vel cùm eiſdem dentibus manduntur, vel cùm os eis colluitur, gargariſma appellatum: quorum Galen. latè meminit. Verùm ſiue dentifri cia, ſiue maſticatoria ſint, vel vtcunque aliter, vno è duobus modis id efficiunt: nam vel irritando & calfaciendo, vel vi propria attrahendo, id moliun-tur, & quæ calida & acria ſunt, veluti anethi ſemē, capparis radix, caryophyllus, & radix etiam pire-thri, & alia huius cenſus. Cæterùm quæ valenter trahunt, ſunt nitrum, anemonis radix, & radix ſta-phidis agriæ, & iridis etiam radix: ex quibus aqua maceratis fieri poſſunt gargariſmata: cera autē, ma ſtiche, vel ficuum carne exceptis, maſticatoria: ſale admiſto, dentifricia facilè fieri poſſunt. Quæ ſanè omnia mirabiliter capitis pituitam expurgant: pro-ſuntque (corporis præhabita prouidentia) inuete-ratis capitis & vicinarum partium affectionibus, ijs præſertim quæ per epicraſim vacuari deſiderāt, dummodò os aut palatum aut laringis caput non ſint aliquo affectu læſa. Caput prꝫterea purgamus per ea medicamenta quæ humores trahunt ad ven trem & communia emunctoria: in his tamen capi-tis affectibus quæ vel à toto vel ab aliqua particu-la fomentum ſuſceptant, aut in quibus maior eſt humoris copia, quàm poſsit per capitis emūctoria

Lib. 5. ſim pli. c. 19.

purgari,& rurſus in his,quorum caput prę imbecil litate aut ſenſus acrimonia, purgantiū vim & mordacitatem ferre nequit. Cui ſanè vſui medicamenta conficies ex his quæ humorem peccantem reſpiciant,admiſtis alijs medicamentis,quę quãuis purgantia non ſint, partem quandam reſpicere poſſunt, vt antea dixeram.

Purgare ventriculum varijs modis docet ars, vt totidē ipſe patitur affectuū differentias: nã aliquãdo adhibemus quæ abſtergunt, quę irritant, quæ abluunt,quæ leniendo purgãt,ſæpe quę cõprimendo,ac ſæpiſsimè quæ propria vi purgãdo ventrem ipſum ab humoribus & excrementis immunē reddunt. Quod magno cõſilio arbitrandū eſt artē noſtram cõſtituiſſe. Nã abſtergendo purgamus viſcidos & adhærētes ſuccos,melle,terebinthina, melle roſacèo,aut ſi calor ſimul adeſt,hordei decocto cū ſaccharo. Irritatorijs vtimur ventriculo ex pituita aut alijs excremētis obtuſo:ſic proſunt mercurialis,ficla,decoctū vrticę cū melle & aceto. Abluimus ipſum,dū humoris vitioſi aut acrioris medicamēti reliquiæ à purgatione vel à morbo ſuperſunt in ventriculo,quo tēpore ius,aqua calida,hordei decoctum aut conſimilia proſunt. Lenientibus vtimur pharmacis, dum tenaciori facta facultate retentrice, plus iuſto ventris excrementa retinet: quem vſum præſtant pinguia omnia, lenia ac humida, veluti caſia,manna & eius naturæ alia. Adſtringunt quidem nonnulla, & ſi cum hoc etiam ventrem ſoluant,cùm in animo eſt, poſt totalem humoris expulſionem, vlteriorem impedire: quē vſum præſtant rhabarbari ſubſtantia, & cortices myrabolanorū. Vtimur etiã propriè purgantibus medicamentis,dum humor altius in ipſum ventriculi

culi corpus, pancreas & meſeraicas inſeritur. In quo purgandi genere primò conſiderare oportet, non licere vehementer purgãtia adhibere, ne plus trahant in ipſum â toto corporis ambitu, quàm à ventriculo pellant: huius conditionis ſunt rhabarbarũ, aloés, pilulę maſtichinæ, & hiera Gal. Secũdo ſciendũ eſt, ventriculũ nõ cõfertim, ſed ſæpius eſſe purgãdũ: nã vt pars princeps nequit cõfertas ferre citra dãnũ euacuationes. Tertiò ſtatuendũ eſt, ventriculũ prærequirere medicamenta purgantia in forma ſolida, vt ſufficiẽti mora detẽta efficaciꝰ operẽtur, quantũuis leuia ſint & ſine vehemẽtia.

Dũ iecur vitio humorũ laborat, purgationẽ deſiderat efficacioribus medicamẽtis factã, quã ventriculus, vt minori facta mora, faciliùs & magis purgent, nõ tamẽ per longiora interualla: hoc inſuper habet peculiare, quòd dilutiora medicamẽta expoſtulet, ob viarum anguſtiã & locorum interualla. Quo fit, vt ea medicamenta deſideret, quæ obſtructionẽ aperiãt, roborent tamẽ nullo calore medio: qualis naturę eſt gramen, intybi omne genus, adiãtum, eupatoriũ cum rhabarbaro, agarico, & aliqua ex ſtillatitijs aquis. Nam expurgantia medicamẽta iecori proficua hoc peculiare habent, quòd miſceri ſemper deſiderent inſcindẽtibus & attenuantibus medicamentis, & adſtringentibus etiam: illis quidẽ, vt purganti pharmaco vias & humores præparent: his vero vt ſimul partis robur ſeruetur. Quod vt commodiùs fiat, pręire debent inter vnã & aliam purgationem attenuantia & inſcindentia, vt qua die medicamẽtum purgans accipitur, ſuum munus faciliùs ſubire queat, habito ſemper reſpectu ad iecoris intemperamentum, vt ſimul aliquid illi contrarium admiſceatur.

Cùm lienis natura & conditio terreæ ſit & craſſæ compagis,& maximas ob id, & ob facilitatem ſuſcipiendi patiatur obſtructiones,quia quantũuis craſſam habeat carnem,raram cum hoc ſortitur,neceſſum profectò eſt,paulò grauioribus & efficacioribus vti medicamentis,maximè cùm humores ibidem congeſti,ob natiuam conditionem ſint tractu difficiles,& viæ arctiores & anguſtæ. Quo fit, vt leuia medicamenta nihil proſint: vehementiora verò,anguſtias & accidentia non leuia inferant. Quamobrem cenſendum eſt,apta lieni medicamenta ea eſſe,quę primò ſuauitate quadam terreum illum humorem,vel emolliant,vel quodammodo liquent,attenuent & detergant,ſine adſtrictione cõſpicua: vt deinde obſtructione vel leuiter ſoluta, facilius & leuioribus medicamentis humores decidant in aluum. Quorum equidem nonnulla moderatè frigida ſunt & humida,quæ exuperanti bili retorridæ conueniunt,vt violę, vtrunque bugloſſum,& ſuccus pomorum redolentium: plurima verò moderatè calida & tenuium partium, vt craſsã fæculentamq; melancholiam attenuẽt: qualia ſunt lupulus,caſuta,ſcolopendrium,radix apij, cortex tamariſci & capparis,& eius naturæ pleraque. Itaq; in vniuerſum duplex erit purgãdi ratio: altera,quæ blandè & leniter aduerſus humorum qualitatem & ſubſtantiam pugnet: qua ſæpe tantùm licet liquare humores,quòd citra alterius auxilij adminiculum per ventrem ſingulis diebus aliquid eorũ prorumpat: altera verò quæ humoris electione & tractu eos pellere nata ſit: quę ſanè leuibus exercenda non eſt medicamentis,ſed validioribus,verùm in parua quantitate: hoc quidem ne maior humorumcopia, quàm viæ anguſtæ capere poſ-

ſint

ſint trahatur: illud verò quia ſic expoſtulat durities & renitentia humoris. Quãobrẽ cenſeo Hipp. dixiſſe: Si verò ſplenicus fuerit, ne purges, neque lacte, neque ſuo ſero, ſed eo quod modicũ ingeſtũ plurimum educat.

Verùm non minus purgant vterum duo medicamentorum genera: alterũ quod per propria emũctoria ipſum purget: reliquum verò quod per communia, vt præcaueat à corporis vel aliorum membrorum vitijs quæ expurgantur per ipſum tanquã per ſentinam. Primo modo vterum purgamus, per peſaria & per metrẽchitas, vterinos appellatos clyſteres, per ſuffitus & euaporationes: ita vt cùm neceſſum eſt vterùm abluendo purgare, metrenchitas adhibemus: ſuffimus verò & euaporamus, dum in animo eſt aut reliquias humorum contererere, aut diſtemperiem auferre, vel tandem vteri humores ad euacuationem præparare. Verùm peſaria quibus frequenter vtebatur Hippocrat. tribus medicamentorum ſortibus conſtare conſpicimus, dũ tantùm eiſdem purgare intendimus (nam varia iuxta varios affectus parari ſolent) nimirum ex attrahentibus & his quæ valida ſunt, vt flos ęris, pulpa colocynthidis, nitrum, cucumis agreſtis, & eius naturę. Quibus licèt antiquitas & Hippocrat. vtebantur, minimè ego auderem, niſi aut maximo vrgente malo, aut coopertis lana & goſypio ipſis peſarijs, ne vel partes exedant, vel plus attrahant quàm particulæ conditio patiatur. Aliud quidem eorum genus eſt, quæ modicè purgare poſſunt, vt agaricus, aloës, puluis benedictę, ſuccus mercurialis, aut alicuius rei acris, quæ aut vterum irritando, aut modicè trahendo expurgent. Tertia verò & vltima conſtant his quę calfaciendo, inſcindendo & atte-

nuando humores liquant,fundunt,& attenuant, & vteri vias aperiunt. Sunt tamē peſaria hæc forma rotunda, & longiora craſsioraque glandibus ipſis: fiunt ex molli lana, cera, panno aut bombace, vel ex herbis: quæ filo appenſa, in vterum mittuntur ad menſtrua prouocanda, ad ſedandas inflammationes, ad vlcerum curationem. Purgamus etiā vterum per communes vias, deriuationiſq; gratia, vt dictum eſt.

Renes verò & veſicam purgare docuimus prima harum inſtitutionum parte.

DE RECTO AVXILIORVM *alterantium vſu*

INSTITVTIO III.

Li. 7. metho. c. 12

Li. de vet. medic.

DIxerat Gal. temperiem dignitate maiorē eſſe in quouis affectu, quoniam ipſa temperies, quaſi virtus & robur membri haberi debeat. Quo ſenſu cenſeo dictum eſſe ab Hipp. caliditatem & frigiditatē in corpore minimè eſſe potētes, cum adeò ſint per cōmiſtionem attemperatæ, vt non ſolùm alterum ab altero nō lædatur, ſed vnū ab altero viciſſim veluti fomentum & refectionem ſuſcipiat. Quod in antiperiſtaſi euidenter cōſtat, ſed diuerſo modo in corporibus adinuicem reſiciuntur. Quam ſanè alternatiuam refectionem ſolùm inter calidum & frigidum reperimus: ſiccū

verò

verò & humidum ſemper corruptiuè inter ſe operantur. Verùm omnium aut quorundam contemperatio facultatum efficitur inſtrumentum, ſicut læſionum cauſa, dum alterum, aut totum intẽperatur, & à cõtemperatione recedit. Quo fit, vt neceſsum ſit ad vnguem callere, quantum & quid vnaquæq; prædictarum qualitatum efficiat, vt iuxta cuiuſque effectum & agendi potentiam, ea ratione ad priſtinum ſtatum reducere poſsimus.

Sic caliditatis natura eſt, vt ad agẽdum omnium ſit efficaciſsima & potentiſsima: contra ad reſiſtendum omniũ maximè infirma: cũ hoc tamen ſi conferatur frigiditati, virtus caloris in agendo longè maior eſt, quàm virtus frigiditatis in agendo, etiã ſi frigiditas in reſiſtendo ſuperet caliditatem: licèt tanta ſit caliditatis vis & efficacia, vt dum agit in frigiditatem, ipſius reſiſtentiam ſuperet. Eſt itaq; calor, ſi frigori comparetur, habens rationem naturæ, vitę & habitus: frigiditas verò, priuationis & interitus. Caloris enim eſt componere & congregare homogenea, dum naturalis eſt, & coctionem molitur, ac ob id aliena ſeparat: verùm cùm modicum excedit (nã loquimur de calore animantium) omnia diſgregat perditque, vt de calore putredinis conſtat, qui hæc opera perficit, mediantibus quibuſdam alterationibus, quas primò inducit. Nam præter calorem quem præſtat, tenuat etiam & fundit, mollit, digerit, ſiccat, rarefacit, trahit, dolores ſedat, dolores efficit: præter quã, quòd calor innatus coquit alimenta & humores, ob idq; homogenea cogit, & æthereogenea ſeparat. Calor itẽ tam internus quàm externus per accidens refrigerat, humectat, aut exſiccat: hoc tamen habet

peculiarius, quòd humanum corpus ſecuriùs calfit quàm refrigeretur.

Actiua etiam qualitas frigiditas eſt, longè tamen diuerſa à caliditatis actiuitate: nam præter refrigerationem inſuper congregat tam homogenea, quã æthereogenea, cõſtipatque omnia, & vnumquodque reddit ſua natura immobile & veluti mortuũ: & ſicut motus indicium eſt vitæ, ita immobilitas mortis & interitus. Per accidens tamen frigoris actiua vis facit ad operationem naturæ: nam cùm actiones naturales à moderato proficiſcantur calore, frigiditas huiuſmodi moderationẽ illi præſtat: ſæpe enim vi frigoris circunſtantis calor cogitur in vnum, & per antipariſtaſim multa generat, & cõficit. Item vi frigoris compeſcitur ſæpe extraneus calor, à quo ſolet proficiſci corruptio & putrefactio miſtorum: agit quidem vicem inſtrumenti naturæ, per accidens tamen. Præterea frigiditas propter propriam quam infert ſibi ſimilem frigiditatẽ, craſſat, gelat, glaciat, ac durum concretione facit veluti cryſtallum aut ſuccinũ. Hinc à frigido humores: ſic ſcirrhum conficit, pituita craſsiori facta aut melancholia: pigros item facit ſpiritus & veluti cõgelat: frigiditas ex retroceſsione aëreæ & ſanguineæ ſubſtantiæ impinguat. Sic à frigore conuulſiones, & cum hoc cute denſata, interna calfacit, fluxiones ea ratione concitat: item fluentes materias ſiſtit: coctionem vel impedit, vel coctum recrudeſcit: omnia item viuentia mortificando internecat, ſiccat etiam & humectat per accidens. Qua ratione dixit Hippocra. Siccãt autem & calida, vbi nimium calfaciunt, & frigida vbi nimium frigefaciunt, expulſa materia humida. Quæ quidem omnia opera, tam calidi, quàm frigidi auget medicamentorum

Lib. 1. de morb.

tenui-

tenuitas in calidis,& moratur craſsities:ſicut contra in frigiditate,etiam ſi tenuitas celeriorẽ & maiorem præſtet frigiditati actionem propter motũ & penetrationem.

Humiditas quidem & ſiccitas cũ magis ſint qualitates materiales,minùs ſuas actiones pãdunt. Vis ergò humiditatis in agẽdo non eſt admodum magna:in reſiſtendo contra humiditas vim magnam habet; quæ quidem propter propriam qualitatem quam inducit,mollitiem etiam conciliat, ſicut in omnibus in quibus prædominatur humiditas apertê conſpicitur. Habet inſuper hęc qualitas id proprium,vt in penitiſsima corporis ſe ſe inſinuet, modò per nutritionem noſtris corporibus ſuccreſcat, modò per madefactionem.

Siccitas ex propria natura partes durat,vt oſtendunt oſſa, cartilagines,metalla,& lutum ſole induratum:quod ſiccum duobus modis inducit: primo alterando partium ſubſtantiam, conſumpta videlicet ipſarum humiditate:ſecundo humorẽ in proprijs ſpatijs ebibendo:ad quem referri poſſunt omnes illæ ſiccitatis ſpecies, quas Gale.latiſsima oratione recenſet. Cum hoc tamen ſiccitas minimam omnium vim habet in agendo,& maximam omnium in reſiſtendo, & ob id difficulter quę ſicca ſunt terminari poſſunt termino alieno:item caliditatis eſt calcar & diſpoſitio, ſicut humiditas frænum,etiam ſi calori ſit pabulum. 7. Meth. 4. ſimpli. c.8.

Quibus inſpectis, ſciet diligens lector,quę opera nata ſit efficere quæuis harum qualitatum, vt dum alterare intendit,caueat,ne ob incuriam aut ignorantiam quid aliud ex his quæ calfacientia & refrigerantia poſſe efficere diximus,perperam & contra inſtitutum moliatur. Cuius rei gratia ſtatuen-

dum eſt, partes natura calidiores dum ex frigore laborant, liberaliùs & diutiùs calfieri expoſtulare: ſicut etiam quę frigidioris, ſiccioris aut humidioris ſunt naturæ, pari ratione. Quippe eatenus redeat ad naturā vnumquodq; neceſſum eſt, quatenus ab eâdem receſsit. Prætereà conſiderandum eſt, non ſemper in calidis diſtemperantijs eſſe eodem modo refrigerandum, ſed iuxta caloris actionem, aut modum, quo cauſa operatur. Multa enim ſunt quæ calorem compeſcunt cute rarefacta: nōnulla quiete: alia vacuatione rei calidæ, aut retentione frigidæ: plura verò alia ratione. Sic dum temporis alteratione egent: ſiquidem paruus eſt in præter naturam lapſus, & rurſus in id quod ſecundùm naturā eſt, reditus: quod de coniugatis intemperantijs pari ratione eſt ſentiendum. At cùm diuerſa particulæ affectæ temperatura, diuerſam ab ea, quę ex ægri ſumitur natura, indicationem prębeat, illius quoque ediſcere prouidentiam conuenit. Quippe ſi quanto ægri temperamentum iuſto eſt humidius, tanto particula ſit ſiccior iuſto, neque adijciendum neque detrahendum quidquam pharmaco eſt, ſed tale adhibendum quale particula medij temperamenti expoſceret: ſin ſiccior debito plus particula fuerit, quanto corporis temperamentum iuſto eſt humidius, vtique tantam intendi ſiccitatem medicamenti conuenit, quantum particulæ temperamentum totius temperamentum excedit. Veluti ſi quatuor numeris pars vlcerata ſit medio temperamento ſiccior, ægri natura gradibus tribus humidior, manifeſtum eſt, particulam quæ nunc exulcerata eſt, ſiccius vno gradu deſideraturam medicamentum, quàm quæ pars ſit temperata. Prætereà ſiccam partem reficere

ſicere vno è duobus modis oportet: nam aliquando ſicca affecta eſt noua quadam inducta ſiccitate, quæ per alterationem ab humido factam corrigitur: fit autem vel per ablationem partium humidarum, quæ latebant compreſſæ & contentæ in terreſtribus partibus: aut cùm euolant reſolutæ in vaporem: illam poſitiuam: hanc priuatiuam nonnulli nominarunt. Prima corrigitur per calfacientia, quæ quod coagulatione ſiccum factum eſt, liquefactione humectant: altera verò per renutritionem humiditatem antiquam recuperat.

Præterea vt de calida diſtemperie dictum eſt, ita prorſus de frigida eſt intelligendum: nimirum non ſemper eſſe in frigidis calfaciendum. Nam corpus calfacere poſſunt motus, rei calidæ vicinia, conſtrictio corporis, & medicamenti aut alimenti calidi aſſumptio. Sic motus calorem concitat, exercitio, frictione, compreſsione & cucurbitis, gaudio etiam ac moderata ira, & reliqua quæ diximus, & ex accidenti frigiditas. Quæ omnia maturo quodam conſilio veteres illi ſapientiſſimi diſtinxerunt, vt iuxta rationem cauſę & modi excitandi calorem, ars quoque alterationem & correctionem moliatur, quam ſi euerſo modo aut incognita cauſa perfrigerando aut calfaciendo, aut aliter alterando tentaueris euincere, in longè grauiora mala laborantes deduces.

Etiam conſiderare oportet, eodem ferè tempore calidam diſtemperiem diſcuti ac frigidam, quamuis caloris maior quàm frigoris ſit efficacia. Vnde fit, vt æquali tempore vires ſuas exerceant effectuſque obtineant, dum diſtemperies

ſimplices

ſimplicis ſunt, alioqui ob materiæ vitium difficilius frigida quàm calida euaneſcet. Quorum etiã auxiliorum ea quæ calida ſunt, tutiſsima eſſe videntur: nam frigida dum calorem naturæ contrarium extinguere incipiunt, natiuo pariter negocium faceſſunt: calida verò dum frigus pellunt, innatum ſimiliter calorem excitant fouentque. Quin etiam genuinus corporis calor, aſcititio tanquam auxiliatior opitulatur, vt faciliùs mitiùſque externum frigus pellat: eoque frigida intemperies, præſertim leuis & recens, ſecuriùs ac leniùs quàm calida aufertur: inueterata autẽ cõſummataque, difficiliùs multo quàm calida remedijs cedit: ſicut extrema ſenectus inſito calore deſtituta mortique iam proxima, minus ſanari quàm febris hectica poteſt: eodẽ modo ſicca intemperies tardiùs omnino ac difficiliùs quàm humida tollitur.

Conſideratione etiam dignum eſt, noſſe has omnes qualitates non ſemper humanum corpus lædere ob inſitam ſui naturam & conditionem, ſed ob alias qualitates ſibi comites: quod pulchra quadam ſententia his verbis dixerat Hippocra. Si autem eſt calidum quoddam acerbum exiſtens, aliud verò calidum fluidum tenue, ſunt etiam & alia calida, alias etiam vires ſub cõtrarias ſibi ipſis habentia: & ſubdit: Non enim calidum eſt, quod magnã vim habet, ſed ipſum acerbum & fluidũ, & alia quæ à me relata ſunt, tum in homine, tum extra hominem, ſiue edantur, ſiue bibantur, ſiue forinſecus illiniantur, aut quomodocunque formata adhibeantur. Et paulò inferiùs addit: Atque ego hoc maximum ſignum eſſe puto, quòd non propter calidum ſimpliciter homines febricitent, neque hoc ſit ſimpliciter

Lib. de ve ter. med.

plicìter affectionis cauſa,ſed eſt & amarum & calidum:item & calidum & acidum,& ſalſum & calidũ & alia infinita:& rurſus frigidum cum alijs facultatibus coniunctum. Quæ ſanè omnia diligẽter ediſcere oporte ,vt iuxta cuiuſuis qualitatis coniugiũ auxilia parare Medicus diſcat: nam eâdem parte Hippocrat.diuerſam in his conſtituit curandi legem dicens: Omnibus autem liberatio hæc eſt, vt ex frigiditate quidem affecti calfiant,ex ardore verò refrigerentur:reliquæ autem omnes fluxiones quas propter humorum acrimonias & intemperantias ego fieri ſentio,reſtituuntur & curantur, vbi temperatæ fuerint & concoctæ. Sedatur autem aliquo modo ardor in naribus,nõ cùm fluxus prodit,& inflammatio conſiſtit, ſed poſtquam fluxus craſsior,& minus acris, concoctuſq; & magis per miſtus priore fuerit,tunc ſanè iã ardor ceſſat. Quibus manifeſtè conſtat primas qualitates ceſſare,ſecundis qualitatibus ſibi adiunctis attemperatis,cõmiſtis,& concoctis. Quamobrem qui temperantia auxilia præſtaturus eſt, caueat ne indiſcriminatim aut indiſtinctè adhibeat,ne aliquam accerſat ex ſecundis qualitatibus,quibus certum eſt lõge magis lędere præexiſtentem quàm antea, vt ex Hippocr. præfata doctrina euidenter colligimus. Nam vt Galen.inquit,ex vno in alterum affectum inopinatò fit cõmeatus: quapropter menſuram & modum in omnibus ſeruare oportet, & ſæpe paulò inferiùs ſubſiſtere,& iterato auxilio defectum adimplere, aut aliud eiuſdem generis interponere, aut intendere,vel remittere:tum ne natura vni aſſueſcat: tũ vt quod vno fieri nequit,alio conſequamur. Quì verò voluerit ſcire quibus medicamentis,tam ſimplicibus,quàm cõpoſitis,teneatur tẽperare partes Li.7. Metho.c. 7. Li.9. Metho.c.25.

noſtri

noſtri corporis, tum principes, tū priuatas, legat tom.2.lib. de recto prę ſidiorum vſu, vbi vtiliſsimum & copioſum reperiet de hac re tractatum.

DE ADSTRINGENTIVM *præſidiorum adminiſtratione*

INSTITVTIO IIII.

NE nobis varietas confuſionē pariat, & erroris ſit cauſa, diſtinctione priùs explicare oportet, adſtrictionis nomen quid importet. Appellant quidem Græci adſtringēs omne medicamentum ſtyphō, quod velut genus quoddā eſt ad omnia, quæ comprimendi, contrahendi, adſtringendi & vtcunque cogendi ac denſandi partium meatus & partes ipſas vires obtinent, atque etiam ad omnia quæ humores cogūt, incraſſant, ſiccāt, reprimunt, ac denique vinciunt & cōtinent partium ſibi cohærentiū ſubſtātiā. Eſt tamen adſtringens præcipuè, genus acerbi & auſteri: continet hoc proprium, quod terreum ſit, & maiori ex parte frigidum. Acerbum verò corpus eſt vehementer adſtringens, facultate frigidum atque terreum, vt galla immatura, & eius naturæ: frigidum quidem, quoniam tale guſtantibus lingua contrahitur, denſatur, ſiccatur, exaſperaturq́ue, quæ non niſi à frigido fieri poſſunt: terreum ſiccumq́ue eſſe quod tardè in corpus permeet, humiditas facilè pe-

netrat, & frigiditati adiuncta, non acerbum, ſed acidum potiùs efficit. Acerbi quidem ſunt fructus omnes prope ſui ortus principium, qui poſtea quã humore impleri cœperint, decedit quidem acerbitas & accedit aciditas. Acerbitas etenim tribus modis exoluitur, incaleſcentia, aut humiditate, aut vtroque modo: incaleſcentia quidem in dulcedinem migrat, humiditate auſteritas acquiritur, ſi aqueus fuerit humor: nam ſi aëreus, aciditas ſuccreſcit: quòd ſi vtrũque, dulcedo ex aqueo, & pinguedo ex aëreo comparabitur.

Prętereà adſtringens, alterum eſt ſummum, vt alumẽ, melanteria, galla & rhus: alterum modicé adſtringens, vt pyrum & roſa: quorum omnium maior pars, frigidæ naturæ eſt, minor vero manifeſta caliditate pollet: vtraque tamẽ tertio ordine ſicca apparent, ac terrea ſunt, & craſſa corporis conſiſtentia.

In cuius auxilij conſideratione ſtatuendum eſt, aliud eſſe adſtringens in genere, aliud verò adſtringens, vt aduertit Galen. nam quod aſtringit, non adſtringit modo, ſed præter adſtrictionem acre eſt, pingue, dulce, amarum, ſalſum, aut acidum: at adſtrictio vnam tantum eſt, vt dulcor aut ſalſedo. Et ob id conſtat adſtringentia medicamenta duorum eſſe generum: primum eorum eſt, quę citra manifeſtam qualitatem, ex his quas nuper retulimus, adſtringũt, quorum munus eſt conſtringere, denſare, repellere, incraſſare, refrigerare & exſiccare: cuius generis ſunt balauſtiũ, galla, citinus, hypociſtis & eius naturæ alia: quæ licét ex toto nõ ſint alterius qualitatis expertia, quia id euidẽs plurimum nõ eſt, ſincera iudicãtur. Secundũ vero his cõſtar, quæ

Li. de cibis bo. & ma. ſucci. Li. 3. ſimpl. c. 14.

quę cum adſtrictione aliquid etiā habent acre, dulce aut amarum, ſalſum aut acidum, vt egregié docuit Galen.

Neque eſt parui momenti hæc in re practica nouiſſe: nam acida & adſtringentia, veluti inmatura pruna, ceraſa, mala, mora, & inmatura vua, penetrationem maiorem moliuntur, tum intus, tum extra adhibita, præterquam quòd calidis affectionibus magni ſunt momenti.

Acre medicamentum adſtringens reperitur, & calidū eſt natura, veluti æs vſtum, atramentū ſutoriū, flos ſquāmaq; æris & calcithis: quę omnia pręter adſtrictionem, quam præſtāt, extenuant etiam, purgant, digerunt, rumpunt, attrahunt & ſcaram efficiunt. Quo fit, vt hæc proſint quibus ſubitam & profundam adſtrictionem moliri conamur, veluti in ſanguinis profuſionibus, quas ſauciata pars excitat, vt humores & partes adſtrictione cogantur, cruſtaque ſuccreſcat: quorū in viſcerum affectibus raró vtitur.

Amarum etiam medicamentum, veluti rhabarbarum, aloës, abſynthium, habet pręter id manifeſtiorem purgandi potentiam: nam hæc omnia abſtergunt & attenuant humores manifeſta caliditate: cum hoc tamen diapedeſi & alijs ſanguinis fluxibus proſunt, maximè ſi ob ſeroſam ſubſtantiam admiſtam fluant, etiam ſi ob venarum laxitatem prorumpant: licèt aloës excitandi hæmorrhoides vires habeat.

Amaris propinqua eſſe ſalſa ex Galen. apertè conſtat, quòd terrea ambo ſint & calida: ſic ſalſa contrahunt, conſtringunt, & condiendo ſeruant, & ob innatam acrimoniam aluum ſoluunt: quo fit, vt proſint partibus humidis conſtringendo, & fir-

Li. 4. ſimpli. c. 20. Li. 5. ſimpli. c. 25.

miùs

miùs contrahendo reſoluta humiditate, & ea ratione neruis & articulis laxis mirum in modum proſunt.

Dulcia ſimul & adſtringentia ſunt myrti fructus & pyri agreſtis, & roboris & caſtaneę ac palmulę, quibus profectò opus eſt, vbi adſtringere eſt neceſſum citra medicamentoſam qualitatem, quam laborantes frequenter pertimeſcunt.

Præter hęc adſtringentia medicamenta, alia inſuper minus propria reperiuntur, velut ſunt omnia frigida & glutinantia, quæ materiam incraſſando ac partes comprimendo adſtringere dicuntur: arida etiam & viſcida: item craſſa, tum alimenta, tum medicamenta: poſtremò quę reſoluendi materiam vires habent. Oportuit profectò hanc adſtringentium varietatem recenſere, quia variam expoſtulat materiam particula patiens & affectus conditio, ad adſtrictionis formam & conditionem. In quo opere conſiderare diligenter oportet partes quę propter fluxum aut laxitatem adſtringentia expoſtulāt, nimirum, quòd tantùm partem ipſam cogant, citra alterius qualitatis adminiſtrationem, quales ſunt partes laxę, aut caſu aliquo adapertæ, aut diruptæ, adeò vt humores ſibi commiſſos continere nequeant. Quippe in alijs fluxiones ſupprimuntur emplaſtricis medicamentis, quia & partem otburant, & humoris acrimoniam retundunt. Præterea alijs proſunt quæ humores denſant & incraſſant: item aliæ expoſtulant vtrumque, quod oportet diligenter conſiderare, ſi profutura ſunt quę præſtamus auxilia.

In adminiſtratione verò horum auxiliorum arbitratur Medicorum vulgus adſtringentia pharmaca vim habere & efficaciam roborandi, ex quo

bitant expultricem ne roborent, an retentricem Sunt qui credant ſiccitate minori iuuari expultricem, maiori verò retentricem. In qua re ita ſentiendum eſt, quòd ſi membro inanito accedant adſtringentia, retentrix augetur roboraturq; & ceſſant hac ratione fluxiones: ſi verò pleno, propter vaſorum aut cauitatum contractum, expultrix operatur, & robuſtior efficitur: qua lege adſtringentia vltimò ingeſta aluum citant, non quidem quòd re vera vires adaugeantur, ſed quia actiones earum videantur perfectiùs fieri. Nã cõſtricta, denſataq; ac cõpreſſa ſuperiori alui parte, fit vt ad pellẽdũ deorſum natura promptior reddatur. Quippe Galen. non admittit vires firmari & augeri adſtringentibus: fieri tamen euacuationem, vt dictum eſt, credit, dummodò lubrica & leuiter purgantia præmittantur, vt olera cum oleo & garo: nam conſtrictio à ſuperiori parte ventriculi, deorſum pellit quod in ipſo & vijs ductuum fuerit, vt Galen. adſtruit.

Li.6.de ſanit.tu. Li.de opti. ſec. ad Tra.

Lib. 2. de alimen. fa.c.22.

Verùm ne quis imprudenter & incautè adſtringentibus vtatur, in memoriam reuocet, adſtringentia eſſe, vel vehementer talia, vel leuia: illa quidem ſi alijs admiſceas, quantumuis humida ſint, ingredi vbi par eſt, prohibent, quòd ſuperficiem denſent: quę verò leuiter adſtringunt, iuuant reliqua medicamenta altiùs penetrare, vt de roſaceo Galen. apertè probat. Pręterea, quantumuis in aliquo affectu adſtringendum ſit, non protinus à vehementibus auſpicandum eſt, neque credendum eſt, vt Galen. docet, veriſimile eſſe, id quod ampliùs adſtringit, ampliùs prodeſſe, quàm quod moderatè id pręſtat. A vehementer quidem adſtringentibus partes ſimile quid contuſioni perpetiun-

Li.3.ſimpl.c.16.

Li.9.ſimpli.c.1.

petiuntur, quia ſubſtantia ipſarum vehemẽter condenſatur. Secus quidem res ſe habet in dentium affectionibus, citra gingibarum inflammationem, quibus vehementia Galenus eâdem parte iubet miniſtrare. Item licèt iecur corroborationis gratia adſtringentia deſideret, cum hoc tamen adhibenda non ſunt, vbi infartam habet flauam aut retorridam bilem: quippe hac ratione citiùs inflammatur, quare cõtemperare ea oportet: quantum ſat ſit ne alia medicamenta vim iecoris reſoluant.

Sic caput ea deſiderat, quæ cum exſiccatione adſtringant, cùm fluxum concitant, quia promptiùs reſoluuntur humores quieti quàm moti. Duplici enim ratione cephalicis medicamentis adſtringentia admiſceri ſolent, vt etiam apertè docuerat Galen. primo, vt id quod affectis partibus influit repellatur: ſecundò, vt in profundum cætera medicamenta ducant, dum tenuiſſimè trita adhibeantur quæ adſtringunt, alioqui vel nihil proſunt, aut potiùs obſunt. Verùm ſi calida fuerit fluxio, ſat eſt ſolis adſtringentibus vti, vt quæ frigiditate humores craſſent, attemperent, adſtrictione comprimant, & hac ratione faciliùs coquantur, aut digeri queant: oculi quidem adſtringentibus gaudent mineralibus, læuigatis tamen, vt ex Aſclepiadis libris Galen. refert. Oris etiam faucium & gurgulionis vitia ex adſtringentibus ea renuunt, quæ medicamentoſa plurimum, & guſtui ingrata ſunt. Rationem quidem ſubdit apertiſsimis verbis Galen. nimirùm ob tunicæ mollitudinem & ingratum saporẽ, & ne quid in ventrẽ aut pulmonem viroſæ ſubſtantiæ defluat. Itẽ ventriculus omne amplexatur

Li. 2. pharma. gen. c. 9.

Li. 4. pharma. lo. c. 2. 3. 4. 5. & 6

Li. 2. pharma. lo. c. 1

adſtringẽtium genus, exceptis mineralibus, & quæ acria & mordacia ſunt, licèt Hippocr. ſquamā æris præbuerit ſuppuratis. Inteſtina verò vlcerata, vt ex Gal. conſtat, ex adſtringentibus medicamentis ea rantùm deſiderant, quæ amarorem aut acorem non habeant, nam ijs plurimum offenduntur. Prætereà licêt pluribus affectibus ex his qui à fluxione prodeunt, adſtringentia medicamenta ex vſu ſint, cum hoc tamen, neque omnibus, neque ſemper, neque quibuſuis particulis. Quippe ſanguinẽ ex pulmone expuentibus nulla ratione conuenire poſſunt: nam inquit Galen. Maximè igitur lædere eos noui, qui ſanguinem ex pulmone ex tuſsientibus adſtringentia per totum thoracẽ medicamenta, in orbem circumponunt: nam prçter id quòd eorum facultas in pulmonem non penetrat, ſanguinẽ etiam, qui in thorace eſt, ad viſcus compellit: quo etiam affectu intus ſumpta, dum ijs quæ tenues partes habeant, medicamentis commiſceantur, plurimum prodeſſe eodem loco fatetur, dummodo vas à quo ſanguis proſilijt, ruptum dilatatumve ſit. Itẽ in vteri fluoribus & inteſtinorum ex ſanguine, adſtringentia quæ ſoporem inducũt plurimum ſunt proficua, vt etiam conſuluerat Galen. Sic tumores vteri interdicit adſtringere Hippocra. Etiam dyſentericos in deterius labi adſtringentium vſu, euidentiſsimum eſt, niſi ex his ſint quæ leniendi & attemperandi vires habeant. Prætereà ſi quando oportuerit purgantibus adſtringẽtia admiſcere, minimiſsima ſint, ne purgantium vi ſuperata, maius malum ſuccreſcat. Inſuper, licèt in principio vlceris, ne inflammatione tenteur, & in fine, vt citiùs ad cicatricem perueniat, adſtringẽtibus poſſe vti conſulat Galen. quia tamen carnis generationem nata

Libr. 2. & 3. de morb.
Li. de ſub figura empirica.
Li. de cõſtit. artis med.
Libr. 7. pharma. loc. c. 4.
Lib. 1. de morb.
Lib. phar. gen. c. 12.

ſunt impedire, quãtum poſsibile ſit ea vitare oportet, vt etiam idem Galen. aduertit, maximè poſt habito imflammationis timore aut tempore. Præterea cautè eſt eiſdem vtendum in maximis inflammationibus: nam vereri oportet, ne prohibita ventilatione in corruptionem commigret affectio. Sic neque in magno echymoſi: nam idem periculum inſtat, vel ſaltem ne quidquam ſanguinis diſcutiatur, ſed fixius ibidem inhæreat. Pueris item læuia ſunt adhibenda, quia facilè quibuſuis cedit eorũ ſubſtantia. Sunt etiam quędam partes, quæ nulla ratione adſtringentia admittunt, & reliquę quæ ipſis plurimum gaudent, quas ſubiiceo, quia diffuſa oratione Galen. annumerat.

Li. 3. Metho. c. 4.

Libr. 11. cap. 16. phar. gen.

DE RECTA LAXANTIVM auxiliorum adminiſtratione

INSTITVTIO V.

QVantumuis laxum & molle quodãmodo aſsimilari videantur, ſicut durum & tenſum, cum hoc tamen inter ſe videntur longiſsimis interuallis diſsidere. Nam tenſum & laxum ſolùm pertinent ad partes, durum verò & molle potiùs ad partes ſimplices & ad humores (non loquor de his quæ naturaliter talia ſunt, vt oſſa) tunc ſic licet conijcere tenſionem fieri, quotiẽs materia quęuis, ſeu vapor, ſeu flatus vacuitates partium replent, ex-

tendiq; cogunt: nam quæ à frigore rigent, ſeu ſpaſmo tenentur, cõtrahi potiùs quã tẽdi iure optimo dixeris. Sic laxũ facilè conſtat eſſe, cuius partes remiſſè inter ſe cócidũt, nó vi, vt in cõgelatione contingere diximus, ſed laxitatis ipſius interuentu. Quibus conſideratis, conſtat euidenter differentia duri & tenſi, & mollis ac laxi: nam durum, Sole, æſtu, labore, & his quæ diaphoretica ſunt, potiùs fit, ſicut molle è contra, vt cap. de emolliẽtibus euidenter conſtabit. Meminit ouidẽ Gal. tripicis laxitatis differentiæ: nam ſcribit differre longè collapſionem à demiſsione & laxitate: collapſio quippe eſt ſubita demiſſio (nam demiſsiones paulatinæ ex facultate fiunt) citra vllum facultatis interuentum: laxitas verò abſque facultatis vitio, ſed partis ſubſtantia tantùm molliori facta: quo fit, vt laxitas partibus viuẽtibus familiaris ſit, ſecus tenſio. Rurſus hæc laxitas, quæ nobis hoc capite ſeſe offert, duplex eſt: altera morboſa, quæ ex præternaturali cauſa, partis temperiem vitiante proficiſcitur: altera verò, quæ in partibus præter naturã tenſis, medicamentis laxantibus perficitur. Qua ratione tot neceſſariò tenẽtur eſſe medicamentorũ differentiæ, quot ſunt laxitatis ſpecies: ſed tutius eſt auxiliorũ differentiam rimari, penes cauſæ quæ tenſionem efficit, varietatem.

Lib. 1. de cauſ. reip. cap. 3.

Tenſionem eſſe dupliciter conſiderandam euidenter conſtat ex Galen. decretis: vno modo, cùm circa articulos accidit, ligamentis pariter & tendonibus affectis, quibus tenſio contingit ipſis exſiccatis aut refrigeratis: nam id quoque inter tenſiones numerare licet, ſpurias tamen, maximè cùm phlegmone aut ſcirrho afficiũtur. Alio verò modo in cute, non hac tantũ ratione, ſed muſculis qui

eis

eis ſubiecti ſunt quoquo modo in tumorem ſublatis, aut ipſa ex receptione alicuius prędictarum ſubſtantiarum, plus iuſto extenſa. Quamobrem ex laxantibus medicamentis, quędam partē humectare, alia emollire, plura item vacuare, plurima diſcutere neceſſum eſt, licet quę emolliūt ex accidenti laxēt, prętcr ea quę frigore dēſatas partes ſimul cū ſiccitate, humiditate emolliēdo ſimul cū calore laxant. Quo fit, vt meritò ea Gal. inter laxātia enumeret, ob idq; docet, induratis tātū ex his cauſis proficua eſſe: nā reliquis tēſionis cauſis nil proſunt. Sed clariùs adhuc laxantiū differētiā & vſum oſtēdit loquēs de aqua calida, quā omni tēſionis ſpeciei conuenire docuit. Quæcunq; enim (inquit) ex repletione erant intenta, ſicuti omnia quę inflāmationē patiūtur, ea dū euacuātur, laxari conſueuerūt: quæ ex concretione, ob refrigerationem intentionem habent dum calfiunt: quæ ex ſiccitate, dum humectantur: quæ ex humiditate, dum ſuperfluo humore inanniuntur: quoniam calida aqua hæc omnia pręſtare poteſt, cùm ampliùs ac diutiùs corpori fuerit infuſa.

Li.7.pharma. gen. c.7.

Li. de his quę in medic. text. 15.

Sed qualiter cuiq; tenſionis ſorti oporteat ſubuenire, explicare iam aggredior, induratorum tractationem differens vſq; ad propriū caput: ſi priùs dixero, chalaſtica ſeu laxantia medicamenta varia admodum eſſe, pro cauſæ tenſionis differētia. Quę enim ex refrigeratione intenta ſunt, vt laxa fiant, ſenſim & paulatim calfacere oportet, nę ſubita alteratione partes dolore tentatæ nouam fluxionem concitent. Sic aqua moderatè calida, & oleū amygdalarum dulcium calidum, aut ſeſaminum prodeſſe eſt compertum, cauētes ignis acceſſum, quia ſubita caloris actione dolores concitat.

Pari etiã ratione, quæ ex ſiccitate tendũtur partes, humectatione egẽt, vt laxiores fiant. Partes etenim ſiccę duobus modis tẽdi poſſunt: vno depauperata parte ſubſtãtifica ac natiua humiditate, quę nulla ratione humectari ac laxari deinceps poteſt, niſi alimentis per nouam refectionem: alio quidem dum partes ſua natura mucidæ ac mucore & madore exuberantes, à calore externo, exercitio, ſolis æſtu, & huius generis alijs priuantur madore ipſo naturali: quo fit, vt partes tendi cogantur: quibus opitulatur potiùs madefactio quàm humectatio: madefactio quidem quæ aqua & alijs liquoribus ac inunctionibus fit: quæ ſanè longè diſtat ab humectationis natura: nam hæc primò deſiderat refici alimentis, iuuatur tamen balneis & extrinſeca madefactione, qua partes meliùs diſponantur: illa verò primò requirit madefactionem: cum hoc tamen proficua eſt alimentorum quæ mucida ſunt, & aquoſa refectio, cuiuſmodi non rarò cõtingit in articulis & laſsitudinibus, quibus balnea mirũ in modum profuiſſe conſtat.

Laxant eodem modo, ac vehementiſsimos ſedant dolores, quæ tumores præter naturam expurgant: aperto namque tumore protinus concidunt partes. Sic vniuerſum corpus, cùm tenſiua laſsitudine tumet ac riget, ſanguine confertim extracto, protinus ſubſidet laxaturque. Quibus affectionibus nulla ratione paulatinis auxilijs agendum eſt, vt balneis, frictionibus, inedia aut exercitio, ſed his quæ ſubitò plenitudinem demant: alijs verò tenſionibus quæ ex particulari aliquo humore concitantur non ſic, ſed lentè & paulatim vacuare & laxare oportet.

Quartus verò laxandi modus ſic profectò lentè

& pau-

& paulatim exercendus venit, quo ſecuriùs inſenſibiliter pars ab humore replente liberetur: veluti in partibus inflammatis contingit, quæ neceſſariò requirunt quæ meatus aperiant: quo fit, vt calidis indigeamus auxilijs, diſcutientibus nimirũ, & quæ per inſenſilem halitum humores diſsipent. Rarefacit quidem moderata caliditas, quę aperit ſibi vias, & quod obſtat ingreſsui, mediocriter per halitum diſcutit, ſine aliqua exſiccatione ſubſtantię membri, vt patet de aëre balnei, & de aqua tepida: talia igitur, moderatæ nimirum caliditatis ſint oportet medicamenta, quæ rarefaciunt, ne adurant: tenuis ſubſtantiæ, vt penetrent: humida, vel temperatè humidis commiſta, ne exſiccent, & partes cõſtringant, vt Galen. apertè docere videtur. Differunt tamen rarefacientia medicamenta ab aperientibus, vtpote quæ craſſarum ſint partiũ, & ſubſtantia mordaci & acri, quibus non indigemus ad diſcuſſionem & rarefactionẽ. Nam quæ rarefaciunt, moderatioris ſunt caloris: ſiquidem calor non ratione ſui, ſed ex accidẽti eſt oportunus, nimirum quatenus meatus aperit: cuius cenſus ſunt lilium, lini ſemen, camemalum, fœnugræcum, ſampſucus, pulegium, calamintha, & id genus. Pari modo rarefaciunt butyrũ recẽs, oleum dulce, œſypus, adeps, & reliqua quæ intra ſecundum gradum calfaciunt: quę omnia efficiunt, quo minus cutis reſolutioni impedimẽto ſit: humores ipſos præter id attenuãt & diſcutiũt, quibus reſolutis, facilè tenſa pars ſubſidet & laxatur.

Li. 5. ſim. c. 13.

Supereſt adhuc quintus laxandi modus, qui per eadem fit medicamenta, quę eis quidem partibus quæ cutaneæ & membranoſæ ſunt, flatibus tamen tenduntur, proficua exiſtunt, vt ſępe ſub cute, in

teſtinis, veſica, vtero, ventriculo, ac thoracis tegumentis contingit: excitatis vehementibus cruciatibus, quibus medicamenta prędicta ſunt proficua, admiſtis tamē quæ mollia & lenia ſunt, quæ partē tenſam quodammodo obliniant, & cedere tendēti ſubſtantiæ faciant, quo minus doleat. Quo fit, vt in coli dolore & reliquorum inteſtinorum exflatu, clyſteria quæ emolliant & diſcutiant miro modo proſint. Cæterum hæc medicamenta tenſis ex frigore mediocriter calida ſunt adhibenda, neque inflammatis partibus, niſi tranſacto principio. Hæc itaque ſunt chalaſtica medicamenta, quę cùm tenſio multis modis contingat, videntur plures obtinere laxantium ſpecies. Nam quædam humectando laxant: alia molliendo: nonnulla vacuando: rurſus quædam aliud quidquam efficiendo, vt nuper dictum eſt.

DE RECTO EMOLLIENTIVM *præſidiorum vſu*

INSTITVTIO VI.

Lib. 2. de ſanit. tu. c. 3.

STATVIT Galen. durum & molle, ſimilaribus tantùm partibus accidere, rarum verò ac denſum ob meatuum ſtructuram, inſtrumentalibus, quibus pari lege conueniunt tenſum & durum ob plenitudinē ſolùm obortum, quod potiùs tentum aut renitens appella-

appellare docuit Gal. Nam durum hac in parte ſta tuit tribus modis fieri, repletione videlicet, ſiccita te, aut concretione. Cæterum cùm ex concretione aut ſiccitate (nam de tenſione præcedenti inſtitu- tione actum eſt) humores in particulis induruerũt (quibus propriè emollientia medicamenta profi- cua ſunt) id ſæpe duabus de cauſis contingit. Alte ra eſt caliditas, quæ partem exſiccando, humores ibidem impactos, digeſto per halitum, quod eorũ tenue eſt ac ſubtile, denſos ſolidosq; ac duros effi cit: reliqua verò eſt frigiditas, quæ concretione eoſdem duros efficit, vt in glacie & grandine ſępe conſpicimus falſam quandam ſicci imaginem re- pręſentantia, potiùs quàm quòd re vera talia ſint: nam verè dura calore medio fiunt, ſicut & ſicca, vt Gal. placuit. In cuius rei conſideratione ſcire opor tet, ſiccitatem poſſe duobus modis fieri, videlicet alteratione quadam noua inducta ſiccitate, per ablationem partium humidarum, aut per compreſ- ſionem humiditatis contentę à terreſtribus par- tibus ſiccioribus, vt dictum eſt de glacie & con- gelatione. Sic prorſus humiditas duobus modis comparabitur: aut enim alteratione fit, qua ea res exuat ſiccitatem priorem & induat humiditatẽ no- uam: aut reſolutione quadã partiũ aquearum, quæ compreſſæ conſtipatęq; priùs erant, vel coactione vaporis in aqueam naturam, vel per ſubingreſsum in poros partium aquearum diſſolutioneq; terre- ſtrium, priùs in vnũ coactarũ. His ſuppoſitis, dicen dũ eſt, coagulationem genericè ſumptã, prout cõti net omnẽ duritiei ſortem, interdum fieri à calido per ſe, ſi calidum illud fuerit etiã ſiccum, quę vera durities eſt: tum inducendo nouam ſiccitatem, quatenus eſt ſiccum: tum componendo partes aqueas

Li. 5. ſim pli. c. 4.

Li. r. 1. de tempera- mentis prope fi.

aqueas,aëreasve,& humidas cum terreſtribus ſiccis,necnon reſoluendo partes aqueas in vaporem qui euolet & euaneſcat:quam quidem coagulationem,ſeu ſiccitatem fieri à calido per ſe dicimus. Interdum etiam per accidens calidum efficit coagulationem,cùm per antiperiſtaſim cogit in vnũ frigidum,quemadmodum in grandinis generatione contingit.Frigidum autem coagulationem per ſe facit exſiccando,ſi fuerit coniunctum ſiccitati: item condenſando partes aqueas in vnumq́ue cogendo cum partibus terreſtribus, à quibus fortiùs condenſatæ etiam continentur,maioremq́ue ſoliditatem accipiunt. Per accidens etiam frigidum coagulat , exprimendo partes calidas ſubtiliores immiſtas humido,cum quibus humidum quoq; implicitum euaneſcit. Item per accidens coagulationem facit frigidum,ſi vi caloris humidum reſoluatur,qui in vnum cogitur circunſtante & cõſtipante frigido:dimitto etiam hac in parte aliam permiſtionem factam, quæ huic inſtituto minimè conducit.

Hæc profectò ſunt , quæ breuiter de duritie & coagulatione colligere potui : incumbit nunc docere, quanam ratione quæ dura ſunt & coagulata, liquari & emolliri poſsint.Liqueſiunt itaque coagulata per ſe à calido,quoniam calidum partes in vnum coactas à frigido rarefacit,& diſgregat, ſimulq́; diſiungit partes terreſtres , quæ vi frigoris arctiùs continebant partes aqueas. Pari etiam ratione calidum, vt per accidens congelat,ita per accidens liquefacit , quando ſcilicet reſoluit partes aqueas in vaporem,ſimulq́ue in vnum cogit partes frigidas per antiperiſtaſim, quarũ vi vapor ille diſgregatus in aquam cogitur, vi frigiditatis in

vnum coactæ, à frigido verò per ſe liqueſieri dici poſſunt, impropriè tamen: vapor enim in aquam cogitur à frigore, ſicque cōdenſando & coagulando frigidum liquefacit. Item à frigido humido liqueſcunt ſal, nitrum eiuſque generis alia. Per accidens etiam à frigido quędam liqueſcunt, quoniam à frigido expellitur calidum, cuius vi fit craſsitudo & impinguatio. Quæ verò vi caloris dura per ſe fiūt, ſolùm euolatis humidis partibus, & intro coërcitis terreſtrioribus, dura fiunt, agente ſemper calore, rarefacienteque adeò vſque ad tenuitatem quæ facilè euolet & deſerat proprium ſubiectū.

Quibus ſic ſuppoſitis, docere nunc incūbit, qua via quęuis duritiei ſpecies à ſuis cauſis proficiſcatur, vt eâdem emollientia medicamenta propriora & magis proficua facile ſit cuiuis adhibere. Cauſæ tamen quę mediante calore ſiccitatem inducunt & duritié, quales ſunt validū exercitiū, ſolis æſtus, inedia, febris ardens, ac medicamenta quæ ſubitò & vehemēter calfaciūt id quidem efficiunt, extracta ab humoribus ſubtili ſubſtantia, ac dum craſſa terreſtrior remanet, cogitur duriorque efficitur, quia aërea aquoſaq; ſubſtantia orbatur: quibus humida pharmaca prodeſſe eſt compertum, quia humidum viſcidum ſeparat à parte cui adhæret, & craſſum miſtione attenuat.

Cauſæ verò quæ concretione duritiem moliūtur, qualis vehemens eſt frigiditas, facilè calore ſuperantur & molleſcunt. Sed condenſationis à frigido triplex reperitur cauſa: vna à foris incidentibus, puta aëre, aqua, aut medicamento indexterè adhibito: altera ex propria partis intemperie, qua humores in eam profluentes duritiem facilé perpetiuntur ſcirrhoſam: tertia quidem ab influente in

ipſam

ipſam partem humore,qui reſoluta parte tenuiori, facilé duritiem contrahit. Qua ratione dictum eſt à Galen. humectantia medicamenta ijs quę ex ſiccitate indurantur,tantùm eſſe proficua: alijs verò quæ ex concretione dura fiunt,quæ verè emollientia appellantur: non quidem vt multi falsò autumant,calida & humida(qualia debentur duritiei per congelationem mediante concretione) ſed potiùs calida & ſicca Quod eleganti oratione docuerat Galen.dicens: Oritur autem induratorum affectio ex fluxione viſcoſa & craſſa paruis particulæ poris ſiue meatib9 impacta,digeſto verò eius quod tenue eſt & ſubtile per halitum, ac deinde quod reliquum eſt,refrigerato ac veluti congelato,ſcirrhoſa ſequitur diſpoſitio,ac proinde frigidum pathos aiunt. Porrò quoniam cum frigiditate humor redundat ſuperfluus, id circo compoſitam eius eſſe medellam oportet,ob refrigerationem ſcilicet, excalfacientia poſcente affectu,ob alienam verò humiditatem quę mediocriter ſiccāt. Quibus euidenter conſtat, emollientia pharmaca, quæ talia debent eſſe, ſiccæ & calidę naturæ neceſſariò fore. In quorū electione, ea fore proficua ſunt arbitranda,quæ nec nimis intenſæ,nec remiſſæ caliditatis ſint: cuius naturæ ſunt quæ in ſecundo gradu vigent,nec vltra nec citra: quæ ſanè humectiorem reddunt partem,quamuis ipſa ſicca ſint, liquata calore materia, quam exſiccare tenetur eorum medicamentorum ſiccitas. Quo ſenſu intelligendus eſt Galen. qui de emollientibus hæc refert verba. Illa verò ceu maiorem calorem, quàm pro natura accendentia ſunt, ac nonnihil quoque humiditatis contrahentia, qua ratione oportuit eſſe ſiccę naturæ, qua contererent humiditatem. Verùm

Li. 5. ſimpli. cap. 6.

Li. 5. ſimpli. c. 2.

rũm quia periclitaretur partis ſubſtantia, ſi cum hoc, quod calida & ſicca eſſent, etiam tenuium fuiſſent partium, neceſſum fuit quodammodo terreſtria eſſe, vt mineralium pleraque, quæ huiuſmodi diſſlationi maiori quàm par foret, quodammodo obſiſta:& ob id emollientibus mineralia admiſcemus gratia attemperandi calorem induratorum, qui ſæpe contrahitur, tũ etiam vt laxantia quibus admiſcentur, non ſubſint ita mollia, quia aliena ſunt ab huiuſmodi induratione. Cum hoc tamen conſulit Galen. alia quæ tenuium ſint partium admiſcere, ſic ſcribens. Emollientium medicamentorũ miſturam laudaui, nimirum vt præparantẽ indurata corpora, & prędictis pharmacis idonea facientem: & cum hoc eàdem parte monet, id cautè eſſe agendum, niſi malum ſit in membris interioribus, vt in iecore, tũ penetrationis gratia, tũ quia membrũ cõpagis eſt humidæ. Proinde quamuis innumera ſint calfacientia ſimul & deſiccãtia medicamenta, ſola tamen ea quæ conuenientem ac ſimetrum calorem poſsident, vnamque illi correſpõdẽtem ſiccitatem ſunt ſortita molliri poſsũt, quæ ſcirrhi inſtar indurata ſunt: quod etiam conſuluerat Gal. dicens: Non igitur curandę ſunt partes induratæ medicamento immodicè ſiccãte, ſed cum eo quod calorem habeat tepidum, humiditatem verò neque multam neque minimam: quod enim ſuperfluum humorem habet, nihil omnino diſſoluit: quod verò minimũ, plus quàm oportet exſiccat. Quo fit, vt malactica, hoc eſt emollientia medicamenta, eodem tempore vtrũque ſimul ſint agentia: nẽpe quod cõgelatũ eſt, fundentia, & ſenſim per halitum digerentia: peculiariter enim medicamentum emolliens, non omnibus induratis

Li. 8. pharma. cap. 8

Lib. 2. ad Glau. e. de ſcirrho.

ex

ex quauis cauſa ex vſu erit, ſed his, quæ congela-
tione indurauerunt, magis, ſi in eis ſit contentus
humor præter naturam. Tale enim eſt, bdelium, ſty
rax, galbanum, tymiama, amoniacum, medulla cer-
uina, adeps caprillus, & alia, quorum inferiùs me-
minero.

His ſuppoſitis, neceſſum eſt docere, ea quæ indu
rantur, poſſe vna ex quatuor diſpoſitionibus ma-
nere: prima qua dura manent, citra alterius quali-
tatis commercium, quibus quę vere emollientia di
cuntur, proficua eſſe conſtat. Secũda, cùm duritiei
aſſociatur lentor & viſciditas, cui iure optimo de-
bentur emollientia ea, quę aut tenuium ſunt par-
tium, aut eiſdem commiſcentur, vt docuerat Gale.
Libr. 8. phar. loc. c. 8. dicens: Quæ verò ob frigidos ac viſcidos humo-
res in ſolidis corporibus imbutos indurantur, ex
neceſsitate frigidam habent affectionem, quare &
calfacientibus, ſimulque tenuium partium pharma
cis opus habent: hæc enim efficacia ſunt, & ad viſ-
ciditatem humorum induratis partibus infarto-
rum extergendam, & ad ſecandam craſsitiem, & diſ
cutiendos humores ita extenuatos. Sunt autem
hæc acetum mulſum, vel in quo hyſſopum, thymũ,
pulegium, anethum & ſimilia præcoxeris, aut oleũ
prædictis herbis decoctum. Tertia autem forma
dura manent, quæ in calloſam, tophaceam & lapi-
deam naturam degenerant: quibus fruſtra adhibe-
mus emollientia nuper dicta. Quapropter his por-
rigere oportet, quæ humidam & fluentem ſubſtan-
tiam habent, tenuiſsimamque cũ multis partibu
igneis vel terreis attenuatis. Cui vſui concedun-
tur liquores, qui vel purè acidi ſunt, vt ſuccus limo
num: vel purè acres, vt ſuccus chelidonij: vel mixt
ex vtroque, vt acetum, præſertim ſcyllinũ. Quibu
duritie

duritiei modis addi poteſt quarta, nimirum cùm durities, vtcunque ſit, commiſtam ſecum habet tenuium, acrium & erodentium ſuccorum fluxionẽ, cuius ratione in vlcus cancroſum degenerare ſolet ſcirrhoſa durities. Cui vſui deſeruiunt quidem quæ emolliunt, cæterum admiſtis non ſolùm mineralibus, ſed additis oleo mãdragoræ, ſucco ſolani, & aliorum quę frigidiſsima ſunt: quorũ lib. de fœmin. morb. copiam reperies.

At quia non eſt vnica corporum omnium, aut corporis partium conditio, ſicuti neque vnus duritiei gradus, ideò ſcire oportet, plures eſſe & varios medicamentorum emollientium ordines, iuxta maiorem, aut minorem corporis, aut partis vel tumoris exceſſum. Sic imbecilla mollientia paruis medicantur inflammationibus, vt etiam inſinuauerat Galen. his adhuc fortiora, leuem duritiem ſine phlegmone perſanant: validiora itẽ maiores, quẽadmodum & quæ duritiem in ſcirrhum propè degenerantem curant. Cui vſui extant apud Galen. quatuor emollientium medicamentorum ordines, quos ad duos tantùm placuit reducere, quia hi etiã adhuc differũt ratione maioris aut minoris ſolùm. Primi autem ordinis ſunt (in quo item quędam leuiter & alia efficaciùs agere reperiuntur) cera alba, butyrum, axungia porcina & vitulorum ſepũ, axungia anatis, anſeris, gallinæ, œſipus, lana ſuccida, oleo amygdalarum dulcium inſuccata: quibus aliquod ex mineralibus addere oportet. Quæ verò ſecundi ſunt ordinis, validiuſq; emolliunt, in validis etiam & robuſtis corporibus, aut inueterata duritie proſunt, ea quidem ſunt vt Gale. refert, gutta ammoniaci, bdelium, galbanum, ladanum, propolis, thus: pinguia etiam, verùm vetuſta, & hircorũ,

Libr. 7. pharma. gen. c. 3.

Libr. 7. pharma. ge, cap. 4.

Libr. 7. pharma. gen. c. 3.

taurorum, leonum, maximè ſi aceto liquentur, quo tempore tophaceas duritiès emollire etiam poſsint.

Variè hæc omnia confici poſſunt iuxta partis affectę varietatem. Partes namque nerueæ, dum ſcirrhoſæ fuerint, nullo aut modico aceto emollientia commiſta deſiderant: ſat eſt partem oleo & aceto calidis euaporare, quo diſponatur ad emollitionem ſuſcipiendam. At in partibus mollioribus & rarioribus, dum abditæ ſunt, vt ſplen & iecur, aut quę neruis carent, vt carnoſæ muſculi partes, tutior eſt aceti vſus penetrationis gratia. Quapropter muſculis, carnoſis partibus ſcirrho affectis, ammoniacum aceto liquatum plurimum confert, dum interpoſitis diebus cataplaſma ex althæa, radice lilij, axungia porcina & oleo liliorum vtamur. In tendonibus verò & ligamentis, ſolo vtitur Galen. aceti vapore, in quo ferrum candens aut pyritis lapis extinguuntur. At dum ſcirrhus in mammis contrahitur, cautius aceto eſt vtendum: faciliter enim harum partium ſubſtantiam aceto demolliemur, niſi affectus inueteratus ſit, & corpus robuſtum: quo tempore Gale. modico vtitur. Vteri quidem duritiès omnino acetũ renuit, ſicuti ea quę ventris os attingit, licèt hæc euaporationem ſuſtineat, illa autem nequaquam.

Li. 4. methodi

Libr. 2. ad Glau.

Reliquas duritiès ſubticeo, quia Galen. id copioſiſsimè docuit.

DE

DE APERIENTIVM AVXILIorum adminiſtratione

INSTITVTIO VII.

QVI aperientibus auxilijs probè vti ſtuduerit, primò diligenter perdiſcat differentiã cauitatũ, quæ in corpore occludi poſsũt, vt iuxta cuiuſq; naturam & locũ aperientia auxilia adminiſtrare ſciat. Ex cauitatibus itaq; quæ in corpore præſunt, quædam ſunt inſenſibiles, velut cutis meatus: quedã verò euidẽtes, vt cauitates venarũ, arteriarũ, vẽtriculi, inteſtinorũ, renũ, veſicæ, vteri, pudẽdorum, ani, aurium, narium, faucium, & meatuum qui ad vrinam & ſemen tranſmittendum comparati ſunt: itaque vt varij ſunt meatus, ita & variæ reperiũtur obſtructiones. Cutis igitur meatus ab his quæ habent vim denſandi, cuiuſmodi eſt externũ frigus, vel adſtringendi, vt aquæ aluminoſę, vel exſiccandi, vt Solis feruor, vel indurandi, vt durę frictiones, potiſsimũ conſtringũtur: caloris etiã retroceſſus ad interna viſcera, extremã ſuperficiẽ denſiorem reddit: ſordes itẽ quæ adhærent cuti: & ei admota emplaſtrica, vel terrena medicamenta.

Cuius rei gratiã ſtatuendũ eſt, medicamẽta aperiẽtia eſſe in duplici differẽtia: quædã enim rarefaciẽtia appellãtur, quę tantũ ſunt proficua cutis obturationibus: quædam rurſus verè dicuntur de obſtruentia, quæ magno diſsident interuallo, vt

Li. 5. ſim- ca. 13. Galen. ſtatuit: namque rareſacere, tantùm eſt ſuperficiem cutis magis ſolutam reddere, vt vapores per ipſius meatus cōmodè diſflari poſsint, aperire autem, eſt ad profunditatem meatuum penetrare, obſtruentiaq; corpora attenuare, abſtergere & excutere. Sunt itaque rarefacientia modicè calida, minimè deſiccantia & tenuium partium: aperiētia verò, craſſę ſubſtantiæ eſſe oportet, & maioris caloris, cùm ad profunditatē penetrare teneantur, quę non oportet ſecundum gradum caloris tranſcendere, nec plus craſsitiei obtinere, quàm par ſit, ad ſuſtinendum diutius calorem.

Cutis igitur dum conſtringitur, rara fiet, calore, humore, aut calore & humore ſimul, vel motu: dū verò ab externo frigore cōſtringitur, modicè calfaciētibus rareſcit, vt aëre calido, quemadmodum Libr. 1. ad Glau. ca. 3 Galen. conſuluerat, inunctionibus, tegumentis, frictionibus etiam, quemadmodum Hippoc. ſcripſerat, necnon & idem Galen. Cauendum tamen eſt à Li. de his quæ in medicat. duris frictionibus, vt quæ denſiorem & duriorem reddant cutem. Quòd ſi aquæ aluminoſę contactu Li. 3. Medio. denſitas prodeat, vel alterius ſimilis medicamenti acceſſu, proſunt fotus ex oleo tepido, amygdalarū dulcium, euaporationes ex dulci aqua, calidi etiam aëris contactus. Verùm à Solis æſtu aut dura frictione balneis aquæ temperatæ & prædictis inunctionibus laxa fiet: cōſtrictiones à caloris retroceſſu curant extremarum partiū frictiones & totius corporis, donec rubeſcant. Quibus autem ob puluerem aut ſordes meatus obturantur, abſterſiones proſunt ex furfure, farina fabacea, oleo & nitro, vt egregiè docuerat Auicen. loquēs de opilatione Li. 4. fen. 2. c. 36 non profundata.

Sed longè maius negocium faceſsit patētiorum

meatuum

meatuum obſtructio, tum propter cauſarum varietatem, tum propter partium diuerſam naturam. Sed in vniuerſum cauitates eæ anguſtiores redduntur, quando corpora quæ cauitatem conſtituunt, comprimuntur, concidunt, cõtrahuntur, obſtruũtur, coaleſcunt, tenduntur, diſtorquẽtur, vel à ſuis ſedibus egrediuntur. Cõpreſsio nãq; contingit vel ob adiacentis corporis, aut ipſius partis extrinſecũ tumorẽ, vel rẽ grauem arctiùs alligatam. At cõcidunt latera meatus conſtringentia, dum nimio humore imbuta, ſuum terminum retinere nequeũt, vel cùm euacuatur id quod in cauitate contentum latera inter ſe diſtare faciebat. Contractio etenim à ſiccantibus naſcitur, corrugatione media, ſicut ſit ab adſtringentibus medicamentis, aut à facultate retentrice vehementiùs cogente. Porrò obſtructio ſit à rei, quæ in cauitate continetur, craſſitie, lentore & multitudine: quorum quædam familiaria ſunt ipſi parti, vt cibus, & ſanguis contentus in venis: quædam excremẽta ſola qualitate inimica, vt craſsi, tenaceſque humores: quædam quantitate: alia etiam tota ſubſtantia, vt lapis in veſica, pus, ſanguis concretus, callus, ſtercus durum, vel tuberculus aliquis, aut copioſa pinguedo. Coaleſcunt inſuper partes, cùm vulneratæ vel vlceratæ fuerint, intercedente nimirum carne, vel ex coarctato coalitu. Item luxatæ partes, vel malé figuratæ, vel vtcunque à ſua ſede dimotæ anguſtiores efficiunt meatus, & malè diſpoſitos. Ex qua cauſarum varietate conſtat, quàm difficile ſit aperientibus medicamentis vti.

Inſtitui cuiuſque obſtructionis differentiæ modum aperiendi ſeorſum ſcribere, quo clarior euadat docendi ratio, ne quis euerſo ordine aperien-

tibus vtatur. Sic cùm ex tumore præter naturam, aut quouis alio meatus occluduntur, non aperientibus, ſed his quæ aut tumorem præter naturā curent, aut rem adiacentem auferāt, curari deſiderāt. Verum dum laterum concisione deliteſcunt meatus, inſpicere oportet, an ex nimia humiditate id fiat: quam ſudoribus exſiccare, aut alijs auxilijs ſat eſt: item an cōciſa ſit vena ob immodicā vacuationem, quā per alimenta optimi & copioſi nutrimenti aperies. Quòd ſi ex ſiccitate corrugētur, balneis, inunctionibus & alimentis rem humectabis. Adſtringentia medicamenta, ſi id fecerint, auferenda protinus ſunt, & pars fouenda dulci oleo & moderata frictione. Quòd ſi robur contentricis facultatis id fecerit, deijciendum eſt tepidis, pinguoſis & mucilaginoſis, & nonnunquam expultrix excitanda eſt, vt contra operetur: dum verò ſitus partium mutatur, eas ad antiquum ſtatum reducere ſat eſt.

Obſtructio quidem quæ longê maius faceſsit negocium, tribus omnino capitibus continetur, iuxta tres communes vias humoribus defferendis, aut excrementis excernendis deſtinatas: nimirum omne venoſum genus, inteſtina, & inſtrumēta vrinę ſeruientia: nam de reliquis omnibus actū eſt hucuſque ſufficienter.

Vrinæ autē ſeruientia inſtrumenta, dū obturantur, lōgè maius faceſſunt negociū: quippe obſtruūtur ab humoribus craſsis, à ſanguinis grumo, à pure, à tuberculo, aut tumore quouis præter naturā, à carne ſuccreſcente aut carūcula, & vltimò à lapide. Quæ ſanè cauſę hoc habent in curatione commune, quòd antequā medicamēta, quæ contra cauſam pugnent, adhibeantur, expoſtulant à veſica vrinā

prius

priùs deponi,ne nobis præter ſpem contingat, foramine adhuc obturato, medicamentis quibus ſalutem ſperamus,maiorē allicere vrinę copiam, grauioraq; ſymptomata concitare. Sic priùs fomentis,inſeſsionibus,inunctionibus, catheteribus,motibus vehemētioribus vrina prouocanda eſt, veſicaque ab onere liberanda,& mox pro ratione cuiuſque cauſæ curatio aggredienda.Si tamen ab humoribus craſsis & viſcidis obſtructio fiat, præmiſſa per vomitum aut expurgantia pharmaca ventriculi & totius corporis prouidentia,omnia quæ obſtructionibus venarum & interiorum viſcerum in eiſdem cauſis proſunt,adhibenda ſunt: dummodo illis admiſceamus quæ vrinas mouēt,ea ſolùm quæ meatus vrinarios abſtergere poſſunt,non quę vrinæ copiam ad eas partes alliciunt. Verùm ſi ſanguis concretus meatus obſtruxerit, adhibitis quæ lapidem comminuere nata ſunt, alia mox leges,& additis etiam calidis medicamentis curationem perficies: namque non ſat eſt, eſſe tenuia,acria & acida, niſi caliditatis aliquid obtinuerint: fundit enim quod concretum eſt calidum medicamentum, vt oximel ex decocto artemiſiæ, rubiæ, aut betę vel rubi cum leporis aut hędi coagulo & aceto mulſo. At purulenta materia ea medicamenta expoſtulat,quæ abſtergēdi potentiā obtinent, non laxantia & emollientia, vt nonnulli conſulunt. Quippe affectus & cauſæ natura ſolis abſtergentibus gaudet, maximè ſi eis miſcuerimus, quæ tenuandi vim obtineant ac mouendi etiam vrinas, vt cap. de abſtergentibus reperies.

Quòd ſi ſupercreſcens caro aut verruca, vel caruncula aliqua pudendi meatum obſtruxerit,

longè diuerſam rationẽ aperiendi deſiderat (prætermiſſa Galeni curatione tanquam ſuſpecta.) Nam que in huiuſmodi obſtructione, quę carnem exedendi, & carunculas perforandi vires habeant, ſunt adhibenda, præmiſsis quæ emolliunt, laxant, ac dilatant partes per inceſsiones, fomenta, inunctiones & emplaſtra, à quibus mox tentare conuenit, haſtulas petroſelini, iunci aut maluarum per canalem ad veſicę vſque cauitatẽ immittere, quibus, ſi fieri poteſt, caro aut caruncula perforetur. Quòd ſi ob duritiem fieri nequeat, infercẽda leuiter eſt candela cerea (cauendum tamen ne intus frangatur, ne aliquid eius aut aliorũ intra veſicam excidat) quòd ſi ita res ſucceſſerit, quòd caro rumpatur (quod ex ſaltu, & portione candelæ ingreſſa cognoſces) maiorem te exiſtima feciſſe partem. Verùm ſi nõ permeauerit, conficienda eſt virgula plumbea, qua iterum conari oportet carnem dirũpere: quòd ſi hęc adhuc non profuerit, argenteo cathetere vtẽdum eſt, donec caro paulatim & leniter perforetur, ac ſedato ſanguinis fluore, & relicta ibidem per diẽ candela cerea, aut iunci haſtula, poſteà extracta curioſè eſt inſpicienda: & qua parte ſit cõtuſa & compreſſa, circa eam obducendum eſt medicamentum huic apertioni continuandę proficuum, exſiccans nimirum & erodens, quod carnem depopuletur & exedat, qualia ſunt ex mineralibus & metallicis plura. Verùm quia in rebus dubijs, incertis & periculoſis ſatius eſt expertis vti, quàm intrepidè noua experiri, placuit ſcribere mirabile illud vnguentũ, quo ſæpe & tutò vtebatur Luſitanus quidam in hac re peritiſsimus. Recipit quidem ęruginis, auri pigmenti, calcithidos (vitriolum vocant) aluminis rupei, ſingulorum. ʒ. ij. perfuſa acerrimo aceto

inter duos marmoreos lapides ducantur accuratiſſimè, redactaque in leuorem tenuiſsimum exponãtur Soli caniculari: exſiccatus puluis rurſus aceto affuſo, ducendus ac læuigandus eſt, Solique ſimiliter exponendus: id quod octo aut nouem diebus facere neceſſum eſt, donec partium ſumma tenuitate acquiſita omnem prorſus acrimoniam atq; mordacitatem amiſerint: namque fortia medicamenta, ex aceto diebus pluribus contrita, morſu quidem & acrimonia carent, vires tamen maiores acquirunt. Confecto itaque puluere, accipito argenti ſpumæ (quæ lythargireos appellatur) ℥ij. olei roſacei ℥.iiij. quibus per cocturam ad emplaſtri formam redactis illius. ℥ij. permiſceto cũ pari portione prędicti pulueris: aut minori, ſi imbecillius facere ſtudueris. Quod quidem vnguentum mitius adhuc efficies, ſi olei ſeminis cucurbitę. ℥.ij. admiſcueris, & ad formam linimẽti mollioris effeceris: cuius autẽ aliquid in ſe recipiat candela cerea parte ſignata à carunculæ foramine excauata: curandumque eſt, vt ei parti exquiſitæ adhæreat: vel candelam inuolues linteo molliſsimo in circuitu ad modum lineæ gyratiuæ, ſupra quod vnguenti aut linimẽti aliquid appones: nam fixiùs ea arte adhæret medicamentum: & tunc perſtabis in hoc opere donec carunculam extirpaſſe cognoueris ex libero vrinę exitu, & ex facili cãdelę tranſitu, & nullo aut paucisſimo pure excreto, mox tamen vlcus abſterges & conuenienti methodo curabis.

Quòd ſi vrinarium foramen, aut aliquod eorum quæ à renibus in veſicam deferuntur, lapide obſtruantur, aperiẽda ſolùm via eſt lapide fracto, aut à foramine ſemoto. Frangere quidem eum qui in

veſica eſt multi tentarunt, fruſtra tamen: & cum hoc ego etiam tentabo idem efficere: non tamē dū in durittem lapideam commigrauit, ſed cùm adhuc in glutinis formā concreuit ſolū: quod poſsibilius arbitror. Cui vſui præſtat fore, varia medicamentorum lapidem frangentiū genera à varijs authoribus ſcripta fuiſſe, diuerſa quidē & ſæpe cōtraria, vt facilè apud Gal. reperire eſt, quod non citra maximam conſiderationem, & ſalubre medendi conſilium factum eſſe cenſeo: ex varia etenim frangēdi lapidē ratione, & ex varia lapidis diſpoſitione ſeu ætate aut tēpore ſumpta ad id indicatione. Quamobrem, poſtquam Medicus ex proprijs ſignis, lapidē ineſſe veſicæ cognouerit, nō poteſt hoc aut illo medicamentorū genere indiſtinctè vti, ſed à principio id adhibere tenetur, quod iuxta lapidis ſtatū proficuū fore cognouerit. Cuius rei ratione ſciēdū eſt, quatuor reperiri medicamentorū frangētium lapidē genera multis doctiſsimorū compertū eſſe. Primū quidē rimari diligēter oportet, an lapis ſit plurimū induratus, concretus & cōpactus: an paruo aut nullo glutine cōfectus: nā hoc eſſe lapidis prin-

Libr. 4. de morb. cipiū Hipp. his verbis ſtatuit. Glutinū quidē fit pituita ad fæcem admixta, & primò parua lanugo ſuperſtat, deinde quod accedit arenoſum fit, glutino ſiente pituita: quod etiam eādem parte longiùs explicat. Quo quide tēpore ſolent adhiberi calidiora, quā pro frangendo lapide forent neceſſaria, vt Gal. optimè aduertit, quibus exſiccato debili, aut vt

Li. 9. phar ma. 10. c. 1 rectiùs loquar, diſſoluto, & nondū cōcreto glutine, faciliùs inhibeatur lapidis concretio. Quē vſum præſtāt inter alia, quę breuitatis cauſa prętermitto, nicoziana herba, vulgò tabaco appellata, cuius pul uis quātitate ℈. j. cū tripla ſacchari quantitate, &

vino

vino aut aqua ſaxifragiæ exhibitus plurimũ cõducit: veluti ſtillatitia aqua ex calcitrapa, & decoctũ etiã florũ & ſeminis eius. Verũ ſi iã induratũ eſſe lapidẽ cognouerimus, nõ tamẽ omnino concretũ, neceſſaria ſunt ea medicamẽta quæ tenuib9 cõſtãt partibus, acida tamẽ & multo humore inundãtia, & quæ calore ſunt moderata: nam talia à tenuitate habent vt penetrent denſas cõcreti lapidis partes: ab aciditate, quòd inſcindãt & in minutiſsimas partes lapidẽ diſsipent: à copioſo verò humore, quòd madefaciant, & veluti emolliant: egẽt tamẽ moderato calore: nam quæ acriùs calfaciunt, magis indurãt, quàm cõminuant lapidem. Cuius efficaciæ ſunt ſuccus limonũ, oxalidis, radicis rubi: betonica ipſa, graminis radix, adiantum, aſplenium, ſmyrnij ſemen, rumicis radix, vitis lacryma, ſemen maluæ ſilueſtris, radices canarum, blitis, ſaxifragiæ, vrtica & alia huius naturæ. Tertij generis medicamenta ea ſunt, quæ impropriè lapidem inſcindere dicuntur. nam abſtergendo tantùm atterendoque ſuperficiem lapidis, ipſum conterunt, vt aſpera omnia, ſicut vitrum tritũ, lapis ſpongiæ, lapis lincis, cinis leporis cõbuſti, cinis corticũ ouorum, lapis veſicæ hominis aut porci & alia huiuſmodi, quæ vt ſunt parui momẽti, ita voluntariè ſubticeo. Quarto loco ea oportet porrigere, quæ multam vrinam prouocent, vt quod ex lapide excuſſum eſt, & in arenulas aut fruſta cõminutũ, inũdante copioſa vrina pellatur. Qua quidẽ lege Medicus poterit, inſpecto ſtatu laborãtis, porrigere quę proficua fore ſperauerit. Sunt præter hæc alia medicamenta, quę à proprietate ferunt id poſſe: ſed hęc prætermitto, nã plus fictitij quã veri obtinere arbitror. Inſuper cõpoſita reperiũtur nõ pauca,

quæ efficaciùs id poſſent efficere, ſi experimentū probaſſet, vt rationabiliter videtur compoſita. Et hæc ſufficiant, quando breuis inſtitutionum ratio plura non admittit, & lib. de inter. morb. curatio. latiùs ſcripſi.

At quod maius videtur negotium faceſſere in aperiendis meatibus, eſt venarum, tum viſcerum, tū totius corporis obſtructio. Quam efficere ſolent humores multi confertim & ſubitò vaſa obturantes, aut viſcidi & craſsi ibidem congeſti, & vaſorum tunicis adhęrentes, præpedienteſque aliorū humorum, tum diffiationem, tum diſtributionem ſufficienter. Fert quidem natura patienter collectiones humorum, donec vel qualitate ſua ſint admodum moleſti, vel creſcendo iam incipiant eam premere: quæ ſi valens ſit, eos aggreditur expellere vel deuincere: at ſi impotens, humores ibidem permanere ſinit, & obſtructionem efficere: quòd ſi multi aut calidi fuerint, febrem accendunt: ſi verò craſsi & tenaces, minimè aut longo poſt tempore, vt Galen. mille rationibus probat. Eueniunt quidē ſæpius ac citiùs huiuſmodi obſtructiones, in frigidis & fœmineis naturis, quę ob crudi ſanguinis copiam, aut vitam otioſam & ſedentariam facilè his humoribus aut excrementis abundant, tardiùs verò in calidis.

Li. 8. pharmaco. c. 6 Li. 11. & 12 method. Et in de cōſtit. art. med.

Sed medicamentorum, quæ deobſtruere poſsūt natura triplex reperitur: vna quidem quæ primò & per ſe humorum peccantium prauæ conditioni ſe opponit, euacuatione nimirum, ſi quantitate peccant: aut purgatione, ſi vitio aliquo: inciſsione, attenuatione vel abſterſione, ſi craſſi, viſcidi, & tenaces ſint. Altera rurſus, quæ ex accidēti obſtructionem demolitur, pondere videlicet, etiamſi abſter-

ſione

ſione id efficiant. Tertia verò continet ea medica menta, quę infartu liberant & obſtructione, quæ à Gal. ecphractica, & ecatarctica appellantur, quaſi expurgantia & infartu liberantia dixeris: quæ omnia nitroſa & amara ſunt, nonnihil adſtrictionis habentia: cuius ratione, quæ circa ventrem ſunt partes, quæque in iecore, liene aliiſq; viſceribus, cùm maximos in ſe meatus habeāt, maius accipiūt commodum ex vaſorum corroboratione, quàm propter oſculorum exiguitatem lædantur. Sunt autem ea vt ſcylla, iris, nitrū, aphronitrum, ſpuma nitri & ſcryphon, & id genus reliqua, quibus rarò vtimur ſolis, ſed ob humoris peculiarem conditionem ea quæ primi generis eſſe diximus, admiſcere iubemus. Nam cùm humores craſsi, viſcidi & lenti plerumque obſtructiones efficiant, ob id Galen. conſulit ea eſſe adhibenda, quæ abſtergendi & attenuandi vires habent: nam abſtergentia & inſcindentia, viſciditatis præſidia ſunt, craſsitiei attenuantia. Inter quæ medicamenta etiam eligenda ſunt, quæ cuique membro proficua experti ſumus, veluti quę iecur reſpiciūt, vt nardus Indica & Celtica, ex aqua frigida epota, lauri cortex, tribus obolis vino odorato ſumpta, piceæ folia mulſa diluta, gentianę radicis ſuccus, aut decoctū chamæpiteos, eringii, rapontici, agarici, betonica, eupatorium: quibus admiſcere oportet ſuccum, vel ſerapium cichorii aut abſynthii: quibus etiam modicas lienis obſtructiones auferre poterimus: nam quæ maiores ſunt, vehementiora deſiderant, vt capparis corticem, radices tamariſci, ſcolopēdrium, ſcyllam, aſplenii folia, & alia id genus: cuius naturæ eſt vinum in quo ferrum candens ſæpius fuerit extinctum. Hoc tamē obſeruabis, quòd ſi iecoris cauū fuerit obſtru-

Li. 8. method. L. 11. etiã & 3. art. med.

obſtructum, quæ ventrem ſoluūt admiſcere oportet: ſi vero gibbum, quæ per vrinam purgēt: in lienis autem obſtructionibus ſemper addere oportet aceti nonnihil.

Verùm licet hæc ſufficere viderentur, neceſſum tamen eſt noſſe quid primò ſit agendum in de obſtruendis viſceribus, inſcindendū ne, an abſtergēdum aut extenuandū, an ſimul totū peragendū. In qua re, niſi quid particularius obſtiterit, ſemper attenuantibus primò eſt vtendū, mox inſcindentibus, & abſtergentibus vltimò. Quòd ſi ex omnibus vnum cōpoſueris medicamentū, longè vtilius te feciſſe exiſtima: in quo tamen primis diebus attenuatio polleat, poſtmodum addere oportet quæ inſcindendi vires obtinent, vltimò tamen abſtergentia, & repurgantia vigeant neceſſum eſt. Qualia autem ſint quæ attenuant & inſcindunt, antea dictum eſt. Abſtergunt quidem inſciſſos & attenuatos humores mel, ſaccharū, terebinthina, addito rhabarbaro aut agarico: præſertim ſi his vtaris tertio vel quarto quoq; die ʒ.ij. pondere, in aqua lupulorum facta infuſione & expreſsione. Quorū ſufficientem copiam reperies lib. de curat. morb. cap. de iecore & ſplene obſtructis: nec non lib. de recto præſidiorum vſu.

Secundum autem apertionis obſtructionum genus, maioris eſt efficaciæ & vetuſtioribus affectionibus proficuum: quod perficiunt ea medicamēta, quæ (vt ferunt) ſua grauitate deorſum ferre omne id quod in vijs anteſtat, vires habent: qualia ſunt omnia medicamenta quæ ex chalybe conficiuntur. Quæ quidem, non ſolùm pondere & grauitate id nata ſunt efficere, ſed vt Galen. aduertit, quia

Li. 9. ſimpli. c. de ſquāmis.

non-

nonnihil obtinent caliditatis, & plurimum abſterſionis, & vt lib. de fœminarum morbis diximus, ob vim etiam purgatiuam ex parte ſulphurea, qua abundant: quo fit, vt calore ſibi viam aperiat, & humores etiam attenuet, pondere quidem celeriter quoſuis meatus permeet, abſterſione verò humores abradat. Nec ob id credendum eſt, craſſarum partium chalybem plus prodeſſe, quàm dum ſubtiliter limatur: quippe tunc potiùs perforat humores ſuo pondere, quàm vi propria abſtergat: quo fit, vt fœminę ſic curatæ citius reincidant in maiores obſtructiones: quod profectò his quæ ſubtiliùs limatum chalybem acceperunt, non accidit. Exempli tamen gratia modum præparationis vnum aut alterum proponam: longiùs enim de hac re egimus lib. de fœmin. morb. & lib. method. & de recto præ. vſu. Quod magis proficuum fidiſſimo experimento cognoui, eſt chalybem ſubtiliſſimé limare & ſæpius aqua roſacea vel quauis alia abluere, & admiſcere prædictis medicamentis hac forma. Excipe ſyrupi de quinque radicibus (in fœminis ſine aceto, & in viris cũ eo) ſyrupi cichorij & adianti ana. ℥. iij. pulueris rubiæ, & rumicis ana. ʒ. j. ſ. pulueris diamargaritonis fri. ʒ. j. chalybis ſubtiliter limati & loti. ʒ. vij. miſce & fiat ad modũ opiatæ. Robuſtioribus verò addere poteris mellis ℥. ij. chalybis vſque ad. ℥. j. ſ. diatragacãthi. ʒ. j. dia curcumæ & dialaccæ ana. ʒ. ij. Cuiuſque harũ cõpoſitionum ſumat laborans manè cocleare vnum, & mox per locum accliuem & decliuem vnius horæ ſpatio ſe exerceat. Verùm in his qui aut vomunt aut aluum habent adſtrictam, ex vſu eſt modicum aquæ calidæ antea ſumere: in alijs modicum vini, & ſi quod accidẽs ſuccreuerit,

iuxta

iuxta eius naturam ſubuenire oportet, vt locis citatis abunde dictum reperiet diligens lector.

DE TRAHENTIVM AVXI- *liorum adminiſtratione*

INSTITVTIO VIII.

FIERI motum localem vno è duobus modis, vnanimi conſtat Philoſophorum, & Medicorum omniũ conſenſu: vno à principio quodam intrinſeco (cuius hac in parte non meminero) alio quidẽ à principio extrinſeco, in quo res mota renitentiam potius quàm actionem pręſtat. Quod ſanè motus genus iterum diuiſerunt Philoſophi in quatuor ſpecies, quales ſunt pulſio, tractio, vectio, & vertigo. Inter quas hæc eſt differentia, quòd pulſio ſumit denominationem à termino à quo pellens incipit motum: tractio à termino ad quem: vectio ex vniuerſo motus ſpatio: vertigo verò ex pulſu & tractu componitur. Pulſu verò vtimur, cùm aliquid quo non oportet vergit: ſic medicamentorum repellentium adminiculo à parte trudimus quod præter naturam fluit: quòd ſi ea prodeſſe non comperiamus, tractu vti cogit rei neceſſitas: quippe trahentia auxilia, vel propria virtute, vel per contactum ad ſe alliciunt quæ aliunde vergunt. Verùm hęc trahentia auxilia, duobus modis conſiderata & accepta reperio: vno, cùm à virtute

tūte quadam trahente ſibi indita id munus exequitur: vt magnes, & rhabarbarū: alio verò cōſideratur tractio, quæ ſolùm eſt humorum tranſmutatio, abſque peculiari trahendi virtute: qua ſignificatione, licèt genere motus trahentia auxilia eadē ſint ſpecie, longè tamen diuerſa ſunt, & diuerſa conſtantia materia. Quę ſanè trahētia omnia quatuor generibus tantùm continentur, in vacuo videlicet, in ſuctu, in dolore & in calore: quorum omnium meminiſſe decreui, vt cuique conſtet quando, quomodo & quouſque hoc vel illo tractionis modo vti teneatur. Nam licèt ſoli cuti hæc adhiberi poſsint, conſequutione tamen quadam viſcera & internum corpus exonerant, foras trāſlata materia tabidas & veluti ſideratas partes reſtituunt: venenum in cutim euocant, vitioſam ſaniē exhauriunt, criticos abſceſſus accelerāt, deploratos pleuriticos & fortaſſe attonitos releuant, inguinum tumores amplificant, ſquamas oſſium detrahunt, coxendice laborantes iuuāt, hydropicos ſuctione minuūt, clauos, ſpinas, ſagittas è profundo reuocant, ſic reuulſiones & alia pleraque eximia beneficia præſtant.

Vacuum non vt vulgus arbitratur, ſimpliciter trahere eſt intelligendum, cū ſua ſponte nihil agere, vt quid priuatiuum poſsit: cum hoc tamen duobus modis vacuo trahere accidit. Primò, quia partes quæ circunſtant, propter ſui conſeruationem, in vnione ſitam, naturaliter coniūguntur: quo fit, vt grauia ſæpe accendant maiori vi, quàm dum ad proprium locum conſcendunt: quia ad proprium locum, vt meliùs ſe habeant, adeunt, ſurſum verò contra proprium motum, vt conſeruetur vniuerſum. Trahitur ſecundò alia ratione in vacuo, nē po

quia in corporis partibus vacuis & inanitis excitātur facultates ad validas & cōſuetas tractiones: qui modus frequentiſsimè vſui medico proficuus eſt. Hac enim lege fiūt reuulſiones, quæ cū euacuatione aſſociātur: nā inanito diſtantiori à parte affecta mēbro, quod ibidē ſupereſt, facilè ab innato trahitur: modò ipſa facultate trahente: modò ſucceſsione ad id quod euacuatur, humore delapſo. Quod ſanè præſidiū, dum vacuationi adiungitur, ſemper vires validas requirit, nā ſanguinē mittere & eo vſq; corpus vacuū reddere, vt à diſtātiſsimis trahere cogatur, graue eſt, niſi vires cōſtēt. Nō minores obtinet trahēdi vires ſuctus, quinimo è profundioribus & diſtantiſsimis partibus educere valet. Quem vſum præſtant cucurbitæ, hirudines, folles, aut ſyringa vacua, quę ſugendo à partibus quibus adhærent, ad ſe facilè alliciāt. Vtimur tamen hoc præſidio, vbi vires periclitari veremur maioribus vacuationibus.

Dolorem de maximè trahentibus eſſe Gal. & ferè omnes Medici aſſeuerāt. Verùm ſtatuendū eſt, non vi & efficacia propria id poſſe efficere, cùm qualitas ſolū ſit intentionalis, ſed potiùs arbitrandum eſt tractionē ſuccedere, quia ad dolentē partem reliquæ tranſmittunt propter cōmunē ſympathiam quam habēt: quo fit, vt omnes condolentiā perſentiſcant, & quod habent (ſiue abundet, ſiue ſecus) tranſmittant, facultate nimirum totius corporis tranſmittente ad partes affectas. Quippe Galen. ex profeſſo docet, dolorem non trahere, ſed tranſmiſsionē & fluxionem mouere. Quod duplici ratione poſſe fieri exiſtimo: nimirum ſpiritu & calore per arterias tranſmiſſo ad partem dolentem: aut humore per venas ad eandem delapſo: illud

Li. 1. metho. c. 3.

qui-

quidem neceſſariò fit in omni dolore, eo quòd facultas vitalis ſpiritum & calorem ad ſingulas partes pro ratione vſus & indigentiæ tranſmittit: & cùm pars dolore affecta eo tempore ad cauſam moleſtantem propulſandam plus indigeat calore & ſpiritu, ob id natura ex propria lege id ſemper nititur: cum hoc tamen vera tractio dici non debet, quia non fit appetitu mouēte facultatem ad expellendum nocuum, aut ad trahendum ſimile & neceſſarium, quorum neutrum in dolore reperitur. At in quibus aut ſanguinis miſsione reuellere non datur, aut iam factum eſt, & non ſufficit, præſentaneum remedium eſt longè à parte affecta dolorem vinculis, aut alio quouis modo excitare.

Potiori profectò ratione tractiones calore fieri omnibus eſt cōpertū, non quòd calori inſit trahendi potentia, quantūuis ab Hipp. dictū ſit, membrū per caliditatē trahere ad ſeipſum à vicinis venis & carnibus pituitam aut bilē. Nam ſi quis authoris mentem ſatis callere ſtudeat, reperiet partes potiùs medio calore trahere, quā quòd ipſe per ſe trahat: dilatat enim partē calor, & fuſis humoribus vicinarū partiū trahere dicitur. Quo fit, vt partes præter naturā calidæ, protinus humoribus repleantur: tū quia dilatatę faciliùs ſuſceptāt: tū verò quia humores prōptiùs ad eas liquati cōfluunt. Qua quidē ratione Gal. trahentia medicamenta, calida eſſe & tenuiū partiū aſſeuerat. Caloris enim eſt partes dilatare, & humores fundere: & tenuium partiū eſt in altas permeare partes, quo faciliter fiunt in partibus magnæ attractiones. In qua re ſtatuendum eſt, trahentia auxilia aliquando quod attractum eſt à corpore, ſenſibiliter excludere, cùm attractio cùm euacuatione fit, vt in reuulſorijs

Lib. 1. de morb.

Li. 5. ſimpl. c. 16.

ſanguinis detractionibus: aliquando verò inſenſibiliter, vt digerentia efficiunt medicamenta: nonnunquam ſolùm attrahunt citra diſcuſsionem, vt cùm in partem emortuam calorem & ſpiritum reuocant. Quod etiam probauerat Galen. dicens: Vicinæ ſibi virtutes ſunt eorum quæ in alto latent, attractrix & attractorum digeſtrix: nam quæ trahunt, etiam nonnihil diſcutiunt, & quæ diſcutiũt, pariter trahunt: differunt tamen quia in digerentibus diſcuſſoria vis eſt, in attrahẽtibus attractrix præpollet. Qua ratione Galen. loco citato, valenter trahentibus adſtrigentia admiſcet, ac nonnunquam emplaſtrica, vt vno tantùm medicamento, aut ſolùm quod opus eſt, trahatur, aut minus, vt diſcuſsioni detur locus, vt neceſsitas poſtulauerit.

Medicamenta verò trahentia, duorum ſunt generum: nam quædam ſua ſponte nata ſunt trahere, vt tapſia, ſagapenum, propolis, ſuccus cirenaicus, euphorbium, opopanax & alia huius naturæ: quędam etiam aduentitio calore trahunt, vt fermentum & ſtercora putrefacta: inter quæ non parua ineſt trahendi diuerſitas, vt Galen aduertit, quæ medicamenta à ſecundo ad tertium ordinẽ calfacientium vagantur. Sunt præter dicta, alia quæ proprietate quadam magis quàm aliter id agere videntur, vt radix arundinis cum melle, radix oxiacanthę, coagulum, oleum etiam ſcorpionum, & theriaca. In quorum adminiſtratione Gal. ſic ſcripſit. Quòd ſi ſummæ quidem partes omni noxa caruerint, id verò quod euacuari oporteat in penitioribus partibus fuerit, intendendus atque augẽdus eſt diſpergentis medicamẽti calor, cùm dubitatũ ſit, ne priùs quàm profundas attigerit

Li. 5. ſimpli. c. 16.

gerit partes. interim vires amittat: neque tamen ex eo ſuperiores partes aliquem dolorē ſentient, cùm omni vacent affectu. Quare nunc hæc duo ſimul inuitant ad calidorum pariter atque acrium medicamentorũ vſum, & ſummæ partes, quæ tolerant, & profundę quę egent. Quibus conſtat pręcalidis eſſe vtendum in profundioribus malis, ita vt iam acria ſint, quæ Græci methaſincritica vocant, ideſt, tranſponentia, traducentiaque ab internis ad extimas ſedes, quæ etiam vocant rubificantia. Quorum etiam vſum docuit Galen. his verbis. Si quidem vbi tantùm corpus celeriter calfacere conſilium eſt, ea tunc exhibenda ſunt, quę & celerrimè à caloris noſtri contactu incaleſcant, & promptiſsimè vndequaque ferantur: verùm vbi partē quampiam refrigeratam calfacere ſtudemus, contra agendum eſt, nimirum quę tardè caleſcētia plurimo tempore perdurent. Itaque cùm in calorificis mens eſt, vt per moram igneæ partes in profundas ſedes meent, non in ſolas eas quibus admouentur, eligenda ſunt calida, multam habentia lentamque humiditatem, quę feſtinam calidi euolationem adhibeant & remorentur, cuius generis ſunt tapſia, naſturtium, ſinapis, & id genus: quorum calor diutiùs duret & tardè ſuccendatur, vt quæ ex profundo ſunt euocatura humores. Cæterùm cùm mens eſt, partem quamprimum contingunt, citra aliquā attractionem excalfacere, eligenda ſunt, quæ citra incoctam humiditatem promptè incaleſcunt, qualem ſubſtantiam Galen. in pipere conjectat: nam ob eam tenuitatem humiditatis expertem, citiſsimè exuritur & permeat: quod etiam alibi expreſsiùs docuerat. Ex quibus omnibus apertè conſtat, trahentia omnia, aut ſicca & tenuium

Li, 6. ſimpl. cap de zingibere.

Lib. 4. de ſanit. tu. cap. 11.
Li. 6. ſimpl. c. de zingibere.

partium eſſe, aut humida illaborata humiditate. Siccis vti docet in extremis partibus, reliquis vbi ex profundis locis aliquid educere conamur. Præterea ſenſim aut confertim, leuiora aut maiora, continuò aut interpolatè huiuſmodi præſidia adhibenda ſunt, prout affectus diuturnus, grauis aut acutus fuerit. Nam grauibus & periculoſis maiora à principio ſunt adhibenda: diuturnis verò, ſenſim & paulatim vires eorum ſunt augendæ, inſpecta parte cui adhibentur, ne vltra modum operentur; partíque vt faciliùs vim medicamenti ſuſcipiet, vino aut aqua tepida fouenda eſt. Lex autem & ratio vtendi, neque vna eſt omnibus in quibus conueniunt, neque euſdem ijs omnia ſunt adhibenda. Nam criticis tumoribus, venenatorum morſibus, & peſtiferis bubonibus, non ſunt adhibenda quę vehementer trahant, ſed quæ leuiter: nam præter id quòd plurimũ calorem conciant, minori tranſpiratione grauius periculum acceríunt. Vltimò tamen vti Galeni

Li. 5. phar ma. loc. ca. 10.

conſilio expedit, qui partem cui adhibentur medicamenta hęc, circumlinire medicamento aliquo inflammationem arcente docet: in alijs verò, in quibus ex profundo allicere conamur, his opus non habemus: præſtat tamen in omnibus à leuioribus ſui generis initium ſumere.

Sed de tractione expurgantis medicamenti non nihil docere inſtitui, quantumuis ſciam non magis poſſe meam ſentẽtiam pluribus placere, quàm reliquorum authorum. Conueniunt itaque ferè omnes Medici in hac re: nimirum medicamenta purgantia trahere peculiari quadam trahente virtute, calore quo abundant, plurimum ad id iuuante,

te. Alij tamen ex ſimilitudine tractionem fieri contendunt: item alij qui ad veritatem propriùs accedunt, tractionem in calorem, electionem verò in huius aut illius humoris ſimilitudinem referunt: qualis autem ſit hæc ſimilitudinis ratio, non conſtat: nam varias proferunt de ea re ſententias. Nos autem per ſimilitudinem, modum quendam mixtionis in medicamento & humore ſimilem intelligimus: hoc eſt, quòd æquis portionibus elementorum conſtet humor ac medicamentum trahens: nimirum, quòd ad miſtionem concurrat vnumquodque elementum æqua lance libratum, ac in medicamento, & ſic de reliquis omnibus: hac lege, quòd in medicamento ſint vnius elementi partes duæ, alterius pars vna, reliqui rurſus partes quatuor, & quarti partes tres: rurſus in humore ſibi familiari par portio omnium & ſingulorum adſeruanda erit. Qua ſympathia & ſimilitudine coniectabile eſt vnum ab altero elici & trahi. Quo dogmate conſtat poſſe dilui multa argumenta difficultatem inferentia: nimirum medicamentum trahere humores, & non é contra, ob præſtantiorem medicamenti formam quàm biliosa, pituitoſa, aut quæuis alia excrementa ſortiantur. Secundo non inconuenit medicamentum eſſe calidum & humorem frigidum, quia ratio ſimilitudinis non ſtat in primis qualitatibus: nec inconuenit vnicum medicamentũ poſſe plures humores trahere, quia familiaré trahit, reliquos natura irritata ſua ſponte expellit. Præterea tractio medicamẽti nequit fieri niſi in paruiſsima diſtantia, & libero medio: at cũ medicamẽtũ in vẽtriculo reſidẽs humores habeat diſtãtes & medijs plurimis præpeditos,

oportuit calorem præſto eſſe, qui vias aperiret, humores funderet, & iam attenuatos, per apertas vias & anfractus duceret: quo fit, vt calore hæc medicamenta ab alijs trahentibus diſsideant: ſiquidem neque magnes nec electrum eo indigent ad tractionem.

DE REPELLENTIVM AVXIliorum adminiſtratione

INSTITVTIO IX.

CVM maiori ex parte mala quę noſtris corporibus ſuccreſcunt, ex fluxione dependeant, ob id prouida ars decreuit, varijs medijs & inſtrumentis à parte affecta aut afficiēda fluxiones auertere: reuulſionibus nimirū, deriuatione, & vltimò repulſu ſeu tranſmiſsione, non ſolùm fluentis adhuc materiæ, verùm & fluxę iam atque in partibus receptę. Repellentia itaque auxilia, quæ mirā hanc efficaciam ſortiuntur, non eo repellunt quia virtute aliqua id efficiant, ſed quemadmodum trahentia, ſolùm partium dilatatione, & humorū fuſſione, ita & repellentia partium cōpreſsione, trudunt humores in particulas contētos. Dimitto hac in parte deligationes & faſcias quæ viarum coarctatione potiùs impediunt quā repellant. Auxilia ſanè repellentia, vt ex Galen. facilè colligitur, naturę eſſe frigidæ & adſtringentis euidenter conſtat, licet

Lib. artis med. c. 85

ſicet per ſe frigida citra adſtrictionem, ad leuiter repellendum paucum humorem, ſuperficiem corporis occupantem, conſtituta eſſe comperiamus, vt ex eodem Galen. his verbis conſtat. Genus igitur repellentium pharmacorum, in principio inflammationum in refrigerantium materia ſitũ eſt. Hæc enim medicamenta molli tantùm aqueaq; materia prępollent, quæ denſantia Medici vocant, velut eſt aqua frigida, ſemperuiuium, portulaca, tribulus, lenticula paluſtris, lactuca, intybũ, oleũ roſaceum, violaceũ, lac, & oxicratũ, & id genus: alia inſuper fortiora reperies in hoc genere, vt mandragoram, hyoſcyamũ & cicutã. At in grauioribus affectionibus, & quæ poſtulant reuulſiones maiores, neque illa, neque ſolùm adſtringentia, ſed quæ ſimul adſtringant & refrigerent requiruntur: namque hęc ſunt verè repellentia, vt expreſsit Galen. quia ad adſtrictionem opus eſt craſſa terrenaque ſubſtantia. Quippe proprium adſtringentium munus eſt, contrahere, conſtipare, & ſubſtantiam noſtrã condenſare. Huius autem naturæ duorum generum ſunt medicamenta, frigidorum cum adſtrictione vnũ, vt arnogloſſum, rubus, capreoli vitis, polygonum, myrtus, balauſtium, omphantium, & ſanguis draconis, oleum myrtinum & ſumach. Calidorum verò aliud, qualia ſunt maſtix, thus, abſynthium, mentha, alumen, calcantum, caſia, cinnamomum, ciperus, ſpica, myrrha, polium & marrubium, ex quibus varias repellentium formas effinxerunt Medici. Nam defenſiua appellata huius etiam naturę ſunt, quæ non ſupra partem, ſed paulò diſtantiùs ab ea apponuntur, & ſtrictioribus factis vijs & canalibus fluxionem ad particulam inhibeant: repellentia verò ſupra partem apponun-

Li. 6. phar ma. loc. cap 1.

Li. 5. ſimpli. c. 16.
Li. 6. ſimpli. c. de cẽtaurea.
Li. 9. ſimpli. c. 1.
Li. 3. c. 17

muntur, vt ab ea contentum & fluentem humorem pellant, ac delabi ampliùs in partem prohibeant.

Verùm ante omnem conſiderationem, diſcat diligens lector naturam affectionum, locum & denique tempus in quo adhibenda ſunt. Affectionis naturam Galen. eleganter depingit dicens: Cùm vaſa maiora & minima, affluenti vel ſanguine, vel quouis alio humore repleantur, ita vt periculum ſit ne ex vaſis exſudet ad ſpatia vacua, tum quidem vacuatione indiget particula, vt potè plena. At vacuatio (vt alibi refert) hoc genus affectorum excogitata eſt duplex: aut translato ad alias partes qui in ægra continebatur ſanguine, aut foris à corpore expulſo: ſatius profectò eſt (inquit) vtraque vti, obſeruantibus diligenter, ne quę læſio ex accidenti ſequatur. Ergo cùm gemina ſit dictarum vacuationum vtraque, quadruplex in vniuerſum naſcitur vacuantium genus. Quorum omnium pręcipuum primumque eſt, translatio humoris ad alias partes: quam profectò his auxilijs repellentibus molimur, quo iterum reſumi poſsit qui delabitur humor. Itaque ſi vacuatione nó prohibeatur ad particulam fluxio, aut non ſat fuerit, reuulſionibus ipſum retrahere oportet, & mox à parte repellentium adminiculo abigendus eſt humor, perſtandumque, donec delapſa materia in venas, à quibus emanauit, iterum recipiatur. Quo auxilij genere declinamus phlegmonarum ortus atque incrementa, quia mirum in modum à parte quod defluxerat pellunt. Retrocedit autem, inquit Galen. vel impulſa, vel attracta, vel tranmiſſa, vel horum vno aliquo modorum, vel omnibus. Quos etiam extractionis modos alibi cla-

rius

Li. ar. me. 65.

Li. 3. me-tho. c. 9.

Li. ar. me. 85.

Libr. 13. me. c. 6.

rius exprimit, intelligens per repulſionem actum facultatis expultricis: verùm cùm id parte exiſtente ægra nequeat commodè fieri citra alicuius medicamenti adminiculum, ob id ſummoperè ſunt huic vſui proficua. Verũ tranſmiſsio ſolùm intelligenda venit, prout refertur ad frigida & adſtringentia medicamenta, quorum munus eſt conſtringendo expellere humorem ad vicinas partes. De quo auxilio hæc refert verba Galen. Quanto enim per maiora vaſorum conceptacula fiat euacuatio, eo promptiorem eſſe eſt arbitrandum: nam per ea expellitur à laborante loco materia ad maiores membrorum meatus: qua enim ratione delabitur materia à maioribus ad minores: eâdem iterum remeat à minoribus ad maiores, compreſsis minoribus vi medicamentorum aſtringentium: quo ſolo auxilio faciliter inflammationes non paucæ curari aſſolent, vt idem author optimè alibi docuerat. Verùm quod in hac re maiorem ingerit dubitationem, eſt an tãta ſit vis & efficacia repellentium, vt quod in ſpatia non naturalia exciſum eſt à venis, in eaſdem iterum reſumi efficiant. Quod profectò euentu quotidiano probant multa: nam puerorum excrementa, morbili & variolæ crebro repercuſſu frigidi aëris repente occultantur: item inanita loca, inquit Gal. trahũt ad ſe ipſa, ergo humorẽ contentũ in tumore ad vaſorũ inanitatẽ remeare, & ſecta vena purgari manifeſtũ eſt. Præterea ex pleuritide fieri cõmeat9 in phrenitidẽ & pulmoniã docet euentus (quãquã hoc alia ratione & modo fieri poſsit) ſic Hipp. Quibus inter vẽtriculu & ſeptũ pituita repoſita eſt, & dolorẽ affert nõ habens exitum, neque ad alterum ventrem, his

Li. ar. me. 85.

Li. de opti. sec. ad Tra.

Li. ar. me. c. 85.

Lib. 7. apho. 54.

per

per venas ad veſicam pituita verſa ſoluitur. Rurſus in his qui ex morbo Gallico hydrargiro inunguntur, mirabile dictu quàm celeri motu ab externis ad intima fiat humorum confluxus & cōmeatus. Confirmat inſuper echymoſis curatio per repellentia, facta retroceſsione ab ſpatijs illis ad vaſa. Quam etiam Galen. doctrinam docuit loquens de emplaſtro, quod ex argenti ſpuma & hydrargiro conficitur dicens: Cuius auxilio exulceratis partibus ne quid influat impedit, & iam fluxum denuo ad partes circunſtantes trudit: idem ſcripſit idem author dicens: A patiente verò loco adſtringendo ac refrigerando repellemus, ſed & loca exinanita, attrahunt ad ſe ipſa quæcunque repercutiuntur. Quibus profectò conſtat, commeatus humorum poſsibiles eſſe, quantumuis aliquid poſt repellentia remaneat in parte, diſcuſſoria auxilia deſiderans. Quo fit, vt nō ſit repulſorijs plurimū innitendum, ſed antequàm poſtremū fiat, ceſſandum, ne aut in alium mutetur affectum, vel in duritiem immedicabilem, ac etiam vt detur diſcuſsioni locus. Cum hoc tamen ſe ſe extendit huius præſidij vis & efficacia ad frigidos ſuccos repellendos, vt ex Galen. euidenter conſtat: nam edemata ea lege curare iubet per repellentia ex ſpongia aqua & aceto imbuta, addito in incremento modico aluminis. Prçtereà iubet à capite repellendum eſſe humoré, quiſquis is ſit. Verùm id non debet intelligi de affectionibus quæ fiunt per paulatinam congeſtionem.

Li. 13. methodi. c. 9
L. 1. pharma. gen. c. 6.
L. ar. me.

Lib. 2. ad Glau. & 13. metho.

His ſuppoſitis, arbitrandum eſt, non fuiſſe dictum temerè & inconſultò, repellentia duorū eſſe generum: nam frigidorū munus ſolùm eſt incraſſare humores ac partes denſare, ne facilè pateant: fri-

frigida verò & adſtringentia id quoque efficiunt, et ſi quid in parte receptum eſt pellunt. Sic partes, quæ præ nimio calore fluxione tentãtur, ſibi iure expoſtulant auxilia, quæ refrigerando repellunt, quibus & principium fluxionis auferatur, & pars compreſsione firmetur, maximè ſi fluxio ex humoribus ſit tenuibus, bilioſis & calidis: adſtringentia verò his partibus ſunt proficua, quę ob impotẽtiam fluxionem ſuſceptant, maximè ſi dolore afficiantur ſimul.

Supereſt adhuc his exactè cognitis, quando & quouſque ſit his repellentibus vtendum: quod docuerat Gal. ſtatuens id fieri tutiùs cũ corpus vacuum fuerit & reuulſionibus vſus fueris: quia tunc humoribus impulſis ſubeſt via & locus liber. Quouſque verò ſit agendum idẽ author ſcripſit, docẽs quod in parte continetur, repulſu & diſcuſsione abigendum eſſe ab ea, & ob id tranſacto principio vtriſque ſimul iunctis vtimur, præterquã quòd alterum alterius miniſterium pręſtat, reſoluens penetrationẽ adſtringentis, & adſtringẽtia propulſionẽ calidi ad interiora, quo adinuicem iuuantur, vt docuerat idem Galen. per hæc verba. *Vna vero alia miſtura ex diuerſi generis pharmacis, ex huiuſmodi ratiocinatione cœpit: rarò quidẽ inuenerit quis affectionem, aut diſcuſſorijs tantùm, aut repulſorijs indigentem: paruæ etenim & affectionis nomine vix à Medicis dignatę confeſtim ſedantur: vbi verò generatus affectus maiorem habuerit cauſam, impoſsibile eſt ipſum per repulſoria perfectè ſanare, & maximè vbi ægri corpus humoribus multis refectum fuerit, aut particula affecta natura debilis: ob id igitur cogimur ſæpe quidem in principio, ſæpiſsimè verò paulò poſt admiſcere quidpiã*

Li. de opti. ſec. ad Tra. Li. 13. Mehod. & Li. art. med.

Li. 6. pharma. lo. c. 5

ex diſcuſſorijs. Quapropter non tēpus morbi, ſed cōditio præſens affectus ad curationē tātoperè cō mēdarūt authores: ſed maximè Gal. nā licèt tēpora ad alios vſus cōſiderare oporteat, ad curationē præſens cauſa & præſēs diſpoſitio affectus neceſſariç ſunt: quare nō ſemp expectare oportet augmēti principiū ad mixtionē reſoluētiū, vt multi cōſulūt: ſed cōſiderare oportet, nū antea expoſtulet affectus cōditio. Et ob id ſola aut parū mīſta in principijs inflāmationū repellētia ſunt adhibēda, quia plurimū fluit, fluxit tamē quā pauciſsimū, vt Gal. aſſeuerat, & quo magis morbus augetur, minor eſt fluxio, aut ſaltē çqualis, magis verò quod fluxū eſt: qua ratione vberius oportet admiſcere, vt optimè aduertit his verbis idē author. Quēadmodū enim in principio cōmoda ſunt pharmaca, id eſt influit repellētia, ſic poſt principiū vſq; ad finē, pharmaco opus eſt ex vtriſq; miſto, repellēte videlicet & diſcutiēte facultate prædito: ac primo quidē tēpore adſtringēs præcellere oportet, ad finē verò diſcutiēs: interpoſito autē tēpore, æquales vtrobique partes eſſe cōuenit. Quādo verò velut induratum quiddā de inflāmatione reliquitur, penitꝰ nō cōuenit adſtringēs ad diſcuſſoriū admiſcere, niſi priùs totū corpus ſit euacuatū: atq; neq; in principio bonum eſt diſcuſſoriū adſtringēti admiſcere. Itaq; vt quis exactè teneat quouſq; ſit repellendū, fluxionis durationē attento animo exquirat: nā hæc eſt quç metitur repellentiū adhibitionē & durationē. Præterea ſciendū eſt, nō ſolùm conſuluiſſe Gal. repellentibus admiſcenda eſſe reſoluentia fluxionis aut fluxuri humoris gratia, ſed & penetrationis vt dictū eſt, & roboris cōciliandi cauſa: quod elegāti oratione docuerat Gal. dicēs: Cæterū adſtringēdo

[Margin notes: Li. 14. methodi. c. 1 — Li. 13. Methodi c. 5. — Li. 6. par ma. loc. c. 3. — Li. 6, pharmaco. c. 6. — Lib. 3. metho, c. 15]

ac deſando ſumma corporis quod adſtringitur vir tus illorũ excluditur,& in altũ ire prohibetur. Ob quã rationẽ nõnulli Medicorũ huiuſmodi pharmacis alia ſubtiliũ partium & acri poteſtate prædita indere conſucuerũt,à quibus veluti ductæ adſtringentiũ vires in profundũ corpus perueniant.Quas vires cùm in cupreſſo adinueniſſet Gal. plurimum laudat. Rurſus admiſcentur adſtringentia his quæ maligna & incurabilia vlcera curant, vt nihil influat quod ſanationẽ impediat,vt varijs in locis docuerat Gal. Li.4.pharma.lo.c.5 Li.7.ſimpli. Li.13.metho.c.18 Li.2 pharma. gen. cap.2

Sunt præterea quædam affectiones, & quædam partes,quæ prorſus huius auxilij vim & efficaciã ſuſtinere nequeũt:aliæ rurſus quæ certo quodam modo.Affectiones quę id auxiliũ renuũt,ſũt in quibus materia eſt craſſa,& repulſioni inobediẽs, quapropter in ſtatu rarò eis vti licet: nam poſtquam Galen.dixerat, in ſtatu humorem eſſe craſsiorem, & vehementer impactum,inquit. Time igitur,quæ à phlegmone ſumatur vna dumtaxat eſt indicatio agendorum:hanc Græci diaphoreſim vocant, Latini digeſtionem : ſecundo nec minus admittit locus affectus incapax fluxionis magnę, vt pollex & talus : fit ſæpe talibus reuellis materiæ redditus ad viſcera : id etiam formidandum eſt, ſi ad vile membrum fluxio decumbat,vt ad cutem & adenes,è quibus ſæpe ſuſpecta eſt remigratio ad interiora & nobiliora : item ſi fluxio critica ſit. Inſuper quando locus affectus expurgatorium eſt membri principis, aut principi vicinus. Cum hoc tamẽ Gal.in emũctorijs & paroridibus, repellentibus vtitur,nõ tamẽ in omnibus: inquit enim: Qui à ſola deſtillatione ſeu defluxu materiæ proueniunt, neque multa exiſtente quæ fluit materia, Li.1 pharma. gen. cap.12 Li.13.method. c.6 &.15. Li. de para. faci. cap.23.

neque venenoſa, neque toto denique corpore plethorico, ſola ſpongia ex poſca impoſita ſiſtuntur: quibus conſtat, quando in his vtendum ſit repellentibus, quando ſecus. Nam dum corpus plenum eſt, fruſtra tentatur repulſio, quoniam nil amplius ſuſceptabit. Profundus præterea locus repellentia quoque renuit, vt ex Galen. apertè videtur cōſtare: qua enim de cauſa extima pars inflammata, repellentis beneficio inanitur, eadem ſi penitior ſit, impletur: cum hoc tamen ex commoditate partis id commodè efficitur: neque inflammato cerebro cum vtilitate imponuntur ſincipiti cum modico acero, quoniam locus non valde ſecedit ab impoſito remedio. At ſi ſpiritalis venter afficiatur, Galen. nonnunquam diſſuadet, quandoque timidè concedit, inquit enim: Ita verò ſic vbi adſtringente opus fuerit medicamine, ſitus egentis loci ſpectandus eſt: nam ſi quod adſtringit pertingere ad ipſum ſufficiat, nihil prohibet quo minus eò vtaris, ſin idoneum non ſit, conſiderandum, num humiditatem ſimus ex antepoſitis partibus acturi in affectam, quamobrem aut adſtringente medicamento admiſcenda vis eſt, quæ dux veluti viç ſit, aut eo non vtendum. Videturque eo moderamine procedendum in pulmone affecto, ſiue pulmonia, ſiue emoptoiſi, ſæpe egregiè lęſerunt externa repellentia, quoniam ob interualli magnitudinem, preſſus à thorace ſanguis pulmonis plenitudinem adauget: ſin thorax ipſe, pleura, muſculive, parcius vtendum eſſe ait. Cum hoc tamen ſatius eſt abſtinere, quantumuis Meſues contrarium videatur cōſulere: nam in pleuritide nemo eſt qui non vereatur ob retroceſſum & incrudationem materię atq; craſſitudinem quam præſtat: ita neque in ventre

Libr. 10. pear. lo. c. de iſchiadc.

Li. 13. metho.

Li. 13. metho.

Li. de cōſtit. art. medi. c. 17

ſunt

ſunt admodum tuta. Verùm in his & in ſpiritalibus membris aceti modus tanto magis moderandus eſt, quanto cedit thorax ex dimidio oſseus, & venter ex toto carneus toti oſseę caluariæ, ita vt illic ſubquadruplum, hic ſuboctuplum admoueatur. Superſunt adhuc artuum iuncturæ, in quibus hoc modo repellendum eſſe docet Galen. Quippe inquit: Nam in particulis quæ circa artus ſunt, ſat fuerit etiam ſpongiam vel ex frigida aqua cui paululum aceti ſit commiſtum, vel aqua ſola madentẽ imponere, ſicut etiam ex vino aliquo auſtero. His etiam Raſius conſiderans loci anguſtiam, concedit nonnunquam repellentia: reliqui poſt vacuatum corpus admittunt: Auicen. non multo aliter, ſed debilia concedit. Itaque aut non adſtringendum, aut leuiter, in materię copia, craſsitie, vitio molli, & vegeto ſenſu prædito corpore, aut dolore & calore graui oppreſſo, vel criſim efficiente. Libr. 11. meth. c. 11

Taxat Galen. eos, qui ſi adſtringere tenentur, quæ valde adſtringant, proficua fore arbitrãtur: nam indiſtinctè adſtringere & quouis medicamento, periculò non vacat, ſed inſpecta priùs natura & dignitate particularum, cuiq; materiam aptam adhibere oportet. Ab auribus quidem repellit Galen. his quæ modicè adſtringunt & refrigerant, (licèt alterius generis medicamenta validiora ſuſtineant) vt roſaceo cum aceto, lacte muliebri calido, candido oui, item roſaceo cum auricula muris aut polygoni vel portulacæ & cucurbitæ ſucco. Oculi verò dum fluxione tentantur, deſiderant quæ Galen. commendat dicens: Eſt aliud genus pharmacorum, quod in oculares compoſitiones inijcitur, eorum videlicet quæ natura adſtringunt: quę igitur mediocriter hanc vim habent, mediocriter re- Li. 11. metho. c. 11 Li. 3. pharma. lo. Li. 4. pharma. lo. c. 1

pellunt influxiones, quæ verò valenter ampliorē dolorem infligunt, potiùs eas exaſperando, quàm iuuent fluxionis impetū repellendo, aſperitas longè à natura oculorum diſtat. Prçtereà idē author præ

Li.4.phar ma. lo. c.4.

cipit ea debere eſſe mordacitatis expertia, qualia ex metallicis lotis aut aliter præparatis componi

Li. de vſu humi.

refert. Conſulit etiā Hipp. mediocriter adſtringentia commoda oculis exiſtere, inquit enim. Vbi mo

Li.4. phar ma. loc.

dica potabili in ſpongia vtaris, optimū oculis eſt.

Li.1. me mo,

Explicat etiam Gal. qualia debeāt eſſe his verbis. Sunt verò huiuſmodi, folia roſarū & flores & ſuccus oricæque fructus & nardi ſpica, ampliuſque & malabrati folium, & crocus & lilium, & quæ hypociſtis appellatur, atque vt exēplum hæc ſufficiant. Gingibç etiā & dentes dū dolore inflāmantur, re-

Li.5.phar ma. lo. c. 9.

pellentia ſuſtinent vehementia, vt Galen. hac oratione docet. Vehementiſsimis igitur opus eſt medicamentis, ſiue quis repellere, ſiue diſcutere velit doloris cauſam, ſiue humor ſit, ſiue flatus ventoſus, & propterea pleraq; ipſorum ex aceto acerrimo præparantur: ſic galla pinguis, teda, myrtus & eius naturæ alia aceto ferueſacta plurimū proſunt.

Li.6.phar ma.lo.c.1

Cæterum gingibç mitioribus admiſceri deſiderāt, vt reliquæ oris partes, vt Gale. aduertit ob tunicæ oris tenuitatem. In his verò medicamentis, quç intus ad repellendum ſumuntur, ſuam etiam eligēdi

Libr. 13. met. c. 19.

rationem Gal. præbet, ſic ſcribens. Neque enim abſolutè, ſi adſtringere incipientem phlegmonē eſt opus, quodlibet adſtringens in his quæ deuoranda ſunt adhibebimus, ſed ea quibus nulla corruptrix admiſta vis eſt. Denique omnis mordacitatis expertia oportet eſſe talia medicamenta, vt loco citato longiſsima oratione oſtendit.

DE AVXILIORVM RESOLuentium administratione

INSTITVTIO X.

ESSE opus reſoluendi poſt repulſionem docet his verbis Galen. (Li. ar. me. c. 85.) Neceſſum igitur eſt, vt aut ſuperfluitas retrocedens euacuetur, aut per ipſam patientem particulã: retrocedet autem, vel impulſa, vel attracta, vel tranſmiſſa, vel horũ vno aliquo modorũ, vel omnibus. Per locũ verò patiẽtẽ euacuabitur, partim quidẽ manifeſtè & ſenſibiliter, partim verò in vaporẽ ſoluta. Quod ſanè reſolutionis miniſteriũ, per huius efficaciç medicamẽta, reſoluẽtia nimirũ perficitur. Verũ vt vis, natura & efficacia horũ medicamentorũ eluceat magis, ſtatuẽdũ eſt, omnẽ ſuã gratiã nobis impertiri mediãte calore: quãobrẽ neceſsũ erit, quibus modis ea opera calor poſsit efficere, ante omnia docere, vt cõſtet, quç ſint quç veré reſoluẽtia haberi debeãt, & quomodò à calorificis diſsideãt.

Calor igitur peculiari ſui ratione, quæ craſsa ſũt tenuat, ac ſi liquida fuerint in vaporẽ verſa, exhalãt: interdũ intra corpus, & fiũt è pituita aquoſa flatus, inflationes, & palpitationes: interdũ verò foras, euacuanturq; halitu, vel inſenſili vel ſenſili cũ ſudore: ſi verò ſicca fuerint craſſa illa quæ tenuãtur, aut etiam humida, ſed minus exhalantia, tenuioris ſubſtantiæ euadunt omnia, vt Galen. ſtatuit, (Li. 4. ſimpli. c. 19.) ex auſteris nimirum acida, ex acidis dulcia tenuia, ex dulcibus ſalſa tenuiora, & ex ſalſis

amara adhuc tenuiora euadunt. Calidum itē fundit & liquat à frigido concreta: rurſus eadem fundendo mollit: ſic etiam fundendo & liquidiora ad motumque promptiora reddendo excrementa, obſtructa liberat, fluxiones etiam aut excitat aut geminat: idem calidū fuſa tenuataque, ſi diutius exercet digerendo, aut aliter vacuando, tandem ſiccat. Rarefacit eadem ratione poros ac meatus omnes, & ora ipſa tam vaſorum quam aliarum cauitatum aperit: item trahit adhuc foras, ſi admotum eſt, intro ſi ſumptum ſit: euocat materiam à ſe tenuatam per meatus etiam à ſe apertos, quapropter vehementer reſoluit & digerit. Quo fit, vt etiam dolores ſedet, & cum hoc materiam vbi adeſt euocet.

Libr. 6. apho 31. Li. 1. meto od.

Verùm vt ex Galen. conſtat, calida ſumpta nó tantùm trahunt, ſed etiam prorſus propellunt, licèt ex accidenti, vt quę flatus diſsipāt per ructus & crepitus: quæ etiam ſudores, vrinas, menſes & hæmorrhoides mouent, ſecundas & fœtum mortuum propellunt. Calor item ex accidenti refrigerat, vel euacuata ex corpore materia calida, vt venus & medicamentum purgans, & dura frictio. Item per accidens humectat, fuſis qui à frigido concreuerunt ſuccis: & vltimò calor, tam internus, quàm externus, dum vehementior eſt, mordet, rodit, rubificat, carnem deterit, vrit & ſcaram inducit: quæ ſanè ſunt opera caloris. Quibus conſtat, quanti momenti ſit diſtinguere, quale ſit opus reſolutionis inter omnia hæc opera, vt eligere poſsis, quando hoc, quando illud, caloris beneficio velis efficere.

Li. 9. ſimpl. c. de paronychio

Reſoluentia pharmaca, quæ omnibus affectibus proficua ſunt futura, tertio ordine calida & ſicca eſſe apertè monſtrat Galen. nam inquit: Vis eius

eſt

eſt tenuium partium, & exſiccatoria morſu vacāt: nam talia ſint oportet quæ paronychia ſanant, talia enim ſunt, quæ cùm ex tertio ſint ordine calfacientium & exſiccantium, pręter hoc inſuper eſſentiæ ſubtilis ſunt. Item idem author loquens de digerentibus, ad differentiam coquentium inquit. Qui multo etiam magis ab his quæ diximus, & ex calfacere & exſiccare poſſunt. Præterea alibi ſic ſcribit. Quę autem penitus tenuia calidaq; ſunt, magis digerunt diſcutiuntq́ue humores ex corporibus quibus admouentur: & clariùs adhuc alibi dicens: Diſcutiunt autē calida & ſicca facultate prædita: cum hoc tamen valde diſsidēt diſcuſſoria, ab his quæ trahendi vires obtinent, etiam ſi vtraque calida ſint: nam trahentia ex profundo ad cutem externam poſſunt trahere: diſcuſſoria verò, attractum poſſunt ſua ſponte in halitum conuertere, licèt nonnihil attrahere poſsint: itaque vt in vnoquoque vis altera ſuperat, ita genere diſtincta ſunt.

Li. 5. ſimpli. c. 9.

Li. 3. ſimpli. c. 17.

Libr. 3. phar. loc. cap. 3.

In qua re ſtatuendum eſt, quòd licèt dictum ſit, tertio ordine eſſe calida & ſicca diſcuſſoria pharmaca, cum hoc tamen id ſubintelligere oportet de his, quæ omnes tumores & humores in genere diſcutere poſſunt. Verùm quia non omnes, neque omnia corpora aut corporum partes, eiuſdem ſunt naturæ & conditionis, ob id varia oportet eſſe diſcutientium opera. Quod Galen. animaduertens ſuam met ſententiam moderatur, & de ſcirrhoſis tumoribus verba faciens, inquit: Quæ verò à lento craſſoque humore cōgelata ſunt, calida poſcūt ſiccaq́ue medicamenta, ſed non tamen quę valida ſint ac violenta, ſed ſufficit interim vt ſecundi aut tertij ordinis ſint calfaciētium, primi exſiccantiū.

Li. 5. ſimpl. c. 3.

Porrò cùm non exigua ſit in corporibus ſic indũ ratis maioris minoriſque latitudo, neceſſe vtique eſt medicamentorum illis medentium non paruam eſſe latitudinem: & ob id idem Galenus duo capita diſſecuit: primum namque cõtinet in hoc genere leuiora omnia, quæ ſarcotica nuncupantur: aliud verò fortiora, quę Medici appellant diaphoretica: inquit enim. Quę verò excalfaciunt, dum contentum in caleſcentibus humorẽ in vapores diſſoluerit: quę autem deſiccãt, velut quæ vocãtur diaphoretica, hoc eſt, per halitum digerentia, & ipſa duplici ratione, aut humores ebibentia, qui in poris quibuſdam inſunt, aut totam alterantia partem. Sunt autem leuiter digerentia, vt chamemælum, melilotũ, fœnugræcum, ſemen lini, adiantũ & althæa. Paulò verò valenter diſcutiunt, abrotonum, braſsica, daucus, veteres medullæ & oleum vetus: adhuc valentiùs ruta, iris, aſphodeli radix, galbanũ, bdeliũ, nitrum, piper & id genus. Ex quibus non pro libito quis vti poterit, ſed pro indigẽtię ratione, ea eligens quæ affectus aut locus expoſtulauerint.

Li. 5 ſimp. 1. c. 4.

Quę verò leuia ſunt deſiderat tumor in corporis ſuperficie expoſitus, materia calida, humida, & locus affectus natura mollis & contextura rarus: nã talia maiori ex parte calori noſtro ſimillima ſunt, aut parum intenſa, & humido tepori commiſta. Quo fit, vt minimè ſiccent, doloremleniant, cutẽ laxent, ſpiramenta corporis rarefaciant penetrentque & humorem liquefaciãt. Quę verò acriùs reſoluũt, vt tertio ordine calida, ſicut longè noſtrũ calorem ſuperant, ita affectus perſanant in alio corporis ſitos, & ex frigido craſſoque & glutinoſo humore ortos: quia dum ad eam partẽ deuenit, quale eſt neceſſarium redditur.

In

In quo verò, quãtũ, & quouſq; vtendũ ſit his prę ſidijs, ediſcere conuenit: nã reliquias cuiuſuis affe ctus cõterunt: ſed hos diuides in affectus vniuerſa les, & in particulares internos aut externos. Et licèt in omnibus proſint in cõterẽdis reliquijs poſt vniuerſales euacuationes, cum hoc tamẽ in cauſis & affectibus calidis res tantùm agenda eſt ijs, quæ aut noſtro calori ſint ſimillima, aut his quæ relictã diſtemperiem compeſcendo, noſtrum calorem iuuant, qui poſtea ſua ſponte reliquias conterit: quo fit, vt quæ intenſum calorẽ attemperant, reſoluant etiam. Cum hoc tamen in morbis calidis & acutis certiùs & ſecuriùs reliquias conterũt, quę per aluũ & vrinam ſenſim & paulatim educunt, vt latiùs dictum eſt proprijs Inſtitutionibus. In alijs vero affe ctionib9, quæ aut diuturniores ſunt, aut ex frigidis & craſsis concitãtur humoribus, longè aliter fieri debet: nam præmiſsis plenioribus euacuationibus, intrepidè quæ ſenſibiliter diſcutiunt, adhibenda ſunt, veluti in hydrope, paralyſi & epilepſia ac reli quis eius conditionis. At quia huiuſmodi affectus plures expoſtulant euacuationes, ideò inter vnam & aliam ijs oportet vti, quæ & materiam attenuẽt, & eandem diſcutiant, & quod reliquum fuerit ad coctionem ſimul præparent. Quo ſit, vt ſimul cum diſcuſſorijs inſcindentia & attenuantia admiſcere oporteat. Sic ad internarum materiarum diſcuſsionem præſtant radices gentianæ, peoniæ, iridis, pimpinellę, galangę, & aliarum huius naturæ, quibus admiſto medicamento pro humoris natura, facile erit reliquias quaſuis cõterere, ſi vim pur gantium ſubterfugerunt.

Sed in externorũ affectuũ reſolutione, noſſe primò oportet tempus ſeu occaſionem reſoluendi:

ſecundò differentiam diſcutientium, quam præſcribit humoris aut affectus differentia: tertiò verò, quam loci conditio expoſtulet. Circa primum Galen. euidenti oratione docet reſoluendi occaſioné, dicens: Si igitur hac via (loquebatur de repulſione) ſuperfluum omne retroceſſerit, benè ſe res habet, vt ſi aliquid fuerit in parte retentũ, coniectandum erit id lentum & craſſum exiſtere, atque ea ratione coactum atque adſtrictum, vt cum difficultate ſolui poſsit: in quo caſu tempus ſuadet ad id veniendum eſſe, vt hoc ipſum quod reliquum eſt, per patientem locum euacuemus, imponẽdo ſupra iacentibus partibus ea, quæ influentem humorem vim habeant reprimendi. Maximè verò euacuabis ſi in ſpatijs intermedijs coniectura aſſequaris, & ſcarificationum auxilio, & medicamentorum quæ vim habeant digerendi. Ex qua ſententia euidenter colligitur, eos affectus expoſcere diſcutientia auxilia, quibus vniuerſales vacuationes non profuerunt.

Li.13.me, cap.6.

Quo autem tempore vtẽdum ſit repellentibus, Galen. docuerat dicens: Digerendi certè tempus, adeò latè patet, vt etiam ſi velis, in eo non aberres: & paulò inferiùs. Semper tamen (inquit) vtraque miſceatur, & repellendi & diſcutiendi facultas, niſi quando fluxio prorſus conſtiterit, & corpus vacuum fuerit, tunc ad digerentẽ, ſicut in primis incurſibus ad repulſoriam virtutem tuta eſt acceſſio. Sed clariùs adhuc alibi ſic refert. Nam per initia repellere comprimereq; influxus oportet: in vigore autem ita per halitum digerere, vt morſus abſit. Etenim indicationes in inflammationum incrementis contrarias eſſe neceſſe eſt: nam ſimul vno que impetu, ab adſtringentibus contrahẽtibuſque

Li.7. meth.c.6

Li.1. ſimpl.c.17

ſub-

ſubſtantiam, ad laxantia, fundentiaq́ue tranſire plane abſurdum eſt: ſicut ſanè æquum eſt in inter medio principij ſtatuſq́ue ſpatio, dum videlicet morbi adhuc increſcunt, nec planè repellere, ſicut in principijs, nec itidem digerere, ſicut in vigore, ſed perinde vt morbi conditio media eſt inter con traria, ita medicinam quoque mediam eſſe oportet. Pręſtat etiam maiorem huius rei notitiā, noſſe occaſiones, quibus partes affectæ ſuſcipere cœperunt, & naturam humorum, quos ſuſceptant. Primum egregiè aduertit Galen. dicens: Ad eundem modum, ſi ex frigido dominante diſtemperies ſit oborta: nam tunc quoque calfaciendo, non ſolùm intemperantiæ, ſed etiam phlegmoni vnà medebe ris: itidem ſi calor vehementior intemperiem facit, refrigerantibus pręſidijs, ſiquidem intemperātia contraria ſemper requirit. Quibus verbis aperte monſtrat adſtringendi tempus eo debere eſſe breuius, quo frigidior fuerit fluxionis cauſa, ac ex conſequenti eo magis moratur digerendi occaſio, quo & particulę calor fuerit intenſior. Secundum alibi his verbis explicat. Cùm enim phlegmone duplici ratione à natura receſsit, & quòd pars ipſa multo ſanguine ſit referta, & quòd eadē ſit calidior, vtique vacuationis indicatio vincit, cōtra ſcilicet, quàm in eryſipelate: in illo nanque refrigerationis indicatio magis vrget, quàm vacuationis, quāquā vtriuſque affectus curandi com mune caput eſt infeſtātis humoris euacuatio: ideò que poſtquam refrigeratū eryſipelas eſt, ad ea quę digerunt medicamenta conuertimur. In phlegmone igitur tantiſper eſt refrigerandum, quatenus & ad incrementum eius ſiſtendum eſt commodum: etenim cùm immoderatus calor dolorem exciter,

Li. 3. metho. c. 6.

Li. 13. method. c. 8

atque etiam aliquid ad ægrã partẽ attrahat, vtroq; nomine augeſcere phlegmonẽ accidit: ergo quantum refrigerationis phlegmoni, ceu calido morbo congruit, tantum eius incrementum inhibere eſt aptũ. Simili modo & quæ calfaciunt modicè, vtraque interdum ratione proſunt: quoniam & dolorem ſedant, & quod contentum eſt in laborante particula digerunt. Quibus conſtat, quantum præſtet ad occaſionem & quantitatem repellendi noſcendam humoris & tumoris conditio.

Li. ar. me. cap. 95. Qualis verò futura ſit ad digerendũ materia, expreſsè docet Gal. dicẽs: Quod igitur mediocrẽ caliditatẽ obtinet, in his ſenſum doloris nõ inuehit, atq; eo ampliùs omni dolore vacat, ſi humidũ extiterit: quippe calidiora maiorẽ dolorẽ & fluxionẽ cõcitãt, & ob id ſimillima noſtro calori oportet eſſe, quæ phlegmonis & eryſipelatis reſolutioni proficua ſunt. Quod ſanè alijs verbis mille in locis cõmendauerat idem author, ſemper ſtatuens moderatum calorem ſimilem cuiq; particulæ affectæ, ad phlegmonarum reſolutionem proficuum eſſe. Nec ob id credendum eſt ſuppuratoria fore hæc medicamenta, quia nec poros obſtruunt, nec ſeruant humiditatem partis & humoris, ſed lentè & ſenſim depaſcuntur & reſoluunt omne ſuperabundans. Quapropter cenſeo Hippoc. dixiſſe, pinguia ad inflammationem non conducere, neque ad ea quæ non ſunt purgata, neq; ad putreſcẽtia, quia his redduntur calidiora.

Li. 2. ſimpl. c. 17

Li. 3. meth. c. 8.

Li. de affectionibus.

Cæterũ in alijs affectionibus, in quibus fluxio ex toto iã quieuit, & craſsũ ac ſummè impactũ eſt quod ſupereſt, aut citra fluxionẽ paulatim gignũtur, maxima opus eſt cõſideratione, ne aut tenui parte euaporata, durior ſuperſit reſiduum ſi efficacioribus

vtaris, aut ſi leuioribus nihil prodeſſe poſsis. Quod egregiè aduertit Gal. dicens: At in quibus ſenſus quidem eſt (loquebatur de ſcirrho & duris tumoribus) ſed obſcurior, hæc curátur pharmacis humorem incraſſatũ digerentibus, non tamẽ validè ac vniuerſim hoc agentibus, ſicut digerentia medicamenta faciunt, cuiuſmodi Græci vocant epiſpaſtica & exhipotica, id eſt, attrahentia, & excolãtia. Mirari verò non oportet mutationem in duritiem ex inflãmatis accidere, cùm ſimul & humor cõfluens craſſus eſt & viſcid9, & curatio medicamẽtis valdè exſiccãtib9 adminiſtratur: nã verendũ eſt, vt alibi refert, ne humorũ reliquiæ duræ fiãt: nam ea curatio quę fortiter exſiccãtibus agitur, reliquias duras operatur: Niſi enim humectaberis inquit Gal. atq; mollieris induratos tumores, ſed fortibus medicamẽtis tantũ reſoluere ſtudueris, in primis quidem diebus eos inſigniter decreſcere facies, ſed pariter id quod relinquitur indurabis. Quãobrẽ cenſeo alibi dixiſſe: Melius igitur ſicut diximus, vt fortiter reſoluentibus medicamẽtis admiſceamus molliẽtia, verẽtes, ne tumores in ſcirrhũ cõuertantur. Cuius operis metrũ & rationẽ adduxit Gal. dicẽs: Induresſcẽtia igitur, quę ex recta medẽdi methodo nõ curata ſcirrhũ cõtrahũt, optimè curabũtur, ſi Medicus ſpectet, quantũ ægri corporiſq; ſubſtãtia à mediocri humiditate ac ſiccitate receſſerit, quemadmodũ etiam ſi affectus conſtitutionẽ, quatenus ſit aucta inſpiciat. Præterea cõſideret inter ipſa pharmaca, quę magis, quæ minus emolliant: huc namque ſpectant primus vſus emollientis medicaminis coniecturabilis quidem erit, ſed cum artificio: at poſt vnum aut alterum diem, num intendere an remittere medicamenti virtutem conueniat, intelli-

Li. 7. pharma. gen. c. 9

Libr. 2. ad Glau. c. 7.

Libr. 14. meth. c. 4

Libr. 6. pharmac. gen. cap. 1

intelliget. Et ſubdit. Quapropter Medici emollientia & digerentia pharmaca compoſuerunt, tum vt partis duritiem, quæ iam in ſcirrhū degenerat, diffunderent: tum vt per halitum digererent: non viciſsim vtroque vtentes. Ex quibus euidenter colligitur, neceſſum eſſe in induratorū reſolutione miſcere emollientibus diſcuſſoria: nam materia reſolutioni apta ea ſola cenſetur quæ aquea & vaporoſa ac tenuis ſit: quòd ſi craſſa exiſtat, & talis nō reddatur, longe durior ſiet reſoluentium adminiculo.

His præmiſsis, euidentiſsimum eſt ad hanc vacuationem quæ per reſolutionem futura eſt, neceſſum eſſe humores in parte contentos priùs per attenuationem præparare, more naturalis potentiæ, quę dum per cutem humorem ſudando nititur expellere, priùs in vaporem mutat, tandem in aquoſam naturam, tenuiorem longè humoribus. Quam ſanè legem ſeruantes priſci authores varia compoſuerunt pharmaca diſcutientia, præparatorijs admiſta, ab affectus & humoris natura ſumpta diuerſitatis indicatione. Nam duros concretione aut ſiccitate humores reſoluere tentabis, præmiſsis aut cōmiſtis quę emolliunt medicamentis, craſſos humores attenuantibus, lentos inſcindentibus, viſcidos abſtergentibus, omnes verò humidis: nam humiditas, & quod craſſum eſt, tenuat, & quod viſcidum eſt, facile ſeparat & fluidum reddit: quibus ſat eſt adiungere quæ modicam habeant caliditatem: nam his frænata humorum duritie, vel ſolo innato calore reſolutio fit, nedum cum moderato aut paulò maiori: quinimo ſæpe ſat eſt, ſicca citra calorē addere medicamenta, quibus ebibatur quod ſuum texuatumque exiſtit. Cuius reſolutionis

memi-

meminerat etiam Galen. his verbis. Quæ verò excalfaciunt, dum contentum in caleſcentibus corporibus humorem in vapores diſſoluunt, quę autem deſiccant, velut quæ vocantur diaphoretica, hoc eſt per halitum digerentia, & id ipſa duplici ratione, aut humores ebibentia, cùm poris quibuſdam inſunt, aut totam alterantia partem. Quo genere curationis Chirurgorum peritiores vtuntur, verentes maiora mala ex calorificis præſidijs. Quo fit, vt adinuenerint illam mineralium miſcellã, qua id tutiùs exequuntur, vt latiùs reperies lib. de pręſidiorum recto vſu. Li. 5. ſimpli. c. 4.

Supereſt vltimò notitia partis affectæ, quæ non paruam præſcribit reſoluentium varietatem, & admonet prouidentiam. Sic Galen. conſulit cum parte ſtupida duriùs, cum ea verò quæ acutiùs ſentit, clementiùs agendum eſſe, quãquam ſtupore partis abutendum non eſt, vt ea imperes quæ exulcerẽt: ſic enim corpus contabeſcet & contrahetur, non areſcet, cogetur materia, non liqueſcet, horror, dolor, fluxio concitabitur, dehiſcent venæ & omnia in deterius mutabuntur, ac multò magis ſi materia conſtant ſicciori & craſsiori. Præterea affectarum partium nonnullæ raræ, laxæ, molles natura exiſtunt, nonnullæ autem denſæ per ſe aut duræ: priores igitur facilè euacuantur, reliquæ acrioribus egent. Item ſunt inter partes, quædam in ſuperficie corporis ſitæ: alię quę ſitum habent profundiorem: nonnullæ raræ & molles, vt dictum eſt, & plures quæ connexionem habent cum emunctorijs: item quędam quæ cæcos habent meatus: vltimò aliæ quę principales ſunt & publicum habent officium, & aliæ quæ reliquis inſeruiunt. Quo fit, vt partes in ſuperficie, molles, raræ, tenues, leuia Li. 14. Methodi. c. 5.

ſolùm

ſolùm reſoluentia ſuſtinere poſsint: contrariæ verò vehementiora, quia vt illa à maioribus offenduntur, ita hæc à leuioribus non iuuantur. Principes verò partes adſtringentibus gaudēt admiſtis cum reſoluentibus: ſicut infimæ ſortis particulæ nullis indigent, niſi ſolis reſoluentibus.

DE PVS MOVENTIVM *auxiliorum recta adminiſtratione*

INSTITVTIO XI.

VEdendi quidē ratio & vſus poſtulat, poſt repellentia auxilia diſcutientia eſſe adhibenda. in quo opere perſiſtendum eſt, ſi malum illi cedat, alioqui ſuppuratio tentanda erit, vt natura docet & Gal. ſcribit. Cuius auxilij gratia (quia graue opus eſt) pus mouens, ſcire primò oportet, qualis ſit pus mouentium medicamentorum natura, qualis materia in genere. Quę ſanè res cùm opus naturæ ſit, rimari oportet, an id ea ſola poſsit, an artis adminiculo indigeat. In qua re conſiderare expedit, rarò ſolùm membri calorem id poſſe efficere: quia cùm maior quantitas humoris in parte ſuccreſcat, quàm ea ſit quæ ſecundùm naturam ad alimoniam ſuccreſcere ſoleat, tantū oportet caloris adaugere, quantum ipſe humor copia ſuperauerit. Sic enim quia caloris innati beneficio ea opera fiunt, ſubſtātiam innati calidi adaugere opus erit. Quo fit, vt duorum generum neceſſariò debeant eſſe hæc me-

Li. 14. metho. c. 13.

dica-

dicamenta: primũ eorum quæ calida ſunt, quãtum pars in qua futura eſt ſuppuratio, calida fuerit, aut ęquè temperata: namque æqualitatem eius neque intendere, neque obtundere tenetur: ac etiam cũ hoc humida eſſe oportet, ita vt neque augeat, neq; minuat humiditatem partis naturalem, quod ſaltẽ ſit manifeſtum & ſentiri queat, vt ex Ariſt. & Galen. citra controuerſiam conſtat. Secundum eorũ genus eſt, quæ emplaſtrica dicuntur: nam ſi ſubſtãtiam innati caloris augere & non intendere eius qualitatem oportet, poros corporis obſtruere neceſſum eſt, quo videlicet halituoſos tranſpiratus includant, quibus ipſius caloris ſubſtãtia & copia manifeſto augmento creſcit. Itaque ea medicamẽta quæ maiori ſunt prædita calore, vt naturalem haud quaquam ſeruent moderationem, omnino nihil horum efficiunt. Nam ſi ſicciora ſint, cũm detergant, obſtructione liberant, reſerantque meatus, & vnà quoque particulæ calor euolat: quo fit, vt humores contenti non parum euacuẽtur, & qui reliquus eſt incaleſcat, & caloris natiui ſubſtantia diminuatur. Qua etiam lege hęc medicamenta ab emollientibus diſsideant, hinc cõſtabit, quia emollientia calidiora ſunt, & moderatè ſiccant, humiditatem tamen in partibus exiſtentem adſeruant: pus enim mouentia ſimilem noſtris corporibus ſortiuntur calorem: aut emplaſtrica ſunt, & calorem prohibito effluxu adaugent: quæ vt celerrimè pus fiat, proficua ſunt, ſicut illa, vt optimum ſiat. Lib.4. methcor. Li.5. method.

His ſuppoſitis, ſtatuẽda eſt differẽtia inter verã coctionem, & eã quæ ſuppuratio dicitur: nam vera coctio ſeparat excremẽta à verò alimento: ſupputio verò, quod per putredinẽ calor vitioſus ſepara-

re nitebatur (cũ teneatur facere ceſſare putredinẽ) coniungit & vnit, & tantum ſtudet ad benignum reducere, nulla aut quàm pauciſsima ſeparata nutritura ſubſtantia. Prætereà hæc eadem ſuppurationis ratio, diuerſo modo exequenda venit in tumoribus præter naturam, ac in vniuerſo genere venoſo, vbi febrium putridarum humores ſuppurationi tumorum quid ſimile experiuntur. Quæ ſanè diuerſitatis ratio ſita eſt in modo caloris: quia calor coctionis author halituoſus eſſe tenetur & ſpiritibus plenus, qualis neceſſariò eſt qui in venis & arterijs profundioribus corporis, in quibus ſit putredo, reperitur: qui verò in partibus externis moratur humor, talem nequit obtinere calorem, quoniam ille per carnis & cutis meatus facilè exhalat cum ſpiritu. Quamobrem vi emplaſtrica & adſtringenti intus occludendus eſt, ne deſit coctioni aut ſuppurationi, quæ in partibus inflammatis prærequiritur. Nec parti quidem inflammatæ idem imminet periculum, quod vniuerſo corpori adſtricto & obturato: nam ſuffocatione periclitaretur vniuerſi corporis calor, ſi natiua tranſpiratione emplaſtricis deſtituatur: quod vni parti non continget, quia vicinarum perſpiratione frueretur. Quo fit, vt calor natiuo ſimilis, morbis febrilibus ex vſu ad coctionem ſit: alter verò qui emplaſtricis cõciliatur, particularibus ſuppurationibus, ni quid obſtiterit, aut immodica fuerit partis plenitudo, vt vereamur illis appoſitis in gangrenam migraturam.

Hęc profectò eſt in genere emplaſtrici medicamenti forma & natura: quibus vt quis rectè vti poſſit, ſciat quæ temperatæ eſſe naturæ diximus, tot ſuſceptare differentias, quot partium noſtri corporis

poris ſunt temperamenta & calorum ſortes, quæ
etiam nonnihil variantur ob variam humoris ſup-
purandi naturam. Ex emplaſtricis etiam quædam
ſunt propriè talia, & alia ex adſtringentium ſorte
id quoque efficiunt, quia poros occludunt. Quæ
autem verè talia dicuntur, duorum adhuc ſunt ge
nerum: nam quædam illinentia eſſe oportet, quòd
poris corporis illita tenaciter hæreant, qualia ſunt
glutinoſa, terrea, & nulla ratione acria, vt Gal. ſta- Li. 5. ſimpl. c. 10.
tuerat dicens: Breuiter ergo emplaſtricum medica
mentũ eſt, quod tenaciter corporis poris ſiue mea
tibus illitum hæret, & mordacitate vacare etiam
tenetur, vt pinguedines omnes, butyrum, reſina,
gummi & oleum dulce. Alia rurſus ſunt, quæ em-
phractica, ideſt obſtruentia poros ſuo lentore ap-
pellantur, quæ media ſunt inter calida & frigi-
da, quorum meminit his verbis Galen. At ſi Li. 14. metho.
talis cùm ſit, inter caloris frigoriſq́ue differentiã Lib. 2. ad Glau.
inſuper conſiſtentiam nacta ſit, ſiccam, terreſtris
ſit, & citra morſum deficere neceſſe eſt: appellitãt Li. [illegible] ſimpli.
huius generis medicamenta omnia emplaſtrica, ve
lut pleraq; quę exactè lota ſunt, vt amylum, pom-
pholix, ceruſa, & eius naturæ alia. Sunt prætereà
alia quæ ex accidenti emplaſtrica fiũt, vt emollien
tia & laxantia vbi craſsioris ſint ſubſtantiæ: hæc
enim illinentia ſunt, & hac ratione poros obtu-
rant. Quamobrem cenſeo Gale. numeraſſe inter Li. 4. Method.
emplaſtrica hordeaceam farinam, cùm frigidæ ſit Lib. 2. ad Glau.
naturæ & abſtergentis: cęterum illi accedit potius
ob miſcellã olei & aquæ quàm ex propria lege. Eſt
etiam præter dictas alia puris mouendi ratio, quæ
proficua eſt vlceribus, aut quibuſuis alijs continui
ſolutionibus, quæ per ſimplicem coalitum curari
nequeunt, ob ſanguinis copiam quę in extremita-

tibus vaſorum & partibus viciniis ſupereſt, quę in pus mutari neceſſum eſt, ſicut ea quę contuſa ſunt: nam talia inquit Hipp. ſuppurari neceſſum eſt, ſi cõtuſio grandior ſit: nam leuis abſynthio contuſo & myrtino oleo & roſis ſuperſparſis curatur. Pus igitur mouentia exoptant vlcera, tumore aliquo præter naturã phlegmonoſo, œdematoſo, aut eryſipelatoſo coniuncta calidioribus quidem & humiditate tẽperatis, vt quę ex hordeacea farina & oleo conficiũtur in phlegmone, & in eryſipelate adhuc tẽperatioribus. Cui vſui ne vlcera ſordeſcant, quæ ſecundo ordine emplaſtrica eſſe diximus, proficua ſunt, cæterum appoſita eo loco, quem conſulit Hippoc. dicens: In talibus quidquid cataplaſmate opus habere viſum fuerit, non ſuper ipſum vlcus cataplaſma ponere oportet, ſed circum, ſuper circumſitas partes, quo pus decedat, & indurata molliantur. Quod etiam alibi his verbis protulerat: Verùm cataplaſmate per ambitum vlceris, vtaris: nam is vſus & artificioſus eſt, & multum prodeſſe poteſt: obducere enim oportet vlcus medicamento ei vtili: rurſus in defluxione quam partis impotentia nequit aut conficere, aut in pus vertere, huiuſmodi auxilia plurimum ſunt proficua: necnon vbi pars affecta frigida eſt, aut facultatem habet languidam. Verùm ſi diſtemperies vlceris calida fuerit, quæ noſtro calori aut parti affectæ ſunt ſimillima, adhibenda ſunt, vt quæ calorem maiorem nata ſunt attemperare. Hinc enim factum eſt, quòd ſæpe mineralia lota & læuigata optimè pus moueant, vt in cerato ex lithargyrio quotidiano euentu comperimus. Ratio eſt, quia eam nanciſcitur temperiem, quæ ferè omnibus externis partibus, quarum

Li. de vlceribus.

Li. de decẽti orna.

rum

rum non eſt magna in temperamento diuerſitas, eſt affinis.

Subit tamen in examen, quales humorum, aut tumorum differentiæ ſuppurationem admittant, aut quæ difficulter aut faciliter, & quale ſuppurantium genus quiuis eorum expoſtulet. Conſtat profectò ex Galen. puris ſubſtantiam potiùs confici ex ſanguine quàm ex quouis alio humore: ſic proximè huic ſunt carnes contuſæ, & tandem omne id quod cum parte alenda ſimilitudinem habet. Quo fit, vt ſimplicis humoris tumor, velut eriſypelas, rarò in pus mutetur, & ſi id Galen. tentare iubeat, quòd ex tenuiſsima fiat ſanguinis parte, qui exquiſitus eſt, idque rarò & cum hordeacea farina, aut ſimilibus: nam vetitum fuit etiam ab Hippoc. dicente: Ab eriſypelate putredo aut ſuppuratio malum: magnam enim corruptionem ſignificat adeſſe, vbi cum eriſypelate putreſcit caro, ad quam ſequitur ſuppuratio: verùm hæc de ſolo eriſypelate ex flaua bile facto: cum hoc tamen alijs præſidijs tentare oportet bilioſorum tumorum curationem, & omnino abſtinere ab his quæ pus mouent. Quod etiam obſeruare oportet in omnibus à melancholia obortis & ſcirrhoſis omnibus, ne in cancrum aut malignam exulcerationem degenerét. At pituitoſis tumoribus & his, qui ex frigida, craſſa & viſcida materia conſtant, non eſt ita facile interſtinguere, an ſuppurationem admittant. Nam Hippocrat. ædemata ſuppurare docet: quod perdifficile videtur, cùm neceſſum priùs ſit pituitã in ſanguinem verti, quod vix fieri poteſt, aut nunquã: ergo neq; in pus. Quã controuerſiã dirimes, ſi intellexeris Hippocra. locutum fuiſſe de ædemate, quod ex venoſo genere

4. Aphor. 47.

Libr. 7. apho. 20.

Li. 1. prognoſt. 30 & 31.

per iudicationem in morbis acutis progignitur:
item ex pituita etiam ſuppurari poteſt, quæ in loco
aliquo calidiſsimo concluſa, diu incaleſcit: inquit
Li. de gla enim Hippocrat. Alijs autem ſi per palatum in gut
dulis. tur multa fluxio contingat, vt plurimum morbi ta-
bis oriuntur: replentur enim pulmones pituita, at-
que corrupta pus fit, id quod pulmonem exedit. Ex
quo colligitur, aliquando pituitam in pus verti, cæ-
terum à maiori calore: quare pus mouentia illis
opus eſt eſſe maioris efficaciæ & caloris, vt tan-
tum partis calorem adaugeant, quantum ipſa à pi-
tuitæ frigiditate ſuperatur. Cauendum tamen
eſt ab his vehementioribus, vbi copia humoris ma
ior eſt, aut particula parua, vel partes extremæ &
exangues: quapropter in his omnibus prudenter
ſuppuratorijs vti oportet, ſicut in partibus natura
imbecillibus, & omnino ab eis fugiendum in ma-
Libr. 6. po lignis tumoribus, vt conſulit Galen. his verbis. Cæ
pu. 30. terum nolite putare me omnia cruda nullumq́ue
pus habentia ita curare docere: nonnulla enim ex
his, ab emplaſtricis iſtis medicamentis putreſcunt,
aut propter humorum ipſa creantium prauitatem,
aut ob affecti corporis imbecillitatem, ingenitum
calorem ita puſillum ægrumq́ue habentis, vt neq;
humorum in ipſum delapſorum coctionem aggre-
Libr. 2. ad diatur. Tantum enim veretur Gale. adhuc in his,
Gla. c. de in quibus opus eſt ſuppuratione, vt eā potius pro-
abſceſsu. hibere ſtudeat, dicens: Si ſperes eam prohibere
poſſe, panem oleo & aqua permiſtum plurimum in
coques: ſatius enim eſt vel reſoluentibus diſcute-
re, aut ſcarificata parte humorem vacuare. Quòd ſi
natura ad ſuppurationem properauerit, diligenter
& breuiter procuranda eſt. Inquit enim Gal. loco
citato: Quos vbi digerere poſſe parum ſperaueris,
cata-

cataplaſmatis ex triticea farina vtere,nam ad celeritatem ſuppurationis plurimũ cõferũt: quæ enim diutius immorantur, maximam carnis excauationem, plurimos ſinus, ac ſæpe immedicabiles fiſtulas pariunt.

Nec minoris momenti eſt noſſe,quę partes ſuppurationem admittãt,& quæ difficulter,aut ſecus. In qua re ſtatuẽdum eſt,partes abditas & intra corpus diſsitas nulla ratione ſuppurantia admittere, ob loci incommoditatem,& quia ſufficienter calidæ ſint ad id opus. Quo ſit,vt nefas ſit in huiuſmodi partibus ſuppuratorijs auxilijs quidquã tentare,licèt natura id aliquando efficiat:nam multa tentat ipſa,quę Medico non licet mouere. Partes etiam quę articulationes conſtituunt, omnino pus mouentia renuunt:difficulter enim vlcera harum partium ſaneſcunt , ob copioſas humiditates quæ ad eas confluunt:præterquàm quòd ligamenta & tendones facilè ab his medicamentis putredinem ſubeunt.Rurſus partes puſillæ & extremę,vt ſuperiùs diximus,vbi multo humore irrigãtur, ob gangrenæ periculum defectu caloris,qui facilè ſuffocaretur his appoſitis.Item vſtiones quæ fiunt vel ad varices,vel fluxum ſanguinis ſiſtendum,ne guſtare quidem poſſunt ſuppurantia medicamenta, ne ante integrum partium coalitum decidat ſcara : neque in gangrena protinus ante integram exſiccationem eis vti oportet , ne ampliùs partes computreſcant.

His habitis,ſtatuẽdum eſt,ob id varia artem noſtrã adinueniſſe ſuppurantiũ auxiliorum genera, quòd mira partium & humorum varietas id iure optimo expoſtulet.In genere tamen ea quæ ſimilli ma ſunt noſtro calori,neceſſaria exiſtunt & ſuffi-

ciūt vbi pars calore abūdat. cęterū ad ſuppurandū humoris incrementū caloris etiā incrementū adhibere oportet: aut vbi humor adeò tenuis eſt, aut cutis rara, quòd nō opus ſit emplaſtricis: quibus opus habemus in frigidis particulis & humoribus. Alijs vero quæ ex accidenti pus mouent, indiget natura vbi opus eſt aliquid ante puris confectionē efficere: præparare nimirū ad feſtinā ſuppurationē, præſertim vbi vtrūque finem reſpicimus, ſcilicet reſolutionē, & eius quod remanſerit ſuppurationē. Cæterum licèt in eriſypelate & alijs calidioribus, frigidis vtamur aliquando, tutum tamen ſemper non eſt, quia & calor partis extinguitur, & tumor in duriciem immedicabilem commigrat.

DE RECTA ADMINISTRA-tione tergentium auxiliorum

INSTITVTIO XII.

Suppurato diruptoq; abſceſſu, nequit pars ad antiquū ſtatū reduci, niſi à recremētis tū puris, tum ſordiū quę in carnis generatione ſuperſūt expurgetur. Quā ſanè tractationem in quatuor potiſsima capita placuit diuidere, iuxta quatuor quæ in ipſa conſideratione digna exiſtunt: nimirū quibus, quando, quantum, & quouſque abſtergentibus vti oporteat.

Circa primum ſciendum eſt, triū generum eſſe medi-

medi-

medicamenta huic miniſterio proficua: quorũ primum continet ea omnia, quę communi quadã acceptione abſtergẽtia, ſeu rhyptica dicũtur: ſecũdũ ea quę catarctica ſeu purgatoria, & fartu liberantia ab omnibus appellantur: tertiũ verò reliqua omnia quæ abluẽdo, à ſordida labe partẽ vindicant.

Cõſtat igitur ex Gal. rhyptica ſpeciatim, ſordẽ à cute & vlceribus tantũ extergere, nõ etiam obſtructa liberãt: inquit enim. Nã quæ in ſuperficie ſolũ ſordẽ auferunt, ſiue in cute, ſiue in vlceribus, ea extergẽtia ſeu rhyptica nominarũt: quæ vero poros purgant, ea ſubtiliorũ his partiũ ſunt, & emplaſtricis contraria: proinde ephractica & ecatarctica appellantur. Nitroſa quidẽ ſunt omnia & amara, parũ inter ſe ratione maioris aut minoris operis diſsidẽtia: cũ hoc tamẽ, quæ efficaciora ſunt, ſi adſtrictionẽ ſortiãtur, parũ aut nihil abſtergũt ob meatuum anguſtiã, quia ea ratione adhærent magis ſordes. At in internis viſceribꝰ, ꝙ maiores habeãt meatus, maius accipiunt cõmodũ ex vaſorũ corroboratione, quã propter oſculorũ exiguitatẽ lædãtur: ſic abſynthiũ foris adhibitũ, parũ aut nihil agit, intus verò ſumptũ, mirũ in modum repurgat, ſicut alia quæ eiuſdẽ ſunt naturæ, vt nitrũ vſtũ, nitri ſpuma, & ariſtolochiæ radix. At cutis vniuerſæ & vlcerũ ſordes, nõ hęc tantũm ſed viribus minora auferre poſſunt, ſalſa nimirũ & dulcia omnia, quæ tenuiũ ſunt partiũ: licèt ex amaris imbecilliora alijs admiſta, prodeſſe optimè poſsint, tergit enim modicè farina fabarũ, hordei, cicerũ, ſemẽ lini torrefactũ, terebinthina magis & mel deſpumatũ: thus, amygdalę amarę: valentiùs erui farina, ſemen horminij, radix ireos & panacis, atque alia id genus. Li. 5 ſimpl. 11.

Abluentia verò medicamenta, licèt etiã ſordes

auferant, longe à prædictis virtute & agendi modo diſsidentē, quod nullam habeant abſtergendi vim, vt his verbis dixerat Auicen. Iuuatiua eſt omnis medicina, cuius proprietas eſt vt abſtergat, nō virtute agente in ipſa, ſed virtute patiente, quam iuuat motus: & ſignifico per virtutem patientem, humiditatem, & per motum ſignifico curſum: currens enim ſubtile cùm vadit ſuper orificia venarum, lenit humiditate ſua ſuperfluitates, & remouet eas ſuo curſu, ſicut aqua hordei & aqua cucurbitæ. Quibus conſtat qualis naturæ ſint abluentia medicamenta, & qualiter diſsideant ab abſtergentibus. His tamen medicamentorum abſtergentiū ſortibus alia adiungi poſsunt, quę ſugēdo, vt ſpongia & ſuctiones, idem opus molliuntur. Et ea quidem aliquando in anguſtis & fiſtuloſis vlceribus non paruo vſu adhibētur: quo etiam caſu pyulcis vti licet, ſicut & alijs quæ idem præſtant, quòd ex ſicca & rara materia ſint confecta.

Libr. 2. tra. 2. c. 4

Hæc autem medicamenta, quæ verè abſtergentia dicuntur, ſolùm id vlcus quod aliquid habet in ſordem aut pus conuerſum, deſiderant: etiamſi vlceris conditio, qualia abſtergentia debeant eſſe eligat. Euidentiſsimum quidem eſt nonnunquā carnem vitioſam, ac ſæpe humorē fluentem in pus vertitem carnem ipſius vlceris, craſſum & tenue excrementum ex neceſsitate naturæ generare: tenue verò oportet, aut coquere, ſi id vlcus crudum expoſtulet, aut exſiccare & conterere: craſſum equidē aut mediocre, modò pus, modò ſordes, aut quonis alio modo appellare libuerit, perpetuó abſtergendum.

Sed primi generis medicamēta (vt probè eligas, & cuique vt par eſt, præſtare poſsis) tria conſideranda

randa præbent: nimirum affectus naturam, ſordis ſpeciem & locum affectum: quippe ab his omnibus ea variare aut aliquo modo mutare, non rarò contingit. Quippe vlcus quodlibet, vbi à ſimplici degenerat aut affectibus coniungitur, qui peculiarē ſibi curandi rationem prçrequirunt, vt cum dolor, fluxus, carnis deperditio, ſordes, ſanies, pus aut cachoetia, vel quæuis alia deterrima conditio illi ſuccreſcunt, aut aliquid ab vlcere prodit, quod ipſum mutare videtur. Si primum, præmitti debent medicamenta aut ſaltim his cōmiſceri, iuxta rationem affectus qui vlceri aſſociatur: nam cruditas peptica, durities malactica, phlegmon lenientia, & ſic de alijs permiſcere docent, donec ex toto aſſociati affectus ſubſideant, & ſolis abſtergētibus vti liceat, vt conſuluiſſe Gale. conſtat. Quo ſit, vt iuxta optimam rationem priſci illi ſapientiſsimi varias compoſuerint his vſibus medicamentorū formas, quas Galen. refert. Si verò ſecundū, cachexiam, virulentiam, corroſionem, ſorditiem, putredinem, profunditatem vel cauernoſitatem: quæ omnia ſymptomatis potiùs aut cauſç, quàm vlceris diuerſitatem obtinēt. In quorum curatione id adſeruabis, quod in reliquis: nimirum accidentia vel cauſam primò auferes aut fluxionem, quā abſtergentia adhibeas, vt his verbis optimè dixerat Gale. Prohibet quidem maximè huiuſmodi vlcera ſaneſcere fluxio, poſt verò, reliqua omnia putredo ſanguinis, & ſi quid ex ſanguinis tranſmutatione eſt ortum: prçterea herpetibus & eſthiomenis omnibus: namque ex his qui fluxerūt humoribus, aliquid facilè ſuboritur ex ſupradictis malis: aut facta aliqua mala nutritione, corruptioneve aut duritie, aut quouis alio ſanioſo aut putrido vitio, quod curari antea

Li. 2. pharma. gen. c. 4.
Li. 3. pharma. gen.
Li. 4. method. c. 5

deſideret. Quapropter his vlceribus abſtergendis ea medicamenta ſunt proficua, quæ vlceris vitio viribus ſint æqualia, ſi abſtergere intédimus. Qualia autem vnumquodque vlcus requirat, perdiſces facilè, ſi noueris prius ea poſſe duplici forma adhiberi, ſolida quidem & humida: illa pro humidis vlceribus, & his quæ in cute fiunt, aut prope articulos: abluētia verò ſinuoſis, fiſtuloſis, & his quę in corporis profundo ſita ſunt. Cum hoc tamē his aliquid ex ſiccis & ſolidis addere oportet, quo aliquid vlceri adhæreat: inquit enim Gal. Niſi medicamentum diutius cum adhæſerit, nihil efficiet, & ob id damnat ſæpius medicamenta mutare. Nā licét Hipp. conſulat ſæpius cataplaſmata eſſe mutanda, intelligendum eſt de cataplaſmatis refrigerantibus: In malignis quidem vlceribus, & his quæ ad cicatricem ęgré perueniunt, tota exſiccandi ratio his medicamentis fiat neceſſum eſt, quæ citra morſum deſiccant. Verùm conſiderare oportet, an vlcus ſordidum fiat ex carne ipſius exeſa & colliquata, an præter exſiccantia, prærequirat etiam abſtergentia, quorum defectu ſordidum efficitur. Nam ſi ex fluxione caro exeditur, per exſiccantia & fluxum reprimentia medicamenta, ſordes auferes: quòd ſi hoc non ſit, abſtergens medicamentum acrius eſt, & ea ratione euocat prauos ſuccos & carnem exedit: aut tam eſt debile, quòd nequeat abſtergere. Quamobrem in his penſitanda eſt corporis, & affectæ partis diſpoſitio, ac medicamenti natura & efficacia, quod his verbis dixerat Hippocrat. Qui porrò de vlceribus cognoſcere velit, quomodo ſingula finient, eum primum omnium hominum ſpecies perſcrutari oportet,

Libr. 4. pharmac. gen. 1. & 4. ſ p. L. de affectio.

Lib 2. prædic.

ret, tum eas quæ meliores ſunt ad vlcera, tum quæ deteriores: deinde ætates noſſe in quibus ſingula vlcera curatu difficilia exiſtunt: locos item in corporibus perſpectos habere, quantum alij ab alijs differunt. Eadem etiam refert Galen. docens par- Li. 4. phar tes quibus difficulter curantur vlcera: ex locis ma. gen. ſubalares & laterum mollitudines, aut femo- 2. ra: nam & moræ in ipſis ſunt, vt inquit Hippocrat. & recidiuæ: & ex articulis periculo maximè obnoxij ſunt maximi digiti: & præſertim pedum: Li. 4. me- Nam vt Galen. conſulit, maligniora vlcera & thod. corpora duriora ac robuſta, valentiora abſtergentia deſiderant: at mediocria mollioris corporis habitus aut imbecilliora. Sed horum formam & rationem ſcripſit Galen. apertiſsimis ver- Li. 4. phar bis dicens: Preterea notandum venit, pura vlce- ma. gen. ra ab his medicamentis, vnde priùs cùm eſſent ſor c. 2. & 3. dida, nihil mordicationis percipiebant, nunc mordéri: quod eſt ſignum euidens medicamentum eſſe efficacius. Quæ cauſa eſt, vt à valentioribus abſterſorijs ad mitiora minuſque mordacia digrediamur, vbi vlcus adamuſſim purum inuenerimus: quemadmodum rurſus in ſordidis, præſertim quæ vim medicamenti non perſentiunt, ad magis abſtergentia tranſeamus. At in corroſiuis vlceribus, vt maior vrgentiorque eſt repellendi & exſiccandi neceſsitas, ita quæ abſtergunt medicamenta minorem præſtant vſum, licèt aliquid eorum admiſcere non ſit ab re: abluere tamen huiuſmodi vlcera ſæpe cõuenit. In cãcroſis verò vlceribus maiori opus eſt conſilio: in quibus ſi debili vtaris medicamẽto, nil efficies, ſi validiori irritabis: quapropter lotis aut vſtis metallicis Gal. vti cõſulit, quia mediã obtinẽt naturam: nã hac ratione coctionem

iuuant, tepore verò vlceris ſcalorem compeſcunt, innata ſiccitate exſiccant & extergunt. Huius generis ſunt lemnium ſigillum, cadmia, calcithis, calcanthum, myſi, ſori, ſtybium, plumbum, ſcoria plumbi, ſquama ferri & alia eius naturæ, dum lotione aut igne mitefcant, quibus tantum ceræ, pinguedinis aut olei addere oportet, quantum hæc ſimplicia fuerint fortiora. Sic quæ ablui deſiderant priùs molli vellere aut linteo abſtergere oportet, aut ſero, ſi acris ſit ſanies: ſi copioſa ſordes, melicrato: ſi multa ſimul & acris, ſero in quo ſacchari octuplũ, vel mellis tantundem diffuſum ſit: ſi verò vermiculoſum fuerit, ſucco abſynthij: quod ſi cauitas purior ſit, onomellite, poſt vino auſtero vtendũ eſt. At in fœtido ſinu, putrido & cruento, oxicratum adhibebis, acetum, oximel, onomelli, dilutũ marrubij, abſynthij decoctũ aloem, myrrhã cum pauco melle. In defluxione humoris maligni & malignis vlceribus, & atramento futorio & caricis in cinere vſtis puluiſculus onomellite aſpergitur. Ligni etiam ſancti decoctum, mirum in modum prodeſſe aſſolet. Tandem ea medicamenta abſtergentibus & exſiccantibus addes, quæ vlceris conditio, accidens aut complicatio poſtulauerit.

His ſuppoſitis, ſupereſt adhuc alia vlceris conditio, qua vlcus quidem ſimplex aut cauum appellatur: ſimplex vero duplex reperitur, alterum citra alicuius ſubſtantiæ deperditionem, cuius meminero in de agglutinantibus: alterum verò cum deperditione, quod à cauo differt, quia hoc & cute & carne ſubiecta caret, illud quidem ſola cute: quod vlcus planum appellat Galen. Circa quas vlceris differentias noſſe oportet, quòd cùm hæc tantùm deſiderent carne impleri, & cute tegi, & ea ſint ſolũ

Li. 3. metho. c. 4

naturæ

naturę opera, quæ perficere ipſa nequit, niſi quæ prohibent abſcindantur excrementa, quæ neceſſario ex quauis coctione prodeũt, hinc profectò fit, dum vlcus ſimpliciſsimum non eſt (quòd ſola vnione coaleſcat) abſtergentia medicamenta eſſe neceſſaria, quæ naturæ carnis generatrici exterſis ſuperfluitantibus miniſtret, vt liberè carnẽ generare poſſit. Nihil enim vulgarius eſt, apud Chirurgos, quã huiuſmodi vlceribus adhibere quæ abſtergant & exſiccent: hoc ad ebibendas tenues humiditates, illud verò ad ſordes detergendas. Quoniam tenue illud excrementum, quod ſecundùm naturam ex coctione & nutritione partis ſanę ſupererat, euolabat quidem vi & efficacia ſani caloris: at vlcerata pars, cùm calorem non habeat æquè vegetum in aqueam & tenuem humiditatem mutat, qua vlcus humidius redditur: præterea craſſum excrementũ quod ex eadem coctione pullulabat, nunc in vlcerata parte, in ſordem & putrilaginem abit. Qua ſententia diluuntur rationes Argenterij & Falopij aduerſus Gal. exiſtimantium in vlceribus non reperiri has ſordes & tenues humiditates, quia non coquit pars vlcerata: quam diſputationem latiùs explicatam reperies lib. de recto vſu præſid. Ego tamen exiſtimo in principio & ſemper in vlcere prædictas ſordities reperiri: cæterũ diſpari plurimum ratione: in principio quidem ob cruditatem & caloris præternaturalis actionem, & humoris ad vlcus confluentis maiorem copiam & vitium, partim quia non coquitur, partim quia aduritur. At procedente tempore dum vlcus coquitur, prędicta ſorditie purius redditur, quia coquuntur qui pręfuerãt humores, quibus vlcus ſordeſcebat: ea tamẽ excremẽta, quę à partis nutritione & carnis generatione

ratione ſuboriũtur, vt Gale. eſt ſentẽtia, quo magis coquitur leuiter ſordidũ ſit ea ſorditie, quę nõ efficit vlcus vitioſum, vt prima ſordities: quinimo his apparẽtibus, boni moris eſſe, & ad ſalutem properare vlcus exiſtimamus, & ſic quo magis coquitur, eo minus apparẽt ixores & ſordes quę à principio apparuere, & puris maior copia, & citius ſaneſcit vlcus, & pus ſecũ ferre admixta illa duo excrementa coctionis. Et ſic pus prout maiorẽ aquoſi & crudi humoris copiam ſecũ defert, aut craſsioris, ſordidioriſque maiorem aut minorem, aut æqualem cum abſtergentibus exſiccantium medicamentorum miſcellam expoſcere: quia hæc excrementa rarò ſola viſuntur. Quo factum eſt, vt vlcus in principio eſſe crudũ iudicemus ob copiam illius primę ſpeciei ſordis: cõcoqui verò, dũ pus optimũ ſit: improſperè verò coqui, dum tenuis craſſave puris ſubſtantia plus iuſto eſt. Ex quibus euidenter conſtat, duo eſſe genera excrementorum in vlceribus: vnum ex cruditate & vitio caloris obortum: aliud ex coctione. Illud verò quod crudis vlceribꝰ adeſt, nulla ratione abſtergentibus curari poteſt: nam irritato vlcere eorum mordicatione & abſterſione, crudius ob nouam fluxionem & dolorem efficitur, ſed iis tantùm auxilijs quæ coctionem iuuent, & pus moueant. Quo fit, vt adhibitis frigidis, aut alijs quæ á natura coquentium longè diſsideant, vlcus temperato extraneo calore coquatur. Cui etiam vſui ea tantùm ſunt adhibenda, quæ partis natiuam temperiem corroborent citra emplaſtricam qualitatẽ. At ea excrementa duo, quæ diximus, & pus citra vllam dubitationem abſtergentia medicamenta expoſtulant: ſiccantia tamen admiſcere oportet, ſed alijs præcipue vſibus,

vt leges ca.de carnem generantibus. Verùm dum pus improſperè perficitur, & vitio caloris aut humoris aquoſius fit, exſiccātia medicamenta prędominari tenentur, ſicut abſtergentia, dum pus craſſius ſit eiuſdem caloris aut humoris vitio. Atque his conſtat, qua lege quis certò vti poſsit tribus illis generibus abſtergentium quę ſuperiùs diximus.

Situs etiam & natura atque figura partis euariant prædictorum medicamentorum formâ: nam ſinuoſa, abluentia deſiderant cum abſtergentibus paulò valentioribus & frequentiùs exhibitis, vt Hippocrat. conſuluerat. Quæ ſanè vlceris figuræ indicatio adeò eſt neceſſaria, quód ſæpe obumbret indicationē partis ſicciora expoſcentis: quod docuerat Galen. dicens, Siccioris ſunt, qualia eſſe diximus, quæ minus ſunt carnoſa, cuius generis, quæ circa digitos & articulos habentur: præterea, quæ circa aures, & naſum, & oculos, & dentes ſunt, ac vt ſemel dicam, vbi crebræ cartilagines ac membranæ & ligamenta, & oſſa & nerui ſunt: cum hoc tamen dum ſinuoſa ſuſtinent vlcera, abluentibus tutiùs & citiùs curantur. In qua re in examen reuocatur ſententia illa Hippocrat. in qua præcipit nulla vlcera eſſe madefacienda, præterquàm vino, niſi in articulis fuerint: quem locum nonnulli intelligunt de vlceribus in articuli prolapſione. Quo loco Galenus apertè monſtrat id fieri, ne neruis in articuli prolapſione diſtenſio contingat: qua de cauſa non ſolùm vino, ſed & laxantibus & mollientibus vti docet: quod expreſsis verbis conſuluerat Hippocrates dicens: Omnibus enim circa articulos læſionibus multa aqua calida affundenda eſt, quod

Libr. 1. de morb.

Li. 3. metho. c. 9.

quod de omnibus vlceribus iuxta articulos ſubaudire oportet. Nam harũ partium vlcera varia exoptant medicamenta, ob varias cauſas: tum quia articulorum natura non omnino recuſat abluentia medicamenta (licet ſicca conſtent ſubſtantia, quæ ob id & ratione vlceris ſiccis gaudent) quia in articulis neceſſum eſt ineſſe quandam humiditatem motui faciliùs efficiendo aptam, quā humidis præcauere oportet, aut humidioribus alimentis reficere: tum quia ſiccis medicamentis harum partium vlcera facillimè exacerbantur, & ob id abluentia ſiccis admixta exoptant: tum vltimò quia frequenter in his partibus ſinuoſa contingunt vlcera, quæ curari vt dictum eſt deſiderant, nimirum per mixta pharmaca: nam ſola abluentia plus damni quàm commodi afferre poſſunt. Pari etiam ratione, ſi vlcus in quouis viſcere aut caua corporis parte fuerit, pus ſuctu & pyulcis extrahere oportet: poſt hæc abluentia admiſtis abſtergentibus ſunt adhibenda, modò per propriũ foramen, modò per communia, vt aures, nares, veſicam, vterum & inteſtina. Ac ſi vlcus ſordidum fuerit, abluentibus medicamenta ſunt liqueſcenda, quę per ſe ſola exteriùs ſufficerent extergere, nam quod loci ratione non datur, adhibita mutata medicamenti forma neceſſum eſt. Vlcera verò vteri peculiari quadam & graui diligentia curare longiſsima oratione docet Hippoc. & ob id ad eam partem lectorem relego. At viſcerum vlcera ea medicamenta expoſtulant, quæ præter id quod vlceri ſint proficua, roborent etiam ob partis dignitatem & officium, vt his verbis Galen. conſuluerat. Ideo que paucum ex aſtringentibus pharmacis eis admiſcuerunt, idq; duplicis vſus gratia, ſicut diximus: nempe vt id quod

Lib. 1. de mor. mu.

Li. 4. met. med.

Li. 2. har ma. gen. cap. 16.

quod affectis partibus influit, repelleretur, & abſtergentium facultatem vſque in profundum deduceret.

DE RECTO VSV AVXILIOrum carnem generantium

INSTITVTIO XIII.

SVBIT quidem in examẽ illud auxilij genus, quo vlcera carne impleri faciliùs poſſunt: quod quidẽ opus, & ſi ſolius ſit naturæ, ipſa tamen in vlceribus varijs impedimẽtis præpedita, nequit ſine artis adminiculo ſuum munus perficere, velut cùm ſana erat. Cæterùm auxilia quę id efficiũt, longè diuerſa ratione ac vulgariter fertur, ſuũ munus exequuntur: præterquam quòd Gal. neq; vnã tenet ſententiam, neque Chirurgi ſuum perficiunt opus citra maximã controuerſiam. Nam aliquando Gal. ſcribit ea medicamenta debere eſſe ſicca: nonnunquam primo gradu ſicca, & proſequens eorum exempla, quædam ſecundi, quædam tertij gradus annumerat ſiccantia. Item modicè calida, hoc eſt ipſa carne calidiora debere eſſe: alibi digerendi vi prædita: rurſus carnem denſantia, repellentia, tẽperãtia, & vltimò ea quæ ſubmouẽt omnia quæ naturæ opus intercipiunt: quàm varietatem ſic dirimes.

Diuiditur medicamentum carnem generans in duo potiſsimum genera: quorum primum continet

ea omnia, quæ propriùs videntur id munus perfi-
cere, qualia ſunt quę modicè ſiccandi vires obti-
nent, quę quidem non eo magis ſarcotica appellan
tur, quòd aliquid conferant per ſe primo in carnis
generatione, quàm cætera omnia: ſed quia ſemper
compertũ vlceri, cui nullus alius affectus ineſt niſi
carnis priuatio, cuius medella eſt inundantis humi
ditatis exſiccatio. Secundum verò genus omnia
alia complectitur, quę vtcunq; ſubmouent ea quæ
naturę opus intercipiunt. Sunt enim vlcera non
pauca, quæ eo carne nõ implentur, quia præter hu
miditatem naturalem, aliud etiam obtinent impedi
mentum, quod niſi ſemoueris, etiam ſi commodè
ſicces nil efficies.

Circa primum genus noſſe oportet, duo eſſe ex
crementa, quæ in ſanis corporibus in carnis nutri
tione fiunt, quorum tenue per inſenſilem halitum
abit, & craſſum in ſordem: cęterum in vlceribus te
nue vertitur in tenuem ſaniem, & craſſum in ſordi
tiem. Quo fit, vt cùm vlcus coquitur, & caro ge-
neratur, ſordidum & humidum fiat: quę ſanè excre
menta poſteà carnis generationi retragantur: qua
propter ea abſtergentibus purgare, & exſiccanti-
bus inanire conſulit rei natura & conditio. Quæ
Li. 3. me- thod. Gale. doctrina licèt optimo innitatur fundamen-
to, vt mea fert opinio, non ſatis probat exſiccan-
tia ſolùm hac ratione eſſe vlceribus proficua, vt ve
rè ſarcotica poſsint dici: nam hæc ſiccandi ra-
tio longè diſsidet ab ea, quam ixores qui ex co-
ctione prodeunt, expoſcunt. Quo fit, vt duplex
ſuccreſcat in vlceribus ſiccandi neceſsitas, ma-
teria & fine longè diuerſa: nam ſanies quæ vl-
cus præhumidum (aut, vt rectiùs loquar, madi-
dum) efficiunt, nulla ratione quæ poteſtate exſic-
cant

cant expoſcunt, ſed ea tantum quæ ebibendi ſeu auferendi humiditates illas efficaciam actu habẽt. Namque ſæpe contingit plura vlcera ſaneſcere, lineis aut cannabinis linamentis: huius rei ratio eſt, quia ſi tenuis ſanies à carnis generatione prodit, neceſſum eſt, tanquam excrementum, â carne ipſa ad vlceris cauitatem pelli. Quo fit, vt vlcus ea humiditate madeſcat, cui medicamenta, quæ potentia ſiccent, qualia ſunt quæ à Galen. recenſentur, nulla lege ſint proficua, ſed ea tantùm quæ ſugendo & ebibendo proſunt, vt exterſio crebra ex ſpongia aut quauis alia re, quæ extergendi vim ſortiatur. Quamobrem aliud pretioſius miniſteriũ medicamenta poteſtate exſiccãtia præſtare vlceribus mihi ſemper viſum fuit. Quippe arbitror medicamenta illa ſarcotica à maioribus appellata, non ad humiditatis illius conſumptionem, ſed ad nouæ carnis robur, firmitudinem & conſtantiã ac ſimilitudinem cum prçexiſtenti comparandam fuiſſe inuenta. Quod ſanè dogma ipſa rei ratio videtur conuincere. Nam cùm ex Hippoc. conſtet ſiccum ſano eſſe ſimile, nec meminit quidem Hippoc. ſiccitatis, quæ priuatione ſanioſæ humiditatis ſolùm contrahitur: nam hæc madidum reddit vlcus, non humidum: ſed eam profectò magnifecit ſiccitatẽ, quæ carni ſanæ aſsimilatur: quam quidẽ vlcus ſua ſponte citra exſiccãtium adminiculum efficere nequit. Ratio eſt, quia cũ calor partis vlceratę ob cutis defectum faciiè euaneſcat, nequit veluti cum ſana erat pars, ſua munia proſperè perficere: quo fit, vt carnem generet, ſed non æquè ſolidam, denſam ac ſiccam, ſicut ea eſt, quæ in parte prçerat, quia nequit puſillus calor ad vnguem diſcutere quod alimenti ſupereſt: quo fit, vt mollior

humidiorq́ue generetur caro, quàm ſit ſana quæ præeſt: qua quidem ratione ſemper eget exſiccantibus medicamentis, quæ robur, firmitudinem, ſoliditatẽ, cõſiſtẽtiã generatæ carni addere poſsint, vt præexiſtenti ſimilis fiat: qui vſus exſiccantium medicamẽtorum potiſsimus eſt in vlceribus, & ob id dicta ſunt ſarcotica, id eſt, carnem quaſi generãtia, aut reddentia ſimilem carni præexiſtenti. Quæ ſanè paulò calidiora ipſa carne oportet eſſe, quo ſanguinem attrahant, nec vllo modo adſtringere, ne ipſum repellant. Qua potiſsimum ratione factum eſt, tot artem noſtram adinueniſſe exſiccantium medicamentorum gradus, indicatione ſumpta à partis vlceratæ natura, non tenui ſanie, quia cuique parti ſimilem tenetur reddere carnem: ſic Galen. docuit corporis naturam contemplari: nam plura in pueris eſſe ſarcotica conſtat, quæ in adultis & robuſtis corporibus pus mouent. Pari ratione Aetius hæc refert verba. Carnem enim quæ ad vlceris nutritionem diſtribuitur, reliquo corpori ſimilem eſſe oportet: vbi igitur priſtina caro ſiccior eſt, ibi noua quoque ſuperueniens ſiccior fieri debet: idemq́ue tantùm oportet ſiccum medicamentum vlceribus præſtare, quantum caro quæ præexiſtit, ſicca fuerit, nec plus nec minus. Nam exſiccantia medicamenta, potiùs carnis conficiendæ gratia, quàm vt ſanioſas conterãt humiditates, adhibenda ſunt. Cuius rei vltimam rationem adiungit Hippoc. dicens: Vbicunque in vlceribus, quæ neque rectè, neque vt res poſtulat, aſsiduè purgata priùs fuerint, produci caro cœperit, ſolet plurimum ſupercreſcere: in his verò quæ rectè, atque vt res poſtulat, aſsiduè purgẽtur, & niſi colliſum aliquid acceſſerit, ſiccis præſidijs nutriuntur, plerumq́ue

Li. 3. Meth. med. c. 5. · Li. 4. c. 33 · Li. de vlceribus.

tumque caro non excreſcit. Quibus omnibus conſtare arbitror, ſicca medicamenta, huic ſolùm vſui, & vt verbum Hippocrat. ſonat, veluti nutriatur vlcus, adhibenda eſſe, & ob id ſarcotica iure optimo dici. Quo etiam fit, vt ſi ſiccioribus quàm præexiſtens caro poſtulet, vtamur, caro ſiccior fiat, & in cicatricem protinus degeneret, prætterquam quòd hęc exſiccantia conſolidationi vlcerum ſummoperè conferunt.

Cùm dictum ſit plures eſſe exſiccantium medicamentorum gradus, iuxta diuerſitatem partium corporis, neceſſum ſubinde erit ea numerare, ne quis plus, minusve quàm par ſit, vlceris carnem inſcienter exſiccet. Quę ſanè medicamenta Galen. in tres ordines partitur: nam primo ordine locatur thus, farina fabacea & hordei: ſecundo reſina, terebinthina lariſina, abietina, mel coctum & deſpumatum, mel roſaceum & pompholix: tertio vero erit farina, multo magis ariſtolochia, mel crudum, myrrha, opopanax, & ſimilia, quæ ſecundum exſiccantium gradum non excedant. Li. 3. & 4 Method.

Quantum verò perſiſtendum ſit in exſiccatione, docuerat Galen. ſtatuens, id monſtrari à carne quæ generatur: nam ſi ſupercreſcat, & id plurimum fuerit, ſiccioribus vti oportet: ſi verò modicè creuerit, eiſdem quibus ad id deuentum eſt: at ſi tabeſcat, mitioribus, donec velut reuiuiſcens iterum creſcat. Cui vſui ſciendum eſt ex Galen. doctrina, carnem eſſe in triplici differentia, propriè quidem & abſolutè vnam: & duabus impropriè: illa quidem dicetur pars corporis noſtri, ſimplex, mollis, rubicunda, fibras muſculorum complectens: gignitur ex ſanguine mediocriter ſiccato. Li. 3. Method. c. 3 Li. 10. Metho.

Alterũm carnis genus nomine carens, huic eſt finitimũ, ſed tamẽ incertum, fibras omnes cordis, ventriculi, œſophagi, inteſtinorum, veſicæ vtriuſq; & vteri ambiens & circũ eas naſcens, & muniens contra cauſas calorem innatum diſsipãtes. Membranis etiã ſuam carnis compagem, negare nõ poſſumus: nam cũ ſanæ ſunt, corpulẽtiores apparẽt: attenuantur vero dum non ita valent: quod in re practica diſtinxiſſe, magnum præſtat vſum. Tertium autem & vltimum carnis genus eſt, propria cuiuſq; viſceris ſubſtantia, quã parenchyma Medici antiqui appellarunt: talis quidem eſt, cerebri, pulmonum, hepatis, lienis, renũve caro, ſeu id totum, quod venis ac neruis adhęret. Atque hę ſunt omnes carnis differentiæ, quarũ facile regigni, dum deperditur, poteſt prima: ſecunda difficiliter: tertia vero partim Lib. 1. de morb. poſsibiliter, partim difficilius. Sic enim Hippocr. inquit. Neruus diſciſsus non coaleſcit, neque veſica, neque aliquod ex tenuibus inteſtinis, neque vena ſanguiflua, neque tenuis genæ pars, neque pudendi pellicula: qualiter verò in ſenibus caro regenerari poſsit, & quibus medicamẽtis, latius poteris legere lib. de recto præſid. vſu.

Sciendum vltimo in hac inſtitutione eſt, vlceribus plura accidere, quę citra nouum affectum carnis generationem impediunt: veluti ſanguinis paucitas: cui vſui medicamenta quæ parum ſiccent, & manifeſtè calfaciant ſunt adhibenda: nam quę talia ſunt, plus attrahũt quàm ſiccent. Confluit item ſæpe ſanguis tanta copia, quòd eam natura regulare nequeat: quapropter quæ repellendi vim obtinent ſunt admiſcenda, dum non ſint ex adſtringentium genere. Item diſtemperies ſæpe facultatem proſternit, ita vt carnem generarę nequeat:

qua-

quapropter non contrarijs (vt nõnulli cēſent) ſed moderatis in omni qualitatum exceſſu diſtemperiem corrigere, & facultati miniſtrari oportet. Verùm ſi vlceris diſtemperies plurimum fuerit à medio labens, medicamenta parum à medio recedere tenentur, verſus contrariam qualitatē ei, qua vlcus diſtemperatur. Idem etiam de his quę emolliunt intelligere oportet, ſi prę partis duritie caro gigni non poſsit, & pari ratione de omnibus alijs, quæ naturæ ſunt impedimento.

DE HIS QVAE CICATRICEM *inducunt medicamentis*

INSTITVTIO XIIII.

QVAMVIS vlceratæ partes tunc ſanitati proximę habeantur, cùm cicatrice ſolū obduci deſiderant, non tamen ob id ita certū eſt, quando, qualis, quoue modo futura ſit. Nam vlcerum plura ita ſunt malignitate affecta, vt nullis præſidijs cicatrice obduci queant: alia etiam ob carnem excreſcētem, potiùs quæ exedant, quàm quæ cicatrice obducunt deſiderant, ob partis affectæ præſtantiā. Alia rurſus ob partis ſitū & naturā diuerſis medicamentis expoſtulant cicatrice obduci, qualia ſunt internarum partium, oculorum, aurium, narium & oris. Quapropter quatuor ſe ſe nobis offerunt

diſputanda in hac Inſtitutione. Primum, quod ſimplicem & optimam cicatricem efficere doceat: ſecundum, quid poſſit modum ponere ſupercreſcenti carni: tertiũ, qua via malignis vlceribus cicatrix conciliari poſsit: quartum verò, quid iuxta diuerſitatem partium cicatricem inducat.

Ante omnia tamen neceſſum eſt mõſtrare, qualis ſint naturæ & ſortis medicamẽta epulotica nun-
Li.5.ſimp.c.16. cupata. Cuius rei reminiſcitur Galen. monſtrans duplicem obtinere naturam: primam eorum quæ ex accidenti epulotica dicuntur, quæ carnem detrahere, & colliquare propria natura ſunt apta, quorum ſi minimũ quid ſuper vlcus inieceris, ipſum ad cicatricem perducet: cuius generis ſunt calcithis, æs vſtum & lotum, æris ſquamma, myſi ac vitriolum: hæc enim calli inſtar carne indurando, & contrahendo, cicatricem dicuntur inducere: quibus ſi paulò largiùs vtaris, vlcus cauum efficies. Longè tamen diuerſa ab his eſt natura eorum quæ verè epulotica dicuntur: nam præter id quod nihil proficiunt, niſi magnam quantitatem vlceri imponas, carnem ſolùm alterare habent, non exedere, vt ea quæ mox diximus: id quod perficitur per ea medicamenta, quæ carnem ipſam contrahere, conſtringere, denſare & exſiccare, ac inſtar calli durare valent, quæ vt plurimum ſicca ſunt, & frigida, vt galla, alumen, æs vſtum, malicorium, balauſtium, acatia, thus & huius generis alia: quę om-
Li.7.ſimpli. nia Galenus de epuloticis refert. Quippe regignere (inquit) aliquid opus eſt, quod perit, non tantùm
Li.9.ſimpli. vnire quæ diſsident: cæterùm diuerſa ratione hic
Li. .pharma. gen. c.8. gignere quod deficit, quàm in cauo vlcere, quando illic ſanguis, hic caro, pro materia ſit: ſiquidẽ

quod

quod cauum eſt, impletur ex gignenda carne, quæ ex ſanguine ortum habet: at in cicatricem perducitur quod iã eſt impletũ ex gignẽda cute, quę ex ſubiecta creatur carne. Cęterũ caro eadẽ ſpecie cũ ea quę perijt, gigni in cauo vlcere pôteſt: cutis talis omnino, qualis erat quæ perijt, reſtitui non poteſt, ſed quid ſimile cuti, & quod eius officiũ ſuppleat. Quibus verbis cõſtat, ex carne per vlteriorẽ exſiccatione fieri cicatrices, & eis deberi ea medicamenta quæ mox diximus ſubiectam carnem poſſe alterare.

Libr. 6. aphor. 8. Li. 1. pharma. gen. cap. 12. Li. 3. metho. c. 5

Qualis verò futura ſit cicatrix, & quomodo, apertè docuerat Galen. docens cicatricem cutem non eſſe, quia pilis caret: inquit enim. Ergo quoniam cutis carne ipſa, tũ ſiccior, tum etiã denſior eſt, ſi carnem ſiccabimus & adſtringemus, cuti etiã perſimilem reddemus: nam quæ cicatricem inducunt medicamenta, non ſolùm qui influit, conſumere tenentur humorem, ſed eum, qui in ipſa carne ſubiecta continetur. Cæterum in hoc opere cauere plurimum oportet calli generationem, vt Galen. apertè conſulit dicens: Cura enim habẽda eſt, vt citra callum cicatrix inducatur. Atque ea gratia ea pharmaca in vſum veniunt, quæ multam ad tactum lenitatem inducunt: ſuboritur enim cicatrix paulò ꝗ ſiccioribus his quæ carnem generant, & minime mordentibus. In publicis itaque corporis particulis, & planis vlceribus, leniſſimis medicamentis cicatrix quærenda eſt, aut ſaltem ſarcoticis maiori adhibitis copia. Quod ita facere in lienoſis ac ſenibus non adeò facilè eſt; neque exedentibus medicamentis, nec plurimum lenibus, quia maior & deformior fiet cicatrix: quas

Li. 3. metho. Li. 14. metho. c. 10 Li. 5. pharma. lo. c. 6

profectò emendare niſi recentes fuerint, non pote ris:ac ſi id futurum eſt,calaminth a ſuperſparſa facies albiorem cicatricem, ſicuti ipſa cum vino cocta, aut argenti ſpuma lota cum oleo roſaceo: item oleum in quo ferbuerit brioniæ radix,ſicut thyitē lapidem refert Gale . recentes cicatrices emendare,inueteratas difficulter,licèt medicamentis quæ carnē exedant,anſerino aut gallinaceo adipe commiſtis,ſæpe id ex voto ſuccedat:alia verò quę cicatricem corrigunt, leges lib.de rect.præſid. vſu.

In cauo vlcere neque antea cicatricem inducere,quàm carne adimpleatur par eſt,neque plurimū carnem permittere ſupercreſcat,ſed cùm planum factum ſit vlcus.Quæ quidem opera cautè facies, ne cùm exedere & æquare carnē intendimus, aut creſcentē plus iuſto exedamus , aut præter inſtitutum, caro ipſa in cicatricem degeneret,antequam ęqua-
Li.13.meth.c.16. lis efficiatur. Quod etiam aduertit Galen . dicens: Ceſsare enim conſulit Hippoc.antequam finem fa-
Li,de cōſ. art. me. cias:& eleganti oratione alibi his verbis dixerat: Eatenus verò vtroque vtendum , vt tum primum deſinas,vbi ad cōmoderationem peruenerit, priùs quàm ad contrarium aſcendat:nam & carne ſupercreſcente diminuenda, niſi in ſymetro ſubſtiteris, cauam partem repræſentabis:& caua recreanda,niſi ſteteris,ibiq; in ſymetro ceſſaueris,immodicè carnoſam efficies,

Sūt etenim inter medicamēta exedētia plura,quę niſi debitè adhibeātur,id propriè efficiūt:quod docuit Gal.diſtinguere,collatione facta corporis, naturæ & partis affectę,ac viriū medicamenti:nā quę acria ſunt,in paruiſsima quantitate adhibere oportet,dum cicatricem inducere ſtudemus: at ſi carnē exedere,liberaliùs. Cuius generis ſunt atramentū

ſutorium,

ſutorium,calcithis & ſimilia. Quæ verò vehementer ſiccant,ſunt vt ſpongia,aſphodelorũ radix,hermodactili,ſtupæ minutim inſciſſæ,linimẽta muria imbuta & exſiccata, quæ varianda ſunt pro partis aut corporis conditione:nam in humidis corporibus quæ acria ſunt & exedentia, cicatricem inducere nequeunt:ſufficiunt quidem quæ ſiccandi vires habent. At in ſiccis corporibus & naturis, exedentia potiùs cicatricem inducunt, quàm carnem excedere poſsint:quæ verò ſicca ſunt,pus quidem mouere ſunt apta,cicatricem non poſſunt.

Contingit non rarò,etiam ſi vlcus carne ſit obductum, cicatricem ſuſcipere nullis remedijs poſſe, aut iam factam mox euaneſcere, & vlcus detectum, vt priùs erat,ſupereſſe. AEgrè quidem ad cicatricem deueniunt vlcera, quæ hac ratione diſſepulotica appellantur,aut maligna,vt inſinuauerat Galen. Quo fit,vt adhæc duo tantũ vitia expediat reducere cauſas omnes, quas Medici paſſim in vlceribus ægrè ad cicatricẽ veniẽtibus conſiderant. Sunt itaque,vt Gale. locis citatis recenſet, hæc vlcera ea quę ex humorum confluxu vel multorum,vel acrium,cicatricem admittere nequeunt citra particulæ affectæ aliud vitiũ. Cacoëthe autẽ vlcera appellantur,quorum partes affectę ita vitio conſpurcatæ ſunt,vt ex ſibi cõmiſſo alimento, aut callum aut carnem fœdam nigramve, aut quouis alio vitio conſpurcatã efficiãt: quo fit,vt cicatrice partes nõ obducãtur: at diſſepulotica ob prauorũ aut multorũ affluxũ,& ob id diuerſa ratione præſidia ſunt adminiſtranda. Nã quę diſſepulotica ſunt, pręmiſſa per ſanguinis miſsionẽ & purgationẽ prouidentia, validam citra morſum exſiccationem

Li. 1. pharma. gen. c 13.
Li. 4. c. 1.

expo-

expoſtulant. Præterea ſumma diligentia curandũ eſt, vt quod influit reijcias repellas ve, ſi plus iuſto qualitate aut copia peccauerit: & ſi quid influxit diſcutiẽdum protinus eſt, ijs quæ citra immodicum calorem & acrimoniam id valeant efficere: quibus præmiſsis, ſiccioribus cicatricem induces, vt docuit Aetius his verbis. Quemadmodum antea dix1mus, duplex ſcopus propoſitus eſt in curatione partium quibus nullus deprauatus habitus ineſt: alter repellendi quod influit: alter diſcutiendi quod in affecta parte eſt: & longiſsima oratione peruenit curando vſque ad cicatricis inductionẽ. At ſi cacoëthe fuerit vlcus, præmunito corpore decenti euacuatione, ne fortè eius vitio vlcus tale fiat, particulę tẽperies omni arte corrigenda eſt, ne deinceps humores vitiet. Expedit tamen ante, ſi quid præter naturam in vlcere factum eſt, id radicitus abſcindere: nam mox noua temperie conciliata, & carne nouiter prçexiſtenti genita ſimili, leui negocio cicatrix fieri poterit. Quòd ſi adhuc non ſuffecerit, expendere oportet quatuor eſſe vlcerũ conditiones, quibus ipſa ægrè cicatricem admittunt, & quibus poſtquam aliquam adipiſcuntur, facilè iterum amittunt. Prima, cùm vlcus malum contraxerit habitum: argumento ſunt ſenes & hydropici, quos ſanare antea non poteris, quàm malum habitum auferas, etiam ſi caro eo ſiccetur quòd in cicatricem degeneret: nam paulò poſt, ſua ſponte in priſtinum delabuntur ſtatum. Nec minus quidẽ grauia ſunt vlcera, quibus cõtinuus imminet alluuie fluxus: indicio ſunt fiſtulæ & varicoſa vlcera: item cancroſa, & quæ iam callũ contraxerunt: quæ licèt fucata quadam cicatrice obducantur, difficiliora, durioraque curatu paulò poſt erumpunt.

Li.4. ſer. 2.c.40.

Quartò

Quartò verò ea difficiliùs & incertiùs cutem acquirunt, quibus os vitioſum ſubiacet, vt his verbis dixerat Galen. Quando enim ex adhibitis medicamentis caro quæ oſsi ſuperiacet patienti exſiccata contraxerit cicatricem, ſtatim quidem integra ſanitas reſtituta videtur: rurſus verò paulatim aliqua effluente ſanie, ex oſſe corrupto in parte penitiore iterum aduenit inflammatio, & puris generatio ſequitur, à quo quidem tota ſuperficies eroditur, caro verò exulceratur. Quibus verbis colligitur, cicatricem nō eſſe perpetuá, donec os ex toto excidatur. Quapropter, hæc quatuor incommoda priùs auferre oportet: deinceps verò quæ valenter exſiccent, adhibenda ſunt. Libr. 6. apho. 45.

His habitis, ſtatuendum eſt, vt in carnis generatione, ita & in cicatrice inducenda varia debere eſſe quæ id opus efficiunt, iuxta diuerſitatem partis vlceratæ. Nam quanto particula ſiccior fuerit, tanto maiorem deſiderat ſiccitatem: non quidem eam quæ ſibi ſimilis ſit, vt in carnis generatione, ſed longè intenſiorem, quanto durior ſicciorque eſt cicatrix carne ipſa. Cuius rei exempla & rationem reddit Galen. per ſingulas corporis particulas, ex quibus facile erit, quantum in quauis particula exſiccandum ſit, colligere. Lib. 5. meth. c. 10.

DE

DE RECTA AGGLVTINANtium auxiliorum adminiſtratione

INSTITVTIO XV.

EST igitur agglutinatoriũ auxiliũ, quod natũ eſt coniungere & vnire diuerſas partes, quo in priſtinam vnitatem reducantur: vnũ quidem & ſingulare cruentis vulneribus præſidium: necnon & in ſinibus inueteratis cùm ab omni inflammatione eos vendicaueris, puroſque medicamentis reddideris, vt ex Gal. conſtare videtur. Quod ſanè præſidium plus ſiccet quidem oportet, quàm quod carnem producit, non tamen detergat, neque expurget, ſed contra prorſus ſubſtantiam omnem in idem cogat: cuius cenſus ſunt medicamenta auſtera & adſtringentia, quorum virtus eſt, ne vlla inter conturas partes ſubnaſcatur humiditas. Quod pulchrè his verbis docuerat Ariſto. dicens: Quænam virtus medicamenti ſupprimentis ſanguinem ſit, quod enemon appellamus: an vt exſiccet & materiæ inutilis confluuium compeſcat, ſine cruſta aut carnis putredine: ita enim efficitur vt vulnus ſimul & inflammatione careat, & vnitati ſit opportunum: quod enim materia non ſuperfluit, inflammatione carebit: quod ſiccum eſt, vnitati opportunius erit: quãdiu namque permadet, concorporeſcere nequit. Quamobrem quę cruentis acria magna ex parte ſunt, quod acerbitate

Li. 2. pharma. gen. c. 12. Libr. 2. ad Glau. c. 8.

Li. 1. proble. text. 32.

tate ſua poſsint adſtringere: qua ſentẽtia explicuit egregiè, qualia debent eſſe medicamenta cruentis vulneribus proficua.

Quapropter neceſſum eſt conſtituere differentiam inter ea & reliqua, quæ ferè eiuſdem ſunt conditionis, & agglutinantia non ſunt. Nã ſiccantia ſunt, quæ vlceri curãdo ſunt proficua, quæ ſarcotica appellamus: ſicca item, quæ cicatricem inducunt, & ſicca hæc etiam quæ agglutinant. Rurſus adſtringentia multa, quæ agglutinandis vlceribus non ſunt vtilia, licèt quæ agglutinant etiam adſtringentia eſſe teneantur. Sed hæc intereſt differentia, quòd quæ carnem generant, tantùm id quod ſupereſt alimenti, ab eo quod ex vſu eſt, pro carnis non ſolùm nutritione, ſed & generatione, exſiccant, & quod principalius eſt, ipſam carnem firmant & ſimilem ſanæ reddunt. At in agglutinatione vlcerum, ſiccandum modò eſt quod fluit, quo videlicet affecta pars ſuperuacuis vacet: nam cùm caro aut nulla aut puſilla generari debeat, maiorem partem eius quod influit, conſumere tenentur agglutinantia auxilia. In cicatrice verò inducenda, non modò qui affluit humor, verùm qui in ipſa carne continetur abſumendus eſt: careant tamen abſterſione oportet: ſtat enim agglutinatorium in medio eius quod carnem generat, & cicatricem inducit, quatenus ad ſiccandi vires attinet. Item licèt agglutinantia adſtringendi vires habeant, probat tamen Galen. neque omnia adſtringentia agglutinare, neque omnia agglu- Li. 1 ſim-tinantia adſtringere. Quo loco recenſet pluri- pl. c. 32. ma, quæ licèt adſtringant, potiùs tamen carnem exedunt quàm agglutinent, vt calcithis, æris

ſquam-

ſquamma,& eius naturę alia: pręterea alia reperies, quę licèt agglutinent, non tamen adſtringunt, vt amylum, farinę puluis & ſimilia. Huius quidem ra-
Li.3. meth.c.4. tionem reddit Galen. his verbis: Glutinatorium verò, neque detergat, neque expurget, ſed contra prorſus ſubſtantiam omnē in idem cogat. Qua ſententia conſtat, quòd licèt glutinatorium teneatur adſtringere, id verò adſtringens quod aut detergat, aut purget vehemēter, nulla ratione poteſt eſſe glutinatoriū. Itaq; agglutinatoria pharmaca ſub adſtringentibus includuntur, vt quę frigida ſunt, quæ hac lege repellendi vires ſortiuntur: omnia tamen ſicca eſſe oportet: ſicciora item ſarcoticis, quia alimentum adhuc ſecundùm naturam conſumere tenétur: prætérquàm quòd præcipuum opus eſt partes comprimere ac ſtringere, vt ſi quid pręter naturam aut pręfuerit, aut fluxerit, ocyſsime repellãt, ne agglutinatione impedimento ſit: nihil enim inter coitura labra eſſe debet, vt cōmodè vnio fie-
Li.2.pharma. gen. 22. ri poſsit, vt Gale. expreſſerat: cum hoc tamen licèt huius naturæ ſit auxilium, varias ſortitur differentias iuxta diuerſarum partium quæ ſolui poſſunt, rationem.

Verùm licèt ſimplicis vulneris varias ſpecies ad-
Li. 3. meth. c. 10. duxerit Galen. quas in Inſtitutionibus Chirurgicis recenſebo, cum hoc tamen vnum habent omnes commune, vt agglutinantibus (ſi citra alterius vitij complexum fuerint) curari perpetuò deſiderent. Variatur tamen materia, non vitij, differentia, ſed membri affecti varietate, quia communem habent omnes vnionem, quæ inſtrumentalibus partibus nulla ratione eſt poſsibilis: quia hæ quatenus inſtrumentariæ ſunt, vim non habent alterandi, coquendi, aſsimilandi, & regenerandi carnem,

ne-

neceſſaria quidem opera ad vnionem. Quod licèt aliquando fiat id virtute ſit ſimplicium: nam figura, numerus & magnitudo nil horum efficere valent: non quidem vt Tagaultius arbitratur, quia ex toto ſcinduntur venæ & arteriæ. Cum hoc tamen non eſt credendū, omnes ſimplices vniri poſſe, ſed ex his quaſdam propriè vnionē ſuſcipere, quaſdam impropriè, & difficulter, quaſdam verò impoſsibiliter.

In quo ſanè opere expendiſſe oportet, quid vnio ſit, quid gluten, ac denique quid agglutinatio. Eſt quidem vnio reditus ad vnum, nam per diuiſionem plura erant facta, quæ priùs vnū erant. Præterea continua & verè vnum ſunt, quorum extrema ſunt vnum, & in partium vnione non ſemper extrema fiunt vnum (nihil videlicet, ſubſtantiis, quæ duræ frigidæ ac ſiccæ ſunt, quas diximus difficulter coaleſcere, vt oſſa & cartilagines & neruis, intercidit ſimile) quia mediat ſæpe alia ſubſtantia, diuerſa ab ea quę in parte diuiſa eſt. Quapropter oſſa non dicuntur re vera vniri, quia non coniungitur os niſi medio callo, quo veluti vinculo veram vnionem æmulatur: quæ potiùs connexio & colligatio cenſenda eſt, licèt in pueris Galen. aſſerat oſſa probè poſſe vniri: quia calore & humido abundant, & ſunt molliſsima. Alia verò huic tractationi proficua, pulchra & difficilia leges expreſſiùs lib. de recto præſid. vſu. Oſſibus quidem proximè accedunt cartilagines, venæ & arteriæ, licet faciliùs multo id fiat: mediam enim, quatenus ad vnionis facilitatem attinet, inter carnem & oſſa naturam obtinent: quapropter non deſperandum eſt poſſe vniri. Caro etenim inter omnes partes veriùs faciliùſque vnitur, nullo intercedente medio

ee à carne

à carne ipſa diuerſo. Neceſſe tamen eſt naturam aliquid habere: quia cùm mutatio fieri non poſsit à morbo ad ſanitatem, à diuiſis ad vnionem, abſque motu & actione aliqua, ſit vt glutinatione moliatur ad eandem naturam reditum: quod nulla ratione fieri poteſt, citra vinculum & gluten, quo vera ſymphiſis & vnio fiat commodè: eſt tamen id vera caro eiuſdem naturę cũ præexiſtenti, quia nulla continui ſolutio poſt vnionem manet abſque cicatrice: at cicatrix caro eſt ſiccior ſolidiorque facta, ergo citra ipſam vniri non poterit. Maluit tamen Galen. hanc carnem quæ interſtat, gluten appellare: cuius quidem generatio in hunc modum eſt. Sanguis qui attrahitur à partibus carnoſis ad propriam nutritionem, poſteà quàm ad extrema diuiſa peruenit, vbi venæ ſunt vulneratæ, effunditur, & à partibus iam contiguis eo modo alteratur, quo alius ſanguis in partibus integris: quæ quidem ſibi ſanguinem apponunt, & adhęrere faciunt, atque ita ſibi aſsimilant, vt tandem viſcoſum & craſſum glutinis modo fiant, & ſic vniuntur, & per integram aſsimilationem ſit caro, in qua verè ſit huiuſmodi vnio, vt apertis verbis docuerat Galen. Agglutinatorum, aut omnino carnis generatione non egent, aut planè exigua. Quibus verbis conſtat in vera vnione puſillum carnis generari.

Li.3. method.

His præmiſsis, ſtatuendum eſt quatuor eſſe carnis ſpecies: glandulоſa vna eſt quæ nullam membrorum ſeminalium miſtionem ſortitur: ſimplex, quæ fibras ſeminales obtinet: confuſa, quæ fibras & membranas: lacertoſa, quæ ligamenta & neruos adipiſcitur. Quo fit, vt carnis nomine, cui facilitas coalitus ineſt, veteres rubrũ illud, molle

ex ſanguine genitum, ac ſibi aſſociatum, citra medium alterius naturę intelligant.

Preterea ea membra hac in parte in memoriam reuocare oportet, quæ nulla ratione conglutinatio nem admittere diximus: quorum quędam ſunt ita tenuiſsima, vt ſolutæ coaleſcere ampliùs nequeāt: ideò veſica, niſi in ceruice diſciſſa non coaleſcit. Alia autem quæ in integrum diciſſa ſunt, minimè vniri poſſunt, quorum etiā notitiā tribuit Hipp. itē ea quæ perpetuò motu agitantur: vnde ſepti & pulmonis vlcera raro ſanitatem conſequūtur: poſtremò ea quæ eius ſunt nobilitatis & præſtātię, vt ſciſſio plurimos exhauriat ſpiritus antequā coaleſcāt. Libr. 6. aphor, 19.

Inſuper ſtatuendū eſt, huiuſmodi coalitū nō eſſe artis munus, ſed naturę: quod egregiè docuerat Gale. Supereſt tamē in prædicta vnione artis miniſteriū & præparatio agenti naturæ: quā ſanè præparationē quadruplicē eſſe oſtēdit Gal. Prima fit remouendo, ſi quid eſt inter partes diuiſas quod applicationem exactā fieri impediat. Secunda diuiſas partes ſimul cōmittere & alligare docet. Tertia eaſdē iam applicatas firmare ac ſtabilire præcipit, & ſtabilitas eo modo conſeruare. Quarta verò docet partis ſubſtantiā tueri: quæ omnia neceſsū eſt Chirurgum memoria tenere. In applicatione itaq; præſtādа manus Chirurgi vim potiſsimā habēt: faſcię verò & ſuturæ potius conſeruant adductas iā partes, quā efficaciā habeāt adducēdi: alia quidē præſidia mixtū opus videntur præſtare, iuuare inquā exactā applicationē, & quæ applicata ſunt arctiſsimè cōnectere: cui vſui deſeruit cōmodus partis ſitus, & ſanioſi excrementi affluxus. Vltimā manum imponunt exiccātia, quæ partis ſubſtātiam tueantur, quorum abunde dictum eſt.

Li. 2. & 3 de natu. fa.

Li. ar. me.

In qua re pro partis varietate varia oportet conſignare pharmaca, quæ cuiq; proficua ſint. In oſsis fractura priùs oportet oſſa coniungere, & in propriam figuram reſtituere, deinde ad calli generationem peruenire. Porrò Galen. ait callum procreari ex excremento nutrimenti oſsis: appellat quidẽ recrementum proprij alimenti, non quidem verum excrementum, ſed partem alimenti reſidui. Nam qua ratione oſſa ex omnibus humoribus nutriuntur, eodem prorſus modo in calli generatione neceſſum eſt ex vniuerſa maſſa humorum aliquid aſſumere, ſed plus ex eo quod craſſum eſt, & viſcidum, vt pituita eſt, & humor melancholicus: nam quod futurum eſt vinculum vt firmum ſit, ex craſſitie duritiem, ex hac robur & conſtantiam, ex viſci ditate verò aptam & firmam colligationem ſibi paret oportet. Quamobrem victus inſtituendus eſt, ad arcendam inflammationem, in principio magnæ fracturæ, tenuis: ad callum generandum deinceps craſſus & tenax & quantitate & qualitate moderatus: nam ſępe calli generatio impeditur, vbi ſanguis aquoſus eſt, ſicuti vbi plus ſuppeditatur à venis quàm poſsit alterari, præſertim vbi facultas inualida eſt, vt in ſenibus & malè affectis corporibus, aut cùm callus callo additur ob nouam fracturam: quippe tunc callus nequit ita facilè formari. Qualiter quæ fracta ſunt vniri, contineri ac tractari debeãt, latiſsimè leges lib. de recto præſid. vſu. Sat enim eſt hac in parte ſcire, quòd vnitas oſsium partes, vt callus fiat, firmabis vitumine, pice, cera, terebinthina, reſina, alumine, propoleos, ammoniaco, myrrha, & pulueribus ex vtraque conſolida, & reliquis huius naturę qui vulgares ſunt.

Li. ar. me.

Nerui

Nerui etiam & tendones, varias patiuntur diuiſionum differentias, namque huiuſmodi partes aliquando punctim vulnerantur,& aliquãdo ceſsim: & rurſus puncturæ nonnunquam patent, ac nonnunquam cæcæ ſunt & occultæ. Item vulnera quæ ceſsim fiunt, nudum aliquando oſtendũt neruum: aliquando verò cute & carne tectum: item aliquando neruus totus eſt præciſus, quandoq; autem dũtaxat ex parte diſſectus: quæ omnia curationem neceſſariò tenentur euariare. Namque neruis punctis alia conueniunt, quàm vulneratis latioribus plagis,& ſic de reliquis differentijs. Dum punctim neruus ſauciatur, ſola indiget exſiccatione: nam doloris mitigatio, quam omnes Medici veluti primã commendant, ſymptoma eſt, cuius medella ad neruum nihil attinet: nãà principio id vitare, quantũ poſsibile fuerit oportet,& exſiccare ſaniem & excrementa quæ in vulneribus neceſſariò gignuntur (non tamen nerui ſubſtantiam aut temperiem mutare) nam ſi intus maneant, mordent neruos & irritant dolores & conuulſiones ac inflammationes. Sic Galen. laudat ſulphur, ſagapenum & euphorbium, quibus maiori ex parte oleum admiſcet, quod alijs vlceribus denegauerat: tùm quia nulla in puncturis deſideratur carnis generatio: tum verò ob ſymptoma: cuius præſidium oleum eſt. Quæ ſanè medicamenta tribus modis prodeſſe poſſunt, exſiccando nimirum, vel foras trahendo, vel facta permiſtione vnctuoſæ ſubſtantiæ cũ ſanioſa: qua ratione illius ſaniei acrimonia ſæpiſsime mitigatur. Quo ſit, vt dum omnia hæc officia Galen. exequi velit, omnia admiſceat, ſic quæ valenter ſiccant, vt euphorbium addit, aut dum magis eſt mitigandum, ſabinum ſolùm infundit, vel

Li. 3. & 6 Method.

cum eo miſcet ceram & terebinthinam. Aliquãdo ſanè adijcimus quæ facultatem mitigatoriam cum trahente obtinẽt, veluti cũ opopanax & ſagapenũ cum oleo adiunguntur. Itaque ab omni humectatione cauere oportet huiuſmodi affectos, ſolũ enim quę moderatè calfaciũt, & valẽter ſiccãt, huic vſui proficua eſſe his verbis docuerat Aetius. Nerui enim ſauciati curatio medicamentis opus habet, quæ tepidam caliditatem habent, valde verò ſiccant. At ſi prorſus non ſcindatur neruus, eodem modo curari deſiderat: cauendum tamen eſt, ne agglutinantibus hæc & maiora mala ſuccreſcant. Quòd ſi conuulſio ſuperuenerit, præſcindendæ ex toto fibrę ſunt, poſtea tamẽ vulneratas partes vnire oportet, ſutura aut ligatura decenti: id tamen citra nerui aut tendonis functionem: quod profectò ante inflammationẽ feciſſe oportet. Verùm ſi neruus cute detectus ſit, fugere acria medicamenta oportet, qualia ſunt quæ ex euphorbio componuntur: eligenda tamen quæ abſque roſione ſiccent: quapropter abluere huius rei gratia medicamẽta oportet. Si verò neruus contuſus fuerit, quę exſiccandi & adſtringendi vires habeant ſunt eligenda: vt fabaceam farinam cũ oximellite & ſapa, cui admiſcebis irim Illiricam & abſynthium: ac ſi vehemens fuerit dolor, roſaceũ adhibebis cũ albumine oui. Si verò ceſsim nerui continuitas ſoluatur, agglutinatoria medicamenta ſunt adhibenda. Cæterum quia neruorum natura expoſtulat quæ modicè calfaciant, & valenter ſiccent, & ex altis partibus liberaliter trahant, ne quod ex vulnere ſupereſt excrementum, diu ibidem moretur, cum hoc tamen hoc ſibi peculiare exoptant neruorum vulnera, vt non exactè labra committantur agglutinen-

Li.4. ſer.2 cap. 27.

nenturve, ſed foramen aliquod relinquatur, per quod tanquam per emiſſarium ſanies effluere poſſit: ſunt autem medicamenta huic vſui idonea, inter alia quæ Gal. recenſet, centaurea maior, lingua canis, lanciola, pilloſela, conſolida maior & minor, oleum lumbricorũ terreſtrium, terebinthina, gummi, opopanax, & alia id genus, quæ licèt frigida ſint, aptiora calidorum miſtione redduntur. Reliqua leges lib. de rect. pręſid. viu.

Li.3.phar ma. gen. Li.6. method.

DE ANODYNORVM ET *lenientium auxiliorum recto vſu*

INSTITVTIO XVI.

SOLENT accidentia eo miſerię & grauitatis ac moleſtiæ peruenire, vt etiam ſi morbus ſuapte conditione grauis ſit, vniuerſum curantis conſilium ad ſe vertant. Cui miniſterio duo adinuenit ars auxilia: quorum primum anodynorum medicamentorum eſt: reliquum verò leniens, ſiue paregoricum appellatur, quorum vis & efficacia eſt, dolores, vigilias, tuſsim, defluxiones, & ſanguinis defluxiones ſedare.

Anodyna igitur medicamenta, quæ propriè doloribus medentur, ſuas etiam ſortiũtur differẽtias: nam quędam re vera ſunt anodyna, quæ primum genus conſtituunt: quędam, vt Galen. ſtatuit, talia dicuntur, licèt ſua natura anodyna nõ ſint, quibus

Li.5.ſimpl.c.19.

iunctis conſtitui poteſt tertium genus. Illa enim quæ primo genere cõtinentur, calore ſunt ita temperato, vt calori noſtro natiuo quàm ſimillima exiſtant, aut ſaltem primum ordinem calfacientium non tranſcendant: nam ſic dulci ſenſu quem mouent, partium dolore affectarum triſtitiam, moleſtumq́ue ſenſum abolent. Quæ ſanè præſidia etiam tenuium eſſe partium cõuenit, nihilq́ue habere adſtrictionis, vt vnà pariter euacuent, digerant, rare faciant, extenuent, cõcoquant atque æquabile reddãt quidquid in partibus dolore vexatis humorũ eſt acrium, lentorum, craſſorum aut multorum in tenuibus ſpiramentis infartorum, vel quidquid vaporoſi aut craſsi, aut plurimum frigidi ſpiritus particulæ dolenti inhæſit, impactumq́ue eſt. Cum hoc tamen potiſsimam eius efficaciam & vſum eluceſcere comperies magis in dilatandis aperiendiſq́ue meatibus, & laxandis partibus ipſis, vt minus tenſione crucientur.

Primum igitur anodynorum genus cõtinet, quæ noſtro calori ſimillima eſſe diximus, vt oleum dulce ætate medium, de ſemine lini, camomæli, amygdalarum dulcium, & reliqua eius genus. Quæ omnia hoc habent proprium & peculiare, vt omnibus dolorificis affectionibus mitigationis gratia conueniant: omnibus etiam cauſis & temperaturis: prætereà omnibus morbi temporibus, aut anni conſtitutionibus adhiberi poſſint: & corpori pleno & vacuo proſunt: aliquando dolorem ſolùm mitigant: itẽ nonnũquã affectionem ſanant. Nam dum ſimilia ſunt noſtro calori, acrimoniam malitiamq́ue cauſæ retundunt: dum verò caloris primum gradum ſortiuntur, per inſenſilem halitum cauſam illidunt: ſic dum cauſa maius faceſsit negotiũ, quæ

primo

primo gradu ſunt calida adhibenda ſunt: dũ dolor vrget, quæ nobis ſimilia exiſtunt.

Secundum anodynorum genus, licèt præcedẽti aliquo modo accedat, cum hoc tamen magis videtur contra cauſas pugnare: nam aut euacuat digeritque quod in parte eſt contentũ, dum copia plus iuſto ipſam diſtendit dilaceratve, aut qualitate certat aduerſus vniuſcuiuſque qualitatis exceſſum: frigidam calfaciendo, & calidam refrigerando, ac ſic de reliquis oppoſitionibus. Quæ omnia his verbis docuerat Hippocrat. In doloribus proximum ventrem purgare, ſanguinis ventrem reſcindere, vſtio, ſectio, calfactio, refrigeratio, ſternutatio, &c. Quibus verbis inquit Galen. remedia annumerat, & leuibus & ſæuiſsimis doloribus ſuccurrentia. Quod etiam idem Hipp. docuerat dicẽs: Sananturque dolores contrarijs, idque etiam vnicuique morbo proprium eſt. Li. 6. pcp. part. 3. Li. de lo. in hom.

Tertium anodynorum genus continet ea medicamenta, quę licèt anodyna dicantur, re vera talia non ſunt: cuius cenſus ſunt omnia narcotica appellata, quæ partium ſtupore & ſenſus priuatione, dolorem perſentiri vetant, non tollunt. Quę ſanè medicamenta maximum adeò habent vim, vt ſępe noceant: quo fit, vt vtroque modo errare contingat, aut ſi plus quàm par ſit narcoticis vtaris: vel ſi præ dolore laborantis vires labi ob timorem permiſeris. Quod profectò Galen. his verbis ſcripſerat. Qui verò cubantis delitijs ſubſcribit, eiuſque voluptatem, non ſanitatem pro meta gerendorum habet, adulatoris, vbi vltra progreditur, crudelis hominis officium facit. Ergo veluti in omni totius vitæ, tum habitudine, tum actione, ita hìc quoque conſilium illud Sapientis, qui Nequid nimis dixit, Li. 12. Method. c. 1

contēplemur: habētes pro fine quò tēdamus, cubātis vtilitaté. Eſto igitur terminus in ęgrotantibus, qué nō tranſibit is, qui ex arte generoſè cōtra morbū pugnat, vt vires cuſtodiat. Stupefaciētia igitur, frigida ſunt, doloris ſenſum adimētia: quę quidē calorē natiuū ſpiritūq;, vel extinguēdo, vel repellendo, partem cui fuerint admota ſenſu priuant: quod omnia frigida præſtare nō poſsūt, ſed ea tātū quæ quarto exceſſu huiuſmodi ſunt, vel ad minimū tertij refrigerantiū ordinis mediū ſuperāt, vt mandragoræ radix, alterci ſemen, & papaueris ſuccus.

Præterea ſciendū eſt, ſtupefaciētia eſſe duplicis naturæ: nā quædā intus ſumpta ſomnū conciliant, ſenſusq; acrimoniam hac ratione obtundunt: alia quidem exterioribus partibus ſuam gratiā impertiuntur. Quæ omnia in hoc cōueniūt, quòd corpus refrigerant, & ſenſus eo vſq; ſtupefaciūt, vt ſi paulò liberaliùs adhibeātur, morté etiā afferāt. Differūt ſiccitate inter ſe: nā quę humida ſunt, potui vtilia nō exiſtūt: ſat enim eſt intus ſumere philoniū, ſiue Perſicū, ſiue Romanū: cuius naturæ eſt triplera magna, aut requies magna: à quantitate ſcrup.ſ. ad drachmā: nā tutius eſt, iterato id medicamētum prębere, quā ſemel exhibito in maius diſcrimē deferre laborātes: cū hoc tamē ſatius iudicaui, calidorum aliquid cuiuis narcoticorū admiſcere, quibus nō modò periculū declinemus, verū etiā ipſe affectus miteſcat aut humores coquantur, diſcutiātur, inſcindantur, aut tota ſubſtantia alteretur. Cæterū ex his varia poſſunt cōfici ſopientiū medicamētorum genera: nā quæ ſoporiferi habēt plus ad præſens valent, ſed immedicabilem in parte relinquūt affectū: quæ verò minus & calidorū magis, minus ſunt ad pręſens efficacia, tutiora tamē & ſalubriora

ra exiſtunt: & magis ſi poſt annũ à cõpoſitione ſumantur. Quæ verò exterius adhibentur, nõ inconuenit eſſe humida: cũ hoc tamen præſtantior eſt is adhibendi modus, qui docet ea admiſcere medicamenta, quę partim affectui cõueniãt, partim cauſę, partim verò ſint anodyna, additis duobus tribusve granis opij, ita vt pro partis dignitate adaugeas aut minuas opij quantitatem, commiſtis etiam calorificis, & concoctorijs, ne pro ſenſu quem in præſens ſopire intendimus, in futurum etiam ſenſum vtramque partis extinguamus, aut ſaltem denſata materia incraſſataque difficilior fiat affectus. Qua ratione liberalius in calidis & acribus humoribus eis vti licet: cum hoc tamen cautiùs & per interualla & à leuioribus & minori copia facto exordio, quo certior ſit de quantitate coniectura.

Lenientia ſeu paregorica medicamenta, licèt à multis pro anodynis vſurpentur, diſsident tamen: nam hęc ſolis doloribus proficua ſunt: illa verò nõ his ſed plurimis alijs accidentibus commoda exiſtunt. Nam vehementer ſitientibus, vigilantibus, fluxum quemuis patientibus, ac inſuper omnibus alijs affectibus, qui ex humorum acrimonia, calore ac malitia prodeunt, hęc omnia medicamenta protinus ſubueniunt, & præterquàm quòd euacuationem non faciunt, etiam ſenſum aſperum nullum inducunt, quin potius vt Galen. ſcribit, ipſa contra ſenſuum medentur aſperitati, qualia ſunt lac, chõdrus, ptyſana, adeps, oleũ dulce & ſimilia. Quorum profectò duo reperiuntur genera: nam quædam ſunt quę ex accidenti leniunt: quædã verò quæ primò & per ſe. Quæ verò id ex accidenti efficiunt, aut vacuato humore, Li. 2. ſimpli. c. 14.

aut

aut facta abſterſione, aut non protinus, aut maiori excitata aſperitate id efficiunt. At quæ vere & per ſe leniunt, quatuor modis docet Galen. diſtinguere ab eo quod ex accidenti lenit: primo an ſtatim mitiget, an non: ſecundo an ſimul cum lædentibus euacuetur, an non: tertio an aſperitatē quandam in corporibus relinquat, vel ſecus: & quarto an ita affectis vtile videatur, nec ne. Itaque quod continuo mitigat, & nullam excretionem mouet, ſed neque exaſperat cum intus manet, imo exaſperatorum medella exiſtit, ipſum quidem natura bonum eſt. Quibus medicamentis, alia etiam addere oportet, qualia ſunt, quę à Gal. recēſentur, loquēdo de emplaſtris colicis appellatis, quæ opiata apud Medicos habentur. Reliqua verò particularia ad ſedationem cuiuſque accidentis, reperies lib. de recto præſid. vſu.

li. p'ar- ma.lo.c.

DE ROBORANTIVM AVXI-
rum differentijs & recto vſu

INSTITVTIO XVII.

QVANTO roborantia auxilia communiora ſunt, & maioris momenti & vſus, tanto neglıgentiùs & citra debitam diſtinctionem tractari hucuſq; vidimus: oēs namq; roborātia exquirūt, exhibent tamē pauci, quia principijs carēt & legibus quibus vti oporteat, vt in vſum facultatum adhibean-

beantur. Conabor ob id, vt res clarior euadat, quid propriè ſit imbecillitas docere, & quibus modis omnes potentiæ & ſingulæ imbecillitari poſsint, vt hac via eluceſcat, quibus modis vnaquæq; ad priſtinum robur reduci poſsit. Conſtituit quidem Hippocrat. differentiam inter languorem & imbe- Li de vet. me.
cillitatem dicens: Proximus eſt imbecillis languē-
ti, verùm imbecillior eſt languens, & plus laborare contingit ipſum, vbi iuſtum tempus non eſt aſſequutus, quapropter vtriuſque naturam perdiſcere oportet. Eſt itaque imbecillitas, quæ potentiam à ſuo ſcopo aberrare facit: quod profectò prodit, defectu fundamenti aut inſtrumenti, ſpirituum nimirum aut humidi, vel ſubiecti in quo hęc ſunt: item non rarò vitio tēperamenti partis, aut totius. Quā tamen impotentiam ſuccreſcere poſſe vno è tribus temporibus euidentiſsimum eſt: nam quædam ante morbum reperitur: cuius ratione particula cui ineſt, poſtmodum morbum ſuſceptat: inquit enim Hipp. Quod ſi ante morbum aliqua pars doluerit, Li. 2. acu.
hic morbus ſiſtitur. Cui ſubſcribit Gale. dicens: 47.
Cum verò fiant & ſenſim increſcunt, Medicos pleroſque latet, quæ ſanè non quando ob magnitudinem auxilio iam carent, tunc agnoſcere oportet, quod vulgo cōtingit, ſed & cùm incipiunt & fiūt: hoc quidem optimum eſt. Quædam verò alię in morbis ipſis contingunt imbecillitates, vt Galen. eodem loco docet, ſic ſcribens: Aliæ autem ob ponon, ideſt laborem, ſeu propriè dictum, vt dolor idem ſit ſeu vt quiſpiam dixerit, malam affectionē, quia in acutis morbis ægri malè afficiuntur: ſic enim coctiones deliteſcunt, & aliarum potentiarū actiones vel vitiantur vel abolentur. Poſt morbū etiam vt omnibus conſtare arbitror, facultatum

in potentia ferè ſemper ſupereſt, ob morbi cauſarum & accidentium vehementiam.

Habent quidem prędictæ imbecillitates cōmunem quandam medendi rationē: nam auxilia, quæ per ablationem cauſæ operantur, omnibus ſunt cō munia, ſed maximè ante morbum. In morbo verò tantùm eas mitigare oportet, & in auxilijs morbo præſtitis eius imbecillitatis gratia aliquid admiſcere, niſi plus vrgeat caſura virtus. Poſt morbū quidem, vbi quę roborandi vim habent, potiorē locū obtinent, conſiderare oportet, quid in parte imbecilla effecerit, deſtruxerit que morbus: nā iuxta id roborantia adhibere conueniet. Sæpe enim ſolidā ſubſtantiam depopulatur morbus, nonnunquam ſpiritus, ſæpiſsime temperiem mutat euertitque: ac nō raro aliquid humoris relinquitur: cuius ratione facultas à ſuo ſcopo aberrat. Quo fit, vt hac varietate inſpecta, corroborandi munus aggredi expediat.

Cuius rei gratia ſcire conuenit tres eſſe imbecillitatis ſortes, iuxta tres potentias quæ imbecillitari poſſunt, vitalis nimirum (quæ reliquas facilè in conſenſum trahit) animalis, & naturalis: & ſic in quouis membro conſiderare oportet, quæ illarum à ſuo munere aberret, vt cuique iuxta propriam naturam debitum præſidium præſtare poſſimus.

Dictum quidem in hac re eſt, quamuis earum imbecillitari; vno è quatuor modis poſſe: nimirum defectu humidi radicalis & propriæ ſubſtantiæ, vbi talis potentia viget: nam particulæ moles, ſeu materia, vel diſsipatur, vel corrumpitur, aut ſupra modum creſcit, aut denique figurā mutat. Itē temperies, iuxta eos quos ſuſcipere poteſt, exceſſus

aut

aut defectus, cum materia aut ſine ipſa, idem malum nata eſt efficere. Preterea aliquid remanet in parte, cuius ratione facultas nequit ſuum munus perficere. Vltimò quidem ſpiritus, in his facultatibus quarum ſunt inſtrumenta, aut diſsipati pereunt, aut refrigerati & extincti aut ſuffocati, aut denique diſtracti ad diuerſas partes.

His ſuppoſitis ſtatuendum eſt, naturalem facultatem, temperamenti vitio plerumque imbecillitari: ſicuti animalem ob partium quæ illi ſubſeruiunt deprauatam figurã: & vitalem propter omnes, ſed potiſsimùm ob eas quę ſpiritibus accidunt læſiones, etiamſi ex accidenti reliquę facultates ab omnibus lędantur. Conſiderare inſuper oportet, an imbecillitas ſit in caua aliqua corporis parte, vt in ventriculo & inteſtinis, vtero aut his ſimilibus: an in articulis, neruis, ligamentis, tendonibus, venis, arterijs & carne, aut in omnibus ſimul: nam diuerſam ob id expoſtulant roborandi rationem.

Inſuper ad certam roborandi rationem inueniendam neceſſum eſt ſcire, cauſas imbecillitatis priùs demoliendas eſſe, ante quâm alia auxilia aggrediamur: quòd ſi id fieri ita facilè non poſsit, neceſſum eſt læſæ facultatis actionem aliquo modo ſupplere, ne animal, interim dũ cauſam illidim9, plurimum labatur. Atqui cùm dictum ſit, facultatem firmari ex membrorum materia, nimirum ſpiritu, parte ſolida & temperie, ſic membrorũ materia maior, quâm ſuſtinere poſsit facultas, ipſam euacuare cogit: aut minor quàm opus habeat, pari ratione: illud quidem fit alimenti vbertate, aut humorum ad eam partem decubitu: hoc verò ex diſsipatione propriæ ſubſtãtię vel defectu alimẽti.

vtrumq;

vtrunque tamen fit, inedia, laboreve conſumente, aut mala aliqua qualitate colliquante reſoluenteq; eandem ſubſtantiam: aut ob humoris tenuitatem raritatemve corporis. At temperies peruertitur (vt dictum eſt) exceſſu aut defectu alicuius qualitatum. Sic ſpiritus vt iam diximus, diſsipari contingit.

Cognita igitur imbecillitatis natura, cognitis etiã differentijs & modis, incumbit nunc diligenter inquirere, quid robur ſit, quibuſve auxilijs cũ abeſt, recuperari poſsit. Eſt igitur robur actionum perfectio ſeu virtus, aut robur actionis, qua bonus habitus comparatur. Naturalis namq; ſiue appetitus ſiue affectionis virtus, quidam eſt bonus habitus: actionis verò naturalis virtus robur eſt: naturalis ergo actio, naturali eget corporis apparatu, à quo rationem cauſæ ergo ipſam habente producitur. Quocirca illud in primis fieri non poteſt, vt iſtorũ alterum adſit, alterum verò deſit, ambo enim ſimul augentur atque decreſcunt, quibus neceſſariò pulchritudo ſubſequitur, aliud quoddam ab illis, & tertium corporis bonum: quare hæc tria corporis bona, nimirum ſanitas, pulchritudo, & robur, neq; vnius generis ſunt, neque ſimiliter omnia dicũtur, ſed vnum quidem vt primum atque per ſe, alterum tanquam illius cauſa, tertiũ verò vt neceſſario conſequens. Quibus conſtat, quid teneatur efficere is, qui vires roborare intendit. Nam cũm tota virium ratio ſita ſit in partium ſanitate, & rurſus hę cõſtẽt ex materia optime figurata, temperie, & ſpiritu, ſit, vt quouis horum trium deficiente, aut euerſo, protinus deficiant vires, & refici eâdem lege deſiderent.

Verùm quia nec partes eâdem conſtant natura,

neque cauſæ ſimul eędem ſemper ſunt, neque rurſus modus idem, neceſſum eſt iuxta rationē vnius cuiuſque membri, cauſæ & modi, indicationes & materia, quibus id opus perfici poſsit, exquirere. Materia verò & modus vniuerſalis reficiendi vires in vniuerſum, egregiè monſtratur ab Hipp. his verbis. Ad robur autem optima ſunt, quæ carnem plurimā ac denſiſsimā producūt, & longiſsima oratione id mōſtrat ea parte. Ita etiā figuram vitiatam ad antiquā figurā & pulchritudinē reducere teneris, ſi ſtudueris robur parti cōciliare: ſic ſpirituū cuſtodiā cūrabis & tēpe ramenti reductionē: atque hæc in genere dicta ſint. Li. de aſſec.

Specialiùs tamen cuiuſq; vitiū corrigere oportet, initio ſumpto à cauſa. In qua cōſiderandum eſt, an cauſa quæ imbecillitatem genuit, adhuc pręſit, an aliquid abſente cauſa relictum ſit. Quippe aliud eſt roborare partes abundantia oppreſſas: aliud prauam figuram corrigere: & longè aliud ſpirituum diſsipationem impedire: ſicut & aliud diſtemperiem frænare, aut rurſus ſubſtantiæ humidæ defectum ſupplere. Sic quæ diſsipant vi caloris, quæ frigiditate diſsipationem impediant, deſiderant, ſicut per interualla ea quæ odorata ſunt, præſertim, quæ alimentoſam habent ſubſtātiam, vt vinum, panis recenter coctus, ſura ex caponibus, & alijs odoriferis alimētis, crudis, aſsis, elixis, præſertim quæ grata & iocunda fuerint: maximè ſi condiantur margaritis, & pulueribus cordialibus frigidis, & qui vim habeant cōpeſcendi diſſipationem ſpirituum. Quibus profectò cùm grata ſunt, duplex refert Aetius robur admirandum conciliari, his verbis. Venter enim vbi quod blandū eſt, ſuſcipit, & in ſe complexus tenet, & probè concoquit pro viribus: excitatur enim natura ad actiones ſæpe ab affectionum feritate miſeré afflicta, ſuſcitat, ac morbum repugnat, iuxta duplicem modum: ipſum Li. 1. ſer. 1. c. 132.

ff qui-

quidem malum palã contrarietatis natura caſtigãs, vires autem animal gubernantes, conſolans & excitans, ac fortificans ad ſuperandum morbũ. Ex qua ſententia conſtat, quanti momenti ſit, ea alimenta languentibus prębere, quę illis gratiora & guſtu ſuauiora ſint. Tandem vt in ſumma dicam, contra modũ operandi cauſæ pugnandum eſt: vt ſi defectu ſpiritibus careat facultas refectione: ſi extractione, his quæ coniungant, comprimant, & coerceant: ſi ſuffocatione, diſtractionibus & omni diuerſionis genere: ſi dolore & anguſtia oris vẽtriculi aut alterius partis, his quę leniant & mitigent. Pari etiam ratione ſi veneſica facultate vires labantur, alexipharmacis rem agere oportet, admiſſis quæ emplaſticas vires habeant, quia venenata qualitas omnem ſubſtantiam diſsipat & putrefacit. Intemperies quidem duplici ratione imbecillitatem parit: vno modo dum fiens eſt, ſpirituum diſsipatione ob calorem, aut corũdem extinctione ob frigiditatem: cui medebere vt antea dictum eſt: alio verò dum intemperies facta eſt, ſubuerſaq; ex toto naturalis mẽbri temperies, quod dũ incipiente morbo aut vigente acciderit, graue & periculo plenum exiſtit: quo tempore nihil eſt naturæ totius aut partis committẽdum, vtpote quę vires nõ habet neque inſtrumenta, quibus operetur, ſed vniuerſum negociũ arti committere oportet, iuxta affectus indigentiam, & conari auxilia præbere, quæ vires habeant ſuperiores morbo (quantumuis contrarijs ęqualibus dictũ ſit pugnãdum eſſe) quia cùm naturam (quòd languida ſit) non habeamus adminiculantem, neceſſum eſt, auxilij viribus ſupplere naturæ defectum. Secus quidem res ſe habet, cùm natura ſuis conſtat viribus, quippe tunc ſat eſt ęqualia porrigere, ac ſępe mitiora proſunt, quia ſupplet naturæ robur medicamenti defectum.

Cæterùm cùm iam inclinante affectu,aut abſente morbo,imbecillitas ſuboritur, ob eam quã morbus relinquit in membro aut corpore vniuerſo affectionem,maximam quidem eo tempore exoptat conſiderationem,& maturum conſilium. Namque aut relinquitur diſtemperies facta,aut ſpirituum penuria, aut carnis defectus,duritieſve,aut tenſio,aut laxitas, aut mollities, aut ad motum impotentia: quibus omnibus & ſingulis,facultas nequit in membro aut vniuerſo corpore actiones perficere,maximè ſi cum hoc deſit caloris & humidæ ſubſtantię aliquid.

Diſtemperies itaque quæ ad omnium facultatum impotentiam pertinere videtur,dum facta eſt, corrigi quidem nequit contrarijs auxilijs, & his æqualibus,vt multi falſò arbitrantur: nam id tantũ ad fiens intemperamentum pertinere cõſtat,vt dictum eſt. At extra affectum,cùm ſolùm expediat ad priſtinam tẽperiem partẽ reducere,atque id fieri ſubitò nequeat, nulla ratione licet ea adhibere medicamẽta, quæ pari conſtent intenſione, ſed ea quidem quæ paulatim habitum in cõtrarium mutent. Nam hac lege docuit Hipp. conſuetudinem mutare,& habitum ea contractum. Verùm quod efficaciùs arbitror poſſe natiuam temperiem conciliare,eſt,maiorem caloris natiui,ſpirituum ac ſanguinis copiam ad imbecillam partem trahere,quibus faciliùs & promptiùs ipſa ad priſtinum reducitur temperamentũ,quàm quouis alio auxilio. Quo profectò factum eſt,vt iecur,ventriculus, caput,& cætera membra præcipua,etiamſi in habitu ſint refrigerata,maiorem ſuſceptent gratiã, maiuſque beneficiũ ex temperatis,& cuiuis naturæ & temperamẽto ſimilibus,quàm ex cõtrarijs qualitatibus: nam maiorẽ potiùs contrahunt impotentiã contrarijs,maiuſque ſequitur damnum: quia calorificis euaneſcit puſillus calor, & frigidis extinguitur potiùs

quā quòd habituale intemperamentum remiſsionē, & particula ſubſidium recipere poſsint. Sic manus temperati corporis, & puerorū calor, & denique omniū, quæ naturalis caloris tēperiem & ſubſtantiā æmulentur, & quæ calorem conciliant & ſpiritū ſuum roborant, auxilio ſunt.

Materiā tamen auxiliorū corroborantiū partis affectæ natura facilè oſtēdit. Aduertendū tamē eſt hāc eſſe in omnibus legē adſeruādā, quod in principio in calidis affectibus, paulò tēperato frigidioribus, & in frigidis, calidioribus paulò tēperato, vti oportet, & procedēte tēpore, vtrumque exceſsum remittere, & ad mediā ſeu naturalē temperiē peruenire: remiſsū namque facilè remittit intēſum, trahitque ſi diu perſeuerat ad ſui naturā. Sic enim reperies ad capitis imbecillitatē capitalia auxilia tēperata, & ad vētriculi impotētiā, quę ipſum reſpiciāt. Verū in nutrimentalibus membris, & quæ alijs alimēta parāt, neceſſe eſt calorē adaugere, aut dum ſuperat, minuere: hoc quidē ne coctio turbetur, illud verò vt perficiatur: nā quod imbecillus calor efficere tenetur, id ars ſuppleat oportet, & ob id paulò calidioribus, quā in reliquis membris, nō tamē frigidioribus rē agere oportet, quia à frigidioribus longè plus lęderetur quā eſſet coctionis beneficiū: quod de fictibus intēperantijs ſubaudire oportet, nō de factis. Præterea duplex ſuccreſcit in quauis facultate naturali roborāda ratio; vna qua facultas ad antiquū regreditur ſtatum, eo modo quo dictū eſt: alia verò qua roborātur actus ſeu opera vniuſcuiuſque facultatis, vt de cōcoctoria dictū eſt, mediātibus calorificis, aut attēperātibus, ſi ſcalidū ſit intemperamentū: ſic retinētis facultatis defectū ſupplet ars, ſiccis & adſtringentibus medicamētis. Qua ratione cōſtat meritò Gal. dixiſſe, antiquos plurimū aberrare exiſtimātes adſtringētia roborare, cū ea nō

po-

potētiā, ſed actū eius ſolū firmēt. Pari ratione expultrix facultas humoris iuuatur, perficitq; facilius ſuū opus. Hæc autē dicta ſint, vt intelligat lector nō ſemper in morbis facultates, prǽtertim naturales, eſſe roborādas, ſed tantū h ere earū opera præſtare, donec morbus curationē ſuſcipiat. Præterea contingit nō rarò, vegetabiles potētias vitiari cōſenſu vitalis, cuius etiā edificere prouidentia cōuenit, vt euocato ad eas partes calore & ſpiritu, facilè vegetabiles redeant ad antiquū munus. Animalis verò facultas multis rationibus impeditur & labaſcit, defectu nimirū inſtrumēti cōmunis, tēperamenti videlicet (quod ad priſtinū ſtatū dictis modis reducere oportet) aut animaliū ſpirituū reſolutione, vt conualeſcentibus cōtingit, quos reficere anteà docuimus: aut etiā peculiaribus inſtrumentis, neruis videlicet, ligamentis, tendonibus aut muſculis male affectis, quæ omnia aut dura aut laxa præter modum ex affectu ſuperſunt, vt accidere frequenter ſolet in ſolutionibus continui, curatis luxationibus, tumoribus, fluxibus, doloribus, aut alijs huiuſmodi affectionibus: qui aut humoris præſentia facilè ſic fiūt, aut ea membra ſic affecta à morbo ſuperſunt. Si verò ob humorum affluxū prædicta impotētia proueniat, curari per ablationē cauſæ deſiderat, vt anteà diximus. Verū ſi ex morbo prodeat, vera roborandi ratio in duris, emollitio eſt, in mollibus vero & laxis cū adſtrictione exſiccatio, admiſtis etiā medicamentis quæ humorū reliquias cōſumere valeant: qualia ſunt cerata & emplaſtra, atq; linimenta huic vſui proficua. Verū quia lib. de inter. morb. curat. & de recto præſid. vſu, quæ particularia auxilia cuiq; parti affectæ proficua ſint, latiùs ſcripſimus, in hac ſcribēdi ratione hęc vniuerſalia dixiſſe ſat erit.

LAVS DEO.

SVMMA INSTITVtionum Medicinalium.

LIBRI PRIMI.

DE recta victus adminiſtratione inſtitutio prima, fol. 19 pag. 1.

De omnium potionũ recto vſu inſtitutio. II. fol. 30 pag. 2.

De clyſterum & glandiũ recto vſu inſtitutio. III. fol. 44. pag. 1.

Qualiter ſanguis mittẽdus ſit inſtit. IIII. fol. 51. p. 1.

De ratione præparandi humores qui morbos faciũt inſtitutio. V. fol. 64. pag. 1.

De recto vſu purgationis quæ fit per imum ventrẽ inſtitutio. VI. fol. 70. pag. 1.

Quid agere oporteat vbi ſanguinis miſsione & purgatione ſimul opus eſt inſtit. VII fol. 80 p. 2

De euacuationibus quæ fiunt per epicraſim ſeu paulatim inſtitutio. VIII. fol. 83. pag. 1.

De ratione purgandi per vomitum inſtit. IX. fol. 86 pag. 1.

Qualiter liceat corpora per vrinam purgare inſtitutio X. fol. 90. pag. 1.

Qualiter liceat per ſputũ purgare inſtitutio. XI. fol. 93. pag. 2.

De euacuatione quæ fit per ſudorem inſtit. XII. fol. 100. pag. 1.

De balneorum vſu inſtitutio XIII. fol. 104. p. 2.

Qua

Qui lege liceat fluxiones ſiſtere inſtitutio.XIIII. fol.102.pag.1.
De ſuppreſſarum fluxionũ reuocatione inſtit.XV. fol.127.pag.1.
De ratione aperiendi fontanellas & ſetones inſtitutio.XVI.fol.134.pag.1.

LIBRI SECVNDI. Inſtitutiones.

De topicorum auxiliorum adminiſtratione in genere inſtitutio prima.fol.140.pag.2
De euacuatione quæ fit à parte inſtit. II.fol.144.pag.2.
De recto auxiliorum alterantium vſu inſtitut. III. fol.150.pag.2.
De adſtringentium præſidiorum adminiſtratione inſtitutio.IIII.fol.154.pag.2.
De recta laxantium auxiliorum adminiſtratione inſtitutio.V.fol.158.pag.1.
De recto emollientium præſidiorum vſu inſtitutio.VI.fol.160.pag.2.
De aperientium auxiliorum adminiſtratione inſtitutio.VII.fol.165.pag.1.
De trahentium auxiliorum adminiſtratione inſtitutio.VIII.fol.171.pag.1.
De repellentium auxiliorum adminiſtratione inſtitutio.IX.fol.175.pag.2.
De auxiliorum reſoluentium adminiſtratione inſtitu-

ſtitutio.X.fol.181.pag.1.

De pus mouentium auxiliorum recta adminiſtratione inſtitutio.XI.fol.186.pag.2.

De recta adminiſtratione tergentium auxiliorum inſtitutio.XII.fol.190.pag 2.

De recto vſu auxiliorum carnem generantium inſtitutio.XIII. fol.196.pag.[illegible].

De his quæ cicatricem inducunt medicamentis inſtitutio.XIIII.fol.199.pag.1.

De recta agglutinantium auxiliorum adminiſtratione inſtitutio.XV.fol.202 pag.2.

De anodynorum & lenientium auxiliorum recto vſu inſtitutio.XVI.fol.207.pag.1.

De roborantium auxiliorum differentijs & recto vſu inſtitutio.XVII.fol.209.pag.2.

FINIS.